

СТУДЕНТСЬКИЙ НАУКОВИЙ ВІСНИК

Випуск № 21
Частина 2

2025

**КРЕМЕНЕЦЬКА ОБЛАСНА
ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА
АКАДЕМІЯ ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

Студентський науковий вісник. Випуск 21. Частина 2. Кременець : ВЦ КОГПА ім. Тараса Шевченка, 2025. 178 с.

Студентський науковий вісник містить наукові статті, виголошені на XXI студентській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сьогодення очима молоді», 7 травня 2025 року та рекомендовані до друку редакційною колегією.

Друкується згідно з рішенням вченої ради Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (Протокол № 5 від 22.05.2025 р.).

Редакційна колегія:

Поляк І. П.	голова редакційної колегії, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови і літератури та методик їх навчання (КОГПА ім. Тараса Шевченка);
Старух П. В.	заступник голови редакційної колегії, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (КОГПА ім. Тараса Шевченка);
Гарматюк Р. Т.	кандидат технічних наук, доцент, викладач кафедри теорії і методики трудового навчання та технологій (КОГПА ім. Тараса Шевченка);
Доманюк О. М.	кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, дошкільної та початкової освіти (КОГПА ім. Тараса Шевченка);
Левандовська Л. Ю.	кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, доцент кафедри теоретико-біологічних основ фізичного виховання (КОГПА ім. Тараса Шевченка);
Янусь Н. В.	кандидат філологічних наук, доцент, доцент, доцент кафедри іноземних мов та методик їх навчання (КОГПА ім. Тараса Шевченка).

Автори та наукові керівники опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, імен та інших відомостей.

Комп'ютерний набір та верстка: Юлія Ковалик

Комп'ютерний дизайн: Оксана Харамбура, Павло Старух

ЗМІСТ

РОЗДІЛ VI. СУЧАСНА ЛІНГВІСТИКА: СТАН, ПРОБЛЕМИ	5
<i>Абрамова Інна.</i> КОГНІТИВНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ЗЗСО.....	5
<i>Вітичук Ірина.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УЧНІВ 5-6 КЛАСІВ НУШ	8
<i>Ковалик Юлія.</i> НАВЧАЛЬНІ СТРАТЕГІЇ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ФОНЕТИКИ В 5 КЛАСІ НУШ	13
<i>Літвінчук Анастасія.</i> ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН ПЛАТФОРМ ТА ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ	19
<i>Пилипака Олександра.</i> СЛЕНГОВА ЛЕКСИКА СУЧАСНОЇ МОЛОДІ.....	22
<i>Ревуцька Діана.</i> АЛГОРИТМ ВИВЧЕННЯ ПРИКМЕТНИКА В 6 КЛАСІ НУШ З ВИКОРИСТАННЯМ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	26
<i>Сидорчук Наталія.</i> СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНЕ НАВАНТАЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ КОМПОНЕНТОМ «ДОЛЯ»	30
<i>Стаднік Іван.</i> НОВІТНІ АНГЛІЦИЗМИ В ТЕКСТАХ НОВИН СПОРТИВНОЇ, КУЛЬТУРНОЇ ТА ВІЙСЬКОВОЇ ТЕМАТИКИ УКРАЇНСЬКИХ ІНТЕРНЕТЗМІ.....	35
<i>Янкова Вікторія.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ ЗЗСО	40
РОЗДІЛ VII. МЕДИКО-БІОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗДОРОВ'Я ТА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ	46
<i>Антонюк Сергій.</i> ПЕДАГОГІЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ.....	46
<i>Баланчук Ольга.</i> ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА.....	50
<i>Батовський Андрій.</i> МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	54
<i>Гембицький Руслан.</i> МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧИХ ЗАХОДІВ У РЕЖИМІ НАВЧАЛЬНОГО ДНЯ ЗЗСО	57
<i>Дубів Богдана.</i> ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА СПОРТ У СИСТЕМІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ.....	60
<i>Журибіда Іванна.</i> РОЛЬ МУЗИЧНОГО СУПРОВОДУ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУП	63
<i>Селестенюк Василь.</i> КОРЕКЦІЙНА ПРОГРАМА З ВИКОРИСТАННЯМ РУХЛИВИХ І СПОРТИВНИХ ІГОР, СПРЯМОВАНА НА ПІДВИЩЕННЯ РУХОВИХ ФУНКЦІЙ У ДІТЕЙ З ДИТЯЧИМ ЦЕРЕБРАЛЬНИМ ПАРАЛІЧЕМ В УМОВАХ ШКОЛИ	66
<i>Смолінчук Олег.</i> ВПРОВАДЖЕННЯ ОЗДОРОВЧОГО ФІТНЕСУ В СИСТЕМУ ФІЗКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	72
<i>Тимецький Андрій.</i> ТИМБІЛДІНГ ЯК ЗАСІБ УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ	76
РОЗДІЛ VIII. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ БІОЛОГІЇ, ЕКОЛОГІЇ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	81
<i>Гаяс Роман.</i> АНАЛІЗ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ... ..	81
<i>Дубинюк Кароліна.</i> ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ ЕКОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ	86
<i>Куза Марія.</i> ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ У 8 КЛАСІ	89
<i>Літвінова Богдана.</i> РІДКІСНІ ТА ЗНИКАЮЧІ ВИДИ РОСЛИН ГОРИ БОЖА НПП «КРЕМЕНЕЦЬКІ ГОРИ»	92
<i>Луцик Оксана.</i> АНАЛІЗ СТАНУ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ	97

Ромасюк Ірина. ЗАБРУДНЕННЯ ОКЕАНІВ МІКРОПЛАСТИКОМ: ЕКОЛОГІЧНІ ТА БІОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ МОРСЬКИХ ЕКОСИСТЕМ	101
Франковська Вікторія. ВИКОРИСТАННЯ ІКТ З МЕТОЮ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З БІОЛОГІЇ	105
Хлус Анастасія. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ІХТІОФАУНИ РІЧКИ ІКВА В ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ	109
Чорненька Інна. ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ УЧНІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ	112

РОЗДІЛ ІХ. СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ, ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІНФОРМАТИКИ..... 117

Андріюк Адріана. УКРАЇНСЬКА ВИШИВКА ЯК ЕЛЕМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ	117
Годунко Ірина. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ДЛЯ ЗАЛУЧЕННЯ УЧНІВ ДО САМОСТІЙНОЇ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	121
Григорчук Анатолій. ЕФЕКТИВНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ ОБ'ЄКТНО-ОРІЄНТОВАНОМУ ПРОГРАМУВАННЮ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ	125
Киричук Тарас. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ З ОСНОВ ДИЗАЙНУ ЗА ТЕХНОЛОГІЧНОЮ ГАЛУЗЗЮ	129
Мартинців Ірина. ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ ТА КУЛЬТУРИ ДИЗАЙНУ В УЧНІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ	134
Панасюк Ірина. МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ BLENDER В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НА ПРИКЛАДІ СТВОРЕННЯ МАКЕТУ ЗАМКОВОЇ ГОРИ.....	138
Пасевич Марія. ЗАРУБІЖНІ МОДЕЛІ ІНТЕГРАЦІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС	142
Петровський Андрій. РОЗРОБКА ТА ВИКОРИСТАННЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ РОЗДІЛУ «КОМП'ЮТЕРНА АНІМАЦІЯ» (7 КЛАС, НУШ)	145
Постумент Сергій. ВИКОРИСТАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ СЕРЕДОВИЩ ТА ХМАРНИХ СЕРВІСІВ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ.....	149
Розенбліт Максим. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ.....	154
Романчук Назарій. РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ КОМПЕТЕНТІСНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ОСВІТИ.....	158
Салюк Іван. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВЧИТЕЛЯМИ ІНФОРМАТИКИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ....	162
Фещук Валерій. КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА ЗАНЯТТЯХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	165
Чуйко Павло. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ У СТУДЕНТІВ ЗВО	170
Шевчук Валентин. МОДЕЛЬ ІНТЕГРАЦІЇ ГЕНЕРАТИВНОГО ШІ, MINECRAFT EDUCATION ТА BLENDER ДЛЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОФІЛЬНОГО КУРСУ «ОСНОВИ ДИЗАЙНУ (ДИЗАЙН СЕРЕДОВИЩА)» У СТАРШИХ КЛАСАХ	173

РОЗДІЛ VI. СУЧАСНА ЛІНГВІСТИКА: СТАН, ПРОБЛЕМИ

УДК 348.147.

Абрамова Інна,
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти 11-Ам групи
Науковий керівник:
к. філол. н., доц. Янусь Наталя

**КОГНІТИВНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ЗЗСО**

Анотація. У даній статті розглядаються когнітивні та психологічні аспекти формування мовленнєвої діяльності учнів у ЗЗСО. Авторкою досліджено психофізіологічні механізми формування мовлення та розглянуто роль когнітивної сфери, окреслено виклики, з якими стикаються учні та педагоги в умовах **цифровізації освіти**.

Ключові слова: когнітивні процеси, мовленнєва діяльність, психологічні аспекти, мотивація, пам'ять, увага, методи навчання.

Annotation. This article deals with the cognitive and psychological aspects of the formation of students' speech activity in general secondary education. The author investigates the psychophysiological mechanisms of speech formation and considers the role of the cognitive sphere, outlines the challenges faced by students and teachers in the context of digitalisation of education.

Keywords: cognitive processes, speech activity, psychological aspects, motivation, memory, attention, teaching methods.

Завдання та виклики сьогодення змушують значну частину українського суспільства замислитись про необхідність вивчення іноземної мови на професійному рівні вже сьогодні. Адже українське законодавство розглядає та впроваджує все нові законопроекти, зокрема в одному з яких йдеться про обов'язкове вивчення англійської мови для певної категорії посад, унормування використання англійської у публічній сфері та інших сферах життя [1]. У сучасному соціумі володіння іноземною мовою є суттєвою перевагою та перспективою для особистісного та професійного зростання.

Згідно Державних стандартів освіти України вивчення іноземної мови є необхідним та обов'язковим елементом у здобутті учнями шкільної загальної середньої освіти. Тому, питання ефективності вивчення іноземної мови в наш час постає особливо актуальним. Основою вивчення будь-якої іноземної мови є когнітивні та психологічні процеси, які лежать в основі формування ключових компетенцій володіння іноземною мовою, зокрема сприйняття, увага, пам'ять, мислення та мовленнєва діяльність. Ці процеси забезпечують ефективне засвоєння лексичних одиниць, граматичних структур, фонетичних особливостей, а також розвиток навичок розуміння, говоріння, читання та письма. Когнітивні механізми дозволяють структурувати та систематизувати нову інформацію, встановлювати асоціативні зв'язки між новим і вже відомим матеріалом, що сприяє більш глибокому і тривалому запам'ятовуванню. Психологічні чинники, зокрема мотивація, емоційний стан, самооцінка та рівень тривожності, безпосередньо впливають на продуктивність навчання і здатність долати мовні бар'єри. Ефективне поєднання когнітивних стратегій з психологічною підтримкою створює сприятливі умови для розвитку комунікативної компетентності, що є головною метою вивчення іноземної мови. Зазначені аспекти прямо чи опосередковано розглядаються у працях провідних українських методистів О. Бігич [2], О. Лозової [3], С. Ніколаєвої [4], проте когнітивні та психологічні аспекти формування мовленнєвої діяльності в процесі вивчення іноземної мови в ЗЗСО не були темою окремого дослідження, що й зумовило вибір теми та актуальність даної розвідки.

Як зазначає О. Лозова: «Процес формування мовлення як рідною мовою, так і іноземною – це складний психофізіологічний процес, який охоплює низку когнітивних,

емоційних та моторних механізмів. Він включає в себе сприйняття, обробку, збереження та відтворення мовної інформації, що відбувається завдяки взаємодії різних ділянок головного мозку, зорових, слухових та мовленнєвих аналізаторів» [3, с. 17]. Розвиток мовлення починається з раннього дитинства через наслідування, активну мовленнєву практику та соціальну взаємодію, і з часом удосконалюється завдяки освітньому впливу, читанню, письму та іншим формам комунікації. Вивчення іноземної мови, у свою чергу, вимагає додаткової когнітивної активності, концентрації уваги, пам'яті, аналітичного мислення та мотивації, адже формується нова система звукових, граматичних і лексичних елементів, які часто не мають прямих аналогів у рідній мові. Успішність мовленнєвого розвитку значною мірою залежить від індивідуальних особливостей особистості, мовного середовища, рівня мотивації та методик навчання, що застосовуються.

Формування мовленнєвої діяльності на іноземній мові є складним процесом, оскільки вимагає не лише знання лексики та граматики, а й вміння використовувати ці знання в практичних ситуаціях, що передбачає активне залучення мовленнєвого, когнітивного та соціального досвіду. С. Ніколаєва зазначає, що для досягнення комунікативної компетентності необхідно розвивати навички аудіювання, говоріння, читання та письма, інтегруючи їх у реальні або максимально наближені до реальних умови спілкування [4, с. 37].

Важливу роль відіграє також контекст, у якому вивчається мова, зокрема культурне середовище, що формує уявлення про мовні норми, стилістичну доречність висловлювань і невербальні засоби комунікації. Ефективне формування мовленнєвої діяльності передбачає постійне тренування мовних структур у динамічних умовах, використання інтерактивних методик, рольових ігор, проєктної діяльності, а також широке залучення автентичних матеріалів, які стимулюють мовну активність і підвищують мотивацію до навчання.

Вважаємо, що основними складнощами є фізіологічні аспекти, такі як вимова звуків, інтонація та акцент. Артикуляційні складнощі опанування іноземної мови є однією з найпоширеніших проблем, з якою стикаються учні під час вивчення нової мовної системи. Вони виникають через відмінності у звуковому складі рідної та іноземної мов, а також через незвичні артикуляційні позиції, які потребують додаткового тренування мовного апарату. Наприклад, в іноземній мові можуть бути звуки, які повністю відсутні в рідній, або мають інше фонетичне оформлення, що ускладнює їх правильну вимову. До таких складностей належать, зокрема, незвичні позиції язика, губ, м'якого піднебіння, а також необхідність швидко перемикається між різними артикуляційними схемами в процесі мовлення. Особливо важкими є ті звуки, які на слух сприймаються як знайомі, але насправді мають інші акустичні характеристики, що призводить до інтерференції з рідною мовою. Подолання артикуляційних труднощів вимагає систематичних вправ, фонетичного тренування, прослуховування автентичної мови, імітації носіїв та використання спеціальних методик корекції вимови, які допомагають розвинути чутливість до іноземної фонетики і сформувати правильні мовленнєві навички.

Людський мозок має властивості, які можуть впливати на успішність вивчення іноземних мов. Деякі учні можуть швидше засвоювати нову мову, тоді як іншим доводиться прикладати більше зусиль, що зумовлено індивідуальними когнітивними особливостями, типом пам'яті, здатністю до фонематичного розрізнення, рівнем нейропластичності та особистісними чинниками, такими як мотивація і самодисципліна. Наприклад, учні з добре розвиненою робочою пам'яттю мають кращу здатність утримувати та опрацьовувати мовний матеріал у процесі навчання, що дає змогу ефективніше інтегрувати нові слова та граматичні структури. Також важливу роль відіграє вік: у ранньому дитинстві мозок особливо чутливий до мовних впливів, що сприяє природному засвоєнню мов, тоді як дорослим може бути складніше досягти автентичної вимови чи інтуїтивного використання граматики. Однак дослідження доводять [3], що навіть у зрілому віці можна ефективно опанувати іноземну мову за умови регулярної практики, правильного підходу та індивідуально підібраних методик, що враховують сильні сторони мозкової діяльності конкретної людини.

Формування мовленнєвої діяльності на іноземній мові – це складний і багатоетапний процес, який передбачає не лише засвоєння мовного матеріалу, а й розвиток умінь і навичок використовувати його у різноманітних комунікативних ситуаціях. Цей процес охоплює чотири основні види мовленнєвої діяльності: слухання, говоріння, читання та письмо, кожен з яких

потребує окремої уваги та цілеспрямованої підготовки. Ефективне формування мовленнєвої діяльності ґрунтується на розвитку мовної компетенції (лексичної, граматичної, фонетичної), а також прагматичної, соціокультурної та стратегічної компетентностей, які забезпечують здатність адекватно спілкуватися в іноземному мовному середовищі. Важливою умовою є створення автентичного мовного контексту, у якому учні можуть активно взаємодіяти, долати мовні бар'єри, удосконалювати вимову та інтонацію, розширювати словниковий запас і тренувати граматичні структури. Значну роль відіграє використання комунікативних методик, інтерактивних завдань, рольових ігор, проєктної діяльності та мультимедійних ресурсів, що дозволяють зробити процес навчання більш природним, динамічним і наближеним до реального спілкування.

Важливим чинником вивчення іноземної мови є також психологічний аспект, який істотно впливає на ефективність засвоєння мовного матеріалу та рівень сформованості мовленнєвих навичок. Психологічна готовність до навчання, позитивна мотивація, рівень самооцінки, віра у власні сили, а також подолання страху помилитися чи виступити публічно є ключовими факторами, що сприяють успішному опануванню мови. Негативні емоційні стани, такі як тривожність, невпевненість або відсутність інтересу, можуть суттєво гальмувати процес навчання, знижуючи концентрацію уваги, продуктивність пам'яті та здатність до активного мовлення. Водночас позитивне емоційне підкріплення, підтримка з боку вчителя, створення сприятливої та доброзичливої атмосфери на заняттях сприяють підвищенню мотивації та залученості до навчального процесу. Психологічний комфорт дозволяє легше долати мовні бар'єри, бути більш відкритим до нових знань та ефективніше включатися в комунікативну взаємодію, що, у свою чергу, формує впевненість у власних мовленнєвих здібностях.

Як було зазначено вище, важливу роль у засвоєнні учнями іноземної мови відіграють індивідуальні та вікові особливості. Молодші учні, як правило, легше вивчають мови, оскільки їхній мозок більш гнучкий і сприйнятливий до нової інформації. Вони також менш стримані й охочіше пробують щось нове. Діти – це індивідуальності зі своїми власними характеристиками, схильностями і власним світосприйняттям. Вони розвиваються і формуються унікальним чином під впливом різних факторів у своєму житті. Особливе місце серед зазначених факторів належить когнітивній сфері, яка відіграє ключову роль у навчальній діяльності учнів. Когнітивний розвиток дітей у сучасних умовах може зазнавати певних змін або навіть уповільнюватися порівняно з попередніми поколіннями. Це пов'язано з багатьма факторами до яких можна віднести: надмірне використання цифрових технологій, зменшення живого спілкування, зниження фізичної активності, стрес та перевантаження інформацією.

Розвиток даних процесів є важливою основою для успішного засвоєння та відтворення учнем нової інформації в навчальній діяльності. Деякі вчителі при викладанні іноземної мови в закладах ЗЗСО зазначають, що все частіше стикаються у своїй роботі з такими труднощами, як низька концентрація уваги учнів, погіршення соціальної взаємодії та рівня комунікативності, низький рівень мотиваційної сфери. Ці проблеми мають комплексний характер і можуть бути зумовлені як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками: загальною цифровізацією життя, перенасиченням інформацією, зниженням інтересу до традиційних форм навчання, психологічними труднощами в підлітковому віці, а також соціальними змінами в суспільстві. Низька концентрація уваги ускладнює засвоєння мовного матеріалу, знижує ефективність аудіювання та читання, а також заважає формуванню стійких мовленнєвих навичок. Водночас зниження рівня соціальної взаємодії та комунікативності позначається на готовності учнів брати участь у діалогах, груповій роботі, обговореннях, що є важливою складовою сучасного підходу до вивчення іноземних мов.

Мотиваційна сфера потребує особливої уваги з боку педагогів: важливо не лише зацікавити учнів, а й створити внутрішню потребу вивчати мову як інструмент для досягнення особистих цілей. Для подолання цих викликів доцільно використовувати сучасні інтерактивні технології, індивідуалізований підхід, завдання з реальним життєвим змістом, а також впроваджувати елементи гейміфікації, проєктної діяльності та міжкультурного обміну, що дозволяють оживити навчальний процес і зробити його більш значущим для учнів.

Отже, для ефективного процесу вивчення іноземних мов вчителю необхідно враховувати як вікові, індивідуальні особливості дитини, так і основні характеристики розвитку таких когнітивних процесів як пам'ять, мислення, увага.

Список використаних джерел

1. Про застосування англійської мови в Україні: Закон України № 3760 – IX від 04.06.2024. *Відомості Верховної Ради України*. 2024, № 38, ст.243. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/ji09534b> (дата звернення: 04.04.2025)
2. Бігич О. Б. Методична освіта майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи: монографія. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2004. 278 с.
3. Лозова О. М. Психологічні аспекти засвоєння іноземної мови: навчально-методичний посібник. Київ, 2010. 143 с.
4. Ніколаєва С. Ю. Методика навчання іноземних мов і культур : теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.
5. Шеремет М. К. Фізіологічні і психологічні передумови мовленнєвого розвитку дітей у нормі і патології. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2013. Вип. 23. С. 298–301.

УДК 373.5.016:811:161.2:37.091.32

Вітичук Ірина,
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти 11-Узм групи
Науковий керівник:
к. філ. н., доц. Волянчук Інна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УЧНІВ 5-6 КЛАСІВ НУШ

Анотація. У статті проаналізовано зміст понять «комунікація», «комунікативна компетентність», «компетенція», «компетентність», а також підходи науковців щодо визначення змісту поняття «комунікативна компетентність». Досліджено необхідність використання інтерактивних методів, прийомів, форм роботи на уроках української мови. Визначено найпоширеніші та найдієвіші, на нашу думку, прийоми і методи, спрямовані на формування комунікативної компетентності учнів. Проаналізовано завдання, наявні у підручниках з української мови для 5-6 класів Заболотного О., Заболотного В., метою яких є розвиток комунікативної компетентності школярів.

Доведено, що комплексне застосування новітніх технологій, методів, прийомів і форм роботи сприятиме розвитку комунікативної компетентності в учнів 5-6 класів.

Ключові слова: комунікація, комунікативна компетентність, компетенція, компетентність.

Annotation. The article analyzes the content of the concepts of «communication», «communicative competence», «competence», «proficiency», as well as the approaches of scientists to defining the content of the concept of «communicative competence». The need to use interactive methods, techniques, and forms of work in Ukrainian language lessons is studied. The most common and, in our opinion, the most effective techniques and methods aimed at forming students' communicative competence are determined. The tasks available in Ukrainian language textbooks for 5-6 grades by Zabolotny O., Zabolotny V., whose purpose is to develop students' communicative competence, are analyzed. It is proved that the comprehensive use of the latest technologies, methods, techniques, and forms of work will contribute to the development of communicative competence in students in grades 5-6.

Keywords: communication, communicative competence, competence, proficiency.

Постановка проблеми. Формування комунікативної компетентності є одним із ключових завдань сучасної освіти, оскільки вона забезпечує здатність людини ефективно взаємодіяти з іншими в різних соціальних ситуаціях. У контексті вивчення української мови як державної особливого значення набуває розвиток комунікативних умінь школярів, оскільки це сприяє їхній соціалізації, інтеграції в суспільство, а також збереженню національної ідентичності. Саме у період навчання в ЗЗСО закладаються основи мовної культури, що є важливими для подальшого розвитку особистості. Головною функцією освіти є всебічний розвиток особистості. Важливим завданням сучасної освіти є навчити людину навчатися, формувати здатність цілеспрямовано оволодівати професійними навичками, розвивати вміння співпрацювати в соціумі, проявляти свій творчий потенціал, знаходити шлях до самовираження та реалізації себе в житті.

Одним із основних напрямів розв'язання проблем підвищення якості освіти є розвиток педагогічних систем і їх складових, а саме: використання сучасних підходів та методів навчання, які впроваджуються в тісній взаємодії з новітніми інформаційними технологіями. Завдяки сучасним впровадженням учителям вдається підвищити мотивацію учнів, залучити їх до взаємодії в рамках освітнього процесу, формувати необхідні компетентності.

Успішність навчальної діяльності учнів залежить від наявності пізнавального інтересу, що сприяє засвоєнню знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В області досліджуваної проблеми працюють багато науковців та педагогів-практиків, особливий інтерес становлять такі праці: О. Кучерук «Лінгводидактичні засади формування комунікативної компетентності учнів основної школи» [5, с.184-189], І. Воляннюк, Р. Дубровський «Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів-предметників закладів загальної середньої освіти» [3, с. 88-92].

Ця тема залишається актуальною, зокрема в умовах НУШ, тож багато дослідників продовжують працювати над удосконаленням методів і підходів для розвитку комунікативної компетентності школярів, враховуючи новітні досягнення лінгводидактики та потреби сучасної освіти.

Мета статті – проаналізувати особливості формування комунікативної компетентності учнів на уроках української мови.

Виклад основного матеріалу. Повноцінне існування людства просто неможливе без комунікативної діяльності, адже потреба у спілкуванні була й залишається однією із базових потреб людини. Незалежно від віку чи соціального статусу люди постійно займаються комунікативною діяльністю. Уміння спілкуватись необхідне для набуття певних знань, навичок, соціального досвіду, оволодіння певними способами діяльності. Ефективність цієї діяльності великою мірою залежить від якості обміну інформацією, а це забезпечується наявністю досвіду спілкування. Чим раніше людина набуває ці навички, тим багатший у неї арсенал комунікативних засобів і успішніше реалізується акт комунікації.

Здійснюючи цілеспрямований вплив на формування в учнів комунікативних умінь, варто розуміти сутність таких понять, як «комунікація» та «комунікативна компетентність».

Комунікація походить від латинського «communication» – єдність, передача, з'єднання, повідомлення. Психологічний словник визначає поняття «комунікація» так: «фундаментальна ознака людської культури, яка полягає в інтенсивному взаємоспілкуванні людей на основі обміну різного виду інформації. Комунікація в тій чи іншій формі супроводжує кожен акт життєдіяльності людини. Вона здійснюється на основі певних знакових систем, вироблених тією чи іншою людською спільнотою і зафіксованих в індивідуальній та колективній пам'яті» [10].

Комунікація – це процес обміну інформацією між двома або більше особами за допомогою вербальних і невербальних засобів з метою передавання та отримання інформації.

У науковій літературі часто вживаються два поняття «компетенція» і «компетентність».

Термін «компетенція» одним із перших ужив у своїх працях про мову німецький вчений В. фон Гумбольдт, проте як лінгвістичний термін був уведений американським мовознавцем Н. Хомським, який розумів комунікативну компетенцію як «здібність, необхідну для виконання певної мовленнєвої діяльності рідною мовою» [6].

Послідовники вченого розуміють під поняттям «компетенція» мовну здатність, тобто потенційне знання мови та уявлення про мову його реального носія, «мовну активність» або реальну мову в реальних умовах [6].

У дослідженнях С. Єрмоленко компетенція трактується так: «якість особистості, яка володіє певними знаннями в певній галузі та вміє їх застосовувати на практиці, забезпечувати успішну діяльність. До комунікативних компетенцій залучають вміння слухати, уміння говорити, уміння читати, уміння писати» [4, с. 46]. Тоді як компетентність – це результат опанування учнем відповідної компетенції, що охоплює його особистісне ставлення до предмета діяльності.

Поняття комунікативної компетентності, на думку багатьох дослідників, – це здатність використовувати мову творчо, цілеспрямовано, нормативно, у взаємодії зі співрозмовниками. Цей факт значно впливатиме на процес формування і розвитку творчої особистості школяра. Інші погляди на сутність комунікативної компетентності вказують на можливість застосовувати набуті знання у комунікативному процесі залежно від різних ситуацій спілкування. Л. Мамчур вважає, що комунікативна компетентність – «це здатність індивіда налагоджувати та підтримувати необхідні контакти в соціумі, сукупність знань, умінь та навичок у сфері вербальних і невербальних засобів для адекватного сприйняття та відображення дійсності у різноманітних ситуаціях спілкування» [7, с. 209].

Надзвичайно цікавою є думка Т. Вольфовської, яка під комунікативною компетентністю розуміє «необхідний людині рівень сформованості досвіду, умінь і навичок міжособистісної взаємодії, щоб успішно функціонувати в суспільстві з урахуванням власних здібностей і соціального статусу» [2, с. 13].

Проаналізувавши різні точки зору науковців, можемо стверджувати, що необхідними для формування і розвитку комунікативної компетентності є сформованість мовних знань, умінь і навичок, а також відповідних умінь і навичок використовувати мовні і позамовні засоби комунікації відповідно до сфери, мети, завдань та ситуації спілкування. Їх сукупність відображає багатогранність комунікативної компетентності, та її важливість у становленні й розвитку творчої особистості.

На нашу думку, найбільш вдалим трактуванням поняття комунікативної компетентності є готовність до діяльності.

Процес формування комунікативної компетентності є доволі тривалим і має свої особливості для кожного вікового періоду, значною мірою залежить від врахування психологічного розвитку і розумових здібностей учнів. На думку психологів, молодший підлітковий вік є найпродуктивнішим. Саме в цей період відбувається усвідомлення дитиною своєї індивідуальності, змінюється її ставлення до навколишнього світу, до себе самої, до інших людей [8].

Однією з основних особливостей учнів у віці від 10 до 15 років є те, що вони виходять на новий рівень інтелектуального та психічного розвитку. Це проявляється у поступовому переході від конкретного до абстрактного мислення. В цей період зростає потреба в соціалізації, комунікативність стає однією з важливих характеристик особистості [8].

Для формування комунікативної компетентності учитель має використовувати можливості продуктивного навчання, зокрема:

- розвиток культури мовлення;
- обговорення проблеми;
- формування власної точки зору;
- можливість для безпосереднього спілкування;
- адекватне ставлення до критики;
- стимулювання критичного ставлення до себе;
- уміння адаптуватися в мовному середовищі [1].

Для досягнення результату у формуванні комунікативної компетентності на уроках української мови варто використовувати інтерактивні прийоми, форми й методи роботи, завдяки яким у процесі навчання учні та вчитель перебувають у режимі бесіди, діалогу між собою. Відбувається співпраця, взаємодія всіх учасників навчального процесу: вчитель – учень, учень – учень, учень – учні.

На нашу думку, найефективнішими є такі методи: «Бліц-турнір», «Інтелектуальна хвилинка», «Прес», «Сторітелінг».

Метод «Бліц-турнір» – змагання, які проводяться в швидкому темпі викликають в учнів великий інтерес. Діти вчаться швидко та чітко формулювати запитання і давати змістовні відповіді.

Метод «Інтелектуальна хвилинка» – учні на випередження дають ґрунтовну відповідь, що допомагає розвинути навички швидко формулювати свою думку та критично мислити.

Метод «Прес» – школярі повинні висловити свою думку і довести її правильність, використовуючи маркери: *я вважаю...; тому що...; наприклад...; отже...*

Метод «Сторітелінгу» – учні фантазують та мисленнєво мандрують, що допомагає удосконалити навички зв'язного мовлення та збагатити словниковий запас.

Варто звернути увагу на основні прийоми, які зможуть зацікавити учнів, та спонукатимуть до комунікативної діяльності, серед них: «Мікрофон», «Незакінчене речення», «Мозковий штурм», «Асоціативний куш», «Бліцопитування по ланцюжку».

Приєм «Мікрофон» – дає можливість кожному висловити власну думку чи позицію.

Приєм «Незакінчене речення» – спрямований на формування умінь чітко і правильно формулювати думку, вміти говорити швидко і по суті.

Приєм «Мозковий штурм» – використовується для обговорення певного питання чи проблеми. Всі учні розмірковують над однією темою та доводять правильність своєї думки. Між учнями можуть виникати дискусії, які позитивно впливатимуть на розвиток комунікативних умінь.

Приєм «Асоціативний куш» – розвиває в учнів логічне мислення та уяву. До певної теми школярам необхідно дібрати якнайбільше слів чи словосполучень, які спадають їм на думку, це сприятиме збагаченню словникового запасу учнів.

Приєм «Бліцопитування по ланцюжку» – вчитель ставить запитання учню, який повинен відповісти на нього та передати естафету іншому. Школярі вчаться швидко формулювати запитання і знаходити відповідь.

Як зазначає К. Пономарьова, «інтерактивні форми і методи орієнтовані на широку взаємодію учнів не тільки з учителем, а й один з одним, на домінування активності учнів у процесі навчання» [9].

Інтерактивна діяльність передбачає організацію та розвиток такого спілкування, яке веде до взаєморозуміння, взаємодії, до спільного вирішення завдань. Вже відомими є такі форми інтерактивного навчання: рольові ігри, проєкти, змагання, конкурси тощо, які вимагають дослідження, планування, обговорення, що розвиває різні види мовленнєвої діяльності.

Аналізуючи підручники з української мови для 5 та 6 класу, авторами яких є Олександр Заболотний та Віктор Заболотний, переконаємося, що кожна тема містить вправи, які допоможуть учням сформулювати комунікативну компетентність.

Часто на сторінках підручників розміщено рубрику під назвою «Ситуація», де учням необхідно уявити ту чи іншу ситуацію і скласти короткі висловлювання.

Подібним є зміст рубрики «Робота в парах». Наприклад, у підручнику для 6 класу запропоновано таке завдання: «Уявіть, що ви прийшли до театру, а під час перерви обмінюєтеся враженнями від приміщення чи від першої частини вистави тощо. Складіть можливе висловлення (2-4 речення), використавши щонайменше чотири слова іншомовного походження» [11].

Використання проблемних ситуацій як засобу активізації пізнавальної діяльності, а також формування комунікативної компетентності, є доцільним і сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу, активно відбувається розвиток критичного мислення [1]. Школярі спілкуються між собою, складають діалоги, розігрують ситуації, моделюють реальні життєві ситуації.

Важливою є рубрика під назвою «Поспілкуйтеся». Автори пропонують учням висловити свою думку щодо певного твердження. Наприклад, ситуація з підручника для 5 класу: «Уявіть, що вам пощастило стати космічним туристом. Про що найбільше ви хотіли б дізнатися під час подорожі? Від чого хотіли б застерегти землян?» [12]. Такі вправи

допомагають мислити та висловлювати свою думку в уявній, нестандартній для себе ситуації.

Варто також зосереджувати увагу на словниковій роботі. Дуже важливо навчити учнів працювати зі словниками. Доцільно проводити роботу над уточненням лексичного значення, зокрема, під час вивчення багатозначних слів, омонімів і паронімів О. Заболотний та В. Заболотний у підручнику для 5 класу пропонують такі завдання: «Розподіліть слова на групи й запишіть: 1) однозначні; 2) багатозначні. Скористайтесь тлумачним словником», або «Замініть прикметники у словосполученнях антонімами. Запишіть утворені словосполучення. Скористайтесь словником антонімів» [12]. Такі вправи допоможуть збагатити лексичний запас учнів.

Основою формування комунікативної компетентності є уроки розвитку зв'язного мовлення, яким в обох вищезазначених підручниках з української мови відведені окремі розділи. Школярі повинні навчитися конструювати та аналізувати тексти різних типів і стилів мовлення. Якісний та своєчасний розвиток зв'язного мовлення – важлива умова повноцінного мовленнєвого розвитку учня.

Використання новітніх технологій, методів, прийомів і форм роботи сприяє комплексному розвитку комунікативної компетентності в учнів 5-6 класів, а саме: уміння аргументувати свою думку; взаємодіяти з іншими за допомогою спілкування; збагачувати словниковий запас; формувати культуру мови.

Висновки з проведеного дослідження та перспективи подальших розвідок.

Отже, у ході нашого дослідження щодо особливостей формування комунікативної компетентності на уроках української мови в учнів 5-6 класів НУШ було проаналізовано сутність таких понять, як «комунікація» та «комунікативна компетентність». Розмежовано поняття «компетенція» і «компетентність». Проаналізовано думку науковців щодо їхнього бачення «комунікативної компетентності». Наведено низку прийомів, методів, технологій і форм роботи, які сприятимуть формуванню комунікативної компетентності учнів 5-6 класів НУШ. Проаналізовано підручники з української мови для 5 класу О. В. Заболотного, В. В. Заболотного щодо особливостей формування комунікативних навичок на основі вправ. Ми переконані: щоб сформувати комунікативну компетентність у школярів на уроках української мови, важливо застосовувати інтерактивні методи навчання, які роблять навчання цікавим, динамічним та ефективним. Нові форми роботи допомагають учням знаходити спільну мову з однолітками та взаємодіяти з різними людьми.

Формування комунікативної компетентності на уроках української мови є одним із пріоритетних завдань учителів-філологів.

Список використаних джерел

1. Ваня Г. Формування комунікативної компетентності учнів на уроках української мови і літератури. URL: <https://op.ua/pedclass/tezi-konferenciyi/formuvannya-komunikativnoyi-kompetentnosti-uchniv-na-urokah-ukrayinskoji-movi-i-literaturi> (дата звернення: 26.02.2025).
2. Вольфовська Т. Комунікативна компетентність молоді як одна із передумов досягнення життєвої мети. *Шлях освіти*. 2001. №3. С. 13-16.
3. Воляннюк І., Дубровський Р. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів-предметників закладів загальної середньої освіти. *Актуальні проблеми гуманітарної освіти : збірник наукових праць*. Вип. 17. / за заг. ред. А. М. Ломаковича, В. Є. Бенери. Кременець : ВЦ КОГПА ім. Тараса Шевченка, 2020. С. 88-92.
4. Єрмоленко С. Я. Формування комунікативної компетенції у лінгводидактиці. *Українська мова і література в школі*. 2007. №3. С. 46.
5. Кучерук О. А. Лінгводидактичні засади формування комунікативної компетентності учнів основної школи. *Вісник Прикарпатського університету*. 2013. Вип. XLIX. С. 184-189.
6. Мамчур Л. І. Мовна і комунікативна компетентність особистості: суть і характерні ознаки. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. 2006. №42. С. 193-197.
7. Мамчур Л. І. Комунікативна компетентність особистості: її роль і значення в успішному спілкуванні. *Зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету*. 2006. Ч.2. С. 203-209.

8. Пасічник О. Вікові особливості учнів 5-6-х класів та їх вплив на добір змісту навчання іноземних мов. *Проблеми сучасного підручника*. Вип. 25. Київ. 2020. С. 88-102.
9. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.
10. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. Київ : Вища шк., 1982. С. 79-80.
11. Українська мова : підруч. для 6-го кл. закл. заг. серед. освіти / Олександр Заболотний, Віктор Заболотний. Київ : Генеза, 2023. 272 с.
12. Українська мова : підруч. для 5-го кл. закл. заг. серед. освіти / Олександр Заболотний, Віктор Заболотний. Київ: Генеза, 2022. 240 с.

УДК372.8:811.161.2

Ковалик Юлія,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти З1-У групи
Науковий керівник:
к. філол. н., доц. Комінярська Ірина

НАВЧАЛЬНІ СТРАТЕГІЇ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ФОНЕТИКИ В 5 КЛАСІ НУШ

Анотація. Розглянуто навчальні стратегії на уроках української мови під час вивчення фонетики в 5 класі. Проаналізовано навчальні стратегії: «чергування», «формулювання запитань до матеріалу» та «повторення». Доведено, що навчальні стратегії є гармонійним розвитком фонетичних навичок учнів, підтримують їхню мотивацію та враховують різноманітні стилі навчання.

Ключові слова: навчальні стратегії, НУШ, 5 клас, фонетика, підручник, повторення, чергування, формулювання запитань до матеріалу.

Annotation. The article examines teaching strategies in Ukrainian language lessons during the study of phonetics in 5 grade. The following teaching strategies are analyzed: "alternation", "formulating questions about the material", and "repetition". It is proven that teaching strategies are a harmonious development of students' phonetic skills, support their motivation, and take into account various learning styles.

Keywords. learning strategies, NUS, 5 grade, phonetics, textbook, repetition, alternation, formulating questions to the material.

Постановка та актуальність проблеми. Нова українська школа – це середовище, де кожен здобувач навчається та розвиває свої здібності. На сьогоднішній день, ми бачимо позитивні зміни в типових освітніх програмах, підручниках. Варто зауважити, що педагоги активно намагаються використовувати новітні методи у викладанні фонетики.

Фонетика є важливим розділом мовознавства, який вивчає звуки мови, їх утворення, властивості та функції. У навчальних програмах НУШ з української мови цей аспект мовної освіти займає ключове місце, адже саме вивчення фонетики закладає основу для формування правильної вимови, розвитку слухового сприйняття та свідомого ставлення до мовних норм.

Особливої уваги потребує викладання фонетики у 5 класі, адже це період активного переходу від початкового до середнього рівня навчання. У цьому віці учні вже мають базові знання з мови, але їхні навички потребують систематизації та поглиблення.

Використання навчальних стратегій під час вивчення фонетики спрямоване на підвищення мотивації учнів завдяки залученню цікавих та різноманітних методів подання інформації, що забезпечує індивідуальний підхід, адаптуючи стратегії до рівня знань та потреб кожного учня. Також у школярів розвиваються навички самостійного навчання, оскільки сучасні стратегії передбачають активну участь учнів у процесі пізнання. Отже, впровадження навчальних стратегій є важливим кроком у вдосконаленні методики

викладання фонетики, що відповідає сучасним запитам суспільства та реформам освіти. У цьому полягає актуальність вивчення проблеми у цій науковій розвідці.

Загальний аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Аналіз наукових праць з мовознавства та методики навчання української мови: Н. Подлевської [8], О. Ранюк [8], Н. Голуб [1;2], О. Горошкіної [1;2;3], Л. Попової [6], Н. Бондаренко [6] М. Пентиліук [8], Т. Окуневич [8], І. Цар [7], Т. Олендер [7] свідчить, що питання розвитку фонетики української мови та методики її вивчення завжди перебували у фокусі уваги численних науковців.

У методичному доробку «Вивчення української мови в 5 класах НУШ» науковиці Н. Голуб та О. Горошкіна наголошують на тому, що: «вивчення фонетики полягає в тому, щоб допомогти учням засвоїти відомості про звукову систему української мови; попередити при цьому можливість закріплення у них неправильних уявлень, поширених у побуті, про тотожність звука й букви; досягнути того, щоб учні усвідомили основні випадки відповідності й невідповідності між вимовою і написанням, а також ознайомилися з найважливішими нормами української літературної вимови; використати знання відомостей з фонетики в навчанні орфографії, пунктуації, виразного читання» [1, с. 50].

У термінологічному словнику «Методики навчання української мови» (за ред. Ніни Голуб) дослідники виокремлюють поняття «фонетичної вправи», яка є структурним елементом навчальних стратегій фонетики: «вид вправи, що передбачає складоподіл, звуковий аналіз слів, складів, виявлення наголошених і ненаголошених складів, складання слів з окремих звуків, співвіднесення звуків і букв, пояснення чергувань, добір слів, що ілюструють фонетичні явища, транскрибування тощо. В. ф. спрямована на забезпечення правильності мовлення, його милозвучності» [6, с. 30].

Дослідниці Н. Подлевська та О. Ранюк зазначають, що: «на уроках української мови у здобувачів освіти не лише збільшується запас спеціальних знань із фонетики і граматики, поповнюється їхній словниковий запас, виробляються навички усного й писемного мовлення, а й поглиблюються уявлення про навколишній світ. Це співпраця здобувачів освіти з учителем, яка дає змогу розвинути їхні творчі здібності; сприяє самостійному здобуванню знань; диференціює та індивідуалізує процес навчання; стимулює роботу з додатковою літературою; розвиває аналітичне мислення, вміння робити узагальнення; формує навички самооцінки та самоконтролю навчальної діяльності» [9, с. 266]. **Метою цієї наукової статті** є обґрунтування поняття «навчальних стратегій» та їх використання на уроках української мови під час вивчення теми «Фонетика» у 5 класі.

Виклад основного матеріалу. Освіта завжди відігравала ключову роль у розвитку суспільства. У сучасному світі, де інформація поширюється стрімкими темпами та стає дедалі доступнішою завдяки глобалізації й технологічному прогресу, значення ефективного навчання тільки зростає. Одним із визначальних чинників успіху у вивченні рідної мови є розуміння та практичне застосування сучасних навчальних стратегій.

Сучасний словник іноземних слів визначає стратегію як «мистецтво планування, засноване на правильних, далекосяжних прогнозах» [11].

Дослідниця Т. Олендер визначила у своїй праці, що: «загальноєвропейському розумінні термін «стратегія» – це дисциплінована та керована лінія поведінки з певними цілями, яку обирає індивід, щоб виконати завдання, котре ставить собі сам, або з яким він стикається» [7, с. 336].

У сучасній науковій та науково-методичній літературі не існує єдиної думки щодо чіткого розмежування понять «навчальні стратегії» та «комунікативні стратегії», так як стратегія може бути навчальною під час вивчення української мови і водночас комунікативною під час використання мови у спілкуванні.

Науковиця І. Цар враховуючи думки закордонних учених виокремила таке загальне тлумачення терміна «стратегії навчання»: це – конкретний план здійснення діяльності чи послідовність операцій, у яких поєднуються різноманітні навчальні техніки, мета яких сприяти формуванню власного типу навчання та можливості конструювати самовідповідальність» [7, с. 336].

Стратегії навчання охоплюють когнітивні стратегії – запам'ятовування та маніпулювання та метакогнітивні – управління, спостереження, планування, виявлення

пріоритетів, постановка цілей і самоконтроль. Загалом стратегії навчання застосовуються під час базової підготовки учнів. Варто зазначити, що стратегія навчання дозволяє вчителю-словеснику більш гнучко застосовувати сучасні досягнення в технологіях навчання. Це необхідно для успіху в роботі з комунікативним підходом у навчанні української мови.

Сутність стратегій навчання полягає у здатності учнів ефективно планувати, організовувати та контролювати свій навчальний процес для досягнення максимальної ефективності в розумінні та засвоєнні матеріалу. Вони відіграють важливу роль в активному залученні школярів до навчання та сприяють підвищенню їхньої успішності. Дослідження свідчать, що учні різних рівнів володіння мовою використовують навчальні стратегії, однак часто не усвідомлюють їхньої сутності та не можуть визначити, які саме з них є найбільш ефективними у практичному застосуванні.

Зауважимо, що вивчення фонетики за ТОП (Н. Голуб, О. Горошкіна) [10] планується після розділів «Лексикологія» та «Фразеологія». На вивчення фонетики з за календарно-тематичним плануванням з української мови для учнів 5 класу [5] виділено 14 уроків (включаючи повторення та розвиток зв'язного мовлення), 11 годин, наприклад:

№	Перелік тем для вивчення фонетики за ТОП (Н. Голуб, О. Горошкіна)
1	Поглиблене повторення вивченого з фонетики в 1-4 класах. Голосні та приголосні звуки.
2	Наголос в українській мові. Особливості вимови й написання ненаголошених голосних.
3	Приголосні тверді й м'які, дзвінки й глухі. Вимова приголосних у корені слова.
4	Позначення м'якості приголосних на письмі буквами ь, і, є, ю, я. Правила вживання м'якого знака.
5	Повторення вивченого з графіки в 1-4 класах. Особливості української графіки (відповідність звуків і графічних знаків, звук [г] і буква г').
6	Звукове значення букв я, ю, є та щ. Правила вживання апострофа.
7	Склад. Правила перенесення слів з рядка в рядок.
8	Милозвучність української мови. Правила милозвучності (чергування ув, і-й, з-із-зі).
9	Спрощення в групах приголосних.
10	Види помилок: орфоепічна, орфографічна, графічна.
11	Словники. Орфоепічний словник. Словник наголосів. Орфографічний словник.

Автори підручника з української мови для учнів 5 класу (Голуб Н., Горошкіна О.) [2] пропонують учням спочатку повторити вивчене про фонетику у 1-4 класах. Тоді за допомогою схеми ілюструють класифікацію звуків мови та на сторінках розміщено перелік різноманітних тренувальних вправ. Варто наголосити на тому, що українська науковиця-методистка Марія Пентиліук виокремлює такі типи вправ, які доцільно використовувати під час вивчення теми «Фонетика. Орфоепія. Графіка»: « акустичні; артикуляційні; спостереження над звуковим складом слів та їх вимовою; правильна літературна вимова; списування з фонетичним завданням; з'ясування відношень між вимовою і написанням; фонетичний розбір; виразне читання речень, текстів; редагування речень і текстів; диктант; творчі» [8].

Підручник за редакцією Н. Голуб та О. Горошкіної є корисним інструментом для вивчення теми "Фонетика", оскільки містить системний підхід, поєднуючи теорію та практику, що сприяє ефективному засвоєнню матеріалу. можна виділити такі основні переваги:

- 1) доступний виклад теоретичного матеріалу, за допомогою таблиць, схем та ілюстрацій;
- 2) чітке пояснення понять: звук, буква, склад, наголос, апостроф, м'який знак.
- 3) різноманітність вправ, зокрема увесь комплекс запропонований Марією Пентиліук;
- 4) формування орфоепічної грамотності;
- 5) увага до правильного наголосу і вимови звуків у різних позиціях;
- 6) виразне читання та диктанти, що сприяють правильному мовленню;
- 7) завдання для розвитку критичного мислення сучасного школяра;

8) дослідження мовних явищ у різних словах і контекстах та можливість самостійного опрацювання.

Таким чином, підручник за редакцією Ніни Голуб та Олени Горошкіної має значний потенціал для якісного вивчення фонетики, оскільки поєднує наукову точність, доступність викладу та практичне застосування.

Для ефективного засвоєння теми «Фонетика» необхідно використовувати сучасні навчальні стратегії, які сприяють активному залученню учнів у процес пізнання, розвитку критичного мислення та мовленнєвих компетентностей.

Навчальна стратегія «чергування» [3] під час вивчення фонетики передбачає зміну видів діяльності, способів подачі матеріалу та завдань, що допомагає учням 5 класу краще засвоювати інформацію, зберігати увагу й уникати перевтоми. Ця стратегія може бути особливо ефективною у вивченні складних тем, таких як фонетика, завдяки її інтегративному підходу.

Особливостями застосування вказаної стратегії є чергування теорії та практики. Після короткого теоретичного пояснення, наприклад, будови голосних і приголосних звуків, учні переходять до практичних вправ (розподіл звуків на глухі та дзвінкі, транскрипція слів тощо). Також характерною є зміна форматів роботи. П'ятикласникам на початку можна запропонувати для виконання індивідуальні завдання (написання транскрипції окремих слів). Для прикладу вчитель може використати вправу з підручника за редакцією О. Голуб та О. Горошкіної: «Пригадайте, що таке транскрипція. Прочитайте подані у фонетичній транскрипції слова й запишіть їх, розкривши дужки. Поясніть правила написання ненаголошених голосних. Складіть речення з другим і третім словами. Поясніть різницю в їхньому значенні й написанні. [в'єднокіло], [клеинік], [клиєнік], [стеиповєк], [приєрідний], [с'ємвол'зчний], [теирніп'іл'с'кий]» [2, с. 72].

Також доцільно використати групові вправи (створення списку слів із певними звуковими характеристиками) та фронтальну роботу (фронтальна робота (розбір прикладів разом із учителем). Під час застосування вищезазначеної стратегії можна чергувати наступні види завдань:

- 1) Робота з таблицями чи схемами (наприклад, схема класифікації звуків).
- 2) Аудіювання (визначення звуків у словах на слух).
- 3) Практичні вправи (диктанти або вправи на розрізнення звуків).

Серед переваг стратегії «чергування» виокремлюємо такі, як підвищення інтересу учнів до предмета завдяки різноманітності, збереження концентрації уваги, краща інтеграція знань із різних аспектів мовознавства, підтримка індивідуальних стилів навчання учнів (зорового, слухового чи кінестетичного) та добре працює у 5 класі із різним рівнем підготовки учнів і дозволяє адаптувати уроки до потреб конкретного класу. Але є і певні недоліки цієї стратегії. Серед них: поверхове засвоєння матеріалу, зменшення уваги до систематичності, складність інтеграції матеріалу, проблеми з концентрацією уваги та ускладнена організація уроку. Для ефективності цієї стратегії важливо поєднувати її з чіткою структурою уроків, розумним чергуванням тем і періодичними повтореннями для закріплення раніше вивченого матеріалу.

Дослідниця Ю. Курилович наголошує, що ефективною є наступна стратегія «Формування питань до матеріалу» [3]. Вона є ефективним інструментом для активного засвоєння фонетики в 5 класі та спрямована на розвиток логічного мислення, критичного підходу до інформації та глибшого розуміння матеріалу. Її застосування має такі основні етапи:

- 1) вступна бесіда;
- 2) ознайомлення з матеріалом;
- 3) розподіл питань за категоріями;
- 4) групова або індивідуальна робота;
- 5) дискусія та аналіз;
- 6) закріплення знань через практику;
- 7) виконання вправ, які ґрунтуються на поставлених запитаннях.

Приклади запитань для фонетики у 5 класі можна отримати у підручнику з української мови:

- «1. Для чого людині потрібно знати звуки мови?

2. Наскільки важливо бути уважним / уважною до вимови кожного звука?

3. Що спільного у словах айфон, диктофон, смартфон, телефон?

4. Чому важливо, користуючись цими приладами, дотримуватися правильної вимови» [2, с. 66]. Отож, ця стратегія сприяє активному залученню учнів у процес навчання, розвиває навички формулювання питань, логічного мислення та самостійного пошуку відповідей, дозволяє краще зрозуміти і структурувати складний матеріал, полегшує запам'ятовування через інтерактивну роботу з матеріалом. Стратегія "Формування питань до матеріалу" має значний потенціал для розвитку критичного мислення, але під час вивчення фонетики у 5 класі вона може мати такі недоліки: високі вимоги до рівня абстрактного мислення, недостатній обсяг базових знань, ризик спрощення матеріалу, складність у навчанні правильного формулювання питань, нерівномірність активності учнів, можливість відхилення від теми. Стратегія «Формування питань до матеріалу» робить процес вивчення фонетики більш цікавим і ефективним, допомагаючи учням не лише запам'ятати, а й зрозуміти її основи.

Навчальна стратегія «повторення» [3] є ключовим елементом ефективного засвоєння фонетики української мови у 5 класі. Вона дозволяє поступово закріплювати матеріал, забезпечуючи його тривале запам'ятовування та практичне застосування. Повторення можна проводити за допомогою ігрових завдань:

1) «Знайди звук». Учні аналізують текст і виписують усі голосні чи приголосні звуки певного типу.

2) «Ланцюжок слів». П'ятикласники добирають слова, у яких звуки змінюються за певним правилом (наприклад, чергування [о, е]/[і]). Також використовують письмові вправи:

«1) Вибірковий диктант. У I колонку запишіть слова, які починаються дзвінками приголосними, у II – глухими. Спитати, фронт, кобзар, розсипати, йод, скеля, легко, чітко, місток, подвір'я, дзвіночок, святковий, безнадійний, фіолетовий, джерело, роздоріжжя.

2) Попереджувальний диктант. Вказати звуки, якими різняться виділені слова. Записати ці звуки. Назвати з-поміж них голосні та приголосні : 1. Танцювали миші по бабиній хижі. (Нар. творч.) 2. По стежині через ліс мокру моркву заєць ніс. (В. Лучук.) 3. У дуплі у дятла дім, дятленяттам добре в нім. (Т. Коломієць.) 4. Вовк у темнім лісі виє, пазурами землю рие. 5. Місяць – наче срібний віл. Небо – наче синій діл. (Є. Гуцало.) 6. Маленький гриб під граб заліз і огляда тихенько ліс. 7. Сом в калабані задрімав. Не сум, а сон його здолав» [4].

Отож, повторення дозволяє учням краще засвоїти вивчений матеріал, забезпечуючи більш глибоке розуміння фонетичних правил, допомагає автоматизувати вимову звуків та інтонацій, що важливо для розвитку мовлення. Учні почуваються впевненіше, якщо вони мають змогу повторювати матеріал та відточувати навички без тиску. Повторення може бути адаптоване до різних темпів засвоєння матеріалу: більш швидке для сильних учнів і глибше для тих, хто потребує більше часу. Недоліками є монотонність та втрата інтересу, відсутність критичного мислення, обмежений розвиток творчих здібностей, можливостей перевантаження, нерівномірність засвоєння. У 5 класі важливо збалансувати використання повторення, щоб розвивати фонетичні навички без перевантаження учнів та підтримувати їхню цікавість до навчання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, вивчення фонетики є важливим етапом мовної освіти, оскільки формує в учнів знання про звукову систему української мови, розвиває орфоепічну та орфографічну грамотність, а також сприяє формуванню комунікативних навичок. Дидактичний потенціал підручника з української мови за редакцією Ніни Голуб та Олени Горошкіної реалізовано за допомогою ефективного, системного та інтегрованого підходу до навчання звукової системи української мови. Застосування навчальних стратегій, а саме: «чергування», «формулювання запитань до матеріалу» і «повторення» у контексті вивчення фонетики сприяє більш ефективному та всебічному розвитку учнів, враховуючи їхні вікові особливості та потреби. Ефективне поєднання цих стратегій забезпечує гармонійний розвиток фонетичних навичок учнів, підтримує їхню мотивацію та враховує різноманітні стилі навчання. У 5 класі НУШ важливо дотримуватись принципу інтегрованого навчання, щоб кожна стратегія доповнювала іншу, створюючи цікаве й результативне освітнє середовище. Це допоможе учням не лише

засвоїти фонетичні правила, а й розвивати комунікативні навички, впевненість у мовленні та любов до навчання.

Список використаних джерел

1. Голуб Н., Горошкіна О. Вивчення української мови в 5 класах НУШ : метод. посібник. Київ : Грамота, 2022. 158 с.
2. Голуб Н., Горошкіна О. Українська мова: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2022. 256 с.
3. Ефективні навчальні стратегії на уроці. 2023. URL: <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/103-osvitniy-protses-pochatkovoyi-shkoly-dosvid-problemy-perspektyvy-15-16-kvitnia-2021-roku/685-efektivni-navchalni-strategiji-na-urotsi-anglijskoji-movi-v-nush> (дата звернення: 05.01.2025).
4. Збірник дидактичних вправ з фонетики. 5 клас. URL: <https://naurok.com.ua/zbirnik-didaktichnih-vprav-z-fonetiki-5-klas-12122.html> (дата звернення: 05.01.2025).
5. Календарно-тематичне планування уроків української мови до підручника Голуб Н. URL: <https://vseosvita.ua/library/5-klas-nush-kalendar-no-tematychne-planuvannia-urokiv-krajskoi-movy-do-pidruchnyka-holub-n-850906.html> (дата звернення: 09.02.2024).
6. Методика навчання української мови. Термінологічний словник» / Кол. авторів за ред. Олени Горошкіної. Словник-довідник. [Електронне видання]. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2024. 150 с.
7. Олендр Т., Цар І. Сутність стратегій навчання та підходи до їх класифікацій. *Сучасні дослідження з іноземної філології. Гельветика*, 2023. Вип. 2 (24). С. 334–344.
8. Пентиліук М., Окуневич Т. Методика навчання української мови у таблицях і схемах : навч. посіб. URL: <https://naurok.com.ua/metodika-vikladannya-ukra-nsko-movi-v-tablicyah-ta-shemah-272836.html> (дата звернення: 09.02.2024).
9. Подлевська Н., Ранюк О. Сучасні технології в навчанні української мови у Новій українській школі. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Педагогічні науки*. 2022. Вип. 206. С. 265–270.
10. Українська мова : навчальна програма для 5 – 9 класів для закладів загальної середньої освіти» (автори: Н. Голуб, О. Горошкіна). 2023. URL: <https://mon.gov.ua/static/objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/navchalni-prohramy-na-osnovi-modelnykh/2024/09/ukrayinska-mova-5-6-klasy-holub-ta-in-29-10-2024.pdf> (дата звернення: 05.01.2025).
11. Oxford Learner's Dictionary [Електронний ресурс]. Oxford University Press, 2021. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/strategy>. (дата звернення: 27.01.2025).

УДК 811.112.2:37.091.3:004

Літвінчук Анастасія,
здобувачка першого(бакалаврського)
рівня вищої освіти 21-Н групи
Науковий керівник:
к. пед. н., доц. Яценюк Надія

ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН ПЛАТФОРМ ТА ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Анотація. У статті аналізується вплив цифрових технологій на процес вивчення німецької мови. Акцент зроблено на ефективності мобільних додатків та онлайн платформ у формуванні мовної компетентності студентів. Особливу увагу приділено досвіду європейських університетів у впровадженні інтерактивних методик. Стаття розкриває важливість поєднання інноваційних технологій із традиційними освітніми методами з метою підвищення якості іншомовної підготовки.

Ключові слова: вивчення німецької мови, цифрові технології, онлайн-платформи, мобільні додатки, комунікативний підхід, ігрові методики, віртуальна реальність, індивідуалізоване навчання, мовна компетентність, освітні інновації.

Annotation. The article analyzes the impact of digital technologies on the process of learning German. The emphasis is on the effectiveness of mobile applications and online platforms in shaping the language competence of students. Special attention is paid to the experience of European universities in the implementation of interactive techniques. The article points out the importance of combining innovative technologies with traditional educational methods to improve the quality of foreign language training.

Keywords: learning German, digital technologies, online platforms, mobile applications, communicative approach, gaming techniques, virtual reality, individualized learning, language competence, educational innovations.

Постановка проблеми. У сучасному глобалізованому світі знання іноземних мов є важливим для особистісного та професійного зростання особистості. Ефективність методик навчання відіграє ключову роль у досягненні успіху. Німецька мова, поширена в академічному середовищі, вимагає як традиційних, так і інноваційних підходів до її вивчення. Освоєння цієї мови привертає увагу викладачів, студентів і дослідників, адже це сприяє формуванню культурної, міжнародної та професійної ідентичності. Успішне володіння німецькою передбачає розвиток навичок слухання, читання, письма та говоріння. У добу цифровізації та технологічного прогресу особливого значення набувають інноваційні методи навчання. Оцінюючи результативність студентів, важливо враховувати не лише класичні показники, а й вплив нових технологій, які сприяють ефективному засвоєнню мови.

Вивчення іноземних мов, зокрема німецької, відбувається в умовах постійної еволюції технологій і методик. Сьогодні ключовим є аналіз того, як сучасні інструменти та підходи впливають на ефективність навчання цієї мови [1, с. 94]. Також слід врахувати можливі виклики та обмеження використання новітніх технологій у вивченні німецької мови та запропонувати шляхи їхнього подолання, щоб максимізувати результативність навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження у сфері вивчення німецької мови підкреслюють значний вплив сучасних технологій і методик на ефективність навчання. Інтерактивні відеоуроки та ігрові методики підвищують інтерес і сприяють кращому засвоєнню іншомовних навичок. Кійко С. [3], Соломаха А. [4], наголошують на важливості індивідуалізованого підходу, де адаптивні програми та алгоритми, що враховують особливості кожного студента, сприяють ефективному розвитку навичок читання, письма, говоріння та слухання, забезпечуючи швидший прогрес.

Мета статті. Проаналізувати ефективність цифрових ресурсів, онлайн-платформ та мобільних додатків у вивченні німецької мови. Дослідити вплив інтерактивних методик, таких як віртуальна реальність чи групові відеоуроки на формування іншомовних навичок.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі активно трансформуються різні сфери людської діяльності, зокрема освітня. Ця трансформація зумовлена впровадженням інновацій, які змінюють освітні парадигми та вимагають від вищих навчальних закладів підготовки висококваліфікованих спеціалістів на якісно новому рівні [3, с. 131].

Ці зміни зумовлюють потребу у формуванні мовної компетентності як ключового елемента вивчення іноземних мов. Мовна компетентність – це багатогранне явище, що охоплює різні компоненти та вимагає комплексного підходу до її розвитку. Тому викладачам необхідно враховувати індивідуальні потреби, мотивацію та здібності студентів [4, с. 48].

Сучасні технології та методики вивчення німецької мови активно використовують інформаційні технології та досягнення нейронаук, пропонуючи різноманітні інструменти:

- Мобільні додатки (Duolingo, Babbel, Rosetta Stone) надають інтерактивні вправи, ігри та тести для ефективного засвоєння мови.

- VR та AR додатки створюють занурення в мовне середовище, дозволяючи взаємодіяти з віртуальними співрозмовниками та практикувати німецьке мовлення.

- Онлайн-платформи (Coursera, edX, Udemy) пропонують відеолекції, вправи та домашні завдання для структурованого навчання.

- Мовні спільноти (Tandem, HelloTalk) сприяють практиці через спілкування з носіями мови за допомогою чатів або голосових повідомлень.

- Гейміфікація (LingQ, FluentU) використовує ігрові елементи для підвищення мотивації та залучення до діяльності.

- Освітні платформи (Busuu, Memrise) пропонують індивідуалізовані підходи, адаптовані до рівня знань і потреб користувача.

- Інтерактивні відеоуроки на YouTube та TED Talks забезпечують доступ до матеріалів, що покращують навички говоріння та розуміння німецької мови.

Ефективні методики вивчення мов, зокрема німецької, є предметом комплексних наукових досліджень і дискусій. Освоєння іноземної мови – складний процес, що вимагає оптимізації через глибоке розуміння когнітивних, соціальних і технологічних аспектів. Одним із провідних наукових підходів є комунікативний метод, який акцентує на практичному застосуванні мови в реальних комунікативних ситуаціях [8, с. 93].

Комунікативний підхід, заснований на розвитку комунікативних навичок, акцентує увагу на мовленнєвій практиці та взаємодії в реальних ситуаціях, сприяючи природному засвоєнню німецької мови. Технологічні інновації також активно досліджуються в контексті вивчення мов. Інтерактивні програми, віртуальні інструменти та додатки створюють сприятливе середовище, що полегшує сприйняття та розуміння мови. Ще одна науково обґрунтована методика – ігровий підхід, який через використання ігор стимулює інтерес, мотивацію студентів, а також сприяє кращому запам'ятовуванню та розвитку мовних навичок [9, с. 73].

Комунікативний підхід є одним із провідних методів вивчення німецької мови, акцентуючи на активному використанні мови в реальних комунікативних ситуаціях. Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg успішно застосовує цей підхід, надаючи студентам можливість практикувати мовлення в різних контекстах. Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn використовує індивідуалізовані методики, застосовуючи штучний інтелект для оцінки рівня знань і створення персоналізованих завдань, що допомагають студентам долати слабкі сторони. Цей підхід поєднує колективне навчання з урахуванням індивідуальних потреб.

Ще один поширений у європейських університетах метод – інтеграція мови та культури. Sorbonne Université в Парижі комбінує вивчення німецької мови з дослідженням культурної спадщини німецькомовних країн. Університети Нідерландів, такі як Reykjavik University, активно використовують інтерактивні технології та онлайн-ресурси, зокрема електронні підручники, віртуальні уроки та ігрові елементи, для підвищення залученості студентів і покращення процесу навчання [10, с. 211].

Останніми роками французькі університети активно вдосконалюють методики вивчення німецької мови, інтегруючи сучасні технології. Зокрема, Université de Nantes застосовує мобільні додатки для розвитку мовленнєвих і слухових навичок, а також ігрові елементи для підвищення інтересу студентів. Організація віртуальних обмінів і створення онлайн-комунікативних груп є ще однією ініціативою. Студенти можуть обмінюватися думками та

взаємодіяти з носіями мови через віртуальні платформи, що сприяє вдосконаленню розмовних навичок і поглибленню розуміння інших культур [7, с. 262].

Вивчення німецької мови є обов'язковим у багатьох середніх і вищих навчальних закладах, орієнтованих на передову освіту та підготовку висококваліфікованих спеціалістів широкого профілю. Німецька мова часто стає основою для освоєння інших, більш спеціалізованих мов. У сучасному світі економіка країн ґрунтується на міжнародній взаємодії та розбудові міждержавних зв'язків, що неможливо без ґрунтового знання німецької мови хоча б на високому рівні [10, с. 79].

Сьогодні вивчення німецької мови є надзвичайно актуальним серед молоді, адже вона усвідомлює її важливість у сучасному світі. Молоде покоління розуміє, що без знання міжнародних основ комунікації неможливо повноцінно реалізувати професійну діяльність, особливо на найвищому рівні – міжнародній та успішній кар'єрі у вибраній сфері. Така діяльність вимагає глибокої іншомовної освіти [6, с. 307].

Реалізація методів вивчення німецької мови здійснюється через застосування в освітньо-виховному процесі спеціальних способів, методик і перевірених ефективних технік. Сучасні освітні реалії є швидкоплинними та динамічними, а іншомовний напрямок розвивається дещо хаотично. Це вимагає від викладачів використання найсучасніших підходів і механізмів. Водночас повністю відмовлятися від традиційного підходу не варто, адже він формує фундамент для системного оволодіння мовними засобами німецької мови. Саме традиційний підхід створює базис, який дозволяє студентам грамотно писати, говорити, читати та розуміти мову носіїв [10, с. 97].

Висновки. Таким чином у статті проаналізовано вплив новітніх технологій і методик на ефективність вивчення німецької мови. Результати показали значний прогрес завдяки використанню мобільних додатків, віртуальної реальності, інтерактивних відеоуроків та ігрових підходів. Індивідуалізований підхід і миттєвий зворотний зв'язок виявилися ключовими факторами успіху. Порівняльний аналіз методологій у європейських університетах підкреслює різноманітність підходів, їх адаптацію до конкретних контекстів, інтеграцію мови та культури, акцент на мовленнєвій практиці та використанні інтерактивних інструментів. Ці стратегії сприяють ефективному оволодінню німецькою мовою в європейському освітньому середовищі. Загалом, дослідження робить значний внесок у розуміння ролі новітніх технологій у вивченні німецької мови, демонструючи їхній потенціал для підвищення якості освіти та досягнення високих результатів у навчанні. Для подальших досліджень рекомендується зосередитися на оптимізації індивідуалізованих методик із застосуванням адаптивних програм і алгоритмів, які враховують особливості кожного студента, що може підвищити ефективність освоєння навичок читання, письма, говоріння та слухання. Також важливо дослідити вплив засобів зворотного зв'язку на розвиток мовної компетентності. Майбутні дослідження можуть фокусуватися на вдосконаленні адаптивних програм для індивідуалізованого навчання, а також на аналізі впливу технологій на розвиток лексики, граматики та культурної обізнаності.

Список використаних джерел

1. Амеліна С. М. Комунікативна методика навчання німецькій мові професійного спрямування. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2017. № 16. С. 77-80.
2. Гроза Л. М. Застосування проєктної методики на уроках німецької мови. Інноваційні трансформації в сучасній освіті: виклики, реалії, стратегії. Open Forum- ITME-CRS-2019 : збірник матеріалів Першого Всеукраїнського відкритого науково- практичного форуму. 2019. С. 72-74.
3. Кійко С., Рудницька А. Соціокультурні аспекти формування аудіовізуальних умінь при вивченні німецької мови. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Чернівці: ЧНУ. 2019. Вип. 815. С. 46-56.
4. Соломаха А. Застосування цифрових технологій для формування іншомовної граматичної компетенції у процесі раннього навчання іноземних мов (на прикладі німецької мови). Електронне наукове фахове видання. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2020. № 8. С. 121-135.

5. Bacon E. F. Leitfaden zum Erlernen der deutschen Sprache nach der natuerlichen Methode. Inktank Publishing. 2019. 296 p.
6. Liu Z., Lin Y., Sun M. Representation Learning for Natural Language Processing. Springer. 2023. 541 p.
7. Mizza D., Rubio F. Creating Effective Blended Language Learning Courses: A Research-Based Guide from Planning to Evaluation. Cambridge University Press. 2024. 300 p.
8. Stäger L. Lehrfragen zum Erlernen der deutschen Sprache, nach der natürlichen Methode (German Edition). Hansebooks. 2017. 196 p.
9. Sätger L. Lehrfragen Zum Erlernen Der Deutschen Sprache: Nach Der Natuerlichen Methode. Nabu Press. 2010. 230 p.
10. Smith S., Conti G. The Language Teacher Toolkit. Piefke Trading. 2023. 363 p

УДК 811.161.2'373.46

Пилипака Олександра,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти 21-У групи
Науковий керівник:
к. філол. н., доц. Волянчук Інна

СЛЕНГОВА ЛЕКСИКА СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Анотація. Стаття присвячена аналізу сучасного молодіжного сленгу як динамічного лінгвістичного явища, що відображає соціокультурні зміни та глобалізаційні процеси. Розглянуто функції сленгу, джерела його походження, вплив соціальних мереж і запозичень на розвиток української молодіжної мови. Окрема увага приділена дослідженню англіцизмів, полонізмів і термінів, популяризованих через TikTok і онлайн-комунікацію. Авторка аналізує соціолінгвістичні аспекти функціонування сленгової лексики, її роль у формуванні ідентичності молоді та виклики, пов'язані з інтеграцією іншомовних елементів у мовний простір України.

Ключові слова: молодіжний сленг, соціолект, запозичення, соціальні мережі, англіцизми, мовна ідентичність, комунікація молоді.

Annotation. The article examines contemporary youth slang as a dynamic linguistic phenomenon reflecting socio-cultural changes and globalization processes. It explores the functions of slang, its sources, and the impact of social media and borrowings on the development of the Ukrainian youth language. Special attention is given to the study of Anglicisms, Polish borrowings, and terms popularized through TikTok and online communication. The author analyzes the sociolinguistic aspects of slang vocabulary, its role in shaping youth identity, and the challenges associated with the integration of foreign elements into the Ukrainian language space.

Keywords: youth slang, sociolect, borrowings, social media, Anglicisms, linguistic identity, youth communication.

Мовлення молоді, зокрема підлітків, є динамічним відображенням соціокультурних змін, що проявляються через сленг – лексику, яка вирізняється експресивністю та невимущеністю. Сленг не лише сприяє комунікації в «свій» компанії, але й часто стає джерелом непорозумінь між поколіннями, викликаючи конфлікти в сім'ях через нерозуміння батьками «дивних» слів. Відсутність єдиного визначення сленгу в лінгвістиці ускладнює його дослідження, адже мовознавці розглядають його як соціолект – мовленняву особливність певної соціальної групи, зокрема молоді віком 12-22 роки [4].

Молодіжний сленг вирізняється високою динамічністю, адже нові слова з'являються і зникають із надзвичайною швидкістю, що вимагає їх постійного аналізу, систематизації та узагальнення. Останнім часом сленгова лексика (як і інша знижена лексика: аргі, просторіччя, жаргон) активно переміщується з периферійної зони системи мови до її центру.

Дослідники по-різному оцінюють сленг: одні заперечують його як категорію через нечіткість меж, інші вважають його потужною мовною стихією, що відображає соціальну психологію. Дослідження Р. Лутвіани та С. Мафулах [10] зосереджено на використанні студентами сленгових слів під час онлайннавчання через мережу «Інтернет», що набуло поширення в період пандемії COVID19. Письмова форма онлайннавчання багата інтерпретаціями, бо в значній мірі наповнена смайликами, піктограмами, нестандартним написанням, змішуванням мов, еративами, сленговими словами. Запровадження перелічених засобів оживляє процес навчання, полегшує розуміння матеріалу. Наукові погляди П. Грабового трактують сленг як відображення національно-мовних особливостей, підкреслюючи вплив міжмовних контактів, зокрема полонізмів («кобіта» – дівчина, «факет» – хлопець). Автор аналізує лексико-фразеологічні одиниці сленгу, як-от «по биріку» (швидко), що ілюструють культурне картування світу. Дослідження наголошує на ролі сленгу як маркера соціокультурної ідентичності молоді [1]. Дослідження О. Дмитренко та С. Кохана аналізує англіцизми як джерело збагачення лексики, зокрема в інтернет-сленгу («лайкнути», «погуглити»), але застерігає від їх надмірного використання, що може витіснити питомі українські слова [2]. Автори підкреслюють вплив глобалізації та соцмереж на поширення таких слів, як «крейзі» чи «мані», серед молоді.

Зважаючи на неоднозначність у підходах науковців щодо визначення, місця й функцій сленгової лексики в активному словнику сучасної молоді, у своїй розвідці акцентуємо увагу на необхідності збалансованого підходу до запозичень задля збереження мовної ідентичності. Тож **метою статті** є аналіз сучасного молодіжного сленгу, його функцій, джерел походження та впливу на українську мову, з акцентом на ролі запозичень і соціальних мереж. Дослідження базується на аналізі джерел, які охоплюють теоретичні, соціолінгвістичні та практичні аспекти сленгу.

Мовлення молоді завжди перебуває поза загальномовним літературним стандартом і є яскравим вираженням відкритості, розкритості й динамічності. Як справедливо зауважує О. Кондратюк, «... досі в наукових колах почасти домінує розуміння молодіжного соціодіалекту як «мовного хуліганства». Це є своєрідною реакцією на нівелювання молодими людьми еталону моралі та сформованих цінностей, оскільки молодіжна мова легко виходить за межі дозволеного. Сміливість, надмірна відвертість у висловлюванні, явне утрирування, фіглярство є невід'ємними елементами переважної більшості молоді, «готової до ризику та змін, що й відображається в молодіжному мовленні» [3].

Теоретичну основу для аналізу молодіжного сленгу надає стаття «Що таке сленг» із порталу Profperekklad, яка визначає сленг як внутрішньо та міжмовне явище, що характеризується плинністю і стилістичною виразністю. Автори підкреслюють, що сленг відображає історичні та соціокультурні особливості епохи, як-от інтерес до грошей у 1980-х чи наркотиків у 1960-х, і відзначають складність його фіксації через мінливість лексики. У контексті української мови стаття акцентує на запозиченнях із американського варіанта англійської, зокрема таких термінів, як «криндж» (від англ. cringe, щось бентежне, наприклад, «Він поводить крінжово»), «краш» (об'єкт закоханості, як-от «Мій краш – відомий блогер») і «токсик» (негативна людина, наприклад, «Вона токсична у спілкуванні»). Особливу увагу приділено викликам перекладу сленгу, де перекладач має зберігати експресивність оригіналу, використовуючи або стилістично близькі українські відповідники («кльовий» для awesome), або нейтральні лексеми («лінтюх» для couch potato). Стаття підкреслює роль інтернету в поширенні англійського сленгу серед молоді, що сприяє його інтеграції в українську мову без перекладу, як у випадку з «криндж» чи «токсик». Цей аналіз підтверджує міжмовну природу сленгу та його значення як маркера соціальних змін, що потребує подальшого дослідження в контексті глобалізації [8].

Сучасний молодіжний сленг, зокрема серед зумерів (1997-2012 рр. народження), відображає не лише лінгвістичні, а й соціокультурні тенденції. Аналіз статті «Імба, альтушки, сигма: усе про новий підлітковий сленг, щоб розуміти молодь у 2025 році» від «Освіторія. Медіа» показує, що такі слова, як «імба», «альтушки», «сигма», «тян» і «слей», набули популярності завдяки TikTok та іншим платформам. Наприклад, «імба» (від англ. imbalance) походить із геймерського сленгу і позначає щось виняткове, наприклад: «Новий трек - просто імба!». «Альтушки» – представниці субкультури «Альт», які вирізняються яскравою

зовнішністю та гранжевим стилем (англ. alt-girl). Слово «сигма» описує чоловіків, які ігнорують соціальні ієрархії, обираючи незалежність, на протигагу «альфа-самцям». «Тян» (від япон. -chan) – лагідне звертання до милих дівчат, запозичене з аніме-культури. «Слей» (від англ. slay) означає щось вражає, як-от «Твій лук – повний слей!». Ці слова виконують ідентифікаційну функцію, підкреслюючи належність до молодіжних субкультур, і креативну, сприяючи мовній грі. Водночас окремі терміни, як «скуф», мають російське походження і вважаються небажаними в українському контексті через асоціації з країною-агресором. Пропозиція українських альтернатив («розкішний» для «імба», «не-така-як-усі» для «альтушки») сприяє збагаченню національної лексики. Цей аналіз підтверджує експресивну та ідентифікаційну функції сленгу, а також його роль як відображення соціокультурних змін [9].

Важливим джерелом для аналізу сучасного молодіжного сленгу є стаття «Сленг ловив мене та спіймав» від порталу «Читомо», яка досліджує лексику, популяризовану через соцмережі, зокрема TikTok. У статті розглянуто такі терміни, як «слей» (від англ. slay, щось вражає, наприклад, «Концерт – повний слей!»), «криндж» (почуття сорому чи дискомфорту, як-от «М'які обкладинки – крінж»), «вайб» (атмосфера, наприклад, «Книгарня має приємний вайб»), «треш» (щось огидне чи драматичне, як-от «Срачі в Telegram – треш»), «лайк» (еквівалент «типу», наприклад, «Вона лайк забула текст») і «рандомний» (випадковий, як-от «Рандомна книжка в подарунок»). Автори підкреслюють англійське походження цих слів, простежуючи їх еволюцію: наприклад, «слей» набув сучасного значення в 1970-х у квір-спільноті, а «криндж» трансформувався від «полягти в бою» до позначення бентеги. Стаття також звертає увагу на адаптацію сленгу в українській мові через похідні форми («крінжина», «слеїти», «трешняк»), що підтверджує креативну функцію сленгу. Особливо цінним є акцент на ролі соцмереж у глобалізації сленгу, що дозволяє молоді ділитися «вайбом» чи «кринджем» із міжнародною аудиторією. Варто зауважити, що надмірне використання сленгової лексики породжує виклики для мовної норми, спричинені надмірним запозичень, що потребує подальшого дослідження [7].

Додатковий внесок у дослідження молодіжного сленгу зроблено статтею «Молодіжний сленг: що означають модні підліткові словечка?» від Фонду Ріната Ахметова, яка систематизує лексику підлітків, підкреслюючи її роль у формуванні групової ідентичності та цифровій комунікації. Стаття наводить приклади сленгу, як-от «криндж» (від англ. cringe, сором, наприклад, «Його жарт – суцільний крінж»), «вайб» (атмосфера, як-от «Ця вечірка має крутий вайб»), «затащено» (успішно виконано, наприклад, «Матч затащено!»), «флексити» (хвалитися, як-от «Він флексить новим шмотом») і «токсик» (токсична людина, від англ. toxic). Автори наголошують на швидкій еволюції сленгу під впливом TikTok, мемів і гаджетів, що ускладнює його осмислення старшими поколіннями. Особливу увагу приділено соціальній функції сленгу, який допомагає підліткам виражати приналежність до субкультур, як-от геймерської («тащер», «тільт») чи тусовочної («двіж», «чилити»). Стаття також звертає увагу на негативні аспекти, як-от «хейтити» чи «скам», що відображають виклики онлайн-спілкування. Цей аналіз підтверджує ідентифікаційну та експресивну роль сленгу, а також його вплив на мовну норму, що потребує подальшого вивчення [6].

Доповненням до аналізу молодіжного сленгу є інтерактивний тест «Крінж чи база. Як добре ви знаєте молодіжний сленг?» від «Українська правда. Життя», який популяризує сучасну лексику зумерів через ігровий формат. Тест включає такі терміни, як «криндж» (від англ. cringe, почуття сорому, наприклад, «Це крінж, коли вчитель танцює на TikTok»), «база» (від англ. based, щось правильне чи влучне, як-от «Русофобія – база для українця»), «імба» (надзвичайно круте, наприклад, «Цей фільм – імба!») і «рофл» (від англ. ROFL, сміх, як-от «Його жарт – суцільний рофл»). Стаття підкреслює контраст між сленгом і традиційною українською лексикою, пропонуючи синоніми, як-от «телепень» чи «йолоп» замість «лох», або «дивовижно» замість «вау», що сприяє збереженню національної мовної ідентичності. Тест демонструє експресивну функцію сленгу, його здатність швидко поширюватися через соцмережі та вплив на мовну норму, водночас наголошуючи на необхідності балансу між запозиченнями та рідною лексикою. Такий підхід робить тест цінним інструментом для соціолінгвістичного аналізу, адже він відображає сучасні мовні тенденції та залучає широку аудиторію до дискусії про сленг [5].

Отже, сучасний молодіжний сленг є динамічним явищем, що відображає соціокультурні, лінгвістичні та технологічні зміни. Він виконує експресивну, ідентифікаційну та креативну функції, сприяючи комунікації в молодіжних субкультурах і вираженню групової ідентичності. Соцмережі, зокрема TikTok, відіграють ключову роль у глобалізації сленгу, сприяючи поширенню англіцизмів («криндж», «слей», «імба») та інших запозичень, як-от полонізмів («кобіта», «факет»). Водночас надмірне використання запозичень створює виклики для мовної норми, що вимагає українських альтернатив («розкішний», «телепень») задля збереження національної ідентичності. Сленг, за Т. Кондратюк [3], є «мовною лабораторією», що відображає підсвідоме молоді та її готовність до змін. Тож перспективою подальших досліджень вбачаємо систематизацію сленгу, особливості його перекладу та вплив на літературну мову.

Список використаних джерел

1. Грабовий П. М. Український молодіжний сленг як лінгвокультурний феномен. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського*. 2010. Вип. 11. С. 34-38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kdsm_2010_11_8
2. Дмитренко О., Кохан С. Вплив англіцизмів на сучасний український молодіжний сленг. *Лінгвістичні студії*. 2020. Вип. 40(2). С. 49-56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lingst_2020_40%282%29__8
3. Кондратюк О. Молодіжний сленг як мовне явище. Незалежний культурологічний часопис «Ї». Львів, 2005. № 38. URL: <https://www.ji.lviv.ua/n38texts/38-zmist.htm>
4. Корольчук М. Як зрозуміти підлітка: словник молодіжного сленгу. Learning.ua. 30 Квітня 2020 URL: <https://learning.ua/blog/202004/yak-zrozumity-pidlitka-slovnyk-molodizhnoho-slenhu/> (дата звернення: 11.04.2025).
5. Крінж чи база. Як добре ви знаєте молодіжний сленг? Тест. *Українська правда. Життя*. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/07/08/255266/> (дата звернення: 19.04.2025).
6. Молодіжний сленг: що означають модні підліткові словечка? *Фонд Ріната Ахметова*. URL: <https://akhmetovfoundation.org/rinat-ahmetov-dityam/advice/molodizhnyy-sleng-scho-oznachayut-modni-pidlitkovi-slovecchka>
7. Чупат Д. Про слей і криндж: які сленгові слова треба знати вже сьогодні. *Читомо*. URL: <https://chytomo.com/pro-slej-i-krinzh-iaki-slengovi-slova-treba-znaty-vzhe-sohodni/> (дата звернення: 19.04.2025).
8. Що таке сленг. *Profpereklad*. URL: <https://profpereklad.ua/slengi-v-ukrainskij-movi-prikladi/> (дата звернення: 20.04.2025)
9. Юрченко О. Імба, альтушки, сигма: усе про новий підлітковий сленг, щоб розуміти молодь у 2025 році. *Освіторія. Медіа*. URL: <https://osvitoria.media/experience/imba-altushky-sygma-use-pro-novyy-pidlitkovyy-sleng-shhob-rozumity-molod-u-2025-rotsi/> (дата звернення: 19.04.2025).
10. Lutviana R., Mafulah S. The use of slang words in online learning context of EFL class. *EnJourMe (English Journal of Merdeka)*. 6(1) С. 55–62. URL: https://www.researchgate.net/publication/354320845_The_use_of_slang_words_in_online_learning_context_of_EFL_class (дата звернення: 20.04.2025).

УДК 372.8:811.161.2

Ревуцька Діана,
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти 11-УЗм групи
Науковий керівник:
к. філол н., доц. Комінярська Ірина

АЛГОРИТМ ВИВЧЕННЯ ПРИКМЕТНИКА В 6 КЛАСІ НУШ З ВИКОРИСТАННЯМ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. Досліджено вивчення прикметника в 6 класі НУШ з використанням цифрових технологій. Розглянуто завдання, прийоми, методи, типи вправ для вивчення прикметника на уроці української мови. Доведено, що алгоритм вивчення прикметника в 6 класі НУШ з використанням цифрових технологій – інноваційне явище в сучасному освітньому процесі.

Ключові слова. Прикметник, морфологія, ІКТ, алгоритм вивчення, НУШ.

Annotation. The study of the adjective in the 6th grade of the New Ukrainian School (NUS) using digital technologies has been explored. Tasks, techniques, methods, and types of exercises for learning the adjective in Ukrainian language lessons have been examined. It has been proven that the algorithm for studying the adjective in the 6th grade of NUS with the use of digital technologies is an innovative phenomenon in the modern educational process.

Keywords. Adjective, morphology, ICT, learning algorithm, NUS.

Постановка проблеми. Посилення уваги до мовлення освіти на сучасному етапі розвитку нової української школи викликане необхідністю формувати особистість, яка відзначається свідомим ставленням до рідної мови, мовленнєвою активністю на всіх етапах володіння мовою, високою культурою мовлення та спілкування. Важливим стає питання формування особистості з власним рівнем комунікативної компетенції. Вона – основа самореалізації в усіх сферах суспільного життя. Тому зараз актуальним є пошук інноваційних підходів, за яких формування граматичних понять в процесі вивчення морфології буде відповідати віковим та психологічним закономірностям розвитку здобувачів середньої освіти.

«Безперечно, увага сучасних мовознавців до прикметників є однією із найважливіших і найбільш різноманітних частин мови і постійно зростає. Прикметники відіграють критичну роль у структурі різноманітних мовних конструкцій, оскільки вони забезпечують детальну інформацію про властивості предметів, процесів та явищ, які описуються в тексті. Розгляд цього мовного феномену з погляду сучасної науки допомагає краще зрозуміти механізми формування складних семантичних структур та розвиток мовних систем» [6].

«Зазначимо, що прикметник як один з найважливіших і різноманітних частин мови є актуальним для сучасних мовознавців. В українській та англійській мовах прикметники відіграють ключову роль у мовних конструкціях, забезпечуючи інформацію про властивості предметів, процесів та явищ. Вони змінюються за родами, числами, відмінками, формами та ступенями, а також можуть виконувати різні синтаксичні ролі. Вивчення цього мовного феномену допомагає мовознавцям краще зрозуміти механізми формування складних семантичних структур та розвиток мовних систем» [6].

Загальний аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Теоретичні засади навчання морфології розроблені і збагачені такими вченими: В. Горяний, О. Біляєв, Н. Грипас, М. Плющ, М. Шкільник, В. Мельничайко та ін. Накопичується досвід методистів і педагогів щодо особливостей використання традиційних методів і прийомів, розробляються нестандартні підходи до вивчення морфології в ЗЗСО (О. Горошкіна, В. Горяний, С. Караман). Учитель-практик повинен бути вільним у виборі засобів, форм навчання, підпорядковувати їх тим завданням, що виходять зі своєрідності навчальних закладів [9].

Особливо важливо сказати про те, що окремі методичні аспекти проблеми навчання морфології в ЗЗСО розглядали лінгвісти: Т. Видайчук, Л. Мацько та ін.; лінгводидакти:

З. Бакум, Н. Бондаренко, О. Горошкіна, Т. Груба, Н. Дика, О. Караман, О. Копусь, О. Кучерук, Г. Лещенко, Н. Мордовцева, С. Омельчук, М. Пентилюк, І. Хом'як, С. Яворська та ін.

«Безсумнівно, характеристика прикметника як частини мови здійснюється з поступовим ускладненням лінгвістичної інформації та поетапними виробленням відповідних мовних та мовленнєвих умінь. Вивчення прикметника починається з вироблення умінь виділяти в запропонованому тексті цю частину мови, бачити її функції, обґрунтовувати власну думку» [9].

Завданням морфології є забезпечити учням засвоєння знань про істотні ознаки частин мови, а також вироблення таких вмінь і навичок:

- визначати морфологічні ознаки форми слова;
- розпізнавати частини мови;

● правильно (відповідно до норм української літературної мови) і стилістично доцільно вживати слова різних частин мови, створюючи текст певного стилю і типу мовлення (в усному і писемному мовленні).

Мета даної публікації. Укласти алгоритм вивчення прикметникати в 6 класі НУШ з використанням цифрових технологій.

Виклад основного матеріалу. «Морфологія – розділ граматики, що вивчає системи форм слова, або його парадигми, граматичні категорії форм, а також граматичні класи-слів (частини мови)» [8].

«За традиційною системою частин мови, вживаною в шкільних підручниках з граматики української мови та в окремих наукових працях, в українській мові нараховується десять частин мови: іменник, прикметник, числівник, займенник, дієслово, прислівник, прийменник, сполучник, частка і вигук. Частини мови діляться на повнозначні (самостійні) і неповнозначні (несамостійні). До повнозначних відносяться іменник, прикметник, числівник, займенник, дієслово і прислівник; до неповнозначних – прийменник, сполучник і частка. Окремо виділяється вигук, який не відноситься ні до повнозначних, ні до неповнозначних частин мови» [11]. Серед самостійних частин мови в 6 класі вивчаються такі як: іменник, прикметник, числівник, займенник. Особливу роль відіграють прикметники, вони серед самостійних частин мови вивчаються на другому місці.

Зауважимо, що прикметник – це одна із самостійних частин мови, яка вивчається у розділі «Морфологія» в 6 класі. Робота над словом як структурним елементом морфологічного рівня мовної системи виявиться дієвим фактором поглиблення знань і мовного розвитку ЗСО, якщо вона органічно поєднуватиметься з матеріалом інших розділів, тобто з урахуванням принципів наступності і перспективності [7].

Безперечно, вивчення морфології учнями ЗССО здійснюється на основі діяльнісного та комунікативно-діяльнісного підходів. Вони забезпечують ґрунтовні знання мовної системи, пізнання мовних явищ у їх функціонуванні і формування комунікативних умінь і навичок. Зміст навчання полягає в поєднанні лінгвістичної освіти й вихованні комунікативних навичок. За таких умов мова освоюється одночасно як предмет вивчення і засіб навчання, що зумовлює своєрідність побудови змісту навчання та добір відповідних форм його реалізації. Тісно взаємопов'язаний з діяльнісним, комунікативно-діяльнісний підхід, який передбачає дотримання принципу цілісного вивчення мови і мовлення [5].

Без сумніву, у процесі навчання морфології варто звернути особливу увагу на структурно-семантичний підхід як до вивчення частин мови, так і конкретних граматичних форм того чи іншого слова. Такий підхід полягає в розгляді морфологічних явищ з двох точок зору, а саме з структури і значення. Це пояснюється тим, що в мові реально існує зв'язок форми і значення, особливо на морфологічному і синтаксичному рівнях [7].

За ґрунтовними дослідженнями професорки М. Пентилюк морфологія вивчається за допомогою таких вправ:

- «вправи на заміну одних форм іншими;
- спостереження і порівняння мовних явищ;
- морфологічний розбір;
- тренувальні вправи;
- вправи на переклад;
- творчі» [7].

Вивчення прикметника в 6 класі за підручником Заболотного О. В., Заболотного В. В. «Українська мова 6 клас» (2023) за ТОП О. Заболотного пропонується за такими темою «Прикметник» упорядковано так:

- Прикметник як частина мови;
- Групи прикметників за значенням;
- Ступені порівняння якісних прикметників;
- Повні й короткі форми прикметників;
- Відмінювання прикметників;
- Творення прикметників. Написання прикметникових суфіксів;
- Написання не з прикметниками;
- Написання н і нн у прикметниках;
- Написання складних прикметників разом і з дефісом;
- Узагальнення вивченого з теми «Прикметник» [10].

Автори для вивчення прикметника відводять десять тем [10].

В першій темі «Прикметник як частина мови» автори подають визначення терміну «Прикметник» та інформацію про морфологічні ознаки, синтаксичну роль, роль у мовленні, ознайомлюють з явищем субстантивації. У наступних темах вивчається:

- Групи прикметників;
- Ступені порівняння, творення ступенів порівняння;
- Форми прикметників;
- Прикметники твердої і м'якої групи, їх відмінювання;
- Способи творення прикметників;
- Написання не з прикметниками разом і окремо;
- Написання н і нн у прикметниках;
- Написання складних прикметників.

Зауважимо, що під час вивчення прикметника на уроках української мови у 6 класі автори підручника (видавництво «Генеза») пропонують такі типи вправ:

- вправи на заміну одних форм іншим. Наприклад: вправа 460 на с. 170, у якій до прикметників потрібно дібрати короткі і повні нестягнені форми [10].
- вправи на спостереження і порівняння мовних явищ. Наприклад: вправа 449 на с. 165, у якій потрібно утворити ступені порівняння [10].
- вправи на морфологічний розбір. Наприклад: вправа 471 на с. 173, у якій потрібно зробити морфологічний розбір прикметників за поданим зразком [10].
- тренувальні вправи. Наприклад: вправа 477 на с. 177, у якій потрібно правильно розкрити дужки [10].
- творчі вправи. Наприклад: вправа 455 на с. 168, у якій потрібно скласти розповідь або діалог, така вправа допомагає розвинути творче мислення учнів [10].

Особливу увагу О. Заболотний і В. Заболотний приділяють творчим вправам та розвитку мовлення. Вони використовують завдання конкурсного характеру та завдання для роботи з додатковими джерелами. Дуже цікавим є завдання саме конкурсного характеру, наприклад вправа 444 на с. 162, у ній використано гру «Пригадай назву». ЗСО пригадують перекази, казки, оповідання, вірші, пісні, фільми, у назвах яких є прикметники і за кожну пригадану назву дають один бал. Така гра сприяє розвитку мислення і створенню здорової конкуренції [10]. Вправи для роботи з додатковими джерелами вимагають самостійний пошук інформації. Це розширює знання з інших цікавих тем і розділів, наприклад: вправа 430 на с. 157 заохочує учнів знайти значення фразеологізмів і за потреби скористатися словником, а це сприяє збагаченню їхнього словникового запасу.

Варто зазначити, що автори підручника «Українська мова 6 клас» 2023 року О. Заболотний і В. Заболотний звертають увагу на розвиток мовлення учнів, тому подають таку рубрику як «Культура мови», наприклад: на с. 174, подано як розрізняти такі прикметники як дружний і дружній. Це допоможе учням коректно використовувати їх у мовленні [10].

«Не викликає сумнівів той фат, що сьогодні ми перебуваємо на етапі оновлення всієї системи освіти, впровадження в навчально-виховний процес нових інформаційних технологій. Пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних інформаційно-

комунікаційних технологій, що забезпечують удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві. Основне завдання вчителя, який використовує ІКТ, – навчити дітей добувати інформацію і її аналізувати, розвивати вміння робити це швидко й ефективно, що формує навички, які знадобиться їм у житті, незалежно від обраної професії» [1].

Зокрема, ось деякі приклади використання ІКТ на уроках української мови:

- використання мультимедійних презентацій. Їх можна використовувати для представлення нового матеріалу, для контролю знань ЗСО тощо. Наприклад, презентація може бути використана для демонстрації мовних явищ у реальному житті, наприклад, для демонстрації відмінювання іменників або дієслів;

- використання відеоматеріалів. Їх можна використовувати для демонстрації мовних явищ у реальному житті, для проведення екскурсій тощо. Наприклад, відеоролик може бути використаний для демонстрації правил вимови або для проведення екскурсії до музею української мови;

- використання інтерактивних програм і ресурсів (Google Форми, Quizizz, Learning Apps, Kahoot та ін.). Ці програми та ресурси дозволяють учням самостійно вивчати новий матеріал, виконувати вправи, перевіряти свої знання тощо. Наприклад, інтерактивна програма може бути використана для вивчення орфографії або для проведення диктанту;

- використання соціальних мереж і платформ. Їх можна використовувати для організації спільної роботи учнів, проведення дискусій, обміну інформацією тощо (Освіторія, На урок, Всеосвіта та ін.). Наприклад, соцмережа може бути використана для організації віртуального проєктного навчання [2].

ІКТ допомагає цікавіше і якісніше засвоїти новий матеріал, в цьому можуть посприяти такі конструктори як Blooket, Kahoot, Wordwall, Classtime та інші [4]. Під час вивчення прикметка в 6 класі ми можемо використати Wordwall – сайт для створення інтерактивних ігор та чудовий інструмент формування оцінювання [3].

Слід зазначити, що цікавою ідеєю під час вивчення груп прикметників за значенням може бути вправа на віднесення прикметників до певних груп, наприклад, подано двадцять чотири прикметника і їх потрібно віднести до тої групи, до якої вони належать, це допоможе учням навчитись краще розрізняти прикметники та зацікавить у подальшому вивченні прикметника, адже в такий спосіб вони проводять час цікаво і корисно [12].

Висновки. Можна зробити висновок, що алгоритм вивчення прикметника в 6 класі НУШ з використанням цифрових технологій – інноваційне явище в сучасному освітньому процесі. При вивченні прикметника використовують такі типи вправ як: вправи на заміну одних форм іншими, вправи на спостереження і порівняння мовних явищ, вправи на морфологічний розбір, тренувальні вправи, а також творчі вправи. Вивчення морфології учнями ЗСО здійснюється на основі діяльнісного та комунікативно-діяльнісного підходів, а також за допомогою ІКТ, використання різних сервісів, платформ, конструкторів, що сприяє цікавому і продуктивному вивченню прикметника як частини мови. Алгоритм – типи вправ, комунікативно-діяльнісний підхід та інформаційно-комунікаційні технології в освітньому процесі.

Список використаних джерел

1. Використання ІКТ на уроках мови та літератури як засіб зацікавлення учнів. URL: <https://naurok.com.ua/vikoristannya-ikt-na-urokah-movi-ta-literaturi-yak-zasib-zacikavlennya-uchniv-20909.html> (дата звернення: 05.03.2025).

2. Використання ІКТ на уроках української мови в НУШ. URL: <https://naurok.com.ua/vikoristannya-ikt-na-urokah-ukra-nsko-movi-v-nush-373606.html> (дата звернення: 05.03.2025).

3. Використання інтерактивної платформи Wordwall при формуальному оцінюванні в освітньому середовищі. URL: <https://naurok.com.ua/vikoristannya-interaktivno-platformi-wordwall-pri-formuvalnomu-ocinyuvanni-v-osvitnomu-seredovischi-389420.html> (дата звернення: 05.03.2025).

4. Дієві онлайн – сервіси для створення інтерактивних навчальних матеріалів. URL: <https://naurok.com.ua/dievi-onlayn---servisi-dlya-stvorenniya-interaktivnih-navchalnih-materialiv-375068.html> (дата звернення: 05.03.2025).

Сидорчук Наталія,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти 11-У групи
Науковий керівник:
к. філол. н., доц. Волянчук Інна

Анотація. У статті проаналізовано семантичне наповнення та стилістичні особливості фразеологізмів із компонентом «доля» в українській мові. Враховуючи розмаїття підходів до визначення та класифікації фразеологізмів, авторка розглядає специфіку цих мовних одиниць крізь призму національно-культурного світогляду. Проведено класифікацію фразеологізмів за семантичними критеріями: фразеологічні зрощення, єдності та сполучення. Особливу увагу приділено розподілу фразеологізмів із лексемою «доля» за тематичними групами – від фаталізму до активного втручання в життєвий шлях. Дослідження також окреслює контраст між українськими фразеологізмами та їхніми відповідниками в інших мовах, зокрема англійській, демонструючи глибоку метафоричність та емоційність українських ідіом. Отримані результати підтверджують, що фразеологізми з компонентом «доля» є важливим засобом відображення менталітету, цінностей і життєвої філософії українського народу.

Annotation. *The article analyzes the semantic content and stylistic features of phraseological units with the component “fate” in the Ukrainian language. Taking into account the variety of approaches to the definition and classification of phraseological units, the author*

examines the specifics of these linguistic units through the prism of the national and cultural worldview. The author classifies phraseological units according to semantic criteria: phraseological splices, unities and combinations. Particular attention is paid to the division of phraseological units with the lexeme "fate" into thematic groups - from fatalism to active interference in life. The study also outlines the contrast between Ukrainian phraseological units and their counterparts in other languages, including English, demonstrating the deep metaphorical and emotional nature of Ukrainian idioms. The findings confirm that phraseological units with the component "fate" are an important means of reflecting the mentality, values, and life philosophy of the Ukrainian people.

Keywords: *phraseological units, classification, phraseological unities, phraseological splices, phraseological combinations, fate.*

Фразеологізми – невід’ємна складова мовної картини світу. Вони є дзеркалом національної ментальності, культурної спадщини, духовних цінностей і життєвих орієнтирів народу. Особливу увагу привертають стійкі вирази з компонентом “доля”, оскільки вони безпосередньо пов’язані з уявленнями про призначення людини, щастя, горе та неминучість подій. Доля як концепт займає важливе місце в світогляді українців, що знайшло своє відображення в мовних конструкціях. Незважаючи на значну кількість досліджень із фразеології, вивчення фразеологічних одиниць з компонентом “доля” з погляду їхнього значення, стилістичної та культурної значущості потребує подальшого поглибленого аналізу.

Важливість нашої розвідки визначається необхідністю глибшого розуміння того, як абстрактні поняття відображаються в національній свідомості українців через мову. Фразеологізми з компонентом “доля” уособлюють ключові світоглядні ідеї та демонструють ставлення народу до життєвих обставин, фатальності та свободи вибору. В умовах сучасного суспільства, де особистий досвід часто розглядається через призму національної ідентичності, аналіз подібних фразеологічних одиниць набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фразеологія як окрема галузь мовознавства залишається предметом жвавих наукових дискусій і активного дослідження. Сучасні праці свідчать про розширення спектра підходів до визначення фразеологізмів, уточнення класифікацій і поглиблення розуміння їхньої ролі у мовній системі. Зокрема, чітко простежується інтерес до функціонування фразеологізмів у контексті національно-культурного світогляду, чимало уваги приділяється також діалектній фразеології, стилістичному потенціалу фразеологізмів, а також семантичним трансформаціям.

На думку сучасних дослідників, зокрема І. Гнатюка, О. Крижанської, Ю. Прадїда, О. Чередниченко, вивчення фразеологізмів не повинно обмежуватися лише словосполученнями – фразеологічні речення й крилаті вислови теж є невід’ємною частиною фразеологічного фонду мови. При цьому деякі мовознавці, як-от С. Швачко та А. Романченко, схильні до більш вузького підходу, визнаючи фразеологізмами тільки номінативні структури. Такий плюралізм думок свідчить про складність і багатовимірність об’єкта дослідження.

Т. Файчук, І. Мирошніченко, Б. Фіголь у статті «Особливості функціонування фразеологізмів як складників заголовків українських та польських електронних видань» вивчали використання фразеологізмів у заголовках статей українських і польських електронних видань. Автори виявили, що фразеологічні одиниці активно використовуються в заголовках, зберігаючи свою структуру та семантику, лише в окремих випадках спостерігається часткова трансформація компонентного складу фраземи. Це свідчить про стабільність фразеологічних одиниць у медійному просторі та їхню роль у формуванні заголовків[6].

О. Марценюк, С. Ременяк у статті «Структурно-семантичні особливості англійських фразеологізмів-зоонімів та їх україномовні еквіваленти» здійснили дослідження англійських фразеологізмів із компонентами, пов’язаними з тваринами, та їхні україномовні відповідники. Хоча безпосередньо фразеологізми з компонентом «доля» не аналізуються, робота ілюструє методику порівняльного аналізу фразеологічних одиниць у різних мовах, що може бути корисним для подальших досліджень фразеологізмів з «долею»[3].

Також варто зауважити, що останнім часом зростає інтерес дослідників до зіставного вивчення фразеологізмів у різних мовах. Дослідження міжмовних аналогів, як-от, порівняння

українських ідіом із компонентом «доля» з англійськими (наприклад, "temptfate"), виявляє як спільні культурні архетипи, так і унікальні національні відтінки мовного мислення.

Отже, аналіз фразеологічних одиниць у світлі сучасних досліджень демонструє багатство підходів та актуальність подальшого вивчення, особливо в контексті національної ідентичності, лінгвокультурології, перекладознавства і семантичної типології.

Мета наукової статті – дослідити семантичне наповнення та стилістичне функціонування фразеологізмів із компонентом «доля» в українській мові.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кожна мова володіє потужним інструментом, що дозволяє зробити мовлення виразнішим, насиченішим і передати всі відтінки значень. Таким інструментом є художньо-образні засоби та фразеологізми.

Фразеологізми (фразеологічні звороти) – це стійкі, семантично неподільні словосполучення (речення), які за значенням дорівнюють одному слову. Фразеологічні звороти – це важливі одиниці мови, оскільки вони відображають культурні, соціальні та історичні особливості народу. Тож найчастіше фразеологізм уживається як семантично нерозкладна одиниця. Розділ мовознавства, що вивчає фразеологізми, називається фразеологією.

Усі фразеологізми мають декілька спільних ознак:

- відтворюваність у мовленні;
- постійний лексичний склад;
- у реченні всі компоненти фразеологізму виконують одну синтаксичну функцію;
- наявність синонімічних й антонімічних зв'язків з іншими фразеологізмами і словами [7].

Фразеологія як лінгвістична галузь – порівняно молода наука. Зародження її справедливо пов'язують з роботами відомих мовознавців – О. Потебні, а також їхнього попередника в особі швейцарського лінгвіста Шарля Баллі, думки якого викладені в книгах «Нарис стилістики» (1905) і «Французька лінгвістика». Протягом становлення і розвитку фразеології науковці досліджували найрізноманітніші питання і проблеми: питання семантики знайшли своє висвітлення в працях Н. Москаленко, Л. Юрчук; стилістичний план фразеологічних одиниць цікавив М. Жовтобрюха, Г. Іжакевич, Д. Баранника, П. Плюща, І. Білодіда, Р. Зорівчак. Вивченню історії, етимології та власне становлення фразеологічних одиниць присвячені праці Л. Коломієць, Л. Скрипник, О. Юрченка, М. Демського, В. Калашника, В. Ужченка. Також проблему вивчення фразеологічних одиниць досліджували такі науковці, як: І. Білодід, І. Гнатюк, М. Демський, О. Крижанська, Ю. Прадід, Г. Кузь, О. Чередниченко, Д. Ужченко, В. Теклюк, М. Охріменко та інші. Діалектна фразеологія опрацьовувалася у наукових розвідках Н. Бабиць, П. Грищенка, М. Доленка, П. Дудика.

У мовознавчих дослідженнях досі простежуються різні точки зору щодо одиниць фразеології та їхнього складу. Одні науковці до них відносять лише номінативні форми, тобто словосполучення (С. Швачко, А. Романченко). Інші (І. Гнатюк, М. Демський, О. Крижанська) до одиниць фразеології відносять і комунікативні форми – крилаті вирази, що за структурою є реченнями. У науковій літературі зазначається, що фразеологія повинна вивчати не лише словосполучення, а й фразеологічні речення. Не знаходимо у літературі і єдиних засад розуміння фразеологічних варіантів. Як впливає з вищесказаного, дискусійних питань у фразеології надзвичайно багато і з розвитком науки їх не зменшується [4].

У лінгвістиці відомі понад двадцять визначень фразеологізму, але жодне з них не знайшло загального визнання. Деякі мовознавці справедливо вважають, що визначення фразеологічної одиниці таке ж складне, як і визначення слова. Складність полягає у тому, що різні мовознавці виділяють різні основні та другорядні ознаки фразеологізму, пов'язуючи з ними визначення.

До основних ознак фразеологічних одиниць відносили:

- 1) семантичну цілісність або семантичну нерозкладність (Л. Булаховський, М. Жовтобрюх, Г. Удовиченко);
- 2) метафоричність (О. Бабкін);
- 3) нарізнооформленість (Л. Скрипник);
- 4) відтворюваність (Ф. Медведєв, Л. Скрипник);
- 5) наявність не менше двох повнозначних слів (С. Гаврін);

6) неперекладність іншими мовами (Л. Булаховський)[3].

Одним із компонентів, які часто функціонують у фразеологізмах української мови є лексема "доля". Вони відображають традиційне українське світосприйняття, де доля часто сприймається як щось невідворотне. Водночас ці ідіоми також засвідчують силу людського духу, здатність протистояти труднощам та віру в краще майбутнє. Мають глибоке значення, пов'язане з життєвим шляхом людини, її щастям чи випробуванням. У «Фразеологічному словнику» [2] нами виявлено 24 фразеологізми із компонентом "доля".

Існують різні класифікації фразеологізмів, враховуючи їхнє значення, роль у реченні, граматичну будову (як вони утворені та як поєднуються слова), а також їхнє походження. Однією з найвідоміших є класифікація, яка базується на семантичному чиннику та з урахуванням взаємозв'язку компонентів фразеологізмів.

За цією класифікацією виокремлюють три типи фразеологізмів:

- фразеологічні зрощення;
- фразеологічні єдності;
- фразеологічні сполучення [7].

Фразеологічні зрощення (ідіоми) – це фразеологізми, до складу яких входять семантично неподільні компоненти, загальне значення фразеологічних зрощень зовсім не мотивується значенням його компонентів.

Фразеологічні єдності – це семантично неподільні фразеологізми, цілісне значення яких частково мотивоване значенням його компонентів.

Фразеологічні сполучення – це сполучення, до складу яких, входять слова одне з яких є вільним інше з так званим зв'язним, причому значення його компонентів.

Послугуючись цією класифікацією, з-поміж досліджуваних фразеологізмів найбільшу кількісну групу становлять фразеологічні єдності (*грати з долею, спокушати долю, зв'язати свою долю, обійшла доля стороною, покійно нести свою долю, доля водить за руку, на волю долі, здаватися на волю долі, заглянути в долю, випробовувати долю, попитати долі, лиха доля*).

Другу позицію за кількісним виявом становлять фразеологічні сполучення (*випала на долю, виклик долі, доля послужила, доля випала кому-небудь, взяти долю в свої руки*).

Найменшу групу становлять фразеологічні зрощення (*іронія долі, пестун долі, доля не жалує, доля усміхається / доля не всміхається*).

Семантичне поле аналізованих нами фразеологізмів із компонентом "доля" не однозначне, що дозволяє виокремити декілька тематичних груп цих одиниць. У виявлених нами фразеологізмах компонент *доля* вживається у значенні:

- безвідворотність долі: *від долі не втечеш, доля випала кому-небудь, випала на долю, здаватися на волю долі*;
- нещаслива доля / невдача: *лиха доля, доля не всміхається, доля не жалує, обійшла доля стороною, іронія долі, попитати долі, залишитись на волю долі*;
- щаслива доля / удача: *доля послужила, доля усміхається, доля водить за руку, пестун долі*;
- віщування ризику або випробування: *випробовувати долю, грати з долею, спокушати долю*;
- вибір людини: *взяти долю в свої руки, виклик долі*;
- життєві обставини: *покійно нести свою долю, зв'язати свою долю, заглянути в долю*.

Фразеологізми з компонентом "доля" мають свої відповідники в інших мовах, однак українські ідіоми характеризуються особливою експресивністю та метафоричністю. Наприклад, англійський вираз *tempt fate* (спокушати долю) має схоже значення з українським *"грати з долею"*, але емоційне забарвлення українського варіанта глибше і багатовимірніше. Це засвідчує тісний зв'язок мови з національним світоглядом. Отже, фразеологізми з компонентом «доля» не лише збагачують українське мовлення, а й виступають глибоким відображенням ментальності українського народу, його ставлення до життя, віри, випробувань і надії. Аналіз таких мовних одиниць дозволяє глибше осягнути культурно-національні особливості українців, а також відкриває нові перспективи для міжмовного і міжкультурного порівняння. Подальше вивчення фразеологічного матеріалу з лексемою

«доля» сприятиме глибшому осмисленню мовної картини світу та збереженню національної ідентичності в умовах глобалізації.

Висновок. Ми дослідили семантичне наповнення та особливості стилістичного функціонування фразеологізмів із компонентом «доля» в українській мові. Зокрема, здійснено семантичну класифікацію фразеологізмів з компонентом «доля», розподіливши їх на фразеологічні зрощення, єдності та сполучення. З'ясовано, що найбільш поширеними є фразеологічні єдності, що свідчить про широку вживаність цих одиниць у сучасному мовленні та їхню здатність передавати складні ментальні конструкції. Також проведено тематичне групування фразеологізмів, яке дало змогу виявити усталені концепти, що домінують у свідомості українського мовця: фаталізм, надія, боротьба, вибір, пасивне прийняття обставин.

Аналіз засвідчив, що фразеологізми з компонентом «доля» мають високий рівень експресивності та метафоричності, а їхнє значення часто виходить за межі суто лінгвістичного і набуває соціокультурного та ідеологічного звучання. Вони віддзеркалюють не лише мовні, а й національно-психологічні особливості українців, що дає підстави вважати їх потужним інструментом фіксації колективного досвіду, уявлень про світ та самих себе.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі можуть стати: порівняльний аналіз фразеологізмів з компонентом «доля» в інших мовах, вивчення динаміки їхнього функціонування в сучасному українському дискурсі, а також аналіз їхньої рецепції в перекладознавчих студіях та художніх текстах.

Список використаних джерел

1. Азарова Л. Є., Москаленко А. Є. Дослідження фразеологізмів. Значення фразеологізмів в українській мові. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2023. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/37565/127186.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (дата звернення: 14.04.2025).
2. ДОЛЯ — ФРАЗЕОЛОГІЯ. *Горох*. URL: <https://goroh.pp.ua/%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F/%D0%B4%D0%BE%D0%BB%D1%8F> (дата звернення: 15.04.2025).
3. Марценюк О., Ременяк С. Структурно-семантичні особливості англійських фразеологізмів-зоонімів та їх україномовні еквіваленти. *Молодий вчений*. Вип. 1(113.1), С. 13–19. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-113.1-13> (дата звернення: 18.04.2025).
4. Папіш В. Дискусійні питання фразеології у мовознавчих дослідженнях. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2011. Вип. 21. С. 79–82. URL: spml_2009_13_20.pdf (дата звернення: 18.04.2025).
5. Соболевська О. Українські фраземи й особливості їх творення. URL: <https://pedcollege.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/Ukrains-ki-frazemy-y-osoblyvosti-ikh-tvorennia.pdf> (дата звернення: 10.04.2025).
6. Файчук Т. Г., Мирошніченко І. М., Фіголь Б. О. Особливості функціонування фразеологізмів як складників заголовків українських та польських електронних видань. *Обрії друкарства*. Вип. 1(13)). С. 25–35. URL: (PDF) Особливості функціонування фразеологізмів як складників заголовків українських та польських електронних видань (дата звернення: 18.04.2025).
7. Фразеологія як розділ мовознавства. *Фразеологізми, їх класифікація* : Мій Клас. URL: https://www.miyklas.com.ua/p/ukrainska-mova/10-klas/poniattia-normi-v-suchasni-ukrayinskii-literaturnii-movi-326692/osnovni-grupi-frazeologizmiv-bagatoznachnist-sinonimiia-i-antonimiia-fra_-327174/re-498d934a-618c-42ed-8b9f-08b6c2db05d1 (дата звернення: 15.04.2025).

УДК 811.161.2 '373.45 : 07 : [796+008+355]

Стаднік Іван,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти 21-ФП групи
Науковий керівник:
к. філол. н. Завадський Юрій

НОВІТНІ АНГЛІЦИЗМИ В ТЕКСТАХ НОВИН СПОРТИВНОЇ, КУЛЬТУРНОЇ ТА ВІЙСЬКОВОЇ ТЕМАТИКИ УКРАЇНСЬКИХ ІНТЕРНЕТ-ЗМІ

Анотація. У статті на основі контент-аналізу інтернет-ЗМІ «Українська Правда», «Суспільне Культура» й «Defence Express» навесні 2025 року виявлено 34 графічно адаптованих новітніх англiцизми, які не увійшли до «Словника новітніх англiцизмів». У спортивному дискурсі вони виконують номінативну та когнітивну функції; у культурному дискурсі їхніми функціями є експресивна та інтегративна; у військовому дискурсі англiцизми виконують інструментальну та когнітивну функції. Продemonстровано динамічне зростання частотності вживання англiцизмів у досліджуваних тематиках.

Ключові слова: англiцизми, дискурс, запозичення, функція, термін, культурний, спортивний, військовий.

Annotation. This article presents a content analysis of the online media outlets «Ukrainska Pravda», «Suspilne Kultura», and «Defence Express» conducted in spring 2025, which identified 34 graphically adapted new anglicisms not included in the «Dictionary of Modern Anglicisms». In sports discourse, these anglicisms perform nominative and cognitive functions; in cultural discourse, their functions are expressive and integrative; and in military discourse, anglicisms fulfill instrumental and cognitive functions. The study demonstrates a dynamic increase in the frequency of anglicism usage across the researched topics.

Keywords: anglicisms, discourse, borrowing, function, term, cultural, sports, military.

Постановка проблеми. Запозичення англiцизмів набуло стрімкої інтенсивності протягом останніх трьох десятиліть. Особливо виразно ці лінгвістичні зміни виявляються в мові засобів масової інформації, що зумовлено їхнім прагненням привертати увагу аудиторії та відображати глобалізаційні тренди. Така тенденція актуалізує проблему – недостатнє дослідження способів функціонування та кількісного вияву сучасних англiцизмів у українському медіапросторі.

Урахування виявленої проблеми є важливим для подальшого розвитку українського медіадискурсу й передбачає розробку методологічних рекомендацій із відбору англiцизмів у заголовках і текстах різнотематичних новин задля підвищення точності та ефективності медіакommunікації, а також забезпечення мовної рівноваги між потребою в модернізації лексики та збереженням її зрозумілості для широкої аудиторії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику англiзації сучасного українськомовного комунікативного простору досліджував доктор філологічних наук Мирослава Баган, яка виокремила різні способи освоєння англiзмів: графічно не освоєні (використання латинської графіки), графічно освоєні (адаптовані до кириличної графіки) та гібридні новотвори (поєднання графічно не освоєних іноземних і українських слів) [1]. Однією з українських дослідниць, яка приділяє увагу проблемі англiцизмів у мовленні, є Ольга Дьолог. У своїй праці [3] авторка розглядає тенденції запозичення й адаптації англiцизмів у сучасній українській мові. Зокрема, досліджуються проблеми запозичень у сучасній українській лексиці, аналізується процес адаптації лексичних запозичень у мові засобів масової інформації та визначається роль англiцизмів у мові-реципієнті. Однак відносно новим лексикографічним виданням у сфері сучасних англiцизмів є «Словник новітніх англiцизмів» (2022), укладений Лесем Белеєм, Аліною Гончаренко, Мариною Ківу та Іриною Олександрук. «Словник містить близько 4000 словосполучень, запозичених з англійської мови головно впродовж перших десятиліть ХХІ століття, які активно побутують в узусі сучасної української мови» [2]. З огляду на виняткову динамічність процесу

англомовного запозичення, частина нових одиниць неминуче залишається поза межами наявних лексикографічних джерел. У зв'язку з цим у межах дослідження передбачається виявлення та аналіз англомовних одиниць, які ще не зафіксовані в «Словнику новітніх англіцизмів».

Мета статті – проаналізувати новітні англіцизми у спортивному, культурному та військовому дискурсах українських інтернет-ЗМІ, сформувавши відповідний корпус мовних одиниць; виявити графічно адаптовані запозичення, не зафіксовані у «Словнику новітніх англіцизмів» (2022); з'ясувати їхні етимологічні та термінологічні характеристики, функціональні ролі в межах тематичних дискурсів і простежити динаміку частотності їхнього вживання.

Виклад основного матеріалу. У межах дослідження виділено три тематичні категорії новітніх англіцизмів – спортивні, культурні та військові. Матеріалом стали українські сайти інтернет-ЗМІ «Української Правди» (спортивні англіцизми), «Суспільне Культура» (культурної тематики) та «Defence Express» (військової тематики). Застосований метод контент-аналізу дозволив зафіксувати графічно адаптовану лексику, яка не ввійшла до «Словника новітніх англіцизмів» 2022 року, але активно функціонує в ЗМІ навесні 2025-го.

У **спортивному дискурсі** англіцизми виконують передусім номінативну та когнітивну функції, забезпечуючи термінологічну точність нових ігрових форматів і ролей. У **бейсбольному** контексті, запозичення «беттер» [5] (англ. *batter*) [6] позначає бейсбольного гравця, який намагається вдарити битою м'яча після кидка пітчера (одна з бейсбольних ролей, яка вже внесена до словника). Також базові поняття – «інінг» [5] (англ. *inning*) [6] та «фастбол» [5] (англ. *fastball*) [6]. Перший термін позначає в бейсболі ігровий відрізок, під час якого обидві команди по черзі ведуть атаки й захист. Наприклад: «Матч триває дев'ять інінгів» [5]. А другий – найпоширеніший тип швидкого кидка в бейсболі, що летить майже прямою траєкторією. Серед **тенісних** запозичень центральне місце посідає «брейк-пойнт» [5] (англ. *break point*) [6] – момент у розіграві, коли гравець має можливість відібрати подачу суперника. Слово «хардовий» [5] (англ. *hard*) [6] описує тверде покриття ігрової поверхні (асфальт, бетон). Ключові статистичні показники серед **баскетболістів** – дефрейтинг [5] (англ. *offensive rating*) та офрейтинг [5] (англ. *defensive rating*). Терміни позначають середню кількість очок, яку команда або окремий гравець за 100 володінь м'ячем пропускає або набирає відповідно. Наприклад: «Лейкерс посідали 13те місце офрейтингу і 21ше дефрейтингу». Цікавий баскетбольний жаргон-англіцизм «регулярка» [5] (англ. *regular season*) [6] – основна частина чемпіонату, в якій команди розігрують місця в плей-оф. У НБА також присутнє позначення «плей-ін» [5] (англ. *play-in*) – відбіркові матчі для потрапляння до основної стадії змагань. Із популяризацією **боксу** як виду спорту у дискурсі з'явилися поняття «крузервейт» [5] (англ. *cruiserweight*) [6] та «гевівейт» [5] (англ. *heavyweight*) [6]. Крузервейт – боксер, який важить більше, ніж у напівважкій вазі, але менше, ніж у важкій вазі. Гевівейт – боксер найважчої вагової групи. До **загальних** сучасних спортивних термінів належать контендер [5], мейджор [5], хайлайт [5] та скорер [5]. Контендер (англ. *contender*) [6] позначає представника, який змагається з іншими людьми (командами), намагаючись щось виграти. Наприклад: «Оклахома: контендер, який дозрів...» [5]. Мейджор (англ. *major*) [6] – важливе спортивне змагання, особливо в тенісі, гольфі або кіберспорті. Натомість хайлайт (англ. *highlight*) [6] – це короткий відеофрагмент із ключовими, найцікавішими моментами гри або матчу. Наприклад: «...хайлайти за його участю стали справжнім хітом серед фанатів» [5]. А загальне поняття «скорер» (англ. *scorer*) [6] означає гравця, який регулярно набирає очки чи забиває голи. **Формула-1** та **футбол** – одні з найпопулярніших видів спорту у світі, тому усі знайдені англіцизми їхнього спрямування вже стали звичними для вжитку та графічно адаптованими до української мови.

У **культурному дискурсі** новітні англіцизми виконують експресивну та інтегративну функції, формуючи нові жанрові коди й субкультурні маркери. Так, термін «мілітарі-стендап» [4] (англ. *military stand-up*) позначає різновид стендап-виступу, в якому гумор побудовано навколо фронтових реалій, військової служби або ветеранського досвіду; таке поєднання демонструє прагнення артиста поєднати емоційну напругу війни з сатиричною рефлексією, створюючи новий жанровий гібрид. Поняття «біопік» або «байопік» [4] (англ. *biopic*) [6] стосується художнього фільму про життя реальної особистості. Наприклад:

«...ніж біопік, що описує шлях лідера» [4]. Запозичення «редімейд» [4] (англ. ready-made) [6] означає готовий виробничий об'єкт, переосмислений як витвір мистецтва. Наприклад: «...була оприявлена авторкою в серіях редімейдів "Практика" (2012)...» [4]. Технічним терміном «анімаptronний» [4] (англ. animatronic) [6] описують використання машин, керованих комп'ютером, щоб змусити модель рухатися природним чином, а стопмоушен [4] (англ. stop-motion) [6] – покадрову зйомку об'єктів шляхом їхнього невеликого переміщення між кадрами. У музиці функцію творця ритмічних структур виконує бітмейкер [4] (англ. beatmaker), тоді як події на межі електроніки та традиційної музики називають етнорейвом [4] (англ. ethnorave) [6]. Субкультурні утворення маркуються поняттями «болрум-культура» [4] (англ. ballroom culture) та «дрег-культура» [4] (англ. drag culture) – поняття, які означають спільноти, зокрема серед ЛГБТ, орієнтовані на перформанс і моду. Додатково вживаються запозичення гастроентузіаст [4] (англ. gastro-enthusiast) – активний поціновувач кулінарії без професійного статусу. Промо-ролик [4] (англ. promo video) [6] – коротке відео для рекламних або інформаційних цілей. Пул [4] (англ. pool) [6] – група учасників або ресурсів, залучених до спільного проєкту. Наприклад: «...створити пул музикантів» [4]. Окремо виділяються фешнікона [4] (англ. fashion icon) – особа, яка формує модні тенденції, та хардкорний [4] (англ. hardcore) [6] – позначення стильового агресивного радикалізму або інтенсивності в музиці, моді чи перформансі.

У **військовому дискурсі** англіцизми застосовуються для інструментальної та когнітивної точності, забезпечуючи стислий і чіткий опис технічних і організаційних аспектів. Зокрема, релокація [7] (англ. relocation) [6] означає планомірне переміщення підрозділів чи матеріальних засобів задля оптимізації або безпеки. Реверс-інжиніринг [7] (англ. reverse engineering) [6] – процес розбирання та аналізу ворожих зразків техніки з метою відтворення їхніх принципів роботи. Хаб [7] (англ. hub) [6] позначає логістичний центр або вузлову точку координації ресурсів. Наприклад: «Це важливий логістичний хаб» [7]. Форм-фактор [6] (англ. form factor) – фізичні й конструкційні параметри обладнання. Тоді як офсетний [7] (англ. offset) [6] пов'язаний із компенсаційними оборонними або економічними угодами. Наприклад: «...не зміг реалізувати весь обсяг офсетних угод» [7]. Розглянуті запозичення демонструють прагнення до оперативного маркування складних воєнних та технологічних процесів глобального масштабу.

№	Новітній англіцизм	Англійське запозичення	Пояснення
1.	анімаptronний	animatronic	модель, яка рухається завдяки комп'ютерному управлінню
2.	беттер	batter	гравець у бейсболі, який намагається вдарити м'яч битою після кидка пітчера
3.	біопік / байопік	biopic	фільм про життя реальної особистості
4.	бітмейкер	beat maker	автор ритмічних структур у музиці
5.	болрум-культура	ballroom culture	субкультура, пов'язана з модою та перформансом, зокрема в ЛГБТ-середовищі
6.	брейк-пойнт	breakpoint	момент у тенісі, коли можна виграти гейм на подачі суперника
7.	гастроентузіаст	gastro-enthusiast	аматор кулінарії
8.	гевівейт	heavy weight	найважча вагова категорія у боксі
9.	дефрейтинг	defensive rating	кількість очок, яку команда пропускає на 100 володінь м'ячем
10.	дрег-культура	drag culture	культура перформансів із перевдяганням
11.	етнорейв	ethno rave	музичний захід із поєднанням електроніки та етніки
12.	інінг	inning	ігровий відрізок у бейсболі, коли команди по черзі атакують і захищаються

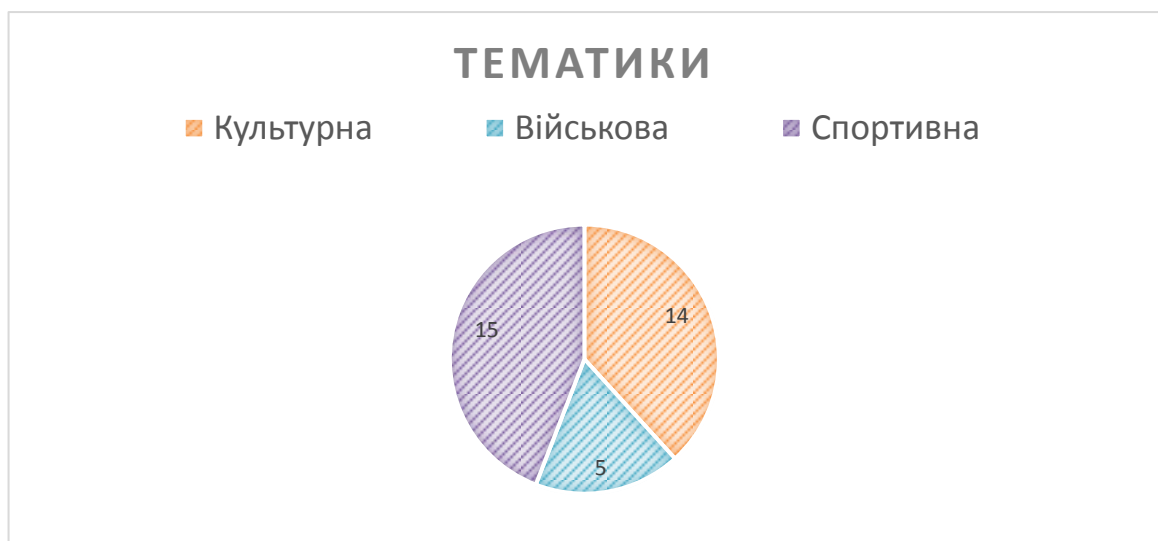
13.	контендер	contender	учасник, що змагається за перемогу
14.	крузервейт	cruiserweight	вагова категорія між напівважкою та важкою у боксі
15.	мейджор	major	велике спортивне змагання
16.	мілітарі-стендап	military stand-up	жанр стендапу про військові реалії
17.	офрейтинг	offensive rating	кількість очок, яку команда набирає на 100 володінь
18.	офсетний	offset	пов'язаний із компенсаційними оборонними або економічними угодами
19.	плей-ін	play-in	відбіркові матчі перед основною частиною змагань
20.	промо-ролик	promo video	коротке рекламне відео
21.	пул	pool	група ресурсів або учасників спільного проєкту
22.	реверс-інжиніринг	reverse engineering	розбір техніки для вивчення її принципів роботи
23.	регулярка	regular season	регулярна частина спортивного чемпіонату
24.	редімейд	ready-made	готовий об'єкт, переосмислений як мистецтво
25.	релокація	relocation	переміщення людей чи ресурсів для безпеки або оптимізації
26.	скорер	scorer	гравець, що забиває голи або набирає очки
27.	стопмоушен	stop-motion	техніка покадрової зйомки
28.	фастбол	fastball	швидкий кидок м'яча в бейсболі по прямій траєкторії
29.	фешн ікона	fashion icon	особа, яка задає модні тенденції
30.	форм-фактор	form factor	фізичні та конструкційні параметри техніки
31.	хаб	hub	вузлова точка логістики або координації
32.	хайлайт	highlight	відеофрагмент із ключовими моментами матчу
33.	хардкорний	hardcore	агресивний, інтенсивний стиль у музиці, моді або поведінці
34.	хардовий	hard	покриття тенісного корту (бетон, асфальт)

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті контент-аналізу матеріалів українських інтернет-ЗМІ («Українська Правда», «Суспільне Культура» та «Defence Express») весною 2025 року виявлено 34 новітні англiцизми, графічно адаптовані до української кирилиці й відсутні у «Словнику новітніх англiцизмів». Уведені до різних дискурсів (спортивного, культурного, військового), ці одиниці не лише розширюють сучасний український лексикон, а й виконують низку важливих мовних функцій. У спортивному сегменті домінують номінативна та когнітивна функції, у культурному – експресивна й інтегративна, у військовому – інструментальна й когнітивна. Це засвідчує не лише інтенсивне оновлення публіцистичної лексики, а й функціональну гнучкість англiцизмів у сучасному комунікативному просторі України. Ця стаття показує динамічність англiомовних запозичень.

У ході дослідження, я дійшов думки що найлегше їх знайти у спортивному дискурсі (15 новітніх англiцизмів), популяризація нових видів спорту дає змогу ознайомитися читачеві із сучасною графічно адаптованою термінологією, яка виконує номінативну та когнітивну функції. Культура теж не стоїть на місці, виникнення нових субкультур та жанрів

обумовлює використання англомовних запозичень (14 одиниць), які виконують експресивну та інтегративну функції. Найважче знайти новітні англіцизми (всього 5 запозичень) у військовому дискурсі, розвиток військової справи хоч й інтенсивний процес в даний час, проте більшість термінів вже унормовані та внесені до словників, тому що ці англіцизми забезпечують стислий і чіткий опис технічних та організаційних аспектів.

Перспективи подальших досліджень полягають у розширенні джерельної бази за рахунок залучення інших типів українських медіа, зокрема телевізійних платформ, YouTube-каналів та соціальних мереж, що дасть змогу простежити функціонування англіцизмів поза межами текстових новин і в усному або мультимедійному форматі. Актуальним напрямом є також порівняльний аналіз дискурсів, зокрема зіставлення особливостей уживання англомовних запозичень у регіональних медіа та в англомовних першоджерелах із подальшою українською адаптацією. Окрему цінність становить дослідження психолінгвістичних аспектів – сприйняття та інтерпретації англіцизмів представниками різних вікових, професійних і регіональних груп, що дозволить краще зрозуміти соціолінгвістичні механізми інтеграції іншомовних елементів у сучасну українську мовну картину світу.

Список використаних джерел

8. Баган М. П. Англізація сучасного україномовного комунікативного простору: причини, основні вияви та наслідки. *Українська мова*. 2020. № 1. С. 38–52.
9. Белей Л., Гончаренко А., Ківу М., Олександрук І. Словник новітніх англізмів. Київ: Наукова думка, 2022. 320 с.
10. Дьолог О. С. Тенденції новітнього запозичення й адаптації англіцизмів у сучасній українській мові. 2020.
11. Суспільне. Культура. URL: <https://suspilne.media/culture/> (дата звернення: 21.04.2025).
12. Українська правда. Спорт. URL: <https://www.pravda.com.ua/tags/sport/> (дата звернення: 20.04.2025).
13. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення: 23.04.2025).
14. Defence Express. News. URL: <https://en.defence-ua.com/news/> (дата звернення: 22.04.2025).

УДК 372.8:378:811.

Янкова Вікторія,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти 21-А групи
Науковий керівник:
к. пед. н., доц. Клак Інна

ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ ЗЗСО

Анотація. У статті розглянуто проблему застосування інтерактивних технологій у процесі формування іншомовної комунікативної компетентності в учнів ЗЗСО. Узагальнено визначення поняття «інтерактивне навчання». Розглянуто та охарактеризовано такі технології інтерактивного навчання, як: рольові ігри, метод «круглого столу», кейс-метод, проекти, дискусії, дебати, метод «фішбоун», метод «Шести капелюхів». Обґрунтовано актуальність застосування інтерактивних методів у контексті світових тенденцій щодо методів і технологій навчання іноземних мов. Узагальнено іноземний і вітчизняний досвід використання інтерактивних технологій у навчанні англійської мови. У процесі навчання найбільш доцільним є використання, передусім, таких інтерактивних методів, завдяки яким в учнів розвивається бажання до творчої, продуктивної праці; прагнення до активних дій та досягнення успіхів, що значною мірою обґрунтовує їх поведінку та підвищує мотивацію до вивчення іноземної мови, адже в процесі інтерактивного навчання відпрацьовуються моделі поведінки, необхідні для подальшої успішної діяльності. Саме інтерактивне навчання створює необхідні передумови як для розвитку комунікативної компетентності учнів, так і для формування в них умінь приймати колективні та індивідуальні рішення у проблемних ситуаціях. Інтерактивне навчання – це навчання в режимі діалогу, під час якого відбувається взаємодія учасників освітнього процесу з метою взаєморозуміння, спільного вирішення навчальних завдань, розвитку особистісних якостей учнів. Інтерактивні технології й методи навчання іноземних мов передбачають розвиток основ нестандартного мислення учнів, відхилення від стереотипності у мисленні й мовленні, покращення уяви, підвищення інтересу, зацікавленості до вивчення іноземної мови, удосконалення навичок комунікативного спілкування, інтелектуальної, емоційної, мотиваційної та інших сфер.

Застосування інтерактивних методів також збагачує методичний досвід вчителя, спонукає його до пошуку креативних ідей та їх утілення в освітній процес. Імплементация сучасних інтерактивних методів навчання дає можливість вилучити із освітнього процесу малоефективні способи передачі знань, сприяє формуванню іншомовної комунікативної компетентності учнів, а також забезпечує впровадження системно-діяльнісного підходу та реалізацію особистісно-орієнтованого навчання. Впровадження таких технологій і методів навчання у практику роботи ЗЗСО постійно потребує теоретичних досліджень, коригування й певних уточнень.

Ключові слова: інтерактивні технології навчання, освітній процес, іншомовна комунікативна компетентність, діяльність учнів, мотиваційна сфера, мовленнєва поведінка, консультант, фасилітатор.

Annotation. The article deals with the issue of using interactive technologies in the process of forming secondary school learners' foreign language communicative competence. The definition of the concept "interactive learning" has been generalized. The following interactive learning technologies have been considered and characterized: role-playing games, the "Round table" method, the case method, projects, discussions, debates, the fishbowl method, the "Six Hats" method. The relevance of using the interactive methods in the context of global trends in methods and technologies of teaching foreign languages has been substantiated. The foreign and domestic experience of using interactive methods in teaching English has been generalized. The

most appropriate in teaching process is using primarily such interactive methods that help learners develop a desire for creative and productive activity; the strive for active work and success, which significantly justifies learners' behavior and increases their motivation to learn a foreign language, because in the interactive learning process the behavior models necessary for further successful activity are worked out. It is interactive learning that creates the necessary prerequisites for both the development of learners' communicative competence and the formation of their ability to make collective and individual decisions in problem situations. Interactive learning is learning in a dialog mode during which the participants of the educational process interact with the aim of mutual understanding, joint solution of educational tasks, and development of their personal qualities. Interactive technologies and methods of foreign language teaching involve the development of the basics of the learners' non-standard thinking, deviation from stereotypical thinking and speaking, improvement of imagination, increase of interest in learning a foreign language, improvement of communication skills, intellectual, emotional, motivational and other areas.

The application of interactive methods also enriches the teachers' methodological experience, encourages them to searching for creative ideas and embodying them into the educational process. The implementation of modern interactive teaching methods makes it possible to remove ineffective ways of transferring knowledge from the educational process, promotes the formation of learners' foreign language communicative competence, and ensures the introduction of a systemic and activity-based approach and the implementation of personality-oriented learning. The introduction of such technologies and teaching methods into the practice of general secondary education institutions constantly requires theoretical research, adjustment and clarifications.

Keywords: *interactive teaching technologies, educational process, foreign language communicative competence, learners' activities, motivational sphere, speech behavior, consultant, facilitator.*

Постановка проблеми, її зв'язок із важливими завданнями. З розвитком науково-технічного прогресу виникла нова форма навчання – інтерактивна, яка стала частиною інноваційних технологій, що нині активно впроваджуються в освітній процес закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) і є інтегральною складовою сучасної освіти. Вчителі, методисти та науковці прогнозують, що у майбутньому частка інтерактивних технологій лише зростатиме, адже вони не тільки оптимізують навчальний процес, роблять навчання ефективнішим, але й, створюючи позитивне і мотивуюче навчальне середовище, в якому учні вчать думати самостійно, а отже розвивати свої іншомовні комунікативні навички, сприяють формуванню компетентної особистості. Зростання частки інтерактивних технологій також зумовлюється невідпинною діджиталізацією різних сфер життя, що спонукає учасників освітнього процесу до розвитку необхідних умінь із пошуку, аналізу та презентації інформації. Таким чином інтерактивні технології модифікують ролі вчителів і учнів: перші виступають як наставники, ментори, коучі, модератори, а другі – як активні, свідомі здобувачі знань. П. Шевчук і П. Фенрих порівнюють інтерактивні методи з дорогою, яка краще, ніж інші веде до досягнення цілі [6].

Загальний аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади інтерактивних технологій вивчалися в психології, педагогіці, методиці та лінгводидактиці. Питанням інтерактивних технологій присвячені численні праці С. Сисоевої [11], І. Новак [7], Н. Годованець [2], В. Леганта [2] та інших науковців, які розробляють типологію інтерактивних технологій, аналізують їх характерні риси та специфіку застосування у різних галузях знань, зокрема у процесі вивчення іноземної мови.

Відома українська педагогиня С. Сисоева трактує інтерактивність як надзвичайно важливу характеристику сучасної освіти [11, с. 5], що передбачає активну участь усіх учасників освітнього процесу в здобутті знань. Дослідниця також розглядає основні принципи інтерактивного навчання, до яких відносить: принцип діалогічної взаємодії, принцип кооперації й співробітництва, принцип активно-рольової (ігрової) і тренінгової організації навчання. При інтерактивному навчанні змінюється і роль педагога, який виконує функції помічника, консультанта, фасилітатора [12, с. 38].

Під інноваційною технологію І. Дичківська розуміє «цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів, педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчально-виховний процес від визначення його мети до очікуваних результатів» [3, с. 338].

Науковці П. Шевчук і П. Фенрих виокремлюють кілька переваг інтерактивних технологій. По-перше, інтерактивні методи залучають до дії, створюють ситуації переживання та випробування, що сприяє глибшому проникненню в зміст та кращому запам'ятовуванню. По-друге, всі інтерактивні методи розвивають прагнення до самостійного розв'язання проблеми, засвоєння знань, тренування вмінь та формування власної позиції [4, с. 24-25].

За спостереженнями І. Новак, інтерактивними методами навчання можна вважати такі, що передбачають активну взаємодію між усіма учасниками навчального процесу: вчителем і учнями та між учнями. Дослідниця, зокрема, виділяє такі суттєві риси інтерактивного навчання, як високий рівень активності, значна тривалість навчальної діяльності, самостійна творча робота учнів, підвищення рівня мотивації та емоційності, постійна взаємодія групи та викладача [7, с. 122].

Мета публікації полягає у розгляді особливостей застосування інтерактивних технологій та обґрунтуванні доцільності їх імплементації у процес формування іншомовної комунікативної компетентності учнів ЗЗСО.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі інтерактивні технології активно застосовуються у процесі навчання іноземної мови. Вони дозволяють формувати усі складові іншомовної комунікативної компетентності учнів. Такий комплексний вплив зумовлюється особливостями інтерактивного навчання, зокрема «вимушеною активізацією мислення, постійним, свідомим і активним залученням учнів у навчальний процес, самостійним, творчим виробленням рішень навчальною групою, підвищеним ступенем мотивації, ініціативи та емоційності; постійною взаємодією класу й вчителя за допомогою прямих і зворотних зв'язків [7, с. 122-123].

Іншомовна комунікативна компетентність, як відомо, включає такі складові:

- мовну компетентність – здатність практично користуватися мовною системою відповідно до норм конкретної мови і культури на основі набутих знань (фонетична компетентність, лексична компетентність, граматична компетентність, компетентність у техніці читання і письма);
- мовленнєву компетентність – це здатність до реалізації різних видів мовленнєвої діяльності (компетентність в аудіюванні, говорінні, читанні, письмі, перекладі);
- лінгвосоціокультурну компетентність – здатність і готовність особистості до іншомовного міжкультурного спілкування (соціолінгвістичну компетентність, соціокультурну компетентність, соціальну компетентність) [6, с. 18-19].

Головними особливостями процесу формування іншомовної комунікативної компетентності, на думку В. Черної, є:

- використання мови відповідно до соціально спрямованого контексту;
- залучення учнів до ситуативного спілкування, максимально наближеного до реальних життєвих ситуацій;
- зміна функції вчителя, який стає активним координатором навчальної діяльності учнів, їхнім порадиником, співрозмовником та учасником процесу навчання;
- використання різноманітних видів навчальної діяльності, зокрема: парних і групових видів діяльності, рольових ігор, проєктних і проблемних завдань;
- широке використання автентичних матеріалів [13].

Інтерактивні технології цілком відповідають цим особливостям формування іншомовної комунікативної компетентності. Наприклад, під час застосування такої інтерактивної технології як рольові ігри, учні розвивають ситуативне спілкування, що імітує реальні комунікативні контексти і ситуації. По-друге, саме під час застосування інтерактивних технологій змінюється роль вчителя, що виступає не тільки транслятором знань, але й модератором, коучем, ментором. По-третє, арсенал інтерактивної технології нині є настільки потужним, що дозволяє адаптувати наявні методики не тільки відповідно до віку учнів, мети уроку, але й враховувати особисті вподобання учнів, їхні здібності, формат навчання (очна, змішана, дистанційна форма).

Формування іншомовної комунікативної компетентності відбуватиметься ефективніше із залученням інтерактивних технологій, здебільшого через урізноманітнення видів діяльності, що є запорукою створення сприятливого та позитивного навчального середовища, де педагог і його учні – рівноправні партнери та учасники освітнього процесу. Вибір інтерактивних технологій також залежить від того, яку саме складову іншомовної комунікативної компетентності (мовну, мовленнєву, лінгвосоціокультурну) вчитель планує сформувати.

Нині існує багато класифікацій інтерактивних технологій, які базуються на різних критеріях. На сучасному етапі методисти і вчителі накопичили потужний інструментарій інтерактивних технологій, які слід обирати залежно від віку учнів, цілей і мети навчання. Спроби систематизації інтерактивних технологій представлено у дослідженні К. Йі (Yee K.) «Interactive Techniques», де описано близько 290 інтерактивних методів аудиторного, дистанційного та он-лайн навчання: парні та групові, з використанням соціальних мереж, мобільних пристроїв, ігрові технології, інтерактивна взаємодія в чаті тощо [14].

Не менш ґрунтовними є дослідження українських науковців О. Пометун та Л. Пироженко, у яких виокремлено чотири ключових групи інтерактивних технологій:

- інтерактивні технології кооперативного навчання (робота в парах, трійках, малих групах, карусель);
- технології колективно-групового навчання (мозковий штурм, обговорення проблеми в загальному колі, мікрофон, незакінчені речення, аналіз ситуацій, розв'язання проблем);
- технології ситуативного моделювання (розігрування ситуацій за ролями, імітаційна гра, симуляція);
- технології опрацювання дискусійних питань (дискусія, дебати, неперервна шкала думок, займи позицію) [8, с. 27].

Серед парних і групових форм роботи, на думку Н. Годованець та В. Леган, найефективнішими та найпоширенішими є наступні: внутрішні (зовнішні) кола (inside/outside circles); мозковий штурм (brainstorm); читання зигзагом (jigsaw reading); обмін думками (think-pair share); парні інтерв'ю (pair-interviews), метод кейс-стаді (Case study) [1, с. 48].

Як найпоширеніші інтерактивні методи навчання О. Костів та О. Сколосдра-Шепітко виокремлюють такі: броунівський рух, дебати, диспути, діалог Сократа, кейс-метод, або метод аналізу ситуацій, метод «акваріум», метод «асоціативного куша», «ґрунування», метод «два – чотири – всі разом», метод «займи позицію», метод «карусель», метод «коло ідей», метод «круглий стіл», «мереживна пилка», «джигсо», метод «мікрофон», метод «мозкового штурму», метод помилок «Упіймай помилку», метод «сенкан», метод «фішбоун», метод «шість капелюшків», метод портфоліо, метод, метод проєктів, рольові ігри [5, с. 39-42].

Свою чергою Т. Сердюк запропонувала класифікацію інтерактивних технологій, в основу якої покладені наступні критерії:

- дидактична мета: інформаційні, розвиток дієво-практичної сфери, розвиток механізмів самокерування особистості, розвиток сфери творчих якостей, розвиток ключових компетентностей;
- домінуючі форми організації навчально-пізнавальної діяльності: індивідуальні, парні, групові, колективні;
- домінуючі методи навчання: інформаційні, проблемно-пошукові, імітаційно-ігрові, дослідницькі;
- домінуючі засоби навчання: гомоорієнтовані (основний партнер у взаємодії людина або група осіб) і техноорієнтовані (переважання технічних засобів навчання) [10, с. 8].

У посібнику П. Шевчука і П. Фенриха представлено більш ширший поділ інтерактивних технологій, а саме: на ігрові (ігри-вправи, ігри-імітації, кейс-стаді, ігри-змагання, ігрове проєктування, соціально-психологічний тренінг) та неігрові (широкоформатна ситуація, мікроситуація, ситуація-ілюстрація, ситуація-проблема, інформаційний лабіринт) [4, с. 23].

Наші спостереження під час пропедевтичної педагогічної практики та аналіз науково-методичної літератури свідчать, що з-поміж типових форм інтерактивних технологій домінують рольові ігри, метод «круглого столу», кейс-метод, проєкти, дискусії, дебати, метод «фішбоун», метод «Шести капелюхів». Ці технології передбачають формування в учнів навичок різнобічного висвітлення певної теми, а також потребують попередньої ретельної

підготовки від учнів, пошук необхідної інформації та фактів, опрацювання мовних кліше, навичок логічної побудови висловлювань із застосуванням лексичних одиниць та граматичних форм.

Арсенал інтерактивних технологій навчання значно збільшився та урізноманітнівся після запровадження змішаних і дистанційних форм навчання, і, зауважимо, що ці нові різновиди цілком відповідають усім принципам інтерактивної взаємодії, які, зокрема, були представлені у науково-методичних працях Н. Годованець та В. Леган:

- одночасна взаємодія всіх учнів;
- синхронність їх роботи;
- однакові умови праці, час виконання завдань;
- позитивна взаємодія, успіх кожного учня;
- індивідуальна відповідальність за окреме завдання [2, с. 60].

Отже, в епоху діджиталізації цифрових засобів комунікації, стверджує Г. Сергєєва, інтерактивність в різних формах стає основою суспільного життя, не тільки у навчанні, але й в інших сферах. Фокусуючись на впливі інтерактивних технологій у сфері навчання іноземних мов, дослідниця вважає, що інтерактивні методи застосовуються з метою створення умов і навчальних ситуацій, в яких відбувається взаємодія між суб'єктами навчання в індивідуальній, парній та груповій формах [9, с. 202].

Ефективним інструментом для організації інтерактивного навчання слугують інформаційні технології [2, с. 48], що дозволяють максимально індивідуалізувати, диференціювати, візуалізувати процес навчання, доповнити його ігровим та змагальним компонентом. Використання інтерактивних інформаційних технологій у процесі вивчення іноземної мови сприяє підвищенню рівня залучення, мотивації та формуванню важливих немовленнєвих навичок комунікації [9, с. 202], як-от лексико-граматичні навички.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Інтерактивне навчання є частиною інноваційних технологій, які нині активно впроваджуються у ЗЗСО з метою удосконалення навчально-пізнавальної діяльності учнів та створення сприятливого і мотивуючого навчального середовища, де кожен учень виступає активним здобувачем знань, а вчитель – помічником, консультантом, фасилітатором. Суттєвими ознаками інтерактивного навчання є високий рівень активності учнів, значна тривалість навчальної діяльності, самостійна творча робота учнів, вмотивованість, активна взаємодія усіх учасників освітнього процесу.

Ключовою перевагою інноваційних технологій, у тому числі інтерактивних, є те, що вони впливають на мотиваційну сферу учнів, створюючи сприятливе навчальне середовище, заохочують до активного здобуття знань, підтримують змагальний та кооперативний характер навчання у дружній атмосфері співпраці. Мотиваційна сфера учнів має комплексний характер і включає мотивацію з боку вчителя, взаємомотивацію з боку учнів один на одного та самомотивацію, що сприяє формуванню активного і свідомого ставлення до навчання. Активна взаємодія, що лежить в основі усіх інтерактивних методів, дозволяє стимулювати навіть слабких учнів до навчання, подолати страх помилок і невпевненість у своїх силах, залучати увесь клас до співпраці. Застосування інтерактивних технологій з метою урізноманітнення видів діяльності та створення сприятливого іншомовного середовища є запорукою успішного та ефективного формування іншомовної комунікативної компетентності учнів ЗЗСО. Вибір інтерактивних технологій, що вчитель планує застосовувати на тому чи іншому уроці, залежить від того, яку саме складову іншомовної комунікативної компетентності (мовну, мовленнєву чи лінгвосоціокультурну) планується сформувати.

Вищезгадані приклади інтерактивних технологій є не тільки ефективними для формування іншомовної комунікативної компетентності, вони ще й позитивно сприймаються учнями, адже вони з радістю та поглибленим інтересом долучаються до підготовки та реалізації завдань із застосуванням даних технологій.

Окрім того, інтерактивне навчання має багато переваг порівняно з традиційними підходами, адже підвищується інтерес та мотивація учнів до вивчення іноземної мови, активізується сам процес навчання, розвиваються навички критичного мислення, аналізу та прийняття рішень, за допомогою практичних прикладів підвищується ефективність засвоєння інформації, в учнів формується командний дух, що сприяє їх соціалізації. Інтерактивні

технології дозволяють більшою мірою враховувати індивідуальні особливості учнів, що, на нашу думку, є надзвичайно важливим чинником успішного формування в них іншомовної комунікативної компетентності.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо в імплементації інтерактивних технологій в освітній процес ЗЗСО під час проходження педагогічної практики з метою практичного підтвердження, що заняття, під час яких застосовуються інтерактивні технології, відзначаються більшою ініціативністю, вмотивованістю учнів до навчання, активністю та відсутністю мовних бар'єрів у процесі іншомовної комунікації.

Список використаних джерел

1. Годованець Н. І. Використання сучасних інформаційних технологій при вивченні іноземної мови. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія : «Педагогіка. Соціальна робота». Ужгород, 2015. Вип. 35. С. 48–50.
2. Годованець Н. І., Леган В. П. Короткий огляд інтерактивних методів навчання іноземної мови. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія : «Педагогіка. Соціальна робота». 2017. Вип. 1 (40). С. 60–62.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. 3-тє вид. Київ : Академвидав, 2015. 304 с.
4. Інтерактивні методи навчання : Навч. посібник. / За заг. ред. П. Шевчука і П. Фенриха. Щецін Вид-во WSAP, 2005. 170 с.
5. Костів О., Сколоздра-Шепітко О. Методика викладання української мови : Навчально-методичний посібник. Для студентів українського відділення філологічного факультету. Львів, 2018. 202 с.
6. Методика викладання англійської мови : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / уклад. І. В. Холод. Умань : Візаві, 2018. 165 с.
7. Новак І. М. Інтерактивні методи навчання іноземних мов у закладах вищої освіти. *Теорія і методика професійної освіти*. 2021. Вип. 32. Т. 1. С. 121–125.
8. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Наук.-метод. посібник. Київ : Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.
9. Сергєєва Г. Інтерактивні методи у викладанні іноземної мови онлайн. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 2023. Вип. 61. Т. 3. С. 200–205.
10. Сердюк Т. В. Інтерактивні технології навчання суспільних дисциплін як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец.13.00.09 "Теорія навчання". Криворіз. держ. пед. ун-т. Кривий Ріг, 2010. 20 с.
11. Сисоєва С. О. Інтерактивне навчання дорослих у системі післядипломної педагогічної освіти. *Наукові праці*. 2011. Вип. 146. Т. 158. С. 5–10.
12. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навчально-методичний посібник. НАПН

РОЗДІЛ VII. МЕДИКО-БІОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗДОРОВ'Я ТА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

УДК 37.01+159.9:37

Антонюк Сергій,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти 31-Ф групи
Науковий керівник:
к. фіз. вих., доц. Левандовська Любов

ПЕДАГОГІЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглядаються актуальні педагогічні та психологічні проблеми, що постають перед сучасною системою освіти в умовах її динамічного розвитку. Проаналізовано вплив соціально-економічних, технологічних та культурних змін на освітній процес. Визначено ключові педагогічні виклики, пов'язані з впровадженням нових освітніх технологій, інклюзивною освітою, формуванням компетентностей учнів та професійним розвитком педагогів. Розглянуто психологічні аспекти, що впливають на ефективність навчання, зокрема мотивацію, емоційний інтелект, психологічне благополуччя учасників освітнього процесу та подолання стресу. Запропоновано шляхи розв'язання окреслених проблем та визначено перспективи подальших досліджень у цій галузі.

Ключові слова: педагогічні проблеми, психологічні проблеми, розвиток освіти, освітні технології, інклюзивна освіта, компетентності, професійний розвиток педагога, мотивація, емоційний інтелект, психологічне благополуччя.

Annotation. The article explores current pedagogical and psychological problems facing the modern education system in the context of its dynamic development. The influence of socio-economic, technological, and cultural changes on the educational process is analyzed. Key pedagogical challenges related to the implementation of new educational technologies, inclusive education, the formation of students' competencies, and the professional development of teachers are identified. Psychological aspects affecting learning effectiveness, including motivation, emotional intelligence, psychological well-being of educational process participants, and stress management, are considered. Ways to solve the outlined problems are proposed, and prospects for further research in this field are determined.

Keywords: pedagogical problems, psychological problems, development of education, educational technologies, inclusive education, competencies, teacher professional development, motivation, emotional intelligence, psychological well-being.

Постановка проблеми. Сучасний динамічний розвиток суспільства, зумовлений глобалізацією, цифровізацією та мінливістю ринку праці, ставить перед системою освіти нагальну потребу в постійному оновленні. У цьому контексті виникають ключові педагогічні та психологічні проблеми, що потребують наукового аналізу та практичних рішень.

Педагогічні виклики включають ефективне впровадження нових освітніх технологій, забезпечення якісної інклюзивної освіти, формування ключових компетентностей учнів та безперервний професійний розвиток педагогів.

Психологічні аспекти освітнього процесу зосереджені на мотивації учнів, розвитку емоційного інтелекту, підтримці психологічного благополуччя всіх учасників та подоланні стресу в умовах освітніх реформ. Незважаючи на зростаючий науковий інтерес, комплексна розробка взаємозв'язку педагогічних та психологічних проблем розвитку освіти та шляхів їх інтегрованого розв'язання залишається актуальною.

Мета дослідження. Метою даного дослідження є виявлення, систематизація та аналіз ключових педагогічних та психологічних проблем, що виникають у процесі розвитку сучасної

освіти, а також визначення потенційних шляхів їх розв'язання та перспектив подальших наукових розвідок у цій галузі.

Результати дослідження. У процесі дослідження було виокремлено та проаналізовано низку актуальних педагогічних та психологічних проблем, що постають перед сучасною системою освіти.

Важливим аспектом у даному питанні є проблема духовності, яку ми відносимо до психологічних проблем розвитку особистості. Розробка педагогічної теорії духовності потребує філософського осмислення її генези. У широкому розумінні, духовність визначається як розгортання та актуалізація смислу буття (духу) в контексті людського існування, що характеризується онтологічністю, телеологічністю, аксіологічністю та синтетичністю [7].

Завдання навчання та виховання, згідно з автором, полягає у фундаментальному «пробудженні духовного начала» в особистості. Це не просто передача знань чи формування навичок, а створення глибоких внутрішніх передумов для самостійного розвитку. Таке «пробудження» стає можливим лише за умови цілеспрямованого формування освітнього середовища, де кожна людина починає усвідомлювати себе як істоту, якій органічно притаманна здатність до самовизначення – самостійного вибору власного шляху та цінностей; саморозвитку – постійного прагнення до вдосконалення своїх якостей та потенціалу; самоактуалізації – повної реалізації своїх здібностей та прагнень; та духовного самовдосконалення – безперервного зростання у морально-етичному плані.

У такому контексті людина перестає сприймати себе виключно як пасивного виконавця нав'язаних суспільством ролей та функцій. Натомість вона починає осмислювати та оцінювати власне існування як активну «істоту», відповідальну за своє постійне самооновлення. Вона постає як суверенна особистість, яка не визнає жодних зовнішніх обмежень для свого розвитку, окрім тих, які вона свідомо встановлює для себе самостійно – і то лише з метою творчого їх подолання на наступних етапах свого становлення. Таким чином, людина перетворює процес особистісного зростання та саморозвитку на головну справу свого життя, формулюючи їх як глибоко особистісні смисложиттєві та екзистенційні цілі, що визначають її буття та спрямовують її вчинки [5, с. 123].

Значну увагу сучасна педагогіка приділяє особистісно-орієнтованому навчанню та вихованню, основною метою якого, на думку В. Кременя, є не формування і навіть не виховання, а пошук, розвиток «людини в людині», закладення в ній механізму самореалізації особистості [3, с. 3].

Розглядаючи вагомий внесок І. Беха у розробку особистісно орієнтованої освіти, варто підкреслити, що в його концепції центральне місце посідає глибоке розуміння «самоцінності особистості». Це означає визнання унікальності, неповторності та внутрішньої значущості кожної людини як такої, незалежно від її досягнень чи соціального статусу. На цьому фундаменті будується розуміння «духовності» як внутрішнього стрижня, системи цінностей та прагнень особистості, що визначають її моральний вибір та життєві орієнтири. Водночас, акцент на «суверенності» особистості підкреслює її автономію, право на власну думку, самостійне прийняття рішень та відповідальність за свій розвиток [4].

Серед педагогічних проблем особливої уваги потребує впровадження нових освітніх технологій, що супроводжується недостатньою методичною підготовленістю педагогів до ефективного використання цифрових інструментів, нерівним доступом до якісного обладнання та контенту, а також ризиками надмірного захоплення технологіями на шкоду перевіреним часом традиційним методам навчання.

Важливим викликом є інклюзивна освіта, забезпечення рівного доступу до якісної освіти для дітей з особливими освітніми потребами, що вимагає розробки індивідуальних освітніх траєкторій, адаптації навчальних матеріалів, спеціальної підготовки педагогів та створення інклюзивного психологічного клімату. Перехід до формування компетентностей учнів також є значною педагогічною проблемою, що передбачає переосмислення змісту освіти, активне використання діяльнісних методів навчання, інтеграцію предметів та ефективне оцінювання сформованих компетентностей. Не менш важливим є професійний розвиток педагога, необхідність постійного оновлення знань та навичок в умовах швидких змін, впровадження ефективних моделей підвищення кваліфікації, розвитку soft skills та емоційного інтелекту.

Організація освітнього процесу в умовах дистанційного та змішаного навчання також породжує низку проблем, пов'язаних з підтримкою мотивації учнів, забезпеченням їх активної участі, ефективної комунікації та контролю знань в онлайн-середовищі [2, с. 43-56]

Серед психологічних проблем важливе місце займає мотивація до навчання, зниження пізнавального інтересу учнів, вплив зовнішніх чинників та пошук шляхів стимулювання внутрішньої мотивації та формування позитивного ставлення до навчання. Розвиток емоційного інтелекту учасників освітнього процесу, здатності розуміти та керувати власними емоціями та емоціями інших, є ключовим для міжособистісних стосунків, навчальної успішності та психологічного благополуччя [6]. Підвищення рівня тривожності та стресу, особливо в умовах освітніх реформ та соціальної нестабільності, актуалізує проблему психологічного благополуччя учнів та педагогів та необхідність впровадження програм психологічної підтримки та профілактики емоційного вигорання. Важливим є також подолання стресу та адаптація до змін, розвиток стресостійкості, формування копінг-стратегій та адаптація до нових форм навчання. Окремо слід виділити психологічні аспекти інклюзивної освіти, забезпечення психологічного комфорту та підтримки дітей з особливими освітніми потребами, а також формування толерантного ставлення до них з боку інших учасників освітнього процесу [3, с. 3].

Продовжуючи аналіз виокремлених проблем, варто зазначити, що ефективне розв'язання педагогічних викликів вимагає від освітньої спільноти не лише глибокого розуміння сутності кожної проблеми, але й готовності до інновацій та міждисциплінарної співпраці. Зокрема, інтеграція нових освітніх технологій має відбуватися не формально, а з урахуванням педагогічної доцільності та психологічних особливостей учнів різних вікових груп. Інклюзивна освіта потребує не лише законодавчого забезпечення, але й створення реальних умов для навчання та розвитку кожної дитини, незалежно від її індивідуальних потреб, що включає належне ресурсне забезпечення, підготовку фахівців та формування інклюзивної культури в освітньому середовищі. Компетентнісний підхід вимагає відходу від репродуктивних методів навчання на користь активних, проблемно-пошукових та дослідницьких методів, що сприяють розвитку критичного мислення, творчості та самостійності учнів.

Розв'язання психологічних проблем розвитку освіти є не менш важливим завданням. Підвищення мотивації до навчання потребує індивідуалізації освітнього процесу, врахування інтересів та потреб учнів, створення ситуацій успіху та формування позитивного емоційного клімату в класі. Розвиток емоційного інтелекту є важливим інструментом для покращення міжособистісних стосунків та підвищення адаптивності учнів і педагогів до мінливих умов. Забезпечення психологічного благополуччя вимагає системних заходів, спрямованих на профілактику стресу, формування стресостійкості та надання психологічної підтримки всім учасникам освітнього процесу. У контексті інклюзивної освіти особливої уваги потребує створення атмосфери прийняття та підтримки дітей з особливими освітніми потребами, а також формування толерантного ставлення до них з боку однолітків та педагогів, що сприяє їхній успішній соціалізації та інтеграції в освітнє середовище [1, с. 56-67].

Висновок. Розвиток сучасної освіти супроводжується низкою складних та взаємопов'язаних педагогічних та психологічних проблем. Ефективне розв'язання цих проблем є ключовим для забезпечення якісної, доступної та інклюзивної освіти, формування компетентної та всебічно розвиненої особистості, а також підтримки психологічного благополуччя всіх учасників освітнього процесу. Подолання педагогічних викликів вимагає від педагогів постійного професійного зростання, впровадження інноваційних методик та технологій, готовності до роботи в умовах інклюзії та дистанційного навчання. Розв'язання психологічних проблем передбачає посилення психологічної служби в закладах освіти, розробку та впровадження програм з розвитку емоційного інтелекту, формування мотивації до навчання, профілактики стресу та підтримки психологічного благополуччя. Інтегрований підхід до розв'язання педагогічних та психологічних проблем, що передбачає співпрацю педагогів, психологів, науковців, батьків та представників державної влади, є необхідною умовою для успішного розвитку освіти в Україні.

Перспективи подальших розвідок. Майбутні наукові дослідження у сфері педагогічних та психологічних проблем розвитку освіти будуть спрямовані на комплексний

аналіз ключових напрямів. Насамперед, це стосується вивчення впливу цифрових технологій на когнітивний та емоційний розвиток учнів з метою оптимізації їхнього використання в освітньому процесі. Важливим є також розробка та впровадження ефективних моделей інклюзивної освіти для забезпечення якісного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Окрему увагу буде приділено дослідженню психологічних чинників, що визначають успішне формування ключових компетентностей учнів, а також аналізу ефективності різних моделей професійного розвитку педагогів для підвищення якості освітнього процесу.

Окрім того, актуальним є вивчення психологічних аспектів організації дистанційного та змішаного навчання з метою оптимізації навчального процесу в онлайн-середовищі. Перспективними є розробка та оцінка програм, спрямованих на розвиток емоційного інтелекту та психологічного благополуччя всіх учасників освітнього процесу. Не менш важливим є дослідження феномену стресу в освітньому середовищі та розробка ефективних стратегій його профілактики та подолання. Подальші дослідження також включатимуть вивчення впливу соціально-культурних чинників на педагогічні та психологічні проблеми розвитку освіти та проведення порівняльного аналізу підходів до розв'язання освітніх проблем у різних країнах світу для адаптації кращих практик. Ці наукові пошуки сприятимуть обґрунтованому розвитку сучасної освітньої системи.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми психології навчання в сучасній соціокультурній ситуації : збірник матеріалів наукових доповідей круглого столу, присвяченого творчій спадщині І. О. Синиці (м. Київ, 11-12 квітня 2024 року). Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2024. 218 с.
2. Безверхня Г. В., Цибульська В. В., Гончар Г. І. Мотивація до занять фізичною культурою і спортом школярів та студентів: монографія. Умань: ВПЦ «Візаві»; 2016. 223 с.
3. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості. *Психологія та педагогіка*. 1997. № 1. С. 124-129.
4. Дзюбко Л., Гриценко Л. Мотивація навчальної діяльності як психолого-педагогічна проблема. *Психолінгвістика*. 2009. №4. С. 33-43.
5. Кремень В. Г. Формування особистості в умовах розвитку української державності. *Освіта*. 2000. № 60–61. 29 грудня – 5 січня. С. 3.
6. Кучинська І. О. Виховання духовних цінностей дітей і молоді у творчій спадщині Івана Огієнка. – Кам'янець – Подільський : «Абетка НОВА», 2002. 104 с.
7. Прищак М. Д. Психологічні та педагогічні аспекти розвитку духовності особистості. URL: file:///C:/Users (дата звернення: 22.04.2025)

УДК 37.018.4:371.13

Баланчук Ольга,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти 31-Ф групи
Науковий керівник:
к. фіз. вих., доц. Левандовська Любов

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА

Анотація. У статті розглядаються теоретико-методичні аспекти формування професійної компетентності педагога в умовах сучасних освітніх змін. Проаналізовано сутність поняття «професійна компетентність педагога», його структуру та ключові компоненти. Розкрито теоретичні підходи до формування професійної компетентності, зокрема компетентнісний, особистісно орієнтований, діяльнісний та контекстний. Визначено методичні засади, принципи та технології, що сприяють ефективному формуванню професійної компетентності педагогів на різних етапах їхньої професійної діяльності. Окреслено актуальні проблеми та перспективи подальших досліджень у даній галузі.

Ключові слова: професійна компетентність педагога, формування, теоретичні аспекти, методичні аспекти, компетентнісний підхід, особистісно орієнтований підхід, діяльнісний підхід, контекстний підхід, професійний розвиток.

Annotation. The article examines the theoretical and methodological aspects of the formation of a teacher's professional competence in the context of modern educational changes. The essence of the concept "teacher's professional competence", its structure and key components are analyzed. Theoretical approaches to the formation of professional competence, including competence-based, personality-oriented, activity-based, and contextual approaches, are revealed. Methodological foundations, principles, and technologies that contribute to the effective formation of teachers' professional competence at different stages of their professional activity are identified. Current problems and prospects for further research in this field are outlined.

Keywords: teacher's professional competence, formation, theoretical aspects, methodological aspects, competence-based approach, personality-oriented approach, activity-based approach, contextual approach, professional development.

Постановка проблеми. У сучасному світі, що характеризується динамічними соціально-економічними та технологічними трансформаціями, особлива роль відводиться системі освіти як ключовому фактору сталого розвитку суспільства. Центральною фігурою освітнього процесу є педагог, від рівня професійної компетентності якого безпосередньо залежить якість навчання та виховання підростаючого покоління. В умовах реформування освіти, впровадження нових державних стандартів, розвитку інклюзивного навчання та активного використання інформаційно-комунікаційних технологій, питання формування та постійного розвитку професійної компетентності педагога набуває особливої актуальності [2, с. 10-15].

Аналіз наукових досліджень свідчить про значний інтерес до проблеми професійної компетентності педагога з боку вітчизняних та зарубіжних науковців. Розглядаються різні аспекти цієї багатогранної категорії, її структура, критерії оцінювання, чинники впливу та шляхи формування. Однак, незважаючи на наявність численних праць, потреба у системному теоретико-методичному осмисленні процесів формування професійної компетентності педагога, виявленні найбільш ефективних підходів, принципів та технологій залишається актуальною. Існує необхідність у розробці цілісної концепції формування професійної компетентності педагога, яка б враховувала сучасні тенденції розвитку освіти та потреби практики.

Недостатня розробленість теоретико-методичних засад формування професійної компетентності педагога може призводити до неефективності процесів професійної

підготовки та підвищення кваліфікації, утруднювати адаптацію педагогів до нових вимог освітнього середовища та негативно впливати на якість освітніх послуг. Тому, дослідження теоретико-методичних аспектів формування професійної компетентності педагога є важливим науково-практичним завданням.

Мета дослідження. Метою даного дослідження є теоретичне обґрунтування та розробка методичних рекомендацій щодо ефективного формування професійної компетентності педагога в умовах сучасних освітніх змін шляхом аналізу теоретичних підходів, методичних засад, принципів та технологій.

Результати дослідження. Питанням формування професійної компетентності педагога присвятили свої праці численні вітчизняні та зарубіжні науковці. Серед українських дослідників вагомий внесок зробили І. Бех, розглядаючи особистісно орієнтований підхід та духовність педагога; І. Зязюн, досліджуючи педагогічну майстерність; Н. Кузьміна, аналізуючи структуру професійної компетентності; В. Андрущенко, досліджуючи підготовку педагогічних кадрів; О. Савченко, зосереджуючись на вчителях початкової школи; а також Н. Бібік, О. Вознюк, О. Дубасенюк, О. Пуховська та інші. Зарубіжні науковці, зокрема Р. Уайт, Д. Мак Келланд та Е. Брюстер, заклали основи компетентнісного підходу. Їхні дослідження є важливим підґрунтям для розуміння та розвитку професійної компетентності педагога [6, с. 5-7].

У процесі дослідження здійснено глибокий теоретичний аналіз сутності поняття «професійна компетентність педагога», що розглядається як інтегральна характеристика особистості, яка об'єднує необхідні знання, вміння, навички, досвід та особистісні якості, що забезпечують успішне здійснення педагогічної діяльності. Структура професійної компетентності педагога є багатокомпонентною, включаючи, зокрема, глибоку **предметну компетентність**, що передбачає не лише знання навчального предмета, але й володіння методикою його викладання. Важливою є **психолого-педагогічна компетентність**, яка охоплює знання закономірностей психічного розвитку учнів, теорій навчання та виховання, а також вміння застосовувати ці знання в практичній діяльності. Ефективна педагогічна діяльність неможлива без розвиненої **методичної компетентності**, що передбачає володіння різноманітними методами, формами та засобами навчання та вміння їх доцільно використовувати [3, с. 45].

Окрім цього, вагому роль відіграє **комунікативна компетентність**, що забезпечує ефективну взаємодію з усіма учасниками освітнього процесу – учнями, батьками та колегами. В умовах інформаційного суспільства особливого значення набуває **інформаційно-комунікаційна компетентність**, яка передбачає вміння використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології в освітньому процесі. Здатність до самоаналізу та самооцінки власної педагогічної діяльності, прагнення до постійного самовдосконалення відображає **рефлексивну компетентність**. У контексті соціальної взаємодії важлива **соціально-педагогічна компетентність**, що дозволяє ефективно розв'язувати педагогічні ситуації та встановлювати контакт з різними соціальними групами [2; 3].

Формування професійної компетентності педагога ґрунтується на кількох ключових теоретичних підходах.

Компетентнісний підхід акцентує увагу на розвитку ключових професійних компетентностей, необхідних для успішного виконання педагогічних завдань у реальних ситуаціях.

Особистісно орієнтований підхід передбачає врахування індивідуальних особливостей педагогів, сприяючи їхньому самопізнанню та саморозвитку.

Діяльнісний підхід розглядає професійну компетентність як результат активної педагогічної діяльності, набутий у процесі виконання професійних завдань.

Нарешті, **контекстний підхід** наголошує на важливості врахування конкретного освітнього контексту, в якому працює педагог [1].

Методичні аспекти формування професійної компетентності педагога реалізуються через низку принципів, серед яких науковість, системність та послідовність, активність та самостійність, індивідуалізація та диференціація, практична спрямованість, рефлексивність, а також безперервність та поступовість. Для ефективного формування професійної компетентності використовуються різноманітні форми професійного навчання, такі як курси

підвищення кваліфікації, семінари, тренінги, майстер-класи та дистанційне навчання. Активні методи навчання, включаючи ділові ігри, кейс-методи, проблемне та проєктне навчання, сприяють практичному засвоєнню знань та розвитку вмінь. Технології саморозвитку, такі як самоосвіта, рефлексія та ведення портфоліо, відіграють важливу роль у професійному зростанні педагога. Окрім того, ефективне використання інформаційно-комунікаційних технологій розширює можливості для навчання, обміну досвідом та саморозвитку педагогів.

Таким чином, формування професійної компетентності педагога є багатограним процесом, що охоплює як теоретичні знання, так і практичні вміння, особистісні якості та здатність до постійного професійного розвитку в контексті сучасних освітніх вимог [7, с. 11-15].

Розглядаючи теоретичні підходи до формування професійної компетентності педагога, було виявлено, що кожен з них акцентує увагу на різних, але взаємодоповнюючих аспектах цього складного процесу. Компетентнісний підхід визначає ключові професійні компетентності, необхідні для успішного виконання педагогічних функцій у реальних освітніх ситуаціях, наголошуючи на практичному застосуванні знань та вмінь. Особистісно орієнтований підхід підкреслює важливість урахування індивідуальних потреб, інтересів та потенціалу педагогів у процесі їхнього професійного зростання, сприяючи їхній самореалізації. Діяльнісний підхід розглядає професійну компетентність як результат активної педагогічної діяльності, що формується в процесі розв'язання професійних завдань та практичного застосування теоретичних знань. Контекстний підхід наголошує на необхідності врахування специфіки конкретного освітнього середовища, в якому працює педагог, та його впливу на процес формування компетентності [4].

Методичні аспекти формування професійної компетентності педагога охоплюють широкий спектр принципів, методів та технологій. Серед ключових принципів виділено науковість, системність, активність, індивідуалізацію, практичну спрямованість, рефлексивність та безперервність професійного розвитку. Для реалізації цих принципів використовуються різноманітні форми професійного навчання, включаючи курси підвищення кваліфікації, семінари, тренінги, майстер-класи та програми наставництва. Активні методи навчання, такі як кейс-методи, проблемне навчання, проєктна діяльність та рольові ігри, сприяють розвитку практичних навичок та критичного мислення педагогів.

Важливу роль у формуванні професійної компетентності відіграють технології саморозвитку, що включають самоосвіту, рефлексію власної педагогічної діяльності, ведення професійного портфоліо та участь у професійних спільнотах. У сучасному інформаційному суспільстві особливого значення набуває використання інформаційно-комунікаційних технологій, які відкривають нові можливості для навчання, обміну досвідом та професійного зростання педагогів [5].

Перспективи подальших досліджень у цій галузі є широкими та охоплюють вивчення впливу інноваційних педагогічних технологій на розвиток професійної компетентності, розробку ефективних моделей безперервного професійного розвитку педагогів, дослідження психологічних чинників, що сприяють або перешкоджають професійному зростанню, а також аналіз міжнародного досвіду у сфері формування висококваліфікованих педагогічних кадрів. Результати цих досліджень матимуть важливе значення для удосконалення системи освіти та підвищення якості педагогічної праці.

Висновок. Підсумовуючи проведене дослідження, слід наголосити, що формування професійної компетентності педагога є фундаментальною умовою забезпечення якісної освіти в умовах сучасних суспільних трансформацій. Теоретико-методичний аналіз показав, що професійна компетентність є складною інтегральною характеристикою, яка охоплює різноманітні знання, вміння, навички та особистісні якості, необхідні для ефективної педагогічної діяльності. Ключовими теоретичними орієнтирами у процесі її формування виступають компетентнісний, особистісно орієнтований, діяльнісний та контекстний підходи, кожен з яких акцентує увагу на різних, але взаємопов'язаних аспектах професійного становлення педагога. Методичні засади, що включають принципи науковості, системності, активності, індивідуалізації, практичної спрямованості та рефлексивності, визначають стратегію та тактику професійного розвитку педагогів. Ефективне використання різноманітних форм і методів навчання, технологій саморозвитку та інформаційно-

комунікаційних інструментів є важливим чинником успішного формування професійної компетентності на різних етапах педагогічної кар'єри.

Перспективи подальших досліджень. Майбутні наукові розвідки у сфері формування професійної компетентності педагога зосередяться на кількох ключових напрямках. Першочерговим є дослідження інтегрованих моделей, що поєднують різні теоретичні підходи, та аналіз впливу сучасних освітніх трендів (цифровізація, інклюзія, STEM) на зміст і методику професійного розвитку педагогів. Важливим є також вивчення ефективності різних форм і методів підвищення кваліфікації на різних етапах кар'єри та розробка дієвих критеріїв оцінювання професійної компетентності.

Окрему увагу буде приділено психологічним чинникам, що впливають на професійне становлення педагога, включаючи мотивацію, саморегуляцію та емоційний інтелект. Перспективним є розробка педагогічних технологій, спрямованих на цілеспрямований розвиток ключових компонентів професійної компетентності. Крім того, важливим є вивчення та адаптація кращого світового досвіду у цій сфері до вітчизняних освітніх реалій, а також дослідження впливу організаційної культури навчального закладу на професійний розвиток педагогів.

Список використаних джерел

1. Возняк А. Б. Педагогічна антропологія : навч. посіб. ; Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. Дрогобич : РВВ Дрогоб. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка, 2011. 190 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2004. 218 с.
3. Драч І. І. Управління формуванням професійної компетентності магістрантів педагогіки вищої школи: теоретико-методичні засади. Монографія. Київ : «Дорадо-Друк», 2013. 456 с.
4. Задорожна Л. К., Ягоднікова В. В., Сагач Г. М., та ін. Професійна компетентність сучасного педагога: методологія, теорія, методика, практика : моногр. / за заг. ред. В. В. Ягоднікової. Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2019. 286 с.
5. Коваленко О. М. Розвиток предметно-методичної компетентності вчителя як основа впровадження компетентнісно орієнтованого підходу <https://lib.iitta.gov.ua> (дата звернення 21.04.2025).
6. Кривобок А. С. Формування професійної компетентності педагога в системі неперервної освіти. URL: <https://lib.iitta.gov.ua> (дата звернення 21.04.2025).
7. Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика: збірник наукових статей / за заг. ред. Л. В. Серих. Суми : НІКО, 2022. 128 с.

УДК 796.01:37.02

Батовський Андрій,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти З1-Ф групи
Науковий керівник:
к. н. фіз. вих. та спорту Бондар Тарас

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті проаналізовано ключові функції системи фізичного виховання в закладах загальної середньої освіти. На основі праць провідних науковців визначено, що навчальна, виховна, організаційно-методична, соціальна, інклюзивна та мотиваційна складові є взаємопов'язаними елементами цієї системи. Особлива увага приділена ролі уроків фізичної культури, позакласних заходів, співпраці з батьками, використанню сучасних цифрових технологій, а також забезпеченню доступності фізичного виховання для дітей з особливими освітніми потребами. Підкреслено значення матеріально-технічної бази та мотиваційного супроводу для підвищення зацікавленості учнів у заняттях фізичною культурою. Визначено, що фізичне виховання сприяє не лише фізичному розвитку школярів, а й формуванню соціально активної, відповідальної та гармонійно розвиненої особистості.

Ключові слова: фізичне виховання, загальна середня освіта, навчальна функція, виховна функція, організаційно-методична діяльність, інклюзія, мотивація, здоровий спосіб життя, фізичний розвиток.

Annotation. This article analyzes the key functions of the physical education system in general secondary education institutions. Drawing on the works of leading scholars, the study identifies the educational, developmental, organizational-methodological, social, inclusive, and motivational components as interconnected elements of this system. Particular attention is paid to the role of physical education classes, extracurricular activities, cooperation with parents, the use of modern digital technologies, and the provision of access to physical education for children with special educational needs. The importance of material and technical resources, as well as motivational support, is emphasized as factors that enhance students' engagement in physical activity. It is concluded that physical education contributes not only to students' physical development but also to the formation of socially active, responsible, and well-rounded individuals.

Keywords: physical education, general secondary education, educational function, developmental function, organizational-methodological support, inclusion, motivation, healthy lifestyle, physical development.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливість проблеми фізичного виховання підростаючого покоління у на сучасному етапі розвитку України зумовлена насамперед потребою суспільства у вихованні здорової працездатної нації, яка втратила багатьох членів суспільства, зокрема внаслідок військових дій.

Передусім здоров'я людини ґрунтується на формуванні свідомого ставлення до засобів його відновлення, а саме: рухової активності, оздоровчих сил природи, засобів психічної та емоційної рекреації. Актуальність цього напрямку підтверджується також тенденцією збільшення кількості дітей та підлітків, що мають хронічні захворювання, а також різноманітні розлади систем організму внаслідок гіподинамічного режиму життєдіяльності та психоемоційних і розумових перевантажень.

Згідно положень Закону України «Про освіту» відповідальність за формування та збереження здоров'я підростаючого покоління покладається зокрема на заклади освіти. Відтак, в описаній вище проблемній ситуації особливої вагомості набувають методичні можливості щодо організації фізично активного режиму дня дітей як найбільш ефективного шляху зміцнення здоров'я, а також формування в учнів фізичної культури особистості як обов'язкової умови здорового способу життя.

Мета та завдання дослідження. На підставі аналізу спеціальної літератури визначити ключові методичні аспекти фізичного виховання у закладах середньої освіти сучасної України.

Виклад основним матеріалів дослідження. Аналіз робіт науковців таких як В. Голуб, Т. Круцевич, В. Сутула, Б. Шиян [4-7] вказує, що першою ключовою функцією системи фізичного виховання є навчальна. Вона базується на обов'язкових уроках фізичної культури, які проводяться відповідно до навчальних програм, затверджених Міністерством освіти і науки України. Ці уроки спрямовані на розвиток фізичних якостей, таких як сила, витривалість, гнучкість, швидкість і спритність. Крім того, навчальна складова охоплює теоретичну підготовку, що знайомить учнів із основами фізіології, гігієни, раціонального харчування та техніки безпеки при виконанні фізичних вправ (рис.1).

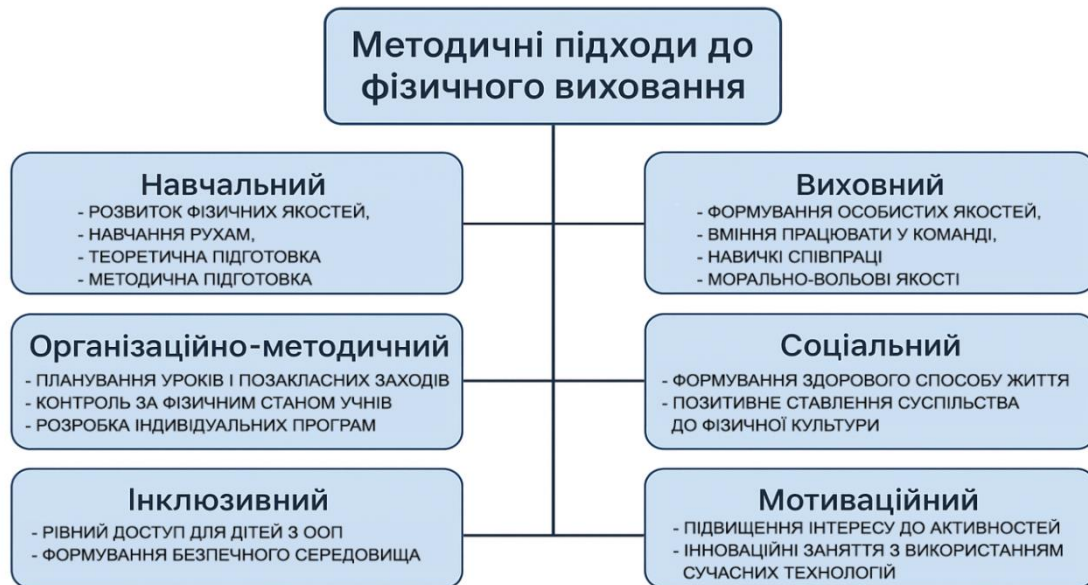

Рис.1. Сучасні методичні підходи до фізичного виховання учнів закладів загальної середньої освіти

Другою важливою функцією є виховна. Фізичне виховання сприяє формуванню ціннісних орієнтирів, таких як дисципліна, відповідальність, командний дух і взаємоповага. Ці риси особливо важливі для гармонійного розвитку особистості та інтеграції учнів у соціум. Виховний процес під час уроків фізичної культури та позакласних спортивних заходів формує в учнів навички співпраці, лідерства та вміння долати труднощі [7].

Такі вчені як Т. Бондар, Ю. Васьков [1; 3] визначають, що організаційно-методична функція забезпечує ефективність реалізації системи фізичного виховання. Сюди входить планування уроків і позакласних заходів, контроль за фізичним станом учнів, розробка індивідуальних програм тренувань, а також підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури. Використання сучасних методик і технологій навчання, зокрема цифрових ресурсів, сприяє підвищенню зацікавленості учнів у заняттях фізичною культурою. Крім того, вони визначають, що соціальна функція фізичного виховання включає взаємодію між учнями, вчителями, батьками та громадою. Співпраця з батьками, залучення їх до організації спортивних заходів і пропаганди здорового способу життя сприяє формуванню позитивного ставлення до фізичної активності. Спортивні змагання, фестивалі та інші заходи, організовані у школі, не лише зміцнюють фізичний стан учнів, але й сприяють їхній соціалізації та встановленню дружніх стосунків.

Також, у сучасних умовах велике значення надається інклюзивному підходу в системі фізичного виховання. Важливо забезпечити рівний доступ до занять фізичною культурою для всіх учнів, зокрема дітей з особливими освітніми потребами. Це вимагає адаптації

навчальних програм, створення безпечного середовища та використання спеціальних методик для таких дітей [2].

Водночас практика засвідчує, що складовими успішної реалізації системи фізичного виховання є також матеріально-технічне забезпечення та інфраструктура. Наявність сучасних спортивних залів, майданчиків, басейнів, спортивного інвентарю й обладнання є важливим фактором для залучення учнів до занять фізичною культурою. Крім того, важливо впроваджувати інноваційні технології, наприклад, фітнес-трекери або мобільні додатки для моніторингу фізичної активності.

Не менш важливим є мотиваційний аспект. Створення умов для розвитку спортивних талантів, нагородження активних учасників спортивних заходів, а також популяризація здорового способу життя через шкільні проекти та мас-медіа сприяють формуванню позитивної мотивації учнів до фізичної активності [5, с. 7].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, вплив фізичного виховання на учнів виходить за межі фізичного здоров'я. Воно сприяє формуванню гармонійної, соціально відповідальної особистості, яка здатна успішно адаптуватися до вимог сучасного суспільства. Ефективна система фізичного виховання закладає основи для довготривалого підтримання здоров'я, розвитку життєвих компетентностей і самореалізації в майбутньому. А сама система фізичного виховання в закладах повної загальної середньої освіти є багатокомпонентною структурою, яка включає навчальні, виховні, організаційно-методичні, соціальні, інклюзивні та мотиваційні аспекти. Її вдосконалення є необхідною умовою для забезпечення якісної освіти, зміцнення здоров'я учнів та їхнього гармонійного розвитку, що й визначає напрямки подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Бондар Т. С. Педагогіка фізичного виховання: сучасні організаційні технології у загальноосвітніх навчальних закладах: навч.-метод. посіб. Харків : ФОП Бровін О. В., 2013. 193 с.
2. Бондар, Т., Мельник, Д., Голуб, В., & Бондар, А. (2024). Актуальні проблеми фізичного виховання дітей шкільного віку в умовах інклюзивного середовища. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*, (10(183), 60-65. URL : [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10\(183\).10](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10(183).10).
3. Васьков Ю. В. Теорія і методологія дидактичних основ фізичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах: монографія. Харків : Ранок, 2011. 392 с.
4. Голуб В.А., Прокопович В.М., Сиротюк С.М. Використання спортивно-ігрового методу на уроках фізичної культури у дітей молодшого шкільного віку. Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/27397/1/13_Golyb.pdf (дата звернення 10.10.2024).
5. Круцевич Т. Теорія та методика фізичного виховання різних груп населення. Київ : Олімпійська література, 2003. Т.2. 391 с.
6. Сутула В. О. Формування фізичної культури особистості стратегічне завдання фізкультурної освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів. *Слобожанський науково-спортивний вісник*, 2009. № 1. С. 15–21.
7. Шиян Б. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Частина 2. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2001. 248 с.

УДК 796.01:37.09

Гембицький Руслан,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти 31-Ф групи
Науковий керівник:
к. н. фіз. вих. та спорту Бондар Тарас

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧИХ ЗАХОДІВ У РЕЖИМІ НАВЧАЛЬНОГО ДНЯ ЗЗСО

Анотація. У статті розглядається значення позакласної фізкультурно-оздоровчої роботи як важливої складової системи фізичного виховання учнів. Зазначено, що вона доповнює уроки фізкультури, сприяє ефективному використанню вільного часу школярів, розвитку фізичних здібностей, зміцненню здоров'я та формуванню позитивного ставлення до активного способу життя. Розкрито методичні підходи до організації цієї роботи, зокрема: врахування інтересів учнів при виборі видів активності, використання різноманітних форм заходів (турніри, змагання, походи), забезпечення доступу до спортивної інфраструктури та взаємодію з місцевими спортивними організаціями. Підкреслено важливість створення умов для індивідуального розвитку школярів та доступності занять для всіх учасників освітнього процесу.

Ключові слова: фізичне виховання, позакласна робота, здоров'я школярів, спортивні заходи, фізкультурно-оздоровча діяльність, індивідуальний підхід, спортивна інфраструктура, активний спосіб життя, мотивація учнів.

Annotation. This article highlights the importance of extracurricular physical and wellness activities as an essential component of the overall system of physical education for school students. It emphasizes that such activities complement physical education classes and contribute to the effective use of students' free time, the development of their physical abilities, the improvement of their health, and the formation of a cheerful outlook toward an active lifestyle. The study outlines methodological approaches to organizing and managing extracurricular activities, including considering students' interests when choosing activities, using a variety of formats such as tournaments, competitions, and outdoor excursions, ensuring access to sports infrastructure, and cooperating with local sports organizations. The importance of creating conditions for individual development and ensuring accessibility for all students is also emphasized.

Keywords: physical education, extracurricular activities, student health, sports events, physical and wellness activities, individual approach, sports infrastructure, active lifestyle, student motivation.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Як показує аналіз наукової літератури існує тісний зв'язок між станом здоров'я населення та соціальними й педагогічними заходами, зокрема в освітніх установах. Якщо фізичний і духовний потенціал майбутнього покоління нації формується вже сьогодні, то однією з головних задач сучасної освітньої системи є зміцнення здоров'я дітей, оскільки близько 75% хвороб у дорослих є наслідком умов життя в дитячому та підлітковому віці [1].

Це підкреслює необхідність розробки новітніх педагогічних технологій, спрямованих на підтримку здоров'я дітей. Згідно з результатами досліджень Інституту гігієни і медичної екології ім. Мерзєєва АМН України, серед школярів спостерігається стійка тенденція до зростання захворюваності. Так, згідно досліджень, лише 20% дітей, які закінчують початкову школу, є здоровими, тоді як у старших класах їх число зменшується до 5-7%. Це свідчить про те, що більшість дітей вступають у доросле життя з поганим станом здоров'я [6].

Однією з причин цієї ситуації є недооцінка ролі виховного процесу, пов'язаного з формуванням у дітей культури здоров'я, здорового способу життя, а також відсутність належної уваги до таких складових, як рухова активність, відмова від шкідливих звичок, правильне харчування і особиста гігієна. Іншою важливою причиною є недостатня чіткість в умовах формування у школярів здоров'язберігаючої компетентності, а також неясність у

визначенні цілей і організаційно-педагогічних умов ефективного реалізації здоров'язбережувальної освіти [6].

Відтак, гостро постає питання організації такого освітнього процесу, який буде сприяти формуванню загальної культури здоров'я в учнів, зокрема мотивації до занять фізичними вправами.

Мета дослідження. На підставі аналізу спеціальної літератури визначити ключові методичні аспекти організації фізкультурно-оздоровчих заходів в режимі навчального дня ЗЗСО.

Виклад основним матеріалів дослідження. Як засвідчують результати аналізу наукових робіт, позакласна фізкультурно-оздоровча робота є важливою складовою частиною загальної системи фізичного виховання учнів, що доповнює уроки фізкультури і дозволяє ефективно використовувати вільний час учнів для розвитку їхніх фізичних здібностей, підвищення рівня здоров'я та формування позитивного ставлення до активного способу життя. Методичні підходи до організації та управління цією роботою повинні бути спрямовані на створення умов для всебічного розвитку школярів, враховуючи індивідуальні особливості, інтереси та потреби кожного учня [1-3].

Одним із основних методичних підходів є врахування інтересів учнів при формуванні позакласних заходів. Потрібно, щоб учні самі мали можливість обирати серед різноманітних видів активності, будь то спортивні секції з футболу, баскетболу, волейболу, або інші варіанти, такі як заняття з йоги, фітнесу або плавання. Це дозволяє підвищити зацікавленість учнів до фізичної культури, оскільки вони можуть вибирати заняття за власними вподобаннями, а не виконувати стандартну програму [5] (рис.1).

Рис. 1. Організаційні аспекти фізкультурно-оздоровчих заходів в режимі навчального дня ЗЗСО

Другим важливим методом є використання різноманітних форм позакласної роботи, таких як спортивні свята, змагання, турніри, екскурсії на природі, туристичні походи. Такі заходи не лише сприяють розвитку фізичних здібностей, але й формують колективний дух, навчають співпраці, взаємодії та командної роботи. Наприклад, організація спортивних турнірів серед класів або шкільних команд дозволяє учням проявити свої здібності в командних іграх, таких як футбол чи волейбол, в той час як квести або спортивні

орієнтування дають можливість покращити навички орієнтації в просторі та розвитку витривалості [7].

Третім важливим елементом є створення умов для позакласної спортивної діяльності у позашкільний час. Це може бути досягнуто через співпрацю з місцевими спортивними клубами, залучення тренерів до організації занять, участь школярів у спортивних змаганнях різного рівня. Важливо, щоб ці позакласні заняття були доступні для всіх учнів, незалежно від їхнього рівня фізичної підготовленості. Спортивні секції, як частина позакласної роботи, дозволяють не лише покращити фізичну форму учнів, але й дають їм можливість досягати високих результатів у спортивних змаганнях [1, с. 7].

Окрім того, позакласна робота вимагає належної організації інфраструктури для фізкультурно-оздоровчої діяльності. На думку науковців, школа повинна забезпечити учнів доступом до необхідних спортивних майданчиків, спортивних залів, тренажерних і спортивних комплексів. Для цього важливо правильно планувати використання спортивних споруд, враховуючи навантаження та графік занять. Відкриті спортивні майданчики та тренажерні зали мають бути оснащені необхідним інвентарем і технічними засобами для проведення тренувань. Це також дозволяє організовувати заходи на свіжому повітрі, що є важливим для зміцнення здоров'я учнів, адже активність на відкритому повітрі позитивно впливає на фізичний стан і психоемоційне благополуччя [5, с. 7].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, до ключових методичних аспектів організації фізкультурно-оздоровчих заходів в режимі навчального дня ЗЗСО відносяться мотивація, різноманітність фізкультурно-оздоровчих заходів та відповідність умов проведення таких занять. Це є складним, але надзвичайно важливим аспектом у формуванні здорового способу життя учнів. Правильно організована позакласна робота не лише підвищує рівень фізичного розвитку учнів, але й сприяє розвитку колективних та комунікативних навичок, формує позитивне ставлення до спорту та активного способу життя. А отже, основним завданням школи є створення умов, у яких кожен учень зможе знайти для себе вид спорту чи фізичної активності, який буде цікавим і корисним, а також забезпечити ефективне управління цією діяльністю для досягнення максимальних результатів, що й визначає перспективи подальших сучасних розвідок у цьому напрямку.

Список використаних джерел

1. Бондар Т. С. Організаційно–педагогічна технологія менеджменту учнівських фізкультурно–оздоровчих клубів: Дис....канд. наук фіз. вих. : 24.00.02. Харків. держ. академія фіз. культури. Харків, 2010. 232 с.
2. Вакуленко О. В. Здоровий спосіб життя як соціально–педагогічна умова становлення особистості у підлітковому віці: автореф. дис. на здоб. наук. ступеню канд. пед. наук: спеціальність 13.00.05. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/15659> (дата звернення 23.10.2024).
3. Кібальник О. Я. Оздоровчі технології для підвищення рухової активності підлітків. *Теорія та методика фізичного виховання і спорту*, 2007. № 4. С. 63–66.
4. Логвиненко О. Б. Виховання фізичної культури учнів 5–9 класів у позакласній діяльності загальноосвітньої школи: автореф. дис. на здоб. наук. ступеню канд. пед. наук : 13.00.07. Луганськ, 2004. 20 с.
5. Круцевич Т. Теорія та методика фізичного виховання різних груп населення. Київ : Олімпійська література, 2003. Т.2. 391 с.
6. Сутула В. О. Формування фізичної культури особистості стратегічне завдання фізкультурної освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів. *Слобожанський науково-спортивний вісник*, 2009. № 1. С. 15–21
7. Шиян Б. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Частина 2 Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2001. 248 с.

УДК 796:37.091.3

Дубів Богдана,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти 31-Ф групи
Науковий керівник:
к. фіз. вих., доц. Левандовська Любов

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА СПОРТ У СИСТЕМІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглядається роль фізичної культури та спорту в контексті безперервної освіти. Обґрунтовано значення фізичної активності для всебічного розвитку особистості протягом усього життя, її вплив на фізичне та психічне здоров'я, соціальну адаптацію та професійну діяльність. Проаналізовано сучасні тенденції інтеграції фізичної культури та спорту в різні освітні рівні та форми навчання. Визначено ключові проблеми та перспективи подальшого розвитку фізичної культури та спорту в системі безперервної освіти.

Ключові слова: фізична культура, спорт, безперервна освіта, здоров'я, особистісний розвиток, соціалізація, професійна діяльність.

Annotation. The article examines the role of physical culture and sports in the context of lifelong learning. The importance of physical activity for the comprehensive development of the individual throughout life, its impact on physical and mental health, social adaptation, and professional activity is substantiated. Modern trends in the integration of physical culture and sports into various educational levels and forms of learning are analyzed. Key problems and prospects for the further development of physical culture and sports in the lifelong learning system are identified.

Keywords: physical culture, sports, lifelong learning, health, personal development, socialization, professional activity.

Постановка проблеми. У сучасному світі, що характеризується стрімкими соціально-економічними та технологічними змінами, зростає значення безперервної освіти як ключового фактора успішної адаптації та самореалізації особистості. В цьому контексті фізична культура та спорт, традиційно асоційовані з дитячим та юнацьким віком, набувають нового значення як важлива складова безперервного особистісного розвитку. Незважаючи на визнаний позитивний вплив фізичної активності на здоров'я та якість життя, її інтеграція в систему безперервної освіти залишається недостатньо розробленою та потребує глибокого наукового осмислення. Існує потреба у визначенні ефективних підходів, форм та методів залучення різних вікових груп населення до регулярних занять фізичною культурою та спортом протягом усього життя.

Мета дослідження: полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробці практичних рекомендацій щодо інтеграції фізичної культури та спорту в систему безперервної освіти для забезпечення всебічного розвитку особистості, зміцнення здоров'я та підвищення якості життя на різних етапах життєвого циклу.

Результати дослідження. Врахування «Рекомендацій щодо стратегічного розвитку фізичного виховання та спортивної підготовки учнівської молоді на період до 2025 року», можна зробити висновок, що саме дані рекомендації підкреслюють важливість створення умов для оздоровчої рухової активності, популяризації здорового способу життя та забезпечення доступності спорту для учнівської молоді. Вони також наголошують на формуванні ціннісного ставлення до власного фізичного здоров'я, спортивних і духовних досягнень, гуманістичних цінностей та патріотичних почуттів. Реалізація цих рекомендацій має сприяти створенню нової моделі мотивації учнів до занять фізичною культурою та спортом, розвитку сучасної інфраструктури, збільшенню кількості залучених учнів, покращенню показників фізичної підготовленості та розвитку у них здатності й бажання до самовдосконалення [2].

У загальноосвітній школі знання з фізичної культури виступають ключовим елементом процесу фізичного виховання, закладаючи фундамент для зростання мотивації та зацікавленості у регулярних заняттях фізичною активністю. В рамках шкільної освіти ці знання мають переважно загальний довідково-інформаційний характер. Аспекти досліджуваної теми знайшли своє місце у працях вітчизняних науковців, таких як: Круцевич Т., Приступа Є., Лях В., Шиян Б., Гончаренко М. та інших [3, с. 32].

Б. Шиян у своїх дослідженнях підкреслює інтегративну роль фізичної культури в освітньому процесі, її здатність впливати на різні аспекти розвитку особистості. У контексті безперервної освіти це набуває особливого значення, оскільки формування позитивної мотивації до фізичної активності в шкільному віці закладає основу для її підтримки протягом усього життя. У своїх працях Б. Шиян також торкається питання актуальності фізичної культури як складової безперервного особистісного розвитку [4, с. 45].

У процесі дослідження було встановлено, що фізична культура та спорт відіграють багатогранну роль у системі безперервної освіти:

1. Фізичне здоров'я: регулярна фізична активність сприяє зміцненню серцево-судинної, дихальної та опорно-рухової систем, підвищує імунітет, запобігає розвитку багатьох хронічних захворювань та збільшує тривалість активного життя. У контексті безперервної освіти це означає формування стійкої мотивації до здорового способу життя протягом усього життя.

2. Психічне здоров'я: заняття фізичною культурою та спортом позитивно впливають на емоційний стан, знижують рівень стресу та тривожності, покращують когнітивні функції, підвищують самооцінку та впевненість у собі. У системі безперервної освіти це сприяє психологічній стійкості та здатності до навчання протягом усього життя.

3. Соціальна адаптація: командні види спорту та спільні фізичні вправи сприяють розвитку комунікативних навичок, формуванню почуття колективізму та відповідальності, навчають співпраці та розв'язанню конфліктів. У контексті безперервної освіти це забезпечує успішну соціалізацію та адаптацію до змін у суспільстві.

4. Професійна діяльність: фізична підготовленість та витривалість можуть бути важливими факторами успішної професійної діяльності в багатьох сферах. Крім того, заняття спортом сприяють розвитку таких важливих якостей, як цілеспрямованість, наполегливість, дисциплінованість та вміння досягати поставлених цілей, що є цінними для будь-якої професії. У системі безперервної освіти це означає підвищення конкурентоздатності на ринку праці.

5. Інтеграція в різні освітні рівні та форми навчання: дослідження показало зростання тенденції до інтеграції фізичної культури та спорту не лише в традиційні форми навчання (школи, університети), але й у програми неформальної та інформальної освіти, корпоративні програми здоров'я, фітнес-центри та онлайн-платформи.

6. Онлайн-навчання: розвиток онлайн-навчання суттєво розширює можливості інтеграції фізичної культури та спорту в систему безперервної освіти. Онлайн-платформи, мобільні застосунки та віртуальні технології забезпечують безпрецедентну доступність до навчальних матеріалів та тренувань у будь-який час і місці, що особливо цінно для зайнятих осіб. Гнучкість формату дозволяє персоналізувати програми тренувань, враховуючи індивідуальні потреби та цілі користувачів. Інтерактивні елементи та можливість відстеження прогресу сприяють підвищенню мотивації та залученості. Крім того, онлайн-ресурси надають широкий спектр інформації про здоровий спосіб життя та техніку виконання вправ, відкриваючи нові форми фізичної активності, такі як віртуальні фітнес-класи та онлайн-змагання.

Попри значні переваги, онлайн-навчання у сфері фізичної культури та спорту має певні обмеження, включаючи складність безпосереднього контролю за технікою виконання вправ та ризик недостатньої самодисципліни. Важливим є забезпечення якісного контенту та кваліфікованої підтримки, а також врахування індивідуальних особливостей здоров'я. Проте, загалом, онлайн-навчання має значний потенціал для демократизації доступу до фізичної культури та спорту впродовж усього життя, роблячи їх більш адаптованими та персоналізованими до потреб сучасної людини [1, с. 23-27].

У контексті сучасних соціально-економічних тенденцій, де ключову роль відіграє висококваліфікована робоча сила та здатність до навчання протягом життя, безперервна освіта стає фундаментальним елементом розвитку особистості та суспільства. Навчання упродовж усього життя виходить за рамки професійного вдосконалення, охоплюючи особистісний, культурний та соціальний розвиток. У цьому контексті фізична культура та спорт є невід'ємною складовою безперервної освіти, сприяючи не лише фізичному здоров'ю, але й формуючи важливі особистісні якості, необхідні для успішної адаптації та самореалізації в сучасному світі.

Теоретичні концепції безперервної освіти, такі як «організація, що навчається» та «теорія людського капіталу», підкреслюють важливість постійного розвитку та інвестицій у знання та навички. Застосування цих підходів у сфері фізичної культури та спорту передбачає формування стійкої мотивації до фізичної активності, впровадження інноваційних методик навчання та тренувань, а також створення сприятливих умов для фізичного розвитку на всіх рівнях – від індивідуального до організаційного. Врахування міжнародного досвіду та подолання існуючих перешкод у розвитку безперервної освіти в Україні є ключовим для інтеграції фізичної культури та спорту в систему навчання протягом усього життя та формування здорового й активного суспільства.

Висновок. Фізична культура та спорт є невід'ємною складовою системи безперервної освіти, що забезпечує гармонійний розвиток особистості протягом усього життя. Їх інтеграція сприяє не лише покращенню фізичного та психічного здоров'я, але й успішній соціальній адаптації та професійній реалізації. Розвиток та впровадження ефективних підходів до залучення різних вікових груп населення до регулярних занять фізичною культурою та спортом є важливим завданням сучасної освітньої політики.

Перспективи подальших розвідок. Майбутні дослідження зосередяться на вивченні ефективності різних підходів до інтеграції фізичної культури та спорту в безперервну освіту для різних груп населення. Це включатиме аналіз оптимальних форм і методів, а також розробку педагогічних технологій для формування стійкої мотивації до занять протягом усього життя. Особливу увагу буде приділено впливу цифрових технологій та онлайн-платформ на розвиток фізичної культури та спорту в освітньому процесі. Також важливим є дослідження соціально-економічної ефективності інвестицій у цю сферу та вивчення міжнародного досвіду для впровадження кращих практик.

Таким чином, подальші наукові розвідки мають на меті оптимізувати інтеграцію фізичної культури та спорту в безперервну освіту, використовуючи інноваційні підходи, цифрові інструменти та враховуючи міжнародний досвід для досягнення позитивних соціальних та економічних результатів.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми фізичної культури, спорту і здоров'я : матеріали міжн. наук. інтернет-конф. (Черкаси, 25-26 травня 2023 р.) / Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. Черкаси, 2023. 173 с.
2. Наказ МОН №194 від 15.02.2021 року. Про затвердження Рекомендацій щодо стратегічного розвитку фізичного виховання та спортивної підготовки серед учнівської молоді на період до 2025 року. URL: <https://osvita.ua> (дата звернення 19.04.2025).
3. Фізичне виховання: проблеми та перспективи: монографія за загальною редакцією проф. Г. П. Грибана. Житомир: Рута, 2020. 384 с.
4. Шиян Б. М. Наукові дослідження у фізичному вихованні та спорті : навчальний посібник [для факульт. фіз. вих. і сп. вищих навч. закладів II-IV рівнів акредитації] / Шиян Б. М., Єдинак Г. А., Петришин Ю. В. 3-е видан., стереотип. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. 280 с.
5. Штутман П.Л. Сучасні підходи до формування системи безперервної освіти: зарубіжний досвід та шляхи його використання в Україні. URL: <https://core.ac.uk/download/42032242.pdf> (дата звернення 19.04.2025).

УДК 796.011.3:78

Журибіда Іванна,
здобувачка фахової передвищої
освіти 21-Мк групи
Науковий керівник:
викладач Розмірчук Вікторія

РОЛЬ МУЗИЧНОГО СУПРОВОДУ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУП

Анотація. У статті розглянуто вплив музичного супроводу на заняття фізичною культурою дітей різних вікових груп. Проаналізовано літературні джерела та узагальнено практичний досвід використання музики для підвищення мотивації, покращення психоемоційного стану та координації рухів. Встановлено, що музика сприяє гармонійному розвитку дітей, підвищує інтерес до занять і позитивно впливає на фізичний стан. Запропоновано рекомендації щодо використання музичного супроводу на заняттях фізичною культурою.

Ключові слова: музичний супровід, фізична культура, мотивація, психоемоційний стан, фізичний розвиток, діти.

Annotation. The article examines the impact of musical accompaniment on physical education classes for children of different age groups. Literary sources were analyzed, and practical experience in using music to enhance motivation, improve psycho-emotional state, and coordinate movements was summarized. It was found that music promotes the harmonious development of children, increases interest in classes, and positively affects physical condition. Recommendations for the use of musical accompaniment in physical education classes are proposed.

Keywords: musical accompaniment, physical education, motivation, psycho-emotional state, physical development, children.

В Україні нині активно реалізується державна політика, спрямована на оздоровлення населення всіх вікових категорій та залучення громадян до занять фізичною культурою і спортом. Ринок пропонує широкий спектр спортивних і оздоровчих програм, однак ключовою проблемою залишається недостатня мотивація дітей і дорослих до регулярних фізичних занять. Те, наскільки заняття є захоплюючим і комфортним, значною мірою визначає, чи захоче людина повернутися на наступне заняття, чи зацікавиться малюк фізичною активністю в дитячому садку, або чи матиме школяр бажання відвідувати уроки фізичної культури, а не уникати їх [1, 3, 5, 8]. Важливо створювати привабливу атмосферу на заняттях, використовуючи додаткові засоби, зокрема музичний супровід. Питання впливу музики на заняття фізичною культурою є надзвичайно актуальним, оскільки вона може значно підвищити інтерес і ефективність таких занять.

Питання використання музичного супроводу на заняттях фізичною культурою досліджували такі вчені, як О. Бартків, Д. Дмитрів [1], Н. Головніна [3], О. Котова, Г. Суханова [5, 6]. Зокрема, Д. Бермудес наголошує на ролі музики у підвищенні координації рухів і створенні радісного настрою [2]. О. Калініченко підкреслює значення музики для розвитку естетичного смаку та ритму [4]. Водночас, за даними Е. Ротерс, лише 17% педагогів використовують музику на заняттях, що свідчить про недооцінку цього засобу [9]. Таким чином, існує потреба в подальшому аналізі та популяризації музичного супроводу.

Метою статті є аналіз доцільності використання музичного супроводу на заняттях із фізичного виховання у закладах освіти та його впливу на мотивацію, фізичний розвиток і психоемоційний стан дітей різних вікових груп.

Фізичний розвиток дітей є одним із ключових показників їхнього здоров'я, біологічної зрілості та функціонального стану організму. У сучасній системі освіти значна увага приділяється збереженню та зміцненню здоров'я дітей через фізичну культуру, що потребує використання ефективних засобів для підвищення мотивації та якості занять [6, с. 252–253].

Одним із таких засобів є музичний супровід, який має комплексний вплив на фізичний, психоемоційний та естетичний розвиток дітей.

Музика як елемент фізичного виховання виконує кілька функцій: мотиваційну, регуляторну, естетичну та терапевтичну. За даними Д. Бермудес, музичний супровід сприяє створенню позитивного емоційного фону, що підвищує бажання дітей виконувати фізичні вправи [2, с. 45]. Це особливо важливо в умовах, коли заняття фізичною культурою часто сприймаються як одноманітні або нудні. Музика активізує рухову діяльність, сприяючи покращенню координації рухів, що є критично важливим для дітей молодшого віку, чий опорно-руховий апарат ще формується.

Н. Головніна зазначає, що музика впливає на функціональні системи організму, зокрема на серцево-судинну та нервову системи, що дозволяє використовувати її для профілактики порушень фізичного розвитку [3, с. 62–63]. Наприклад, ритмічна музика може підвищувати частоту серцевих скорочень на 20–30 ударів за хвилину, що сприяє активізації фізичних зусиль і підвищенню інтенсивності вправ [8, с. 15]. Водночас спокійна музика в заключній частині заняття допомагає нормалізувати психоемоційний стан, знижуючи рівень стресу та сприяючи релаксації.

За словами В. Віну завдяки тісній інтеграції слухової системи з іншими сенсорними системами музика здатна досягати різноманітних областей мозку. Музика сприяє активній участі учнів у заходах з інтересом і хвилюванням, а також дозволяє виступати на вищому рівні загалом. Це один із багатьох способів, за музика допомагає учням покращити їх успішність [12].

Як зазначають В. Чіомаг і К. Дінчу, ритм, заданий музикою, допомагає допомогою яких підтримувати тривалі фізичні зусилля, а також розвиває музичну чутливість виконавців, що позитивно впливає на якість виконання вправ. В естетичному плані музика викликає позитивні емоції, підвищує загальну культуру учнів, забезпечує розвиток у них виразності у виконанні. Музичний фон сприяє розвитку творчої уяви через мобілізацію зусиль під час виконання фізичних вправ.

Музичний супровід сприяє вдосконаленню рухів, посилюючи естетичні емоції, забезпечуючи дотримання ритму та гармонійно поєднуючи тілесні рухи з мелодією пісні. Музичний супровід впливає на характер виконання фізичних вправ: повільна музика сприяє плавним, розтягнутим і гнучким рухам, тоді як швидкий темп стимулює швидкі, короткі та чіткі рухи, що відповідають ритму мелодії. Різноманітні види музичного супроводу розвивають музичну чутливість, допомагаючи дітям глибше сприймати зміст музики та втілювати його у виразних рухах тіла. Музика сприяє формуванню виразної моторики, посилюючи психоемоційну основу рухів і їхню художню складову. Естетичне виховання досягається через стимулювання творчої уяви, художньої виразності та розвитку чутливості до прекрасного. Виразність рухів, що формується під впливом музики, підвищує комунікативний потенціал дитини, особливо в діяльності з художнім компонентом. Музика є важливим інструментом розвитку творчості та уяви. Як зазначається, «узгодженість музики та рухів проявляється у двох аспектах: у відповідності до музичного характеру та у використанні виразних засобів музики» [11].

Вікові особливості дітей вимагають диференційованого підходу до використання музичного супроводу. Для дошкільнят (3–6 років) музика є інструментом залучення та концентрації уваги. Як зазначає Т. Ротерс, емоційно забарвлені заняття з музикою сприяють формуванню інтересу до фізичної активності у молодших дітей, оскільки їхня увага є нестійкою, а мотивація залежить від зовнішніх стимулів [10, с. 269–270]. Наприклад, використання дитячих пісень або ритмічних мелодій допомагає структурувати заняття, задаючи темп і напрям рухів. У практиці дошкільних закладів музика часто застосовується під час ритмічної гімнастики або ігрових вправ, що підвищує залученість дітей.

Для школярів молодшого шкільного віку (7–10 років) музика відіграє мотиваційну та регуляторну роль. О. Бартків і Д. Дмитрів підкреслюють, що музичний супровід сприяє розвитку почуття ритму, координації та естетичного смаку, що є важливим для формування гармонійної особистості [1, с. 36]. У цьому віці музика доречна на етапі вдосконалення вправ, коли учні вже засвоїли базові рухи і можуть виконувати їх під ритмічний супровід. Наприклад,

використання сучасної популярної музики може підвищити інтерес до занять, оскільки вона резонує з культурними вподобаннями дітей.

Для учнів середнього та старшого шкільного віку (11–17 років) музичний супровід допомагає урізноманітнити заняття та підтримувати мотивацію. О. Калініченко зазначає, що музика може бути інтегрована в комплекси аеробіки чи інших динамічних вправ, що сприяє розвитку витривалості та координації [4, с. 73]. У заключній частині уроку доцільно використовувати спокійну музику, наприклад, для стретчингу або медитації, що сприяє відновленню фізичного та психоемоційного стану [7, с. 383–384]. Звуки природи чи інструментальні композиції створюють атмосферу релаксації, що є особливо важливим для підлітків, які часто зазнають стресу через навчальне навантаження.

Практичний досвід використання музичного супроводу показує, що він дозволяє уникнути одноманітності занять. Проте, за даними Е. Ротерс, лише 17% педагогів у дошкільних і шкільних закладах регулярно застосовують музику на уроках фізичної культури [9, с. 8]. Це може бути пов'язано з недостатньою обізнаністю вчителів про переваги цього методу або обмеженим доступом до технічних засобів. Для подолання цих бар'єрів необхідно проводити методичні семінари та забезпечувати заклади освіти необхідним обладнанням.

Важливим аспектом є структурація музичного супроводу відповідно до частин заняття. У підготовчій частині доцільно використовувати бадьору музику з помірним темпом (100–120 ударів за хвилину), що сприяє емоційному підйому та розігріву. В основній частині швидший темп (120–140 ударів за хвилину) підходить для інтенсивних вправ, таких як біг, стрибки чи аеробіка. У заключній частині повільна музика (60–80 ударів за хвилину) допомагає відновити дихання та заспокоїти нервову систему [5, с. 41–42]. Такий підхід забезпечує гармонійне поєднання фізичного навантаження та психоемоційного комфорту.

Музичний супровід також сприяє естетичному вихованню дітей, формуючи їхнє почуття прекрасного та культури рухів. О. Котова та Г. Суханова наголошують, що заняття з музикою розвивають музичні здібності, слух і ритм, що має довгостроковий позитивний вплив на особистісний розвиток [6, с. 253]. Таким чином, музика є не лише інструментом фізичного виховання, а й засобом формування гармонійної особистості.

Музичний супровід є ефективним засобом підвищення якості занять із фізичної культури. Він сприяє покращенню психоемоційного стану, мотивації, координації рухів і естетичного виховання дітей. Використання музики доцільне для всіх вікових груп, але потребує адаптації до структури заняття та вікових особливостей учнів. Педагогам рекомендується частіше застосовувати музичний супровід, використовуючи різні темпи музики відповідно до частин заняття. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку конкретних методик використання музики для різних типів фізичних вправ і вікових груп.

Список використаних джерел

1. Бартків О., Дмитрів Д. Музика як засіб фізичного виховання молодших школярів. *Молодь і ринок*. №3 (146). 2017. С.36–40.
2. Бермудес Д. В. Музична ритміка і хореографія. Практикум : Навчальний посібник для студентів галузі знань 0102 «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини» факультетів фізичного виховання педагогічних університетів. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2009. 304 с.
3. Головніна Н. В. Музичний супровід навчальних занять з фізичної культури. *Освіта та розвиток обдарованої особистості* № 10 (65). 2017. С.62–66.
4. Калініченко О. М. Особливості музичного супроводу на уроках фізичної культури з використанням комплексів аеробіки в школі. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. № 3. 2011. С.73–75.
5. Котова О. В., Суханова Г. П. Музична стимуляція на уроках фізичної культури в загальноосвітніх закладах. *Соціальні та екологічні технології: актуальні проблеми теорії і практики*: матеріали XI Міжнародної Інтернет-конференції (Мелітополь, 22–24 січня, 2019 року) / за заг. ред. В. І. Лисенка, Н. М. Суриджної. Мелітополь : ТОВ «Колор Принт», 2019. С. 41–43.

6. Котова О. В., Суханова Г. П. Взаємодія музики і здоров'я як чинник фізичного розвитку дітей. *Актуальні проблеми фізичного виховання студентів в умовах кредитно-модульної системи навчання*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Дніпропетровськ, 2014. С. 252–257.
7. Лисенко О. Г., Непша О. В. Оздоровча гімнастика стретчинг: поняття, методика проведення. *Сучасна наука: тенденції та перспективи* : матеріали регіональної internet-конференції молодих учених (15-19 травня 2017 р.) / за заг. ред. д-ра пед. наук, проф. Москальової Л. Ю. Мелітополь, 2017. С. 383–387.
8. Муллагільдіна А. Я., Беленькая І. Г., Дейнеко О. Н. Музичний супровід на заняттях фізичного виховання: метод. рекомендації. Харків : ХАГИФК, 1999. 36 с.
9. Ротерс Е. Ф. Результати музикально-ритмічного розвитку школярів у процесі фізичного виховання. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2006. С. 8–60.
10. Ротерс Т. Музика на уроці фізичної культури як засіб духовного, фізичного виховання школярів. *Молода спортивна наука України* : зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту, 2005. Вип. 9. Т. 3. С. 269–271.
11. Ciomag Valentina, Dinciu Corina. Musical accompaniment–determinant factor in the body aesthetics and emotional education. *Marathon 2015*. 7.2. P. 240–244.
12. W. Vinu W., Vinod Kumar G., Sivachandiran S. The Teaching Physical Exercise with Music. *Pedometric Evaluation, EAI Endorsed Trans e-Learn*, vol. 8, no. 2, p. e3, Apr. 2023.

УДК 796.035:615.825]:616.831-009.11

Селестенюк Василь,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти 11-Фсм групи
Науковий керівник:
к. б. н., проф. Довгань Олена

КОРЕКЦІЙНА ПРОГРАМА З ВИКОРИСТАННЯМ РУХЛИВИХ І СПОРТИВНИХ ІГОР, СПРЯМОВАНА НА ПІДВИЩЕННЯ РУХОВИХ ФУНКЦІЙ У ДІТЕЙ З ДИТЯЧИМ ЦЕРЕБРАЛЬНИМ ПАРАЛІЧЕМ В УМОВАХ ШКОЛИ

Анотація. У статті розглянуто реабілітаційно-корекційну програму з використанням рухливих і спортивних ігор, спрямовану на підвищення розвитку рухових функцій у дітей з дитячим церебральним паралічем. На основі вихідних даних, виявлених ускладнень і порушень застосовано різні методики для дітей з дитячим церебральним паралічем. Головним положенням удосконаленої програми було використання елементів спортивних і рухливих ігор для покращення рівноваги тіла та координації і зміцнення всіх м'язів.

Ключові слова: дитячий церебральний параліч, корекція, спортивні і рухливі ігри, функція.

Annotation. The article discusses a rehabilitation and correction program using mobile and sports games aimed at improving the development of motor functions in children with cerebral palsy. Based on the initial data, identified complications and disorders, various methods were applied for children with cerebral palsy. The main point of the improved program was the use of elements of sports and mobile games to improve body balance and coordination and strengthen all muscles.

Keywords: cerebral palsy, correction, sports and outdoor games, function.

Постановка проблеми, зв'язок із важливими завданнями. Головним клінічним симптомом дитячого церебрального паралічу (ДЦП) є порушення рухових функцій, пов'язане із затримкою та неправильним розвитком статокінетичних рефлексів, патологією тону, парезами, паралічами, порушенням координації, що в основному призводить до складності або навіть неможливості виконання рухів [1, с.120-126; 2. с. 76-80].

З урахуванням особливостей цього контингенту дітей розроблено й апробовано реабілітаційно-корекційну програму з використанням рухливих і спортивних ігор, спрямовану на підвищення розвитку рухових функцій. Показники рухових умінь загальної моторики дітей експериментальної групи, порівняно з показниками дітей контрольної групи, помітно покращилися. У дітей експериментальної групи після проведених занять рухи стали більш точними, плавними, збільшився обсяг рухів. Експериментально доведено, що розроблена методика, яка ґрунтується на комплексному підході із застосуванням ігрових прийомів, є ефективною і може бути використана в роботі реабілітаційних закладів, закладів загальної середньої освіти (у спеціальних медичних групах), для вивчення в закладах вищої освіти, особливо на факультетах фізичного виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Дитячий церебральний параліч є узагальнюючим терміном для групи захворювань, які проявляються першу чергу порушеннями рухів, рівноваги та положення тіла. [3]. В Україні захворюваність людей ДЦП з кожним роком зростає і протягом останніх 7 років кількість осіб з даною патологією збільшилася приблизно на 10%. За статистичними даними Міністерства охорони здоров'я України частота захворювання на ДЦП протягом останніх п'яти років коливається в межах 1,7-2,4 випадків на 1000 новонароджених. На сьогоднішній час в Україні налічується близько 20000 дітей, що страждають на ДЦП. Серед неповносправних з дитинства, 85% припадає на неповноправність за неврологічним профілем [3, с. 33; 5, с 72-75]. ДЦП – це збірний термін, що поєднує групу непрогресуючих станів – розладів рухів (паралічі, гіперкінези, атаксія), що можуть поєднуватися з порушеннями психіки, мови, чуттєвих систем, епілептичними випадками. Наявність розладів, руху і пози тіла при ряді неврологічних хвороб у дітей спонукало ряд авторів виділити ДЦП, як хворобу і ДЦП, як синдром [10,12].

Наукова група ВОЗ [3]. дала таке визначення хвороби: ДЦП – це група психоречових і моторних не прогресуючих синдромів, що є наслідком ушкодження мозку у внутрішньоутробному, інтранатальному і ранньому постнатальному періодах.

Початкові клінічні прояви ДЦП формуються на першому році життя. Їхня своєчасна діагностика і рання адекватна корекція мають вирішальне значення для попередження важких розладів рухів, мови і психіки на наступних етапах розвитку. Тільки при важких формах патології можна поставити діагноз незабаром після народження. У інших випадках необхідне динамічне спостереження за розвитком дитини. Особливо важливе значення мають «фактори ризику» у вигляді різних неврологічних симптомів і синдромів, які можна виявити в період новонародженості. ДЦП виявляється у виді різних рухових, психічних, мовних порушень, а також порушень функцій аналізаторних систем (зору, слуху). У дітей із ДЦП затримане і порушене формування всіх рухових функцій: із працею і запізненням формується функція утримання голови, навички сидіння, стояння і ходьби. У дітей із захворюванням ДЦП статичні і локомоторні функції не можуть розвиватися правильно [4, с.160-164, 6, с. 98].

У літературі є роботи, засновані на дослідженнях дітей хворих на ДЦП, але ця проблема набуває все нових досліджень особливо в нашій країні у зв'язку із подіями сьогодення. Завдяки новим досягненням науки в області фізіології, біомеханіки, неврології, і інших фундаментальних науках, а так само методів дослідження і спостереження патологічних процесів в організмі хворого, наші знання розширилися в області лікування і реабілітації багатьох форм ДЦП. Відомі п'ять основних груп причин усіх хвороб: біологічні, фізичні, хімічні, механічні, соціально-психологічні. Перші чотири з них можуть приводити до виникнення ДЦП. Це захворювання виникає у відповідь на різноманітні впливи, що ушкоджують нервову систему (НС) у пре- і перинатальному періодах. Парез нервової системи на ранніх етапах онтогенезу в наступному виявляється хронічною інвалідністю дитини, унаслідок порушення здатності виконувати активні довільні рухи і зберігати вертикальну позу тіла. Показник поширеності ДЦП, за даними різних авторів, коливається від 2,4 до 5,9 і більше на 1 тис. новонароджених; за останні роки спостерігається тенденція до збільшення цього показника. Захворювання в 1,3 рази частіше виявляється у хлопчиків. У 90% випадків ДЦП діагностують у дітей раннього віку (до 3 років), але вперше може бути виявлений і у пацієнтів віком 8-15 років [7, с. 46-50].

Виклад основного матеріалу. Метою даної роботи було вивчити вплив спортивних і рухливих ігор на динаміку рухів дітей з діагнозом ДЦП. При організації занять рухливі ігри було класифіковано за:

1. Рівнями психологічного навантаження (незначне, помірне, тонізуюче і тренувальне).
2. Фізичними якостями, які переважно проявляються у грі.

При виборі тієї чи іншої гри ми ставили головну мету, якій підпорядковувалися всі її елементи. Також враховували форми захворювання на ДЦП. Якщо ігри, які вимагали точності й координації рухів, ритмічності, відчуття рівноваги та ін., ми використовували переважно для хворих зі спастичною диплегією і геміпаретичною формою захворювання, то для осіб з гіперкінетичною формою захворювання рекомендували інші види ігор, в яких необхідно було насамперед розвинути швидкість і швидкісну реакцію, рухливість нервових процесів, координацію зорового та слухового аналізаторів тощо. Що стосується спортивних ігор, то застосовували елементи баскетболу, волейболу, в які могли грати неповносправні діти, які пересувалися самостійно, за допомогою спеціальних приладів або на кріслах-колясках. Елементи спортивних змагань, високе емоційне напруження, значні можливості самоаналізу, можливість вольової корекції недостатньої повноти рухів підвищують ефективність роботи при освоєнні низки рухів [4, 5].

Навантаження в іграх ми регулювали так:

- скорочували тривалість гри;
- вводили додаткові перерви для відпочинку;
- зменшували розміри ігрового майданчика;
- спрощували правила гри;
- поєднували в одному занятті ігри різного психофізичного навантаження, наприклад, незначне навантаження, яке виконують при пульсі 120 уд./хв.

При проведенні занять із використанням рухливих і спортивних ігор враховували:

1. Темп в якому проводили рухливу чи спортивну гру, регулювали з особливою увагою. Багато рухів, які неповносправна дитина не могла виконати самостійно або виконала їх неправильно при швидкому темпі, пропонували виконувати у повільному темпі – більш точно і досконало. Тому підбір темпу рухів для різних ігор є важливою умовою ефективності гри.

2. Поєднання в одному занятті ігор різної спрямованості (за фізичними якостями і видами рухів, ступенем складності змісту гри та виконуваних елементів і рухів).

3. Враховували біологічний вік, який відповідав розвитку психіки. Вибір ігор, методика їх використання визначаються рівнем обмеження рухової активності неповносправної дитини з наслідками ДЦП, станом її інтелекту.

4. Увагу, зацікавленість, бажання брати участь у грі.

При проведенні ігор використовували музичний супровід. В іграх уникали надмірного м'язового зусилля і затримки дихання. Підбирали ігри, які викликали тільки позитивні емоції і позитивно впливали на нервову систему шляхом оптимального фізичного навантаження на пам'ять та увагу. Вимагали обов'язкового дотримання правил гри, оскільки вони обумовлюють розміщення і пересування гравців, уточнюють характер поведінки, визначають способи проведення гри, способи й умови підрахунку результатів. При проведенні ігор з неповносправними дітьми часто, в разі необхідності, самі визначали і коректували правила тієї чи іншої гри, іноді дещо їх спрощували. За наявності вираженої втоми дитини дозволяли їй припинити гру або виконати певні рухи з допомогою дорослих.

Аналізуючи літературні джерела та використання розроблених комплексів вправ з елементами рухливих і спортивних ігор, ми встановили, що застосування фізичних вправ для корекції сприяє поліпшенню рухових умінь, насамперед статичної функції. Спеціальні фізичні вправи підвищують фізичні можливості хворих та є гарною підготовкою до наступної більш активної їх участі в іграх, успішного виконання дітьми складно-координованих і рухових елементів, особливо в іграх-естафетах.

Організація реабілітації дітей з ДЦП не можлива без об'єктивного тестування рівня їх соматичного розвитку та фізичної і функціональної підготовленості. Соматичний розвиток дітей є непрямим показником загального рівня соціально-економічних та гігієнічних умов життя [6–8]. Як показали результати аналізу показників первинного обстеження, середній

показник зросту дітей контрольної групи склав ($139,00 \pm 3,54$) см, вага тіла становила ($36,00 \pm 5,12$) кг.

В експериментальній групі одержано такі показники: середній зріст – ($135,00 \pm 3,06$) см, вага тіла – ($32,00 \pm 7,27$) кг. За абсолютними даними, 16,7 % обстежуваних контрольної групи мали надлишкову вагу тіла згідно з індексом Кетле, а у 83,3 % пацієнтів показник масо-ростового індексу перебував у межах норми. Дітей з недостатньою м'ягою тіла, за даними цього індексу, ми не виявили. В експериментальній групі показник індексу Кетле вказував на те, що в 66,7 % хворих була нормальна вага тіла, в 16,6 % – надлишкова, в 16,6 % – недостатня.

Для того, щоб визначити функціональний стан пацієнтів, ми досліджували артеріальний тиск (АТ) і частоту серцевих скорочень (ЧСС) в обох групах. Перед початком реабілітаційного курсу середній показник систолічного АТ у контрольній групі становив ($126,10 \pm 0,80$) мм рт. ст., діастолічного – ($78,30 \pm 1,60$) мм рт. ст., середній показник ЧСС – ($80,00 \pm 1,25$) уд./хв, що вказує на нормотонічний тип реакції та короткий відновлювальний період. В експериментальній групі до фізичної реабілітації середній показник систолічного АТ становив ($122,00 \pm 1,57$) мм рт. ст., діастолічного – ($75,10 \pm 2,03$) мм рт. ст., середній показник ЧСС – ($78,16 \pm 1,90$) уд./хв. Отже, отримані дані вказують на те, що пацієнти обох груп перебували практично на однаковому рівні фізичного розвитку ($p > 0,05$).

За даними тесту подвійної вагової проби ми проаналізували стан відхилення центру ваги тіла. За даними нашого обстеження, середній показник подвійної вагової проби в дітей з ДЦП становив ($9,17 \pm 1,83$) % різниці між правою та лівою сторонами, що є значним відхиленням центру ваги тіла. За абсолютними даними, в 70 % хворих контрольної групи відхилення було більше ніж на 10 %, у 15,4 % пацієнтів експериментальної групи – на 5 %. Зокрема, в експериментальній групі відхилення становило ($8,50 \pm 1,36$) %, з них у 65,1 % спостерігали відхилення більше ніж на 7 %, а в 30 % – на 6 %. У контрольній групі відхилення маси тіла склало ($8,16 \pm 1,64$) %, з них у 56,7 % відхилення було більше ніж на 7 %, а в 30 % – на 6 %.

Аналіз результатів анкетного опитування пацієнтів з ДЦП проводили з метою визначення щоденних побутових проблем до виконання дослідження. Проаналізувавши відповіді хворих на анкетні запитання, ми встановили низку основних моментів, що вплинули на планування реабілітаційної програми. За даними анкети було визначено рівень залежності дитини з ДЦП від сторонньої допомоги при споживанні їжі та питті, пересуванні, одяганні, користуванні туалетом, купанні, виконанні правил особистої гігієни, праці, спілкуванні, виконанні домашніх завдань, перебуванні у школі. Найбільше проблем виникає при руховій активності, тому що на заняттях з фізичного виховання та виконанні правил особистої гігієни, пересуванні дитина частково залежна. Самостійність проявляється у споживанні їжі, самообслуговуванні, спілкуванні та розумінні. Більшість дітей не потребує допомоги при пересуванні.

Найбільше проблем виникає в дітей з тяжким ступенем спастичного парепарезу, вони досягають III рівня за класифікацією великих моторних функцій, II рівня досягає восьмеро дітей, а I рівня – четверо.

Результати анкетного опитування підтвердили наш прогноз щодо щоденних побутових потреб дітей, зроблений на основі аналізу головних рухових функцій.

Для визначення фізичного стану, рівня рухової активності, самостійності пацієнтів ми проводили низку тестувань, щоб виявити проблеми та порушення, які ляжуть в основу розробки індивідуальної програми фізичної роботи.

При тестуванні спастичності м'язів нижніх кінцівок за модифікованою шкалою спастичності Ашфорта на початку фізичної реабілітації 65,8 % обстежуваних експериментальної групи отримали оцінку «3» щодо спастичності м'язів-розгиначів стегна, що свідчить про помірне підвищення тону м'язів, яке проявляється протягом усього руху, але не утруднює виконання пасивних рухів. За даною шкалою, 32,6 % пацієнтів експериментальної групи було протестовано на оцінку «4» щодо спастичності передньої групи м'язів стегна, які виконують функцію розгинання, це в основному чотириголовий м'яз стегна – значне підвищення м'язового тону, яке утруднює виконання пасивних рухів. На початку курсу фізичної реабілітації дані показники становили: у 82,6 % осіб контрольної групи

відзначено спастичність передньої групи м'язів стегна – оцінка «3» за шкалою спастичності, в 17,7 % осіб експериментальної групи відмічено спастичність тих самих м'язів – оцінка «4». Отримані результати вказують на те, що пацієнти обох груп потребують фізичної реабілітації для покращення свого рухового стану, а саме зменшення спастичності.

Індекс ходьби Хаузера (за S. Hauser, 1983; D. Wade, 1992) – це метод дослідження рівня самостійності пацієнтів, його проводять шляхом виконання завдання з оцінюванням ходьби за десятибальною шкалою. Тестування показало, що 43 % пацієнтів контрольної групи отримали оцінку «3» за даною шкалою, тобто ходять без сторонньої допомоги і допоміжних засобів та можуть пройти 8 м за 20 с, 20 % обстежуваних одержали оцінку «2» і можуть пройти 8 м за 10 с, проте спостерігаються порушення функції ходьби й епізодичне порушення рівноваги, 37 % дітей отримали оцінку «4» і потребують підтримки з одного боку, проходять 8 м за 25 с.

Щодо показників дітей експериментальної групи, то вони становили, відповідно, 25, 40 та 35 %. Отримані дані свідчать про однорідність груп пацієнтів та потребу в щоденних заняттях фізичними вправами для покращення і тренування функції ходьби.

На початку дослідження оцінку основних рухових функцій у дітей із ДЦП проводили в перші дні.

Загальний бал оцінки основних рухових функцій з можливих 100 % у середньому становив: у контрольній групі – $(64,08 \pm 30,80)$ %, в експериментальній – $(63,70 \pm 31,60)$ %.

Отримані результати свідчать про те, що функцію лежання та перевертання досить складно оцінити, оскільки дитина практично кожен пункт із цієї групи вимірів тесту рухової активності виконувала на оцінку «3». В експериментальній групі даний показник становив $(91,4 \pm 3,5)$ %, а в контрольній – $(90,2 \pm 2,3)$ %. Оцінка функції сидіння теж була високою – «3». В експериментальній групі цей показник становив $(94,3 \pm 1,5)$ %, а в контрольній – $(93,0 \pm 2,4)$ %. Функції повзання та рачкування показали негативні зміни і були досить важкими для виконання. Про це свідчать такі показники по групах: в експериментальній групі – $(56,5 \pm 2,3)$ %, у контрольній – $(57,1 \pm 3,3)$ %. Тому можна сказати, що дитині важко перейти з положення на четвереньках у положення навколішки, а далі в положення стоячи та утримувати його деякий час. У положення стоячи деякі діти переважно переходили, спираючись на високі предмети, або з допомогою дорослих. Функція стояння характеризувалась деякими труднощами виконання, порушенням рівноваги при самостійній ходьбі, неправильною постановкою стоп і порушенням розподілу маси між кінцівками. Отримано такі результати: експериментальна група – $(52,0 \pm 2,6)$ %, контрольна – $(53,8 \pm 3,2)$ %. Функції ходьби, бігу та стрибків показали низький рівень, в експериментальній групі цей показник становив $(20,6 \pm 2,3)$ %, а в контрольній – $(21,7 \pm 2,5)$ %. А це означає, що дитина не може повноцінно займатися різними видами діяльності, пов'язаними з ходьбою, виконувати специфічні завдання, наприклад підніматись чи спускатись сходами або маневрувати м'ячем ногами, виконувати різні види діяльності, пов'язані зі стрибками та бігом.

На основі даного аналізу фізичного стану дітей визначено короткотермінові цілі й, відповідно до них, вдосконалено спеціальну програму, спрямовану на зниження м'язового тону, покращення рівноваги і координації, вдосконалення основних рухових функцій у дітей з ДЦП. Результати початкового обстеження спонукали нас до пошуку відповідних методів для покращення цих показників.

Отже, внаслідок порушення психофізичного стану здатність дітей до самообслуговування обмежена. Тому однією з основних цілей фізичної реабілітації за допомогою фізичних вправ, рухливих і спортивних ігор при ДЦП є впорядкування рухів.

Висновки. 1. На основі вихідних даних, виявлених ускладнень і порушень удосконалено реабілітаційну програму, яку ми розробили і застосовували в роботі з дітьми молодшого шкільного віку з ДЦП. Застосування вдосконаленої програми реабілітації дозволило сформувати деякі нові рухові стереотипи, що дало дітям можливість виконувати нові рухові дії і було відображено в оцінці рухових функцій. Усі вищезазначені зміни дозволили збільшити кількість дій із самообслуговування, які виконують пацієнти, що також відобразилося на оцінці основних рухових функцій.

2. Найбільші зміни відбулись у розвитку функцій повзання і рачкування, оскільки показники зросли з 72,2 до 63,4%. Значно покращилась функція стояння – з 57,1 % на

початку дослідження до 55,8 % після шести місяців тренувань. Більшість дітей отримала можливість сідати без допоміжних засобів.

3. Високих результатів обстежувані досягли в мобільності та самостійності пересування згідно з індексом Хаузера. Показники на оцінку «3» зросли в 4 % пацієнтів, а на оцінку «4» – у 3 % пацієнтів. Такі показники є досить високими, враховуючи тривалість фізичної реабілітації 4 місяці. Це свідчить про ефективність індивідуально підібраної програми фізичної реабілітації, поліпшення функції ходьби та активнішу мобільність у пацієнтів наприкінці обстеження, покращення рівня самообслуговування дітей, їх повсякденної активності та, як результат, якості життя.

Список використаних джерел

1. Альошина А. Фізична реабілітація дітей, хворих на ДЦП. Молодіж. наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Л. Українки. Фізичне виховання і спорт. 2014. №16. С. 120-126.
2. Альошина А. І. Сучасні методи фізичної реабілітації дітей хворих на ДЦП. Молодіж. наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Л. Українки. Фізичне виховання і спорт. 2018. №28. С. 76-81.
3. Вайда О. В., Галиняк О. Р., Бай А. В., та ін. (2023). Комплексний підхід у реабілітації дітей з церебральним паралічем. *Здобутки клінічної і експериментальної медицини*, (2), 33-37. <https://doi.org/10.11603/1811-2471.2023.v.i2.13890> (дата звернення: 13.03.2025).
4. Кашуба В., Чухловіна В. Сучасні погляди на корекцію рухових порушень у дітей молодшого шкільного віку зі спастичними формами церебрального паралічу. *Вісник Прикарпатського університету: фізична культура*. 2017. №25-26. С.160-168.
5. Кривошлик Ю. М., Марченко О. К. Корекція рухових порушень при дитячому церебральному паралічі засобами фізичної реабілітації. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2013. №3. С. 72-75.
6. Куценко О., Вітомський В., Лазарева О., Вітомська М. Засоби ерготерапії в підвищенні рівня функціонування та незалежності дітей із церебральним паралічем. Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2017. №26. С. 94-102.
7. Мамотенко А. В. , Ферлій В. К. Особливості психічного розвитку дітей з церебральним паралічем. Science, theory and ways to improve methods : Abstracts of XVII International Scientific and Practical Conference, London, Great Britain, May 01–03, 2023. London, 2023. Pp. 46–50. URL: <https://eu-conf.com/events/science-theory-and-ways-to-improve-methods/> (дата звернення: 13.03.2025).

УДК 371.7:796.011.3

Смолінчук Олег,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти 11-ФСм групи
Науковий керівник:
к. фіз. вих., доц. Левандовська Любов

ВПРОВАДЖЕННЯ ОЗДОРОВЧОГО ФІТНЕСУ В СИСТЕМУ ФІЗКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Анотація. Стаття обґрунтовує впровадження оздоровчого фітнесу в фізкультурну освіту молодших школярів. Аналізуються його переваги: підвищення мотивації, розвиток фізичних якостей, покращення здоров'я. Запропоновано практичні рекомендації щодо інтеграції фітнес-програм. Висновки підкреслюють перспективу досліджень впливу фітнесу на підлітків.

Ключові слова: оздоровчий фітнес, фізкультурна освіта, молодші школярі, фізична активність, мотивація, ігрові методи.

Annotation. The article substantiates the integration of recreational fitness into physical education for primary school students. It analyzes its benefits: increased motivation, physical development, and health improvement. Practical recommendations for fitness programs are proposed. Future research prospects focus on fitness impact on adolescents.

Keywords: recreational fitness, physical education, primary school students, physical activity, motivation, game-based methods.

У сучасному інформаційному суспільстві, де активно розвиваються інформаційно-комунікаційні технології, спостерігається стійке зниження рухової активності дітей молодшого шкільного віку. Значну частину дозвілля школярі проводять у віртуальному середовищі, що зменшує час на фізичну активність на свіжому повітрі чи спортивних майданчиках. Малорухомий спосіб життя негативно впливає на організм, який розвивається, спричиняючи відхилення у фізичному розвитку, погіршення постави, зниження імунітету та інші проблеми зі здоров'ям.

Молодший шкільний вік є ключовим для формування основ фізичної культури, розвитку інтересу та мотивації до занять спортом. У цей період діти здатні ефективно засвоювати базові рухові навички, опановувати ігрові та фізичні вправи, що сприяють їхньому всебічному розвитку. З урахуванням реформи освіти в Україні, зокрема впровадження Концепції «Нова українська школа» та 12-річного терміну навчання, оновлені програми початкової освіти акцентують на формуванні ключових компетентностей, ціннісного ставлення до фізичної культури та зміцнення здоров'я школярів.

Одним із шляхів вирішення проблеми низької фізичної активності є впровадження інноваційних підходів, зокрема фітнес-технологій, у систему фізкультурної освіти. Оздоровчий фітнес, завдяки своїй різноманітності, ігровому формату та адаптивності, може оновити зміст уроків фізкультури, підвищити зацікавленість учнів і сприяти розвитку їхніх фізичних якостей. Актуальність фітнес-технологій зумовлена їхнім постійним вдосконаленням та здатністю охоплювати широкий спектр рухової активності, що робить їх ефективним інструментом для оздоровлення та виховання молодших школярів.

Оздоровчий фітнес у системі фізкультурної освіти молодших школярів активно досліджується як засіб підвищення мотивації та фізичної підготовленості. Ю. Беяк та ін. [4] визначають теоретичні основи фітнесу, акцентуючи на його оздоровчому потенціалі. Н. Воловик [2] підкреслює гнучкість фітнес-програм, адаптованих до вікових особливостей дітей. А. Бойко та О. Дубинська [1] доводять ефективність дитячого фітнесу для розвитку координації та соціальних навичок. С. Дудіцька [3] пропонує програмування занять з аеробікою та стретчингом для урізноманітнення уроків. Л. Стрельченко та Ю. Арешина [5] акцентують на ігрових методах і фітбол-гімнастиці. В. Тулайдан [7] наголошує на користі

степ-аеробіки для постави та серцево-судинної системи. Незважаючи на стрімке зростання популярності дитячого фітнесу в Україні та за кордоном, бракує комплексних досліджень, які б системно обґрунтовували його застосування для молодших школярів, що підкреслює актуальність цієї теми.

Метою статті є теоретичне обґрунтування доцільності впровадження дитячого оздоровчого фітнесу в систему фізкультурної освіти молодших школярів як засобу підвищення фізичної підготовленості, мотивації до занять фізичною культурою та покращення здоров'я учнів.

Термін «фітнес» походить від англійського слова *fitness*, що означає «бути в гарній фізичній формі». На відміну від традиційної системи фізичної культури, фітнес поєднує різноманітні види рухової активності, контроль харчування та регулярний моніторинг функціонального стану організму через тестування. У широкому розумінні фітнес є способом життя, спрямованим на підтримання високого рівня фізичного здоров'я та загального благополуччя. Фітнес охоплює численні напрями рухової активності, які відповідають потребам різних вікових і соціальних груп. Він сприяє не лише фізичному, а й культурному розвитку завдяки інтеграції елементів мистецтва, таких як класичні, народні чи сучасні танці, а також музичний супровід у різних стилях. Сучасний фітнес включає понад 200 видів рухової активності, авторські оздоровчі програми, фізичні вправи, техніки та інноваційні технології, що робить його універсальним інструментом для оздоровлення, зокрема в системі фізкультурної освіти молодших школярів.

Залежно від цілей, фітнес поділяють на кілька рівнів: оздоровчий, фізичний і спортивно-орієнтований [3]. Оздоровчий фітнес характеризується низькоінтенсивними вправами з плавними, обмеженими за амплітудою рухами, спрямованими на загальний фізичний розвиток, покращення постави, підтримання функціональної активності та задоволення потреби в русі. Рекомендується 2-3 заняття на тиждень [2].

Дитячий фітнес, як один із напрямів оздоровчого фітнесу, є синтезом музики, аеробіки, акробатики, йоги, ігрових видів спорту та загальнорозвивальних вправ. Він підвищує емоційний і фізичний тонус, покращує працездатність, сприяє розвитку фізичних якостей і задовольняє потребу молодших школярів у руховій активності. Програми дитячого фітнесу класифікують за віком: для дітей 1-3 років (з батьками), дошкільнят 3-7 років і школярів (молодшого, середнього, старшого віку). За спрямованістю вони поділяються на ігрові, корекційні, гімнастично-атлетичні, танцювальні, з елементами східних оздоровчих систем, бойових мистецтв чи циклічних вправ.

Для ефективного впровадження оздоровчого фітнесу в систему фізкультурної освіти молодших школярів пропонується інтеграція програм дитячого фітнесу, адаптованих до вікових і фізичних особливостей учнів. Програми дитячого фітнесу класифікують за віком: для дітей 1-3 років (за участю батьків), дошкільнят 3-7 років і школярів молодшого, середнього та старшого віку. За спрямованістю вони поділяються на ігрові, корекційні, гімнастично-атлетичні, танцювальні, з елементами східних оздоровчих систем, бойових мистецтв і циклічних вправ.

Освітня програма фізкультурної освіти для 1-4 класів, розроблена за Р. Шияном, передбачає змістові лінії: «Базова рухова активність», «Ігрова та змагальна діяльність» і «Піклування про здоров'я та безпеку». Змістова лінія «Базова рухова активність» спрямована на формування рухових умінь і навичок, зокрема культури рухів з елементами гімнастики, навичок пересування та володіння м'ячем [6]. Як один із засобів реалізації цієї лінії пропонується дитячий фітнес, що включає логоаеробіку, звіроаеробіку, фітбол-аеробіку, танцювальну аеробіку та імпрровізаційні танцювальні вправи [6]. Такі заняття сприяють розвитку координації, гнучкості, сили та підвищують мотивацію учнів через ігровий і творчий підхід.

Рекомендується проводити 2-3 заняття на тиждень тривалістю 30-40 хвилин, використовуючи музику, командні ігри та мотиваційні елементи (нагороди, дипломи). Для вчителів необхідно організувати тренінги з основ дитячого фітнесу, а для підтримки інтересу учнів – залучати батьків до сімейних спортивних заходів.

Інтеграція дитячого фітнесу в систему фізкультурної освіти молодших школярів сприяє досягненню низки освітніх і оздоровчих результатів. Учні опановують різні види вправ

дитячого фітнесу, спрямованих на розвиток фізичних якостей (сили, витривалості, координації, гнучкості), вчать аналізувати та виправляти власні помилки під час виконання вправ, поєднувати загальнорозвивальні комплекси зі спеціальними для розминки, а також добирати вправи для розвитку фізичних якостей з урахуванням індивідуальних можливостей [6, с. 69].

Заняття з елементами фітнесу створюють сприятливі умови для фізичного, психомоторного, особистісного та соціального розвитку школярів. Вони сприяють підвищенню активності, самостійності, творчого підходу та інтересу до фізкультури, впливаючи не лише на рухову, а й на духовну та соціальну сфери. Для занять використовується різноманітне обладнання, зокрема степи, фітболи, скакалки, дитячі гантелі (до 0,5 кг), гумові еспандери, гімнастичні ролери, шведські стінки, масажні килимки, мінібатути, а також тренажери (велотренажери, бігові доріжки, тренажери для веслування), що забезпечують різноманітність і доступність вправ [1; 5].

Вправи з використанням засобів дитячого фітнесу можуть застосовуватися в різних форматах: як повноцінні уроки, об'єднані в тематичні блоки в межах варіативної частини програми з фізичної культури, так і як окремі елементи в підготовчій чи заключній частинах уроків. Різноманітні види аеробіки та стретчингу збагачують уроки легкоатлетичного, гімнастичного чи ігрового спрямування, додаючи їм емоційної привабливості та сприяючи урізноманітненню засобів фізичного виховання [1; 2].

Відповідно до Типової освітньої програми початкової освіти, пропонується інтегрувати напрями дитячого фітнесу в уроки фізичної культури та позаурочні фізкультурно-оздоровчі заняття для молодших школярів. До них належать фітнес-гімнастика, акробатика, класична аеробіка з м'ячем, аеробіка зі скакалкою, ігровий стретчинг з елементами йоги, фітбол-гімнастика, степ-аеробіка та дитячий пілатес.

Фітнес-гімнастика та акробатика поєднують традиційні гімнастичні й акробатичні вправи з базовими рухами аеробіки, що сприяє гармонійному розвитку фізичних якостей, зокрема сили, координації та гнучкості, а також узгодженню змісту навчальної програми з вимогами сучасної фізкультурної освіти [1; 2].

Для впровадження дитячого фітнесу в уроки фізичної культури та позаурочні заняття молодших школярів рекомендується застосовувати творчі та ігрові підходи, що сприяють розвитку фізичних якостей, координації, гнучкості, витривалості, а також мотивації до занять [3; 5; 7]. Учні можуть у міні-групах створювати комбінації з 4-10 загальнорозвивальних вправ (пересувань, кроків, нахилів), вигадуючи їм назви, що розвиває співпрацю, творчість і реалізує діяльнісний підхід, створюючи атмосферу радості. Класична аеробіка з м'ячем (діаметром 18-20 см, тривалість вправ 1-1,5 хвилини) включає передачі м'яча, кидки з ловлею після удару об підлогу, переكاتи по тілу чи підлозі, поєднуючись із рухами, як-от ві-степ чи степ-тач, для розвитку координації та моторики [3]. Аеробіка зі скакалкою (Rope Skipping), що передбачає стрибки, підскоки індивідуально, у парах чи групами з короткою чи довгою скакалкою та прості акробатичні елементи, популярна серед дітей завдяки музичному супроводу й участі в конкурсах, сприяючи розвитку витривалості, ритмічності й швидкості реакції. Ігровий стретчинг із сюжетно-рольовими іграми на казкових сценаріях, де учні імітують рухи тварин чи комах, зміцнює м'язи, запобігає порушенням постави через статичні розтяжки рук, ніг, хребта, розвиває творчість, пам'ять, увагу та орієнтування в просторі [5]. Фітбол-гімнастика з великими пружними м'ячами формує м'язовий корсет, рівновагу, правильне дихання й поставу, підвищуючи інтерес до занять. Степ-аеробіка з низькими платформами покращує серцево-судинну та дихальну системи, обмін речовин, координацію, точність рухів і психоемоційний стан [7]. Черлідінг, поєднуючи спортивні танці з помпонами, акробатику, гімнастику й хореографію, розвиває рухові здібності та навички колективної взаємодії [3]. Дитячий пілатес в ігровій формі з образами казкових героїв, музичним супроводом і спортивним інвентарем зміцнює м'язи, розвиває силу, гнучкість і концентрацію через плавні вправи з контролем дихання [5].

На основі аналізу науково-методичної літератури [1; 5] виділено особливості організації занять дитячим фітнесом для молодших школярів, які враховують такі теоретичні передумови:

1. Анатомо-фізіологічна адаптація: Вправи підбираються з урахуванням вікових

особливостей, сприяючи розвитку гнучкості, координації, швидкості та спритності;

2. Різноманітність форм і методів: використання сюжетно-рольових ігор, змагань, інноваційних технологій (наприклад, інтерактивних вправ) підвищує інтерес і мотивацію учнів;

3. Емоційно-творче самовираження: заняття сприяють нервово-психічному розвантаженню, радості від рухової активності, формуванню оптимістичного світогляду та основ здорового способу життя через розвиток емоційної сфери;

4. Соціальні навички: фітнес розвиває невербальне спілкування (жести, міміка, пантоміма), навички колективної взаємодії, доброзичливе ставлення до себе та інших, що є основою для самореалізації та успішності;

5. Роль музики: музичний супровід посилює емоційно-тілесний досвід, сприяє руховому самовираженню та гармонізує заняття, роблячи їх близькими до ігрової діяльності;

6. Тактильні взаємодії: ігри, парні та групові заняття (йога, танці зі зміною партнерів) розвивають тактильні відчуття, допомагають регулювати емоційний стан і налагоджувати доброзичливі стосунки;

7. Різноманітність вправ: використання вправ із предметами, тренажерами або без них, а також можливість експериментування сприяють створенню нових фітнес-програм, адаптованих до потреб учнів.

Для планування занять із елементами дитячого фітнесу в початковій школі пропонується враховувати вікові особливості учнів і розподіл навчального матеріалу за півріччями:

- 1-2 класи: У першому півріччі акцент робиться на гімнастичних і акробатичних вправах, індивідуальних елементах йоги та образно-сюжетних іграх. У другому півріччі вводиться аеробіка з іграшками, гімнастичні й акробатичні вправи, парні елементи йоги та образно-сюжетні ігри, що сприяють розвитку координації, гнучкості та творчості.

- 3-4 класи: У першому півріччі рекомендуються аеробіка без предметів і з м'ячами, гімнастичні й акробатичні вправи, спрямовані на розвиток сили, гнучкості, координації, а також парні елементи йоги. У другому півріччі заняття включають аеробіку без предметів, повторення вправ із м'ячем і скакалкою, гімнастичні й акробатичні вправи на силу, гнучкість, координацію, а також парні та групові елементи йоги.

Такий розподіл забезпечує поступовий розвиток фізичних якостей, урізноманітнює заняття та підвищує інтерес учнів до фізкультури.

Аналіз наукової літератури свідчить, що впровадження фітнес-технологій у систему фізкультурної освіти є ефективним засобом підвищення інтересу учнів початкової школи до занять, рівня їхньої фізичної підготовленості та покращення здоров'я. Дитячий фітнес, як загальнодоступна та емоційно приваблива система оздоровчих занять, сприяє розвитку основних рухових навичок, мотивації до самостійної фізичної активності та формуванню здорового способу життя. Музичний супровід занять покращує емоційний стан і настрої учнів.

На заняттях доцільно використовувати вправи для формування правильної постави, зміцнення м'язів плечового поясу, розвитку гнучкості, координації, сили, витривалості, а також спортивні й рухливі ігри. Важливим є підвищення професійної готовності педагогів до впровадження фітнес-технологій у навчальний процес.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні впливу оздоровчого фітнесу на рівень рухової активності та мотивацію до фізкультурних занять підлітків.

Список використаних джерел

1. Бойко А. С., Дубинська О. Я. Оздоровчий фітнес у системі фізкультурної освіти молодших школярів. *Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту школярів та студентів України*: матеріали XII Всеукр. наук. практ. конф. молодих учених з міжнар. участю. Суми, 2012. Т.1. С. 26-30.
2. Воловик Н. І. Сучасні програми оздоровчого фітнесу: навч. посіб. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. 48 с.
3. Дудіцька С. П. Програмування фізкультурно- оздоровчих занять: навч. посіб. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 218 с.

4. Теоретико-методичні основи оздоровчого фітнесу: навч. посіб. / Юлія Бесяк та ін. Львів: ЛДУФК, 2018. 208 с.
5. Стрельченко Л., Арешина Ю. Зміст занять оздоровчим фітнесом для дітей молодшого шкільного віку. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*: збірник наукових праць. 2011. №. 1 (13). С. 28-32.
6. Типова освітня програма 3-4 клас / Шиян Р.Б. та ін. Київ, 2022. 73 с. URL : <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Shyyan.pdf> (дата звернення: 19.04.2025).
7. Тулайдан В. Г. Оздоровчий фітнес: навч. посіб. 2-е вид. з контр. питаннями і допов. Ужгород: ТОВ «Бест-Принт», 2020. 142 с.

УДК: 373.3.016:796

Тимецький Андрій,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти 11-ФСм групи
Науковий керівник:
к. фіз. вих., доц. Кучер Тетяна

ТИМБІЛДІНГ ЯК ЗАСІБ УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Анотація. В статті проаналізовано можливість ефективного сучасного засобу навчання школярів активності, навикам співпраці в команді, стимулювання до саморозвитку та самовдосконалення в умовах цілісного організму – класного колективу в процесі фізичного виховання. Наведено приклади ігор та форм використання тимбілдингу в умовах оф- та онлайн уроків фізичної культури.

Ключові слова: тимбілдинг, фізичне виховання, Нова українська школа, заклади загальної середньої освіти.

Annotation. The article analyzes the possibility of an effective modern means of teaching students activity, teamwork skills, stimulating self-development and self-improvement in the conditions of an integral organism - a classroom team in the process of physical education. Examples of games and forms of using team building in offline and online physical education lessons are given.

Keywords: team building, physical education, New Ukrainian School, general secondary education institutions.

Основною формулою досягнення успіху в умовах «Нової української школи» є педагогіка партнерства [4, с. 4]. Вона тягне за собою зміну ролі вчителя фізичної культури. Основними його функціями стають: надання учням знань, вмінь з галузі фізична культура та навчання користуватися ними в житті; формування ключових компетентностей школярів, які потрібні для подальшої особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування.

Під час уроків пріоритетними стають завдання: формування критичного та системного мислення, творчості, ініціативності, уміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, вирішувати проблеми.

Реалізовувати вище перелічені завдання рекомендовано на основі тісного партнерства між учителем та школярами. Основними принципи такого партнерства мають бути: повага до дитини; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах; діалог-взаємодія; розподілене лідерство, що призводить до горизонтальності зв'язків; соціальне партнерство [4; с. 4-5].

Мета статті – виявити ефективні сучасні засоби навчання школярів активності, навикам співпраці в команді, стимулювання до саморозвитку та самовдосконалення в умовах цілісного організму – класного колективу в процесі фізичного виховання.

Вчитель фізичної культури в умовах Нової української школи повинен бути: агентом змін, тьютором, коучем.

Коучинг – це система реалізації спільного соціального, особистісного й творчого потенціалу учасників процесу навчання, виховання та розвитку з метою одержання максимально можливого ефективного результату. В його основі спортивне тренерство, позитивна, когнітивна й організаційна психологія, уявлення про усвідомлене життя й можливості постійного й цілеспрямованого розвитку людини.

З його допомогою вчитель фізичної культури не лише ефективно зможе розв'язувати навчальні завдання в межах закладу загальної середньої освіти, але й працювати над створенням згуртованої команди, мотивувати школярів до рухової активності. На відміну від тренінгів, які є однією із форм фізичного виховання, коучинг розвиває самостійність, відповідальність та заповзятливість учасників колективу, вони більш чітко усвідомлюватимуть поставлені цілі та завдання.

Основним завданням вчителя фізичної культури фасилітатора є стимулювання та спрямування процесу самостійного пошуку інформації та спільної діяльності школярів у процесі фізичного виховання. Під фасилітацією, як поняттям, розуміється організація й управління процесом обговорення певних питань (тем) у групі людей. Організовується з метою спілкування учасників, обговорення з нейтральної сторони, налагодження ефективного обміну думками таким чином, щоб зіткнення думок перейшли в конструктивне русло, розбіжності були успішно подолані й рішення було прийнято.

Вчитель фізичної культури в Новій українській школі стає модератором індивідуальної освітньої траєкторії школярів. Його місією є навчити їх бути активними, володіти навиками співпраці в команді, доповнювати один одного в класному колективі, стимулювати до саморозвитку та самовдосконалення. Адже всі учні є складовою одного цілісного організму – класного колективу [4, с. 5-6].

Це все потребує пошуку нових засобів фізичної культури. Домінантними мають стати командні ігри, проекти, групові завдання. Повинна зрости частка проєктивної, командної, групової діяльності в процесі фізичного виховання, використання сучасних комп'ютерних технологій, використання мультимедійних засобів.

Першочерговим завдання є згуртування колективу. Для розвитку колективу потрібно: збагачення окремої особистості новими та цінними знаннями під час командної роботи; підвищення ефективності спільної діяльності та отримання задоволення від неї; диференціація діяльності членів групи і відносин між ними; інтеграція взаємодій і взаємин членів групи, що забезпечує її цілісність; формування згуртованості, сумісності, сприятливого психологічного клімату; забезпечення злагодженої, ефективної взаємодії членів групи в умовах конкретної спільної діяльності; розвиток міжособистісних відносин (компліментарність потреб – коли у двох індивідів вони доповнюють один одного; конгруентність потреб – коли два індивіди володіють схожими потребами і ці потреби взаємно задовольняються одним і тим же міжособистісним відношенням; компліментарність навичок – коли недостатні здатності одного індивіда компенсуються високими здібностями іншого; компліментарність знань – коли два індивіди володіють різними знаннями, так, що кожен може вчитися в іншого або покладатися на компетенцію іншого; спільність цінностей – коли два або більше індивідів мають загальну систему цінностей і правил поведінки) [3, с. 87-90].

Цікавим та ефективним засобом для реалізації цього є тимбілдинг.

Тимбілдинг (англ. team – команда, building – будівництво, створення) – це комплекс заходів, призначених для формування командного духу, згуртування колективу. Основна мета – підвищення працездатності, поліпшення взаємодії між учасниками колективу, що, в кінцевому результаті, впливає на підвищення показників його діяльності [2; 5; 6; 7].

Мета тимбілдингу досягається шляхом реалізації чотирьох завдань командування:

1. Згуртування колективу, створення у нього відчуття спільних цілей.
2. Покращення взаємодії між членами колективу та підвищення рівня довіри. Заміна конкуренції на співпрацю.

3. Підвищення взаєморозуміння між тренером та учасниками команди.

4. Психологічне розвантаження учасників колективу [1].

Пропонуємо перелік вправ тимблдингу, які можна адаптувати до уроків фізичної культури [1, с. 29-35].

«Косичка»

Мета: сформувати злагодженість дій команди, уміння спілкуватись та правильно розподіляти сили учасників команди.

Місце проведення: спортивний зал, або відкритий майданчик.

Інвентар: мотузки до 10 м.

Зміст вправи: учасників секції ділять на дві команди. Кожній з них пропонується тримаючись за три мотузки заплести косичку по всій її довжині.

Рекомендації до виконання вправи: усі учасники команди працюють одночасно, допомагаючи один одному та намагаючись чим скоріше виконати завдання.

«Бермудський трикутник»

Мета: сформувати скоординовану спільну діяльність, згуртування колективу, ініціативність у прийнятті оптимальних рішень при виконанні завдання, виявлення лідерів у команді.

Місце проведення: спортивний зал, або відкритий майданчик.

Інвентар: мотузки для обв'язування дерев (для створення бермудського трикутника), гімнастичні палиці, резинові м'ячі.

Зміст вправи: учасників секції ділять на дві команди, кожному з них пропонують гімнастичну палицю. Командам необхідно з допомогою палиць підняти м'яч по лабіринту та дістати його з верхівки трикутника.

Рекомендації до виконання вправи: усі учасники команди працюють одночасно. При цьому одна група (трійка, двійка) утримує м'яч на одному рівні трикутника, інша – повинна підхопити його вже на вищому рівні. І так до тих пір, поки м'яч не дістанеться верхівки. Допомагаючи один одному потрібно чим скоріше виконати завдання.

«Китайські палички»

Мета: сформувати скоординовану спільну діяльність, згуртування команди, ініціативність у прийнятті оптимальних рішень при виконанні завдання, виявлення лідерів у команді.

Місце проведення: спортивний зал, або відкритий майданчик.

Інвентар: гімнастичні палиці, тенісні м'ячі.

Зміст вправи: учасників ділять на дві команди, кожному з них пропонують гімнастичну палицю. Перед кожною командою хаотично лежать тенісні м'ячі (10 шт.). Командам необхідно з допомогою палиць підняти м'яч та перенести його визначеного місця (в обруч, у відро тощо).

Рекомендації до виконання вправи: м'ячі не можна котити, брати руками, підштовхувати ногами, лише використовувати палиці. Можна працювати в двійках, трійках, або ж більшою кількістю учасників. Важливо допомагати один одному та чим скоріше виконати завдання.

«Лабіринт»

Мета: сформувати скоординовану спільну діяльність, згуртування команди, ініціативність у прийнятті оптимальних рішень при виконанні завдання, виявлення лідерів у команді.

Місце проведення: спортивний зал, або відкритий майданчик.

Інвентар: мотузки довжиною 1-1,5 м, дерев'яна кругла платформа з лабіринтом та отвором по середині, м'ячик для настільного тенісу.

Зміст вправи: учасників ділять на дві команди. Усі діти одночасно утримують платформу за мотузки. Завдання команди, своїми злагодженими діями, перекотити м'яч лабіринтом та чим скоріше потрапити в отвір.

Рекомендації до виконання вправи: м'яч не повинен випасти з лабіринту. Якщо він впаде на землю, завдання розпочинається з початку. Важливо допомагати один одному та чим скоріше виконати завдання.

«Сигнальне коло»

Мета: сформувати скоординовану спільну діяльність, згуртування команди, відчуття спільного ритму виконання рухових дій.

Місце проведення: спортивний зал, або відкритий майданчик.

Інвентар: гімнастичні палиці.

Зміст вправи: учасників ділять на дві команди, кожна з яких утворює коло. Рукою кожен учасник утримує палицю вертикально до підлоги. За сигналом діти одночасно рухаються по колу, залишаючи свою палицю з наступним перехопленням палиці учасника, що стоїть попереду.

Рекомендації до виконання вправи: рух по сигналу потрібно виконувати усім одночасно. Якщо палиця падає, учасник виходить з гри та забирає свою палицю. Заборонено дві палиці утримувати одночасно. Можна змінювати напрямок руху дітей, завчасно попередивши їх про таке завдання. Виграє команда, в якій залишиться більше гравців.

«Жолоб»

Мета: сформувати скоординовану спільну діяльність, згуртування команди, відчуття спільного ритму виконання рухових дій.

Місце проведення: спортивний зал, або відкритий майданчик.

Інвентар: аркуші паперу формату А4, м'ячик для настільного тенісу..

Зміст вправи: учасників ділять на дві команди. Кожному видається один аркуш, з якого дитина утворює жолоб. Усі учасники переміщуючись по чергово, утворюють суцільний жолоб та перекочують по ньому м'яч з лінії старту до лінії фінішу.

Рекомендації до виконання вправи: рух м'яча розпочинаємо по сигналу. Якщо він падає, можна розпочинати з місця падіння, або з початку – з лінії старту. М'яч не можна підтримувати чи підштовхувати руками. Виграє команда, яка швидше виконає завдання.

Підтримувати командний дух учнів успішно можна в сучасних умовах дистанційного навчання, яка є однією з форм організації навчання в умовах війни. Учні можуть перебувати у різних місцях, але можливою залишається активна їх взаємодія, спортивна підтримка та дружні відносини. Формами спортивного онлайн тимблінгу, які можна успішно використовувати в процесі фізичного виховання можуть бути [5]:

1. Віртуальні спортивні челенджі (наприклад, учні можуть виконувати різні спортивні завдання в прямому ефірі – найбільша кількість стрибків через скакалку за хвилину, або хто найшвидше пройде певну кількість дистанції на місці. Результати можна фіксувати через відеозв'язок або за допомогою спеціальних додатків);

2. Онлайн-фітнес тренування (спільне тренування з використанням простих фізичних вправ, чи змагання між командами на витривалість або техніку виконання вправ);

3. Віртуальні спортивні майстер-класи (з техніки виконання спортивних вправ приготування здорової й корисної їжі);

4. Командні спортивні ігри, естафети онлайн (наприклад, гра «М'ячик» – учасники по черзі передають уявний м'яч через камеру, і кожен наступний повинен імітувати кидок чи удар);

5. Спортивна вікторина (з використанням онлайн-платформи, таких як Kahoot або Quizizz, для проведення спортивних вікторин. Учні можуть змагатися у командах або індивідуально);

6. Віртуальні екскурсії на спортивні події та місця, що допоможе учням не тільки дізнатися більше про спорт, але й сприятиме їхньому згуртуванню.

7. Командні проєкти зі створення відеоуроків або спортивних вправ (наприклад, запропонувати учням об'єднатися в групи та створити короткі відео з демонстрацією вправ або тренувальних комплексів. Це може бути частина командного проєкту, де кожен учасник відповідає за певний елемент, вправу);

8. Віртуальні командні спортивні завдання, під час яких учні працюють разом над певним спортивним викликом. Наприклад, скільки разів команда може виконати оплесків за хвилину, або скільки учасників можуть одночасно утримувати планку.

10. Спортивний онлайн квест;

11. Малювання в команді (з допомогою онлайн-дошки для малювання, такі як Miro або Jamboard можна запропонувати – один учень починає малювати певну спортивну ситуацію

або інвентар (наприклад, баскетбольний матч, футбольне поле, фігури спортсменів). Інші учасники продовжують малюнок, додаючи додаткові елементи: спортивну форму, спортивний інвентар, глядачів або навіть малюючи результат змагань. Для більшої залученості можна визначити тему малюнка, наприклад, «фінальний матч чемпіонату», «олімпійські ігри» або «моя улюблена спортивна гра». Це не тільки активізує уяву учнів, але й сприяє командній взаємодії та обговоренню спорту.

Наводимо приклади тимбілдингових ігор, які можна використовувати під час онлайн уроків із фізичної культури:

«Спортивний Крокодил»: один учасник демонструє спортивний термін, вправу або вид спорту за допомогою жестів і рухів, а інші учні повинні вгадати. Це чудова вправа для розвитку уяви та командної взаємодії.

«Фізкультурна Мафія»: учням пропонуються ролі, пов'язані зі спортом (наприклад, «тренер», «капітан команди», «суддя», «нейтральний спортсмен»). Завдання кожної ролі – підтримувати спортивний дух або «приховано» порушувати правила, а решта команди має виявити, хто «порушник». Це допомагає розвивати навички спостережливості та стратегії.

«Своя Спортивна Гра»: вікторина, де питання стосуються спорту, правил гри, історії відомих спортивних змагань або досягнень відомих спортсменів. Учні можуть відповідати індивідуально або змагатися в командах, демонструючи знання та швидкість реакції.

«Зістав Спортивні Факти»: кожен учасник пише на аркуші цікавий факт про свій спортивний досвід (наприклад, «Я виграв районний турнір з футболу» або «Моя найкраща досягнення – 20 підтягувань»). Інші учасники намагаються вгадати, кому належить кожен факт. Це не лише допоможе учням краще пізнати один одного, але й заохотити до обговорення спортивних досягнень.

«Ідеї Халахуп»: учасники мають придумати, як використати спортивні інвентар або інші спортивні предмети (м'ячі, скакалки) в незвичайних ситуаціях, або неспортивний інвентар (швабра, рушник тощо) для занять спортом. Наприклад, вони можуть обговорити, які вправи можна виконувати із шваброю.

Передбачаємо, що такі ігри на оф- та онлайн уроках не лише розвиватимуть креативність, командний дух і навички співпраці, додадуть елемент веселощів і взаємодії, а й будуть ефективним засобом мотивації в процесі навчання фізичної культури.

Список використаних джерел

1. Ангелюк І. О. Лаврін Г. З. Хома О. В. Тимбілдинг як засіб формування колективізму на етапі початкової підготовки юних спортсменів в ігрових видах. Інноваційні підходи до процесу спортивного тренування. Матеріали регіонального науково-практичного семінару / За заг.ред. Гуменюка С. В. Ладики П. І., Шандригося В. І., Єднака В. Д., Васірука М. С. Тернопіль: В-во СМТ «ТАЙП», 2023; С. 29-35.
2. Кучеренко А. Тимбілдинг як інноваційний метод ефективного розвитку колективу. URL: <https://september.moiipro.mk.ua/index.php/sept/article/view/194/163> (дата звернення: 30.03.2025)
3. Олійник Н. А. Войтенко С. М. Психологічні особливості спортивної діяльності: Монографія. Вінниця: ВНАУ, 2020; С. 87-90.
4. Психолого-педагогічний семінар-практикум для практичних психологів навчальних закладів на тему: «Тимбілдинг як одна із умов успішної реалізації концепції НУШ». URL: <https://gnmc.com.ua/wp-content/uploads/2021/09.Тимбілдинг.pdf> (дата звернення: 30.03.2025).
5. Тимбілдинг у дистанційному навчанні фізичної культури: як підтримувати командний дух онлайн: креативні рішення для вчителів. URL: <https://www.facebook.com/groups/modernteachers/posts/515415538137374/> (дата звернення: 27.03.2025).
6. Тимбілдинг. URL: <https://itstatti.in.ua/18-biznes/490-timbildinh.html#punkt-1> (дата звернення: 30.03.2025)
7. Nikiforova L. O., Bilokon Ya. V. (2012). Timbildinh yak osnova efektyvnoho rozvytku kolektyvu [Team building as a basis for effective team development]. Retrieved from: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/11942> (ukr). (дата звернення: 30.03.2025).
8. Team building як засіб формування командного духу в дитячому колективі. URL: <https://www.youtube.com/live/AWjigESojLI?si=bA6gBQNu0ePUzBgF> (дата звернення: 25.03.2025).

РОЗДІЛ VIII. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ БІОЛОГІЇ, ЕКОЛОГІЇ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 502.131.1(477.84)

Гаяс Роман,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти 41-Е групи
Науковий керівник:
к. б. н., доц. Михалюк Ілона

АНАЛІЗ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація. У статті проведено комплексний аналіз сучасного стану природно-заповідного фонду Тернопільської області. Охарактеризовано основні категорії природоохоронних територій, їх площу, розміщення та значення для збереження біорізноманіття регіону. Проаналізовано динаміку розвитку природно-заповідного фонду в контексті національної екологічної політики та висвітлено ключові проблеми й перспективи його подальшого функціонування. Особливу увагу приділено ролі природно-заповідних територій у розвитку екологічного туризму та просвітницькій діяльності.

Ключові слова: природно-заповідний фонд, Тернопільська область, охорона природи, біорізноманіття, заповідники, екологічний туризм, збереження природи.

Annotation. The article provides a comprehensive analysis of the current state of the nature reserve fund of Ternopil region. The main categories of protected areas, their area, location and importance for the conservation of biodiversity in the region are characterized. The dynamics of development of the nature reserve fund in the context of national environmental policy is analyzed and the key problems and prospects for its further functioning are highlighted. Special attention is paid to the role of protected areas in the development of ecological tourism and educational activities.

Keywords: nature reserve fund, Ternopil region, nature protection, biodiversity, nature reserves, ecological tourism, nature conservation.

Природно-заповідний фонд (ПЗФ) є основним елементом заходів, спрямованих на охорону довкілля, збереження біорізноманіття та унікальних природних ландшафтів. Він представляє собою систему природних територій і об'єктів, що мають високу екологічну, наукову, естетичну чи культурну цінність, і перебувають під охороною держави для забезпечення їхньої недоторканності для сучасників і майбутніх поколінь.

ПЗФ включає різноманітні природні об'єкти, що отримали особливий правовий статус завдяки законодавству для їх захисту від негативного впливу людської діяльності та господарських процесів, здатних порушити природні екосистеми [2, с. 4]. До ПЗФ належать природні заповідники, національні парки, заказники, пам'ятки природи, дендрологічні парки, ботанічні сади, зоопарки та інші території. Їх об'єднує чітко визначена територія, законодавчі норми та спеціальний режим використання, що регулюються відповідними законами.

Аналіз природно-заповідного фонду Тернопільської області безпосередньо пов'язаний із завданнями збереження екологічної рівноваги та сталого розвитку. Вивчення ПЗФ дозволяє оптимізувати використання природних ресурсів і забезпечити їхнє збереження для майбутніх поколінь. Природоохоронні території сприяють збереженню біорізноманіття, що є критично важливим для стабільності екосистем [4]. Завдяки розвитку природоохоронних об'єктів покращується екологічна ситуація в регіоні, що має значення для економічного розвитку, зокрема через екологічний туризм. Тому підтримка та розвиток ПЗФ є ключовим елементом для забезпечення сталого екологічного і економічного балансу в області.

Природно-заповідний фонд (ПЗФ) Тернопільської області є важливим елементом збереження біорізноманіття та природної спадщини регіону. Тернопільщина вирізняється унікальними природними комплексами, включаючи карстові печери, травертинові скелі,

Кременецькі гори, Товтровий кряж та Дністровський каньйон. ПЗФ області включає об'єкти різного статусу: національні природні парки, природні заповідники, заказники, пам'ятки природи, ботанічні сади тощо. Дослідження ПЗФ Тернопільської області, проведені науковцями, такими як Бондар О., Цицюра Н. [1], Царик Л., Кузик І., Царик П. [5] Штогрин М., Довганюк І., Штогун А. [6] висвітлюють сучасний стан, проблеми збереження та перспективи розвитку природоохоронних територій.

Метою роботи є аналіз природно-заповідного фонду Тернопільської області.

У Тернопільській області налічується 656 об'єктів ПЗФ, які разом займають 136 103,67 га. Із них 41 об'єкт (40 660,96 га) має статус загальнодержавного значення, а 615 об'єктів (95 442,71 га) – місцевого. Переважання об'єктів місцевого рівня (93,75% за кількістю) контрастує з їхньою часткою за площею (70,13%), тоді як загальнодержавні об'єкти становлять близько 29,87% від загальної площі. Це демонструє активну локальну природоохоронну діяльність поряд із важливістю великих природних територій національного рівня.

В Тернопільській області є два національних природних парки загальною площею 18 681,48 га, які відносяться до об'єктів загальнодержавного значення. Їхня велика площа та високий статус підкреслюють важливість цих територій для збереження великих природних ландшафтів і екосистем.

Один природний заповідник площею 9 516,7 га також належить до об'єктів загальнодержавного значення. Його існування підкреслює необхідність повного захисту унікальних природних комплексів та рідкісних видів, що є важливими для екологічного балансу в регіоні. Три регіональні ландшафтні парки з площею 42 997 га мають місцевого значення. Вони є найбільшими серед місцевих природоохоронних об'єктів, що вказує на їхню значущість для збереження різноманіття ландшафтів на регіональному рівні.

Заказники є найбільш чисельною категорією природоохоронних об'єктів в області, включаючи 139 об'єктів загальною площею 62 508,96 га. З них 19 (площею 11 997,58 га) мають загальнодержавне значення, а 120 (площею 50 511,38 га) відносяться до об'єктів місцевого значення. Серед заказників найбільше значення мають загальнозоологічні заказники (47 383 га), що свідчить про пріоритет охорони тваринного світу. Ботанічні заказники (62 об'єкти площею 5 094,65 га) є лідерами за кількістю, що підкреслює важливість збереження флори. Різноманіття типів заказників (ландшафтні, гідрологічні, лісові тощо) забезпечує комплексний підхід до охорони природних територій (табл. 1).

Таблиця 1

Структура ПЗФ Тернопільської області станом на 01.01.2024 року[3]

№	Найменування об'єктів ПЗФ	Об'єкти ПЗФ					
		Загальнодержавного		Місцевого		Всього	
		Кількість, од.	Площа, га	Кількість, од.	Площа, га	Кількість, од.	Площа, га
1	Національні природні парки	2	18681,4800			2	18681,4800
2	Природний заповідник	1	9516,7000			1	9516,7000
3	Регіональний ландшафтні парки	-	-	3	42997,0000	3	42997,0000
4	Заказники -всього	19	11997,5799	120	50511,3840	139	62508,9640
	ландшафтні	2	941,200	13	434,5320	15	1365,7320
	карство-спелеогічні	-	-	1	7,0000	1	7,0000
	лісові	2	5720,0000	1	30,0000	3	5750,0000
	ботанічне	12	3659,3800	50	1435,2700	62	5094,6499
	загальнозоологічні	-	-	31	47383,0000	31	47383,0000
	зоологічні	-	-	2	41,5000	2	41,5000
	орнітологічні	1	321,0000	8	286,2000	9	607,2000

	іхтіологічні	-	-	3	90,2200	3	90,2200
	гідрологічні	2	1356,000	11	803,6621	13	2159,6621
5	Пам'ятки природи, всього	12	126,2000	466	1307,9323	478	1434,1323
	комплексні	-	-	18	223,5600	18	223,5600
	ботанічні	4	126,0000	294	868,0182	298	994,0182
	лісові	-	-	-	-	-	-
	гідрологічні	-	-	74	70,9441	74	70,9441
	зоологічні	-	-	3	21,7000	3	21,7000
	геологічні	8	0,2000	77	123,7100	85	123,9200
6	Заповідні урочища	-	-	5	492,2000	5	492,2000
7	Ботанічні сади	1	200,0000	2	32,86000	3	232,8600
8	Дендрологічні парки	2	74,0000	7	35,7000	9	109,7000
9	Зоологічні парки	-	-	1	10,0000	1	10,0000
10	Парки-пам'ятки садово-паркового	4	65,0000	11	55,6300	15	120,6368
	Разом	41	40660,9600	615	95442,7131	656	136103,6730

Пам'ятки природи в Тернопільській області включають 478 об'єктів загальною площею 1 434,13 га, з яких 12 об'єктів (126,2 га) мають статус загальнодержавного значення, а 466 об'єктів (площею 1 307,93 га) належать до місцевих пам'яток. Найбільшу частку складають ботанічні пам'ятки (298 одиниць, 994,02 га), що свідчить про багатство флори в регіоні. Геологічні (85 об'єктів) та гідрологічні пам'ятки (74 об'єкти) підкреслюють різноманіття природних цінностей на території області.

В області існує п'ять заповідних урочищ загальною площею 492,2 га, які мають місцевий статус. Невелика кількість та площа цих урочищ свідчить про вибіркового підхід до охорони природних ділянок, що мають високу екологічну цінність.

Тернопільська область має три ботанічні сади загальною площею 232,86 га, дев'ять дендрологічних парків (109,7 га) та один зоопарк (10 га), які виконують важливі функції в збереженні біорізноманіття, наукових дослідженнях і просвіті. Більшість цих об'єктів мають місцеве значення, хоча деякі з них також є загальнодержавними.

В області є 15 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва загальною площею 120,64 га, з яких чотири (площею 65 га) мають національний статус, що підкреслює їх історичну та культурну значущість. Ці парки поєднують природні і культурні цінності, що робить їх важливими для охорони культурної спадщини.

Природно-заповідний фонд Тернопільської області відзначається великою різноманітністю об'єктів і значними площами, що забезпечують ефективну охорону природи та біорізноманіття. Загальнодержавні території, такі як національні парки і заповідники, гарантують збереження великих екосистем, в той час як місцеві об'єкти підтримують локальні природні цінності. Така структура сприяє екологічній стабільності, розвитку туризму і наукових досліджень, створюючи основу для сталого розвитку регіону. Для повноцінного аналізу змін потрібно мати додаткові дані щодо еволюції природно-заповідного фонду, що дозволить оцінити ефективність природоохоронних заходів.

Динаміка природно-заповідного фонду Тернопільської області має свої особливості. Природні заповідники в регіоні демонструють високу стабільність протягом усього періоду спостережень. Їх кількість не змінювалась, а площа не зазнавала суттєвих коливань. Площа цих територій зменшилася з 10,45 тис. га в 1990 році до 9,51 тис. га у 2020 і 2024 роках. Це вказує на стабільність цієї категорії природоохоронних територій, яка важлива для збереження екосистем і біорізноманіття, незважаючи на незначні зміни в площі.

Національні природні парки в області демонструють значний розвиток. Якщо на початку спостережень у 1990 році таких парків не було, то до 2024 року їх кількість збільшилася до трьох. Площа національних парків зросла з 6,95 тис. га в 2010 році до 18,68 тис. га в 2024 році. Це свідчить про активне розширення мережі природоохоронних територій,

зокрема через збільшення площ природних ландшафтів і біорізноманіття, які знаходяться під охороною.

Регіональні ландшафтні парки в області залишаються стабільними за кількістю і площею. Кількість таких парків не змінилась, а площа залишалася на рівні 42,99 тис. га з 2010 по 2024 роки. Це свідчить про сталість і важливість цієї категорії природоохоронних територій, яка забезпечує збереження екологічної рівноваги і природних ландшафтів.

Кількість заказників у Тернопільській області збільшилась з 73 у 1990 році до 139 у 2024 році, а площа зросла з 59,61 тис. га до 62,50 тис. га за той самий період. Це вказує на розширення мережі природоохоронних територій, що важливо для збереження екосистем і біорізноманіття.

Заповідні урочища залишаються без змін за кількістю, проте площа зменшилась з 0,51 тис. га в 1990 році до 0,49 тис. га в 2024 році. Це може бути ознакою необхідності покращення управлінських практик та вжиття додаткових заходів для підтримки цих територій на належному рівні.

Пам'ятки природи в області показали значне зростання, як за кількістю, так і за площею. Кількість пам'яток природи зросла з 307 в 1990 році до 478 в 2024 році, а площа збільшилась з 0,92 тис. га до 1,43 тис. га. Це свідчить про зростання уваги до охорони природних об'єктів з високою екологічною та культурною цінністю.

Ботанічні сади продовжують демонструвати незначні зміни в чисельності та площі. Кількість ботанічних садів збільшилась з одного в 1990 році до трьох у 2024 році, однак площа залишалась майже стабільною, коливаючись в межах 0,20-0,23 тис. га. Це свідчить про розвиток нових садів, але обмеження територій не дозволяють значно збільшити їх площу.

Таблиця 2.

Динаміки змін ПЗФ в Тернопільській області [3]

Категорія об'єкту ПЗФ	Кількість				Площа, тис. га			
	1990	2010	2020	2024	1990	2010	2020	2024
Природні заповідники	1	1	1	1	10,45	10,51	9,51	9,51
Національні природні парки	-	1	2	3	-	6,95	18,68	18,68
Регіональні ландшафтні парки	-	3	3	3	-	42,99	42,99	42,99
Заказники	73	115	133	139	59,61	61,21	62,03	62,50
Заповідні урочища	5	4	5	5	0,51	0,48	0,49	0,49
Пам'ятки природи	307	418	471	478	0,92	1,22	1,34	1,43
Ботанічні сади	1	3	3	3	0,20	0,23	0,23	0,23
Дендрологічні парки	2	9	9	9	0,07	0,11	0,11	0,11
Зоологічні парки	-	1	1	1	0,01	0,01	0,01	0,01
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	18	13	15	15	0,14	0,11	0,12	0,12

Ботанічні сади демонструють незначні зміни в чисельності та площі. Кількість ботанічних садів збільшилась з одного в 1990 році до трьох у 2024 році, але площа залишалася майже незмінною, коливаючись від 0,20 до 0,23 тис. га. Це свідчить про розвиток нових садів, хоча обмежені території не дозволяють значно збільшити їх площу.

Дендрологічні парки показують позитивну динаміку в зростанні кількості об'єктів – з двох у 1990 році до дев'яти в 2024 році. Проте площа таких парків збільшилась лише незначно: з 0,07 тис. га в 1990 році до 0,11 тис. га в 2024 році. Це вказує на необхідність збереження деревних рослин і розвиток таких парків, однак можливості для значного збільшення їх площі обмежені.

Зоологічні парки не змінилися за кількістю та площею. Кількість зоологічних парків залишалася сталою – один протягом всього періоду, а площа не змінилась і залишалася на

рівні 0,01 тис. га. Це означає, що ці парки займають невелику площу, але виконують важливу роль у збереженні тваринних видів.

Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва показали зниження кількості об'єктів – з 18 в 1990 році до 15 в 2024 році, при цьому площа залишалася стабільною на рівні 0,12 тис. га. Це може вказувати на зміну пріоритетів у розвитку природоохоронних територій, однак існуючі парки все ще виконують важливі функції в охороні садово-паркового мистецтва та благоустрої.

Загалом, природно-заповідний фонд Тернопільської області показує позитивні тенденції в розвитку природоохоронної мережі, зокрема завдяки збільшенню кількості національних природних парків, заказників і пам'яток природи. Проте зменшення площі в окремих категоріях, таких як заповідні урочища, вказує на необхідність удосконалення управлінських підходів та регулярного моніторингу цих територій для їхнього ефективного збереження.

В цілому, природно-заповідний фонд Тернопільської області робить суттєвий внесок у охорону біорізноманіття та збереження природних екосистем, що сприяє сталому розвитку регіону та збереженню природної спадщини для майбутніх поколінь.

Природно-заповідний фонд Тернопільської області є важливою складовою екологічної системи, що забезпечує збереження біорізноманіття та природних ландшафтів. В області налічується 656 об'єктів ПЗФ, які займають загальну площу 136 103,67 га, що свідчить про значну природоохоронну діяльність на місцевому рівні. Загальнодержавні природоохоронні об'єкти, зокрема два національних природних парки та один природний заповідник, займають площу 28 198,18 га, що є важливим для збереження великих екосистем. Розвиток 139 заказників, які охоплюють площу 62 508,96 га, та 478 пам'яток природи загальною площею 1 434,13 га сприяє збереженню флори і фауни. Зміни в динаміці ПЗФ показують позитивні тенденції, зокрема зростання кількості національних природних парків з 0 до 3 та збільшення їх площі з 6,95 тис. га до 18,68 тис. га між 2010 і 2024 роками. Площа природних заповідників зменшилася з 10,45 тис. га в 1990 році до 9,51 тис. га в 2024 році, що вказує на необхідність удосконалення управління. Загалом, розвиток і збереження природно-заповідного фонду Тернопільської області має велике значення для сталого розвитку регіону та охорони природної спадщини для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел

1. Бондар О. Б., Цицюра Н. І. Типологічна структура насадження лісового заказника «Суразька дача». Вісник НУБГП. Сільськогосподарські науки : зб. наук. праць. Рівне : НУБГП, 2022. Вип. 3(99). С. 3–14.
2. Бургаз О. А., Грудєв П. Х., Кур'янова С. О. Заповідна справа: конспект лекцій. Одеса : Одеський державний екологічний університет, 2022. 150 с.
3. Екологічний паспорт. Тернопільська область. 2023. 731 с.
4. Про природно-заповідний фонд України : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text> (дата звернення: 15.04.2025).
5. Царик Л. П., Кузик І. Р., Царик П. Л. Сучасний стан та перспективи розвитку природно-заповідного фонду Кременецького району Тернопільської області. «GlobalandRegionalAspectsofSustainableDevelopment : Proceedingsofthe 8th InternationalScientificandPracticalConference (March 26-28, 2023). Copenhagen : SPC «InterConf» : BerlitzForlag, 2023. № 148. Р. 306–313.
6. Штогрин М. О., Довганюк І. Я., Штогун А. О. Раритетна складова фауни національного природного парку «Кременецькі гори». Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Біологія. Тернопіль : ФОП Осадца Ю. В., 2023. Т. 83, № 1–2. С. 25–31. DOI : 10.25128/2078-2357.23.1–2.4

УДК 123.23.4

Дубинюк Кароліна,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти 41-Бз групи
Науковий керівник:
к. і. н., доц. Кратко Ольга

ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ ЕКОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ

Анотація. У статті досліджено роль проєктної технології у навчальному процесі під час вивчення екології та проаналізовано її вплив на формування ключових та фахових компетентностей здобувачів освіти. Проєктне навчання у сучасній школі розглядається як ефективний метод, який забезпечує розвиток не лише теоретичних та фактичних знань у галузі екології, але й сприяє формуванню важливих життєвих навичок, таких як, наприклад: критичне мислення, комунікація і, що надзвичайно важливо розширює екологічну свідомість учнів. Нами висвітлено основні принципи проєктного підходу в освітньому процесі та особливості його застосування для розвитку названих компетентностей учнів. Показано, що інтеграція проєктної технології у освітньому процесі має значний потенціал із метою підготовки учнів щодо вирішення глобальних екологічних проблем.

Ключові слова: проєктне навчання, екологія, ключові компетентності, екологічна освіта, критичне мислення, комунікація, сталий розвиток.

Annotation. The article examines the role of project technology in the educational process in the study of ecology and analyzes its impact on the formation of key and professional competencies of students. Project-based learning in modern schools is considered an effective method that ensures the development of not only theoretical and factual knowledge in the field of ecology, but also contributes to the formation of important life skills, such as critical thinking, communication, and, most importantly, expands students' environmental awareness. We have highlighted the basic principles of the project approach in the educational process and the peculiarities of its application for the development of these competencies of students. It is shown that the integration of project technology in the educational process has significant potential to prepare students to solve global environmental problems.

Keywords: project-based learning, ecology, key competencies, environmental education, critical thinking, communication, sustainable development.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими завданнями. У контексті сучасних освітніх реформ і зростання екологічних викликів набуває все більшої актуальності впровадження інноваційних технологій під час навчання, які дозволяють сформувати у учнів не лише знання із екології, але й життєво необхідні компетентності.

Змінні соціально-економічні умови сучасності та глобальні екологічні виклики потребують розвитку інноваційної освіти та вимагають нових підходів для реалізації освітньої діяльності. У новій українській школі важливим є не лише накопичення фактологічних знань, але і розвиток ключових та фахових компетентностей, які є невід'ємним елементом для успішного розвитку особистості у сучасному складному динамічному світі. Одним із таких інноваційних підходів в освітньому процесі є використання проєктної технології, яка стимулює учнів до творчого та критичного мислення, розвитку комунікаційних та соціальних навичок.

Загальний аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. У сучасній педагогічній науці й освітній практиці все більше уваги приділяється формуванню ключових компетентностей учнів як основи їхньої успішної соціалізації, професійної реалізації та відповідального ставлення до довкілля. Одним із ефективних шляхів досягнення цієї мети визнано впровадження проєктної технології в освітній процес. Дослідження Л. Виготського,

В. Сухомлинського, І. Лернера, І. Підласого та інших стали теоретичним підґрунтям для розвитку компетентнісного підходу в освіті.

Проектна діяльність як педагогічна технологія широко висвітлена у працях О. Савченко, Н. Бібік, Т. Жеребкіної, С. Сисоєвої, де підкреслюється її роль у розвитку самостійності, критичного мислення, комунікації та відповідальності учнів. Зокрема, у дослідженнях останніх років (наприклад, О. Пошетун, Л. Карамушка) наголошується, що використання проектних методів на уроках природничого циклу, зокрема екології, сприяє формуванню екологічної культури, умінь працювати в команді та застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Значна кількість науково-методичних розробок присвячена використанню проектної технології у контексті Нової української школи, де формування ключових компетентностей (комунікативної, інформаційно-цифрової, соціальної, екологічної тощо) визначене як пріоритет. У працях сучасних педагогів-дослідників зазначено, що екологічні проекти особливо ефективні для розвитку ціннісного ставлення до природи, формування практичних навичок у сфері охорони довкілля та підвищення загальної мотивації учнів до навчання.

Однак, незважаючи на наявність теоретичних напрацювань, у практиці шкільної екологічної освіти спостерігається недостатня систематизація досвіду застосування проектної технології, особливо на рівні звичайних закладів загальної середньої освіти. Це зумовлює актуальність подальших досліджень, спрямованих на визначення ефективних форм і методів реалізації проектної діяльності саме в курсі екології як міждисциплінарного предмета.

Мета даної публікації. Дослідити ефективність застосування проектної технології під час вивчення екології із метою формування ключових компетентностей в здобувачів освіти, зокрема таких як: екологічної свідомості, критичне мислення, комунікаційні навички та соціальну відповідальність.

Завдання дослідження:

1. Охарактеризувати сутність та педагогічні засади проектного навчання в контексті екологічної освіти.
2. Проаналізувати основні ключові компетентності, що формуються у процесі проектної діяльності учнів.
3. Визначити особливості застосування проектної технології на уроках екології.
4. Проаналізувати приклади практичних екологічних проектів, реалізованих учнями, та їх вплив на формування екологічної свідомості.
5. Оцінити ефективність проектного підходу для розвитку в учнів навичок вирішення реальних екологічних проблем.

Виклад основного матеріалу.

У контексті актуальної екологічної освіти проектне навчання є особливо необхідним, оскільки воно дозволяє здобувачам освіти не лише засвоювати знання про навколишнє природне середовище, але і сприяє формуванню практичних навичок задля вирішення глобальних та регіональних (локальних) екологічних проблем. Технологія проектного навчання під час вивчення екології сприяє розвитку таких компетентностей як екологічна свідомість, критичне мислення, комунікація і здатність до співпраці [1].

Проектне навчання має досить довгу історію започаткування та розвитку і ґрунтується на ідеях відомих методистів та педагогів, такий як Сухомлинський Василь Олександрович – видатний педагог-гуманіст, який ще у середині ХХ століття активно впроваджував елементи проектного навчання в освітній процес. У своїй практиці він створював ситуації, в яких учні самостійно досліджували явища природи, організовували дослідницьку діяльність, брали участь у громадсько-корисних проектах. Він підкреслював значення праці, творчості та самостійності учнів [3]. Визначальними рисами у проектній технології є її практичне значення, міждисциплінарність у використанні та орієнтація на розвиток у учнів навичок та умінь, необхідних для вирішення різнопланових життєвих проблем. Проектне навчання включає декілька етапів, серед яких: вибір теми, дослідження, розробка плану, реалізація проекту та оцінювання результатів [2].

Проектне навчання дозволяє інтегрувати знання із різних предметів, що сприяє глибшому розумінню галузі. У контексті екології, як науки проектна технологія дає змогу

здобувачам не лише вивчати теоретичні аспекти, але і вчитися застосовувати їх на практиці, проводити дослідження, експерименти, спостереження та розв'язувати актуальні екологічні проблеми сучасності.

Ключовими компетентностями є набір знань, навиків необхідних для ефективної діяльності в умовах сучасного світу. До основних компетентностей, що формуються через проєктне навчання, можна віднести:

- ✓ критичне мислення: здатність до аналізу, оцінки та формулювання обґрунтованих рішень на основі досліджень.

- ✓ комунікація: навички ефективної взаємодії в групі, обміну інформацією та аргументації своїх ідей.

- ✓ екологічна компетентність: здатність розуміти та оцінювати екологічні проблеми та вплив діяльності людини на довкілля, а також активна участь у розв'язанні цих проблем.

- ✓ соціальна відповідальність: розвиток здатності учнів до співпраці та прийняття рішень з урахуванням соціальних, економічних і екологічних аспектів.

Проєктне навчання на уроках екології створює умови для розвитку цих компетентностей, адже воно передбачає реальну взаємодію учнів із зовнішнім середовищем, рішення проблем, що мають значення для суспільства, і дає можливість працювати у команді для досягнення спільної мети.

Застосування проєктної технології на уроках екології дає можливість учням працювати над актуальними питаннями в галузі екології, такими як забруднення навколишнього середовища, зміни клімату, збереження біорізноманіття і сталий розвиток. Проєкти, що реалізуються в рамках екологічних тем, дозволяють учням не лише здобувати знання із екології, але й навчають їх застосовувати із метою вирішення конкретних проблем [4].

Прикладом такого проєкту є створення учнями моделі екологічно чистого міста або дослідження впливу певного екологічного чинника на здоров'я людини та довкілля. Кожен проєкт передбачає не лише теоретичну частину, а й практичне виконання завдань, що дозволяє учням зануритися в реальні екологічні ситуації, досліджувати їх і шукати оптимальні шляхи вирішення.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Таким чином, проєктна технологія є потужним інструментом формування ключових компетентностей учнів. Використання цієї технології на уроках екології дозволяє учням не лише глибше розуміти екологічні процеси та проблеми, але й розвивати важливі для сучасного суспільства навички, такі як критичне мислення, комунікація та соціальна відповідальність. Інтеграція проєктної технології в навчальний процес створює умови для розвитку учнів як свідомих та відповідальних громадян, здатних вирішувати складні екологічні проблеми та брати участь у збереженні навколишнього середовища.

Список використаних джерел

1. Кратко О. В. Методика організацій та проведення екскурсій з біології. *Актуальні проблеми гуманітарної освіти*: зб. наук. праць. Кременець: ВЦ КОГПА ім. Тараса Шевченка, 2020. С. 62–71.

2. Кратко О. В., Пальчевська О. І., Організація позаурочної та дослідницької роботи школярів з метою вивчення дендрофлори Кременеччини. *Подільські читання. Охорона довкілля, збереження біотичного та ландшафтного різноманіття, природнича освіта: проблеми, перспективи, рішення*: матеріали: зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. Хмельницький: ХНУ, 2021. С. 248–250.

3. Кратко О., Стоянівська М. Формування науково-дослідницьких умінь учнів 10-11 класів у процесі навчання біології та екології. *Наука, освіта, технології, інновації в умовах глобалізації*: зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. Полтава, 2021. С. 125–128.

4. Kratko O. V. Golovatyuk L. M. Lazarets D. V. Використання інноваційних технологій під час вивчення біології та екології у 10-11 класах. *2nd International scientific and practical conference "Innovative development of science, technology and education"* (November 16-18, 2023) Perfect Publishing, Vancouver, Canada, 2023. P. 347–353.

УДК: 316.09.1

Куза Марія,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти 41-Б групи
Науковий керівник:
к. б. н., доц. Головатюк Людмила

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ У 8 КЛАСІ

Анотація. У статті обґрунтовано роль інтерактивного навчання у формуванні пізнавального інтересу учнів під час вивчення біології у 8 класі. Проаналізовано ефективні методи та прийоми, що сприяють активному залученню школярів у навчальний процес, зокрема групові дискусії, проєкти, рольові ігри та експериментальна діяльність. Описано вплив інтерактивних методик на мотивацію учнів, розвиток критичного мислення та формування сталого інтересу до природничих наук. Наведено результати дослідження рівня пізнавального інтересу восьмикласників та обґрунтовано рекомендації щодо підвищення ефективності навчання шляхом впровадження інтерактивних технологій.

Ключові слова: пізнавальний інтерес, інтерактивне навчання, активні методи, освітні технології, мотивація навчання, розвиток мислення.

Annotation. The article examines the role of interactive learning in the formation of students' cognitive interest during the study of biology in the 8th grade. Effective methods and techniques that contribute to the active involvement of students in the educational process are analyzed, in particular, group discussions, projects, role-playing games and experimental activities. The influence of interactive methods on student motivation, the development of critical thinking and the formation of a sustainable interest in natural sciences is described. The results of a study of the level of cognitive interest of eighth-graders are presented and recommendations for increasing the effectiveness of learning through the implementation of interactive technologies are substantiated.

Keywords: cognitive interest, interactive learning, active methods, educational technologies, learning motivation, thinking development.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими завданнями. Пізнавальний інтерес є важливим чинником навчальної діяльності учнів, який сприяє глибшому засвоєнню знань та розвитку критичного мислення. Він виступає не тільки як мотивація до навчання, але й як психічний процес, що активізує пізнавальну діяльність. З точки зору педагогіки та психології, пізнавальний інтерес забезпечує стійкість учнів до навчальних труднощів і підвищує ефективність засвоєння матеріалу.

Загальний аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми.

У сфері дослідження інтерактивних технологій навчання та розвитку пізнавального інтересу учнів виділяється низка науковців, чії роботи мають вагоме значення, зокрема, О. Пометун – один із провідних дослідників інтерактивного навчання, автор енциклопедичних праць із цієї тематики [5, с. 144]. Вона досліджує методи активного залучення учнів у навчальний процес через інтерактивні підходи, що сприяють розвитку критичного мислення.

Н. Волкова – авторка фундаментальних праць щодо інтерактивних технологій у вищій школі. У своїх дослідженнях вона розглядає роль інтерактивних методів у професійній підготовці студентів та їхню ефективність у формуванні компетентностей [1, с. 360]. С. Сисоєва – вивчає інтерактивні технології навчання дорослих, зокрема методи активного навчання, що сприяють розвитку самостійності та творчого підходу в освіті [7, с. 324].

О. Гнатюк – досліджує зв'язок між використанням інтерактивних методів і формуванням пізнавального інтересу в учнів. Її роботи присвячені аналізу методик, які мотивують школярів до активного засвоєння знань [2, с. 15]. О. Савченко – займається питаннями мотивації навчальної діяльності учнів у контексті інтерактивного навчання. Її дослідження зосереджені на взаємозв'язку між використанням інтерактивних методів та формуванням ключових

компетентностей школярів [6, с. 34]. Ці науковці зробили значний внесок у розвиток педагогічної науки, розкриваючи потенціал інтерактивних методів у формуванні активної навчальної діяльності учнів.

Мета даної публікації – з'ясувати, яка роль інтерактивного навчання у формуванні пізнавального інтересу учнів під час вивчення біології у 8 класі.

Виклад основного матеріалу. Пізнавальна активність є основою будь-якої діяльності школяра і визначальною основою організації освітнього процесу. Пізнавальна активність школярів визнається одним із найбільш значущих та рушійних чинників процесу навчання, що сприяє створенню оптимістичного настрою, появи почуття радості відкриття, створення інтересу до навчання. У базовій школі пізнавальний інтерес учнів має змінний характер, залежно від їхнього віку, особистісних особливостей та зовнішніх умов навчання. Перші етапи навчання характеризуються високою допитливістю, яка поступово перетворюється на більш специфічні інтереси до окремих дисциплін. Важливу роль у розвитку пізнавального інтересу відіграє позитивний емоційний фон уроків, творча атмосфера та активна взаємодія з учителями [1, с. 360].

Інтерактивні технології навчання, засновані на активному залученні учнів до освітнього процесу через співпрацю та взаємодію, є одним із ключових підходів сучасної педагогіки. Вони сприяють підвищенню мотивації до навчання, формуванню самостійності у здобутті знань та розвитку критичного мислення. Успіх застосування інтерактивних методів значною мірою залежить від ролі вчителя, який виступає не лише як носій знань, а й як організатор навчального середовища, що стимулює творчу діяльність учнів [6, с. 34].

Пізнавальний інтерес відіграє важливу роль у навчальному процесі, адже саме він спонукає учнів до активного освоєння нового матеріалу. Використання інтерактивних методів дозволяє вчителю мотивувати школярів, залучати їх до аналізу, дослідження та обговорення навчального матеріалу, що значно покращує якість засвоєних знань.

Згідно з концепцією Нової української школи, головна мета освіти – не лише передача знань, а й розвиток ключових компетентностей. Досягти цього можна завдяки методам навчання, які сприяють порівнянню, аналізу, класифікації та узагальненню інформації. Інтерактивне навчання якраз передбачає такі підходи, що забезпечують глибше розуміння матеріалу та формування практичних навичок [3].

Аналіз науково-педагогічної літератури дозволив виокремити кілька класифікацій інтерактивних технологій. Загальновживаними є такі:

- ✓ «технології кооперативного навчання (робота в парах, ротаційні трійки, карусель, два - чотири - всі разом, робота в малих групах, коло ідей);
- ✓ технології колективно - групового навчання (мікрофон, незакінчені речення, мозковий штурм, навчаючи – учусь або «Броунівський» рух, ажурна пилка, дерево рішень);
- ✓ технології ситуативного моделювання (симуляції або імітаційні ігри, судове слухання, рольова гра);
- ✓ технології дискусійних питань (метод ПРЕС, займи позицію, зміни позицію, неперервна шкала думок, дискусія, ток-шоу)» [4, с. 2].

Інноваційні технології навчання – це кардинально нові або вдосконалені технології, які значно покращують умови самого процесу навчання. Організація інтерактивного навчання потребує високого рівня підготовки вчителів.

Інтерактивні методи навчання є ефективним інструментом для розвитку пізнавального інтересу учнів на уроках біології. Використання таких методів, як групові дискусії, проекти, рольові ігри та експериментальна діяльність, сприяє активізації учнів, підвищує їхню зацікавленість до предмета та дозволяє застосовувати отримані знання на практиці. Такі методи розвивають когнітивні здібності та покращують соціальні навички учнів.

До ефективних інтерактивних методів належать:

- дискусії та мозкові штурми;
- проектна діяльність;
- моделювання та рольові ігри;
- навчальні експерименти та лабораторні дослідження;
- використання цифрових технологій (віртуальні лабораторії, інтерактивні симуляції) [2, с. 15].

Інтерактивні методи навчання активно залучають учнів до навчального процесу. Така взаємодія можлива між учнями безпосередньо або між вчителем і учнем чи учнями. Всі інтерактивні методи мають за мету заохотити учнів бути активними на уроці, мислити самостійно, краще засвоювати інформацію. Водночас поліпшуватимуться не лише знання учнів, будуть також зростати їх зацікавленість у навчанні й командний дух, розвинеться системне і креативне мислення.

З метою формування пізнавального інтересу учнів під час вивчення біології був проведений експеримент у Нападівській філії Борсуківського ЗЗСО I-III ступенів Борсуківської селищної ради Кременецького району, у 8 класі загальною кількістю учнів 20 осіб. На констатувальному етапі дослідження виявлено, що рівень пізнавального інтересу восьмикласників до біології є недостатнім. Результати анкетування свідчать, що 50% учнів мають низький рівень зацікавленості, 30% проявляють помірний інтерес, а лише 20% активно залучаються до навчального процесу. Основними причинами цього є брак інтерактивних методів навчання та практичних завдань.

Після впровадження інтерактивних технологій відбулося значне покращення показників зацікавленості учнів. Контрольний етап дослідження засвідчив, що рівень учнів, які із задоволенням вивчають біологію, зріс з 40% до 90%, а кількість тих, хто використовує додаткові джерела інформації, збільшилася з 15% до 65%.

Отримані результати підтвердили ефективність використання таких методів, як: групові завдання, ігрова діяльність, мультимедійні технології; експериментальні роботи; інтерактивні дискусії.

Висновки. Отже, застосування інтерактивних технологій в освітньому процесі сприяє підвищенню інтересу учнів до біології, покращенню їх мотивації та загальної залученості до навчання. На інтерактивному уроці головними дійовими особами є учні з їх особистими характеристиками, поведінкою, думками, ідеями та діями. Під час підготовки та проведення інтерактивних уроків у вчителів можуть виникати труднощі: слабе педагогічне та методичне забезпечення навчально-виховного процесу; недостатня кількість методичної літератури щодо застосування інтерактивних методів на уроках біології; вчителям важко формувати зворотній зв'язок з учнями та контролювати навчальний процес; складно оцінити результативність уроку і досягнення кожного з учнів.

Необхідно використовувати всі, або окремі елементи інтерактивної форми, а навчальний процес дозволяє учням формувати зв'язки між новими та вже набутими знаннями, формувати думки та ідеї за допомогою різноманітних заходів, аналізу отриманих результатів, формулювання висновків. Інтерактивні методи є важливим компонентом сучасної педагогіки, що забезпечує ефективність навчального процесу та розвиток пізнавального інтересу учнів.

Список використаних джерел

1. Волкова Н. П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навчально-методичний посібник. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.
2. Гнатюк О. В. Інтерактивні методи як фактор формування пізнавального інтересу. *Педагогічна майстерність*. 2021. № 6. С. 15–23.
3. Концепція Нової української школи від 27 жовтня 2016 р. Електронний ресурс: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf>. (дата звернення: 28.01.2025).
4. Пашко Л. Ф., Миронович Ю. З. Типологія інтерактивних технологій у педагогічній науці. *Пост методика*. 2014. №5. С. 2–3.
5. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання [Encyclopedia of Interactive Learning]. Київ. СПД Кулінічев, 2017. 144 с.
6. Савченко О. А. Мотивація навчальної діяльності учнів у контексті інтерактивного навчання. *Педагогіка і психологія*. 2021. № 4. С. 34–45.
7. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання: навчально-методичний посібник. Київ: ВД «ЕКМО». 2021. 324 с.

УДК 581.9(477.84-25) + 502.74

Літвінова Богдана,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти 41-Е групи
Науковий керівник:
д. б. н., проф. Черняк Володимир

РІДКІСНІ ТА ЗНИКАЮЧІ ВИДИ РОСЛИН ГОРИ БОЖА НПП «КРЕМЕНЕЦЬКІ ГОРИ»

Анотація. У статті наведено результати дослідження рідкісних та зникаючих видів рослинного покриву гори Божа, яка розташована в межах НПП «Кременецькі гори». Охарактеризовано флористичне різноманіття фітоценозів, охоронний статус видів, їх ценопопуляційні особливості та екологічні вимоги. Наведено оцінку сучасного стану популяцій і проаналізовано тенденції їх динаміки. Запропоновано рекомендації для покращення охорони рідкісних таксонів у межах природоохоронної території.

Ключові слова: рідкісні види, зникаючі види, гора Божа, Національний природний парк «Кременецькі гори», охоронний статус, флора, охорона, екосистеми, Червона книга України.

Annotation. The article presents the results of a study of rare and endangered species of vegetation on Bozha Mountain, which is located within the Kremenets Mountains National Park. The floristic diversity of phytocoenoses, the conservation status of species, their ethno-population features and ecological requirements are characterized. The current state of the populations is assessed and trends in their dynamics are analyzed. Recommendations for improving the protection of rare taxa within the protected area are proposed.

Keywords: rare species, endangered species, Mount Bozha, Kremenets Mountains National Nature Park, conservation status, flora, protection, ecosystems, Red Data Book of Ukraine.

Рослинний світ Божої гори складає близько 283 видів вищих судинних рослин. Півтора десятка з них є реліктовими чи ендемічними, зустрічаються тільки тут. Серед них лещиця дністровська, скополія карніолійська коручка чемерниковидна, булатка великоквіткова та довголиста, лілія лісова, гвоздика несправжньофізис, занесені до Червоної книги України, а також кизильник чорноплідний, аспленій муровий – регіонально рідкісні види Тернопільщини (таблиця). Тваринний світ гір теж різноманітний: білки, куниці, лисиці, зайці, козулі, борсуки, кропив'янки, зяблики, дрозди, вівсянки, канюки [1, 2].

Таблиця 1.

Рідкісні та зникаючі види рослин г. Божа

№	Назва виду	Охоронний статус	Середовище зростання	Особливості виду	Основні загрози
1.	Лілія лісова (<i>Lilium martagon</i>)	Червона книга України	Світлі листяні ліси, схили гір	Великі рожеві квіти, цінна декоративна рослина	Збір, лісозаготівлі
2.	Підсніжник білосніжний (<i>Galanthus nivalis</i>)	Червона книга України, CITES	Вологі грабово-дубові ліси	Ефемероїд, цвіте рано навесні	Масовий збір, витопування
3.	Сон великий (<i>Pulsatilla grandis</i>)	Червона книга України	Відкриті схили, рідколісся	Раннє цвітіння, отруйна, декоративна	Урбанізація, витопування
4.	Зозулині черевички (<i>Cypripedium calceolus</i>)	Червона книга України, Бернська конвенція	Тіністі букові ліси, схили	Орхідея з унікальними квітами, повільне розмноження	Вирубка, зміна гідрології, збір

5.	Булатка великоквіткова (<i>Cephalanthera damasonium</i>)	Червона книга України, регіонально-рідкісний вид	Хвойні, мішані й широколистяні ліси, галявини	Суцвіття колосоподібне, рідке, з 3-8 (20) квіток.	Зміна і руйнування біотопів, вирубки лісів, рекреація, зривання квітів
6.	Гвоздика несправжньо-пізня (<i>Dianthus arenarius</i> subsp. <i>pseudoserotinus</i>)	Червона книга України	Сухі луки, лучні степи, іноді піонерні псаммофітні угруповання	Багаторічна трав'яна рослина 7-30 см заввишки, сиза, утворює густі дернинки. Декоративна	Інтенсивне господарське втручання в екосистеми (випас, випалювання)
7.	Змієголовник австрійський (<i>Dracocephalum austriacum</i>)	Червона книга України, релікт	Лучно-степові угруповання	Багаторічна трав'яна рослина з майже прямостоячими розгалуженими стеблами 20-60 см	Випасання, часте випалювання, штучне лісорозведення
8.	Воронець колосистий (<i>Actaea spicata</i>)	Регіонально-рідкісний вид	Дубово-грабові ліси	Отруйна	Вирубка
9.	Цибуля пряма <i>Allium strictum</i>	Червона книга України	Вапнякові скелі, кам'янисті відслонення	Багаторічна трав'яна рослина 20-50 см заввишки	Заліснення, створення кар'єрів, викопування рослин для альпінаріїв
10.	Бурачок Гмеліна <i>Alyssum montanum</i> subsp. <i>gmelinii</i>	Регіонально-рідкісний вид	Піски і піскових	Багаторічна рослина висотою 10–25 см. Стручечки широко-обернено-яйцевидні або широко-еліптичні	Заліснення, створення кар'єрів
11.	Аспленій муровий (<i>Asplenium ruta-muraria</i>)	Регіонально-рідкісний вид	Вапнякові скелясті відслонення	Трав'яниста папороте-подібна рослина	Знищення популяцій

Наведемо коротку характеристику цих видів у вигляді конспекту [3, 4]

1. Лілія лісова (*Lilium martagon* L.)

Охоронний статус: Занесена до Червоної книги України

Місце зростання: Світлі листяні та мішані ліси

Загрози: Збір для букетів, знищення біотопів, лісгосподарські роботи

Лілія лісова (*Lilium martagon*) – багаторічна цибулинна рослина, один з видів роду Лілія (*Lilium*) родини лілійних. Лілія лісова – єдиний вид лілій, який росте в Україні в дикорослому стані. Українська народна назва – саранка. Лілія лісова – рідкісна рослина, поширена у

помірній зоні майже по всій Європі, Сибіру, Центральній Азії. Зростає і в лісах України – на Закарпатті, Буковині, Прикарпатті (зокрема, у Прут-Дністровського межиріччя та на Опіллі), на Поліссі і в Лісостепу.

Місцями зростання лілій лісових є дубові, черешнево-дубові, грабові, букові, дубово-букові, буково-ялівцеві, ялинові ліси, поруби, узлісся, луки.

Основними причинами зменшення популяцій лісової лілії є інтенсивне збирання рослин на букети, викопування цибулин тощо.

2. Підсніжник білосніжний (*Galanthus nivalis* L.)

Охоронний статус: Червона книга України, Конвенція CITES

Місце зростання: Вологі дубово-грабові ліси, узлісся

Загрози: Масове зривання квіток, витоптування, зміни середовища

Підсніжник білосніжний – ранньовесняний ефемероїд. Багаторічна трав'яна рослина 8-20 см заввишки із підземною цибулиною, обгорнутою трьома бурими шкірястими лусками. Прикореневі листки (2) лінійні, сірувато-зелені, виходять із піхвових лусок. Стебло прямостояче. Квітки на пониклих квітконіжках, поодинокі виходять із піхов приквітка. Зовнішніх листочків оцвітини 3, вони білі, видовжені; внутрішні листочки (3) вдвічі коротші, дзвоникоподібні, прямі, із зеленкуватою плямкою на кінці. Плід тригнізда коробочка. Цвіте в березні-квітні, плодоносить в травні-липні. Розмножується цибулинами та насінням.

Основними причинами зменшення популяцій є масове зривання на букети, переважно для продажу, викопування цибулин, рекреаційне навантаження.

3. Сон великий (*Pulsatilla grandis* Wender.)

Охоронний статус: Червона книга України

Місце зростання: Відкриті схили, степові ділянки, рідколісся

Загрози: Урбанізація, рекреаційне навантаження, знищення середовищ існування

Сон великий – багаторічна трав'яна рослина з вкороченим каудексом. Прикореневі листки з'являються після цвітіння, молоді густо й відстовбурчено жовтуватопухнасті, пізніше розсіяно опушені; пластинки їх яйцевидні, трійчасто-пирчасто розсічені, з лінійно-ланцетними сегментами. Квіткове стебло 10-40 см заввишки, прямостояче, разом зі стебловими листками густо вкрите м'якими жовтуватими волосками, одноквіткове; стеблові листки утворюють дзвоникувате покривало. Квітка прямостояча, широкодзвоникувата, пізніше розкрита; листочків оцвітини 6, довгасто-яйцевидних, лілових або фіолетових, зовні густоволохатих. Плодики довгасті, волосисті.

Цвіте у квітні-травні, плодоносить у червні-липні. Розмножується насінням.

Причинами зміни чисельності є надмірний випас, часте випалювання, сільсько-господарське освоєння, видобування копалин. Масово знищується з метою використання в приватному озелененні, збирання на букети. Частина відомих локалітетів знищена.

4. Зозулині черевички справжні (*Cypripedium calceolus* L.)

Охоронний статус: Червона книга України, Бернська конвенція

Місце зростання: Вологі тіністі букові та грабово-дубові ліси

Загрози: Вирубка лісу, зміни водного режиму, збір рослин

Зозулині черевички справжні – багаторічна кореневищна трав'яна рослина до 35 см заввишки; кореневище горизонтальне, потовщене. Стебло прямостояче, опушене, рівномірно улишене. Листки еліптичні або яйцеподібно-еліптичні, жилки опушені. Квітка зигоморфна, велика; зовнішні та внутрішні листочки оцвітини (за винятком губи) червонуваті, губа жовта або світло-жовта, значно збільшена, за формою нагадує міхур або черевичок. Фертильних тичинок 2. Плід коробочка, насінини дуже дрібні.

Квітує у травні-червні. Плодоносить у серпні-вересні. Розмножується насінням та вегетативно (кореневищами).

Причинами зміни чисельності є пряме знищення-збирання на букети, викопування рослин, витоптування; зміна місць існування: вирубування лісів, меліорація; можливо, зниження популяцій комах-запилувачів та грибів-симбіонтів. Відновлення природних популяцій утруднене через тривалий цикл розвитку та високу специфічність по відношенню до мікоризоутворюючих грибів-симбіонтів.

5. Булатка великоквіткова (*Cephalanthera damasonium*)

Охоронний статус: Червона книга України

Місце зростання: Хвойні, мішані й широколистяні ліси, галявини, зрідка – узлісся

Загрози: Вирубка лісу, руйнування біотопів, збір рослин

Булатка великоквіткова – багаторічна трав'яна рослина 20-60 см заввишки. Кореневище коротке, горизонтальне. Стебло пряме, міцне, зрідка декілька (до 10) квітконосних пагонів. Листки яйцеподібно-еліптичні, до 6,5 см завдовжки. Суцвіття колосоподібне, рідке, з 3-8 (20) квіток. Приквітки довгі, листоподібні, нижні вдвічі довші за квітки. Квітки великі, білі. Зовнішні листочки оцвітини 1,7-2 см завдовжки, довгасті або ланцетно-довгасті, внутрішні – 1,4-1,6 см завдовжки, обернено-яйцеподібні. Губа біла, всередині жовтувата. Зав'язь під час дозрівання розкручується. Коробочка до 2 см завдовжки, з прямими реберцями.

Квітує у травні-липні. Плодоносить у липні-серпні. Розмножується насінням і вегетативно.

Причинами зміни чисельності є – зміна і руйнування біотопів, вирубки лісів, рекреація, зривання квітів.

6. Гвоздика несправжньоопізня (*Dianthus arenarius*)

Охоронний статус: Червона книга України

Місце зростання: Сухі луки, лучні степи

Загрози: Інтенсивне господарське втручання в екосистеми

Гвоздика несправжньоопізня – багаторічна трав'яна рослина 7-30 см заввишки, сиза, утворює густі дернинки з численними неплідними пагонами й плодючими стеблами. Стебла прості або вгорі трохи розгалужені, при основі частково здерев'янілі. Листки лінійні, загострені. Квітки в кількості 1-3 на стеблі. Чашечки з яйцеподібно-ланцетними тупуватими зубцями 3-3,5 мм завдовжки; при основі з 2-4 яйцеподібними приквітковими лусками 5-8 мм завдовжки; віночок білий; пелюстки глибше середини тонко розсічені. Насінина зазвичай 2,5 мм завдовжки.

Квітує в липні-серпні; плодоносить у вересні-жовтні. Розмножується насінням та партуляцією каудексу.

Причинами зміни чисельності є інтенсивне господарське втручання в екосистеми (випас, випалювання). Ареал виду зменшується також унаслідок руйнування екоотопів через будівництво кар'єрів, урбанізацію.

7. Змієголовник австрійський (*Dracocephalum austriacum*)

Охоронний статус: Червона книга України, реліктовий вид з диз'юнктивним ареалом.

Місце зростання: Лучно-степові угруповання

Загрози: Випасання, часте випалювання, штучне лісорозведення

Змієголовник австрійський – багаторічна трав'яна рослина з майже прямостоячими, розгалуженими стеблами 20-60 см заввишки. Черешки листків і стебла білуватого густоопушені відлеглыми довгими й короткими відігнутими вниз волосками. Стеблові листки короткочерешкові, непарно пірчатороздільні, 2-5 см завдовжки, з 3-7 лінійними цілокраїми частками 1-2,5 мм завширшки; листки на пазушних пагонах вузьколінійні, цілокраї, коротковолосисті; приквіткові листки трироздільні, загострені, довговолосисті.

Квітки по 2-6 у несправжніх кільцях; приквітки схожі на приквіткові листки; чашечка трубчасто-лійкоподібна, опушена, зубці приблизно рівні трубочці; віночок 3-4 см завдовжки, фіолетовий, зовні коротко-м'яко-волосистий; трубочка його вгорі спереду здута, верхня губа майже прямокутна, при верхівці виїмчаста, нижня губа трохи довша, униз відігнута. Горішки з вузькокрилатими реберцями, бурі.

Квітує у травні-липні, плодоносить у червні-серпні.

Причини зміни чисельності – випасання, часте випалювання, штучне лісорозведення на степових схилах, будівництво. Крім того, мала насіннева продуктивність пов'язана, очевидно, з порушенням структури популяцій і зміною чисельності консортів-запилювачів.

8. Цибуля пряма (*Allium strictum* Schrad.)

Охоронний статус: Червона книга України, реліктовий вид з диз'юнктивним ареалом.

Місце зростання: Вапнякові скелі, кам'янисті відслонення, осипища на схилах.

Загрози: Руйнування вапнякових скель

Цибуля пряма – багаторічна трав'яна рослина 20-50 см заввишки. Цибулина на короткому кореневищі, майже циліндрична або булавоподібно-циліндрична, з жовтуватого

бурими сітчасто-волокнистими оболонками. Стебло пряме, у нижній третині вкрите піхвою листка.

Листки (3-5) лінійні, плоскуваті трохи опукло-увігнуті, з шорсткими краями. Покривало перетинчасте, білувате, дво-, рідко тристулкове. Суцвіття багатоквіткове, напівкулясте. Листочки оцвітини рожеві або світло-пурпурові з темнішою середньою жилкою, довгасто-яйцеподібні, тупі або трохи зверху виїмчасті. Тичинки на третину перевищують оцвітину; їхні нитки при основі розширені й з'єднані між собою та з оцвітиною; нитки внутрішніх тичинок з яйцеподібною основою і коротким зубчиком з кожного боку. Стовпчик виступає з оцвітини. Коробочка обернено-яйцеподібна, коротша від оцвітини.

Квітує в червні-липні. Плодоносить у серпні-вересні. Розмножується насінням.

Причини зміни чисельності – руйнування вапнякових скель, терасування та заліснення схилів, видобування вапняку, недостатнє природне поновлення.

9. Воронець колосистий (*Actaea spicata*)

Охоронний статус: Регіонально-рідкісний вид

Місце зростання: Дубово-грабові ліси

Загрози: Вирубування лісів

Стебло 30-80 см заввишки з великими черговими, двічі або тричі трійчасто розсіченими листками, що ростуть від товстих кореневищ, які знаходяться в ґрунті.

Квітки непоказні, дрібні, зібрані в китцеподібне суцвіття. Пелюстки дрібні, лопатчасті. Тичинки довші за інші частини квітки. Маточка одна. Плід – соковита багатонасінна ягода чорного кольору. *Рослина отруйна!!!*

10. Бурачок Гмеліна (*Alyssum montanum*)

Охоронний статус: Регіонально-рідкісний вид

Місце зростання: Піски і пісковики

Загрози: Заліснення, створення кар'єрів

Багаторічна рослина висотою 10–25 см. Стручечки широко-оберненояйцевидні або широко-еліптичні, зверху тупуваті або ледь виїмчасті, 4–5.2 мм завдовжки, зі стовпчиком 1.6–3 мм довжиною. Китиці при плоді подовжені, пухкі. Плідоніжки тонкі, майже горизонтальні.

11. Асплений муровий (*Asplenium ruta-muraria*)

Охоронний статус: Регіонально-рідкісний вид

Місце зростання: Вапнякові скелясті відслонення

Загрози: Знищення популяцій

Належить до родини Багатоніжкові (*Polypodiaceae*). Зрідка трапляється на виходах скельних, переважно вапнякових порід.

Збереження цих видів є критично важливим для підтримки екологічної рівноваги, наукових досліджень, естетичного та освітнього значення регіону. Багато з них є індикаторами стану природних екосистем.

Головними загрозами для рідкісних та зникаючих видів досліджуваної території є інтенсивна господарська діяльність (лісозаготівля, рекреаційне навантаження, забудови), випас худоби, витоптування, несанкціоноване збирання рослин, зміни у гідрологічному режимі територій та інвазії чужорідних видів.

Одержані результати, є важливою для визначення пріоритетів у природоохоронній діяльності на горі Божа. Основні зусилля слід спрямувати на виявлення причин регресії 31% популяцій та вжиття заходів для стабілізації та покращення їхнього стану. Підтримка позитивної динаміки прогресивних популяцій та моніторинг стабільних також є важливими аспектами збереження біорізноманіття регіону.

Список використаних джерел

1. Літопис природи НПП «Кременецькі гори», 2024. Том 12. 266 с.
2. Офіційний сайт Національного природного парку «Кременецькі гори»: веб-сайт. URL: <https://kremgory.in.ua/> (дата звернення: 12.04.2025).
3. Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я. П. Дідуха. Київ : Глобалконсалтинг, 2009. 900 с.
4. Черняк В. М., Синиця Г. Б. Рідкісні та зникаючі рослини Тернопільщини з Червоної книги України. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. 224 с.

УДК 504.03(477.84)

Луцик Оксана,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти 41-Е групи
Науковий керівник:
к. б. н., доц. Михалюк Ілона

АНАЛІЗ СТАНУ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Анотація. У статті представлено комплексний аналіз стану екологічної безпеки Тернопільської області. Досліджено основні екологічні чинники, що впливають на довкілля регіону, зокрема стан атмосферного повітря, водних ресурсів, ґрунтів і рівень промислового та побутового забруднення. Проаналізовано динаміку екологічних ризиків і визначено головні загрози для навколишнього природного середовища та здоров'я населення. Особливу увагу приділено оцінці ефективності діючих заходів екологічної політики й пропозиціям щодо покращення екологічної безпеки в області. Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення регіональних програм охорони довкілля та формування стратегії сталого розвитку.

Ключові слова: екологічна безпека, Тернопільська область, стан довкілля, екологічний ризик, охорона природи, сталий розвиток.

Annotation. The article presents a comprehensive analysis of the state of environmental safety in the Ternopil region. The main environmental factors that affect the environment of the region, including the state of atmospheric air, water resources, soil, and the level of industrial and domestic pollution, are investigated. The dynamics of environmental risks is analyzed and the main threats to the environment and public health are identified. Special attention is paid to assessing the effectiveness of existing environmental policy measures and proposals for improving environmental safety in the region. The results of the study can be used to improve regional environmental protection programs and formulate a sustainable development strategy.

Keywords: environmental safety, Ternopil region, environmental condition, environmental risk, nature protection, sustainable development.

Екологічна безпека є важливою складовою національної безпеки, що включає захист навколишнього середовища, збереження біорізноманіття та природних ресурсів від можливих загроз, спричинених як людською діяльністю, так і природними катаклізмами [3, 4]. Сучасні екологічні проблеми, зокрема забруднення довкілля, зміни клімату, виснаження ресурсів, техногенні аварії та військові конфлікти, створюють значні ризики для здоров'я населення та стабільності екосистем. У цьому контексті важливим є забезпечення ефективної охорони довкілля через застосування новітніх технологій, удосконалення систем управління екологічними ризиками та організацію моніторингу для швидкого реагування на виникаючі катастрофи техногенного чи природного характеру.

Аналіз загальних публікацій, присвячених екологічній безпеці, виявляє важливість інтеграції екологічних факторів у систему національної безпеки. У дослідженнях Бондаря О., Андріюка Б. [1], Іванюти С. та Качинського А. [4], а також Корнеєва Ю. [5], підкреслюється необхідність застосування сучасних технологій для зменшення забруднення та покращення стану навколишнього середовища. Важливу роль у забезпеченні екологічної безпеки відіграють моніторинг, оцінка ризиків та удосконалення правового регулювання екологічних питань. Публікації Кузьминої В. [6], і Сарапіної М. та ін. [7], наголошують на необхідності підвищення ефективності управління екологічними ризиками через застосування інноваційних технологій і ресурсозберігаючих методів. Особливу увагу приділено проблемам забруднення водних та повітряних ресурсів, що створюють загрози для здоров'я населення [3, 4, 6, 7]. Крім того, науковці акцентують необхідність розвитку механізмів оперативного реагування на екологічні катастрофи та впровадження комплексних заходів для їх запобігання.

Метою роботи було проаналізувати сучасний стан екологічної безпеки в Тернопільській області

Екологічна безпека, як важлива складова національної безпеки, характеризується таким станом навколишнього середовища, коли забезпечується ефективний захист основних інтересів людей і держави від загроз, що можуть виникнути через антропогенний або природний вплив на довкілля. Ці загрози можуть бути як реальними, так і потенційними. Однією з головних причин загрози екологічній безпеці є глобальні проблеми, серед яких забруднення навколишнього середовища, кислотні дощі, посухи та виснаження природних ресурсів.

Також серйозним викликом є наслідки надзвичайних ситуацій на об'єктах підвищеної небезпеки, зокрема на атомних електростанціях. Аварія на Чорнобильській АЕС є яскравим прикладом, що призвела до тривалих екологічних та соціальних наслідків. Воєнні конфлікти, під час яких було зруйновано екологічно небезпечні підприємства, також спричинили аварійні викиди та скиди шкідливих речовин у довкілля.

Низький рівень застосування інноваційних, ресурсозберігаючих і природоохоронних технологій є однією з причин погіршення екологічної ситуації. До того ж, велика кількість потенційно небезпечних підприємств і об'єктів, здатних спричинити екологічні катастрофи, підвищує ризики для навколишнього середовища та здоров'я людей.

З жовтня 2023 року згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 7 липня 2023 року № 690 було введено в дію Державний електронний реєстр об'єктів підвищеної небезпеки. Реєстр створений з метою автоматизації управлінських процесів, обробки реєстраційної інформації та даних про ці об'єкти. До реєстру вносяться відповідні відомості в обсязі, визначеному Законом України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» та Порядком ідентифікації таких об'єктів, затвердженим постановою Кабміну від 13 вересня 2022 року № 1030. На засіданні регіональної комісії з техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій Тернопільської облдержадміністрації був затверджений список хімічно небезпечних об'єктів, який включає 8 таких об'єктів.

Для своєчасного моніторингу та оцінки радіаційної і хімічної ситуації в області була організована мережа спостережень і лабораторного контролю, що була затверджена розпорядженням голови Тернопільської обласної державної адміністрації від 24 грудня 2021 року № 1040/01-02/01 «Про організацію спостережень щодо оцінки радіаційної та хімічної обстановки в області».

Тернопільська область містить кілька екологічно небезпечних об'єктів, які можуть призвести до значних загроз для навколишнього середовища. Переважно це об'єкти, що займаються скиданням неочищених або недостатньо очищених зворотних вод, а також підприємства, які викидають забруднюючі речовини в атмосферу. Наприклад, обсяги скиду неочищених вод на таких підприємствах, як КП «Добробут» БМКП (м. Бережани) – 163 тис. м³, КП «Комунальник» (м. Борщів) – 119 тис. м³, КП «Зборівський водоканал» (м. Зборів) – 87 тис. м³, що може призвести до забруднення водних ресурсів на території області (табл. 1)

Таблиця 1.

Екологічно небезпечні об'єкти Тернопільської області [2]

Об'єкт	Опис
КП "Добробут" БМКП (м. Бережани)	Скидання неочищених зворотних вод - 163 тис. м ³
КП "Комунальник" (м. Борщів)	Скидання неочищених зворотних вод - 119 тис. м ³
КП "Зборівський водоканал" (м. Зборів)	Скидання неочищених зворотних вод - 87 тис. м ³
КП Кременецької міської ради "Міськводгосп" (м. Кременець)	Скидання недостатньо очищених зворотних вод - 278 тис. м ³
КП Теремовлянської міської ради "Теремовля" (м. Теремовля)	Скидання недостатньо очищених зворотних вод - 36 тис. м ³
КП "Буцацький комбінат комунальних підприємств"	Скидання недостатньо очищених зворотних вод - 107 тис. м ³

Сміттєзвалище м. Тернополя (с. Малашівці)	Обсяг захоронення відходів - 17825,251 тис.м³
ТОВ "Оператор газотранспортної системи України" Бердичівське ЛВУМГ КС Тернопіль	Викиди забруднюючих речовин в атмосферу - 0,366 тис. т.
ТОВ "Оператор газотранспортної системи України" Золотоніське ЛВУМГ Гусятинський ПМ	Викиди забруднюючих речовин в атмосферу - 0,248 тис. т.

Іншою важливою проблемою є сміттєзвалище в с. Малашівці, яке знаходиться в третій зоні санітарної охорони водозабору «В. Івачівський» м. Тернополя. Загальний обсяг захоронених відходів на цьому об'єкті складає 17 825,251 тис. м³. Така велика кількість відходів може негативно впливати на якість питної води, що створює ризики для здоров'я місцевих жителів.

Також значним джерелом забруднення є об'єкти газотранспортної інфраструктури. ТОВ «Оператор газотранспортної системи України» Бердичівське ЛВУМГ КС Тернопіль має викиди забруднюючих речовин обсягом 0,366 тис. тонн, а ТОВ «Оператор газотранспортної системи України» Золотоніське ЛВУМГ Гусятинський ПМ – 0,248 тис. тонн. Хоча ці показники і не є великими, вони можуть впливати на атмосферу, особливо з огляду на важливість газової інфраструктури для енергетичного сектора.

Усі ці об'єкти створюють значні екологічні загрози для області, оскільки їхня діяльність може призвести до забруднення води та повітря, що в свою чергу впливає на здоров'я людей і стан екосистем. Враховуючи це, необхідно удосконалювати системи контролю, впроваджувати сучасні технології для очищення води і зменшення викидів забруднюючих речовин, а також проводити постійний моніторинг для своєчасного виявлення екологічних порушень.

У 2024 році потужність експозиційних доз (ПЕД) гамма-випромінювання не перевищувала допустимий рівень гамма-фону, середнє значення становило 11,41 мкР/год. Державна установа «Тернопільський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України» провела 10 024 заміри потужності гамма-випромінювання по території області. За результатами вимірів, природний радіаційний фон на цих територіях відповідає звичайним для цих зон природним фоновим значенням, не перевищуючи багаторічні норми. Інформація про природний радіаційний фон публікується щодня на сайті ДУ «Тернопільський ОЦКПХ МОЗ», на сторінці в Facebook, направляється в Тернопільську обласну військову адміністрацію та тричі на день передається до Центру громадського здоров'я МОЗ України.

За даними Тернопільської філії державної установи «Інститут охорони ґрунтів України», для щорічного моніторингу динаміки накопичення радіонуклідів і забезпечення радіоекологічного контролю в області було створено 35 контрольних ділянок. Ці ділянки охоплюють всі ґрунтово-кліматичні зони області. 33 з них розташовані на сільськогосподарських угіддях, а дві – в дендропарках у селах Гермаківка та Хоростків. Більшість ділянок (20) знаходяться в південних районах, які зазнали найбільших радіоактивних забруднень. Щорічно на цих ділянках відбирають зразки ґрунту та рослин, визначаючи потужність експозиційної дози за допомогою приладу СРП-68-01. У 2023 році було обстежено 16 ділянок, відібрано 16 ґрунтових проб і 25 зразків рослинної продукції.

Моніторинг ґрунтів і рослин включає відбір зразків для визначення їхнього рівня забруднення радіонуклідами та токсичними елементами. На основі отриманих даних щодо змін у стані ґрунтів і рослин розробляються науково обґрунтовані рекомендації щодо запобігання та ліквідації наслідків негативних процесів. Результати досліджень вказують на тенденцію зниження рівня забруднення ґрунтів радіонуклідами цезію-137 і стронцію-90 на всіх контрольних ділянках.

В умовах Тернопільської області можна вирощувати різноманітні культури, використовуючи загальноприйняті технології. Усі роботи в сільському господарстві можуть проводитись без обмежень згідно з нормами для цієї ґрунтово-кліматичної зони.

У 2023 році в області було організовано збір даних щодо надзвичайних ситуацій воєнного характеру і загроз, що виникають для життя громадян та природних екосистем. У

травні 2023 року внаслідок ракетного удару було пошкоджено обслуговуючий кооператив «Садівницьке товариство «Пролісок-1» у селі Прошова Тернопільського району, що спричинило забруднення земель будівельними відходами та уламками ракет. Для оцінки завданої шкоди працівники Державної екологічної інспекції області провели обстеження цієї території. Згідно з методикою визначення шкоди, затвердженою Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України, був розрахований розмір шкоди, який склав 30 033,037 тис. грн. Матеріали були направлені до СВ ВП № 1 (м. Тернопіль) Тернопільського РУП ГУНП у Тернопільській області.

Згідно з методикою визначення збитків, завданих земельному фонду України через збройну агресію, а також порядком визначення та відшкодування збитків, комісії, створені районними військовими адміністраціями, мають здійснювати оцінку шкоди. Однак на момент звіту до обласної військової адміністрації не надходила інформація від цих органів щодо збитків земельних ділянок сільськогосподарського призначення через ракетні обстріли, тому збитки не були нараховані. У 2023 році також не було зафіксовано шкоди від незаконного або самовільного використання надр на території області через збройну агресію.

Збитки, завдані водним ресурсам, також не були зафіксовані в 2023 році внаслідок збройної агресії (табл. 2).

Шкода, завдана атмосферному повітрю, включає викиди забруднюючих речовин. За даними Державної екологічної інспекції Тернопільської області, у 2023 році шкода атмосферному повітрю склала 11 927,731 тис. грн. Ці збитки виникли внаслідок ракетного удару та загоряння складських приміщень, що містили побутову техніку, полімерні матеріали та інші речовини.

Таблиця 2

**Аналіз збитків, завданих збройною агресією Росії проти України
в Тернопільській області [2]**

Показник	Сума збитків (тис. грн)
Завдана шкода землі та ґрунтам	30 033,037
Збитки водним ресурсам	0
Збитки природо-заповідному фонді	0
Шкода атмосферному повітрю	11 927,731
Втрати лісового фонду	0

Втрати лісового фонду у 2023 році на території області через збройну агресію Російської Федерації не були зафіксовані. Ці втрати можуть включати пошкодження лісових ділянок та обмеження у використанні земель, що призводять до зниження доходів лісгосподарських підприємств і землекористувачів.

Екологічна ситуація в Тернопільській області залишається складною через численні джерела забруднення, зокрема скидання неочищених та недостатньо очищених зворотних вод на різних підприємствах, таких як КП «Добробут» БМКП (163 тис. м³), КП «Комунальник» (119 тис. м³) та КП «Зборівський водоканал» (87 тис. м³). Значні екологічні загрози також виникають через сміттєзвалище в с. Малашівці, де захоронено 17 825,251 тис. м³ відходів. Шкода атмосферному повітрю в 2023 році склала 11 927,731 тис. грн через ракетні удари і загоряння складських приміщень. За даними моніторингу, збитки від збройної агресії Росії в 2023 році включають шкоду землі та ґрунтам на суму 30 033,037 тис. грн, однак шкода водним ресурсам і лісовому фонду не була зафіксована. Враховуючи ці фактори, необхідно посилити контроль за екологічними порушеннями, впроваджувати новітні технології очищення води та зменшення забруднення атмосфери.

Список використаних джерел

1. Бондар О. Б. Андріюк Б. І. Екологічні проблеми Тернопільської області. *Науково-практична конференція «Поняття центру як науковий феномен» у рамках VII щорічної програми «Kremenets science: open air, або наука в кросівках»* (29 травня, 2022 року, м. Кременець). Кременець. 2022. С. 55-57.
2. Екологічний паспорт. Тернопільська область. 2023. 731 с.

3. Іванюта С. П. Качинський А. Б. Екологічна та природно-техногенна безпека України: регіональний вимір загроз і ризиків : монографія . Київ: НІСД, 2012. 308 с.
4. Іванюта С. П., Качинський А. Б. Екологічна безпека регіонів України: порівняльні оцінки. *Стратегічні пріоритети*. 2013. № 3. С. 157-164.
5. Корнєєв Ю. В. Поняття та правове регулювання екологічної безпеки в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2021. Вип. 49. С. 122-125.
6. Кузьміна В. А. Екологічна безпека: конспект лекцій. Одеса : Одеський державний екологічний університет, 2020. 124 с.
7. Сарапіна М. В., Андронов В. А., Артем'єв С. Р., Бригада О. В., Рибалова О. В. Забезпечення екологічної безпеки: Харків : НУЦЗУ, 2019. 246 с.

УДК 504.054:574.5:502.55

Ромасюк Ірина,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти 23-Бс групи
Науковий керівник:
к. б. н., доц. Головатюк Людмила

ЗАБРУДНЕННЯ ОКЕАНІВ МІКРОПЛАСТИКОМ: ЕКОЛОГІЧНІ ТА БІОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ МОРСЬКИХ ЕКОСИСТЕМ

Анотація. Метою статті є дослідження масштабів забруднення океанів мікропластиком і його екологічних наслідків для морських екосистем. Використано дані спостережень, лабораторних аналізів та супутникового моніторингу. На основі досліджень Дженнифер Лавері та Маркуса Еріксена встановлено, що за останні двадцять років концентрація мікропластику у світовому океані зросла на 67%. Виявлено порушення репродуктивних функцій морських організмів і зміну біоценозів, особливо серед планктону та донних безхребетних. Результати підкреслюють необхідність глобальних заходів щодо зменшення забруднення та захисту морських середовищ.

Ключові слова: харчові мережі, донні осади, трофічні взаємозв'язки, екологічні порушення, стабільність екосистем.

Annotation. The purpose of the article is to examine the extent of ocean pollution by microplastics and its ecological impact on marine ecosystems. Observation data, laboratory analyses, and satellite monitoring were used. Based on the studies of Jennifer Lavers and Marcus Eriksen, it was found that microplastic concentration in the world's oceans increased by 67% over the past twenty years. Disruptions in reproductive functions of marine organisms and changes in communities, especially among plankton and benthic invertebrates, were identified. The results emphasize the need for global measures to reduce pollution and protect marine environments.

Keywords: food webs, seabed sediments, trophic interactions, ecological disruptions, ecosystem stability.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими завданнями. У ХХІ столітті проблема забруднення океанів мікропластиком набула глобального характеру, поставши однією з ключових загроз для біологічного різноманіття, стабільності морських екосистем і, зрештою, для життя на планеті загалом. Мікропластик, визначений як пластикові частинки розміром менше 5 мм (Andrady, 2011), є результатом як первинних джерел (мікрогранули, використовувані у промисловості та косметичних засобах), так і вторинного розпаду більших пластикових відходів. Масштаби присутності мікропластику в океанах, як виявили Barnes et al. (2009), невпинно зростають, спричиняючи суттєві фізико-хімічні зміни у водному середовищі.

Особливу тривогу викликає те, що мікропластик не лише фізично накопичується в різних шарах океану, а й стає носієм токсичних речовин, зокрема стійких органічних

забруднювачів, таких як ПХБ та пестициди. Унаслідок цього відбувається подвійний вплив на морську фауну: механічне пошкодження тканин і систем організму та хімічне отруєння. Дослідження Browne et al. (2008) показали, що навіть найменші організми, такі як зоопланктон, здатні споживати мікропластик, що призводить до передачі забруднювачів харчовими ланцюгами аж до великих хижаків, включаючи риб, морських птахів і ссавців [1, с. 7-8].

З огляду на критичну роль океанів у глобальних біогеохімічних циклах, у підтриманні кліматичної рівноваги та забезпеченні продовольчої безпеки мільярдів людей, забруднення мікропластиком становить не лише екологічну, а й соціально-економічну проблему світового масштабу. Лише за останнє десятиліття численні автори, серед яких Cole et al. (2011) і Galloway et al. (2017), підкреслювали необхідність інтегрованого міждисциплінарного підходу до вивчення наслідків мікропластику для морських екосистем [7, с. 3-15].

На тлі цієї складної екологічної ситуації виникають низка важливих завдань, що потребують наукового вирішення. Передусім йдеться про необхідність детального вивчення шляхів потрапляння мікропластику в океан, його фізичних і хімічних трансформацій у морському середовищі та механізмів біологічного накопичення у різних трофічних рівнях. Додатково актуальним є завдання ідентифікації найбільш вразливих біологічних груп та оцінки довгострокових екологічних наслідків для морських екосистем у цілому.

Ще одним критичним завданням є розробка ефективних методів моніторингу концентрацій мікропластику в різних середовищах океану та вдосконалення стандартів відбору і аналізу проб, адже на сьогодні, як зазначають Hidalgo-Ruz et al. (2012), відсутність уніфікованих методологій ускладнює порівняння результатів досліджень і формування єдиної картини масштабів проблеми.

Важливу роль відіграє також завдання з вивчення потенційних ризиків для людського здоров'я, зважаючи на споживання морепродуктів, що можуть містити мікропластик. У цьому контексті міждисциплінарні дослідження на перетині екології, токсикології та медицини мають ключове значення для розробки стратегій мінімізації ризиків та інформування громадськості [2, с. 133].

Загальний аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Протягом останнього десятиліття проблема забруднення океанів мікропластиком набула центрального місця у глобальній екологічній науковій дискусії. Підвищена увага дослідників до цієї тематики обумовлена катастрофічними наслідками впливу мікропластику на морське середовище, біорізноманіття та екосистемні процеси. Огляд останніх досліджень свідчить про стрімке зростання міждисциплінарних робіт, які інтегрують екологічні, біохімічні, токсикологічні та океанографічні підходи.

Одними з фундаментальних робіт у цій галузі стали дослідження Law et al. (2010), які за допомогою океанографічних експедицій підтвердили наявність великих скупчень мікропластику у Північній Атлантиці, що привернуло увагу до проблеми акумуляції пластикових частинок у поверхневих шарах океану. Подальший розвиток теми отримав у працях Cole et al. (2013), які вперше продемонстрували активне захоплення мікропластику планктонними організмами, відкривши перспективи дослідження трофічної передачі пластикових забруднювачів [8, с. 7].

Одним із важливих напрямків сучасних досліджень стало вивчення токсикологічних наслідків впливу мікропластику на морські організми. Зокрема, робота Rochman et al. (2013) засвідчила, що мікропластик може не тільки механічно пошкоджувати тканини організмів, але й спричиняти серйозні фізіологічні зміни через адсорбовані на поверхні частинок токсиканти. Ці висновки знайшли розвиток у дослідженнях Galloway et al. (2017), які виявили, що споживання мікропластику може впливати на імунні та репродуктивні функції морських видів, підвищуючи вразливість популяцій [9].

Питання глобального поширення мікропластику та його джерел досліджували Lebreton et al. (2017), які розробили моделі розповсюдження пластикових відходів світовими океанами, підкресливши вирішальну роль річкових систем у транспортуванні мікропластику в морське середовище. Водночас, дослідження Jambeck et al. (2015) пролили світло на масштаб проблеми неправильного управління пластиковими відходами у прибережних регіонах як основного чинника забруднення [3].

Особливу увагу останні публікації приділяють питанням методології дослідження мікропластику в морському середовищі. Так, Hidalgo-Ruz et al. (2012) запропонували стандартизовані протоколи для відбору та аналізу зразків мікропластику, що сприяло підвищенню порівнюваності результатів різних досліджень і формуванню більш точних оцінок забруднення. Проблеми методологічної невизначеності також висвітлювали Covernton et al. (2019), підкреслюючи необхідність гармонізації підходів до визначення типів і розмірів частинок, а також до аналізу їхнього хімічного складу.

Усе частіше у фокусі дослідників опиняється також взаємодія мікропластику з іншими стресорами морського середовища. Важливі результати були отримані в роботах Foley et al. (2018), які показали, що поєднана дія підвищення температури океанів і забруднення мікропластиком має синергетичний ефект, значно підсилюючи негативний вплив на морську біоту.

Незважаючи на значні досягнення, багато аспектів проблеми залишаються недостатньо вивченими. Зокрема, існує потреба у довгострокових польових дослідженнях, що дозволили б оцінити кумулятивний ефект хронічного впливу мікропластику на морські екосистеми та механізми їхньої адаптації або деградації. Також актуальним залишається питання розробки інноваційних технологій збору і переробки мікропластику без завдання додаткової шкоди морському середовищу.

Мета даної публікації полягає у комплексному аналізі екологічних і біологічних наслідків забруднення океанів мікропластиком для морських екосистем на основі систематизації сучасних наукових досліджень і узагальнення новітніх даних про механізми впливу пластикових забруднювачів на біоту. Особливу увагу приділено виявленню прогалин у поточних знаннях, аналізу основних шляхів біологічного трансферу мікропластику у морських харчових мережах, оцінці потенційних ризиків для функціонування екосистем, а також обґрунтуванню пріоритетних напрямків подальших досліджень та заходів зі зменшення забруднення.

Розгляд проблеми здійснюється з позиції необхідності розробки інтегрованих підходів до захисту морського середовища, що базуються на наукових даних та орієнтовані на міждисциплінарну співпрацю вчених, екологів, політиків і суспільства загалом.

Виклад основного матеріалу. Одним із центральних аспектів дослідження є кількісна оцінка масштабу забруднення океанів мікропластиком. За даними Lebreton et al. (2018), у світових океанах циркулює понад 1,8 трильйона пластикових фрагментів, що загалом становить приблизно 80 000 тонн сміття, зосередженого лише у Великій тихоокеанській сміттевій плямі. Jambeck et al. (2015) оцінюють, що щороку в океан надходить від 4,8 до 12,7 мільйонів тонн пластикових відходів з прибережних регіонів, причому мікропластик (частинки <5 мм) становить значну частку цього забруднення [4].

Мікропластик проникає у всі рівні морських екосистем – від поверхневих вод і донних відкладів до організмів усіх трофічних рівнів. Згідно з дослідженням Lusher et al. (2015), понад 33% досліджених видів риб містили мікропластик у своїх шлунках. Murray і Cowie (2011) встановили, що навіть донні організми, такі як морські черви *Arenicola marina*, активно інкорпоруєть пластикові волокна у свої тканини, що негативно впливає на їхню життєдіяльність.

Механізми біологічного впливу мікропластику надзвичайно різноманітні. Дослідження Wright et al. (2013) довели, що мікропластик спричиняє механічні пошкодження органів травлення, знижує апетит та уповільнює ріст організмів. Rochman et al. (2014) показали, що пластикові частинки можуть транспортувати токсичні речовини (наприклад, поліхлоровані біфеніли та поліциклічні ароматичні вуглеводні), спричиняючи біохімічні та генетичні порушення у морських організмів.

Ще один критичний аспект – вплив мікропластику на екосистемні функції. Відповідно до висновків Green et al. (2016), споживання мікропластику дрібними фільтраторами, такими як криль (*Euphausia superba*), може знижувати швидкість споживання фітопланктону, що має потенційно катастрофічні наслідки для продуктивності морських харчових мереж [5]. Основні дані щодо масштабів та наслідків забруднення мікропластиком представлено в таблиці 1.

Таблиця 1.

Основні дані щодо масштабів та наслідків забруднення мікропластиком

Джерело	Параметр	Значення
Lebreton et al. (2018)	Кількість пластикових частинок	>1,8 трильйона
Jambeck et al. (2015)	Щорічне надходження пластику в океан	4,8–12,7 млн тонн
Lusher et al. (2015)	Частка риб із вмістом мікропластику	33%
Murray i Cowie (2011)	Донні організми з мікропластиком	Підтверджено
Rochman et al. (2014)	Перенесення токсикантів пластиком	Поліхлоровані біфеніли, ПАВ
Green et al. (2016)	Вплив на фільтраторів	Зниження споживання фітопланктону

Крім цього, важливо підкреслити, що новітні дослідження (Trevisan et al., 2020) демонструють можливість акумуляції мікропластику навіть у морських ссавців, таких як дельфіни та кити, що вказує на серйозні загрози для довголітніх видів із низькою швидкістю відтворення.

Важливо відзначити регіональні відмінності у ступені забруднення. Napper et al. (2020) повідомляють, що навіть у найвіддаленіших частинах планети, таких як Маріанська западина, виявлено мікропластик у кількостях до 13 частинок на літр води, що вказує на глобальний характер проблеми.

На основі аналізу літератури можна стверджувати, що мікропластик є не тільки прямою загрозою для окремих видів, але й чинником, що потенційно порушує цілісність морських екосистем через зміни у харчових мережах, біогеохімічних циклах та екологічних рівновагах [6].

Висновки. Аналіз наявних даних свідчить, що забруднення океанів мікропластиком набуло глобального масштабу і становить серйозну екологічну загрозу для морських екосистем. Виявлені механізми впливу включають фізичне ушкодження морських організмів, біохімічні порушення через адсорбовані токсиканти та зміни у трофічних мережах. Особливо небезпечним є вплив мікропластику на базові ланки харчових мереж, що може мати каскадні ефекти на всю морську біоту.

Кількісні дані свідчать про стрімке зростання накопичення пластикових частинок у Світовому океані, причому навіть найвіддаленіші регіони вже забруднені. Встановлено тісний зв'язок між неправильним управлінням відходами на суші та рівнем забруднення морського середовища.

На основі викладеного можна зробити такі основні висновки:

- мікропластик проникає на всі рівні морських екосистем і акумулюється в організмах різних трофічних рівнів.
- мікропластик є носієм небезпечних токсичних речовин, що поглиблює його негативний біологічний вплив.
- поточні масштаби забруднення вимагають невідкладних глобальних заходів зі скорочення викидів пластику в океани та розвитку технологій для зменшення існуючих забруднень.
- необхідні подальші дослідження довгострокових екологічних наслідків і розробка інтегрованих стратегій з охорони морського середовища.

Таким чином, проблема забруднення океанів мікропластиком вимагає комплексного міждисциплінарного підходу, об'єднання зусиль наукової спільноти, урядів та громадськості для збереження біорізноманіття та стабільності морських екосистем.

Список використаних джерел

1. Коріненко Б. Мікропластик як глобальне джерело забруднення навколишнього середовища. Вісник Вінницького політехнічного інституту. 2022. 30 груд. С. 7–8.

URL : https://www.researchgate.net/publication/367151444_Microplastic_as_a_Global_Source_of_Environmental_Pollution/fulltext/63c59b136fe15d6a572507b2/Microplastic-as-a-Global-Source-of-EnvironmentalPollution.pdf (дата звернення: 27.05.2025).

2. Економічний простір. Суми : Сум. держ. ун-т, 2023. 133 с. URL: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/1459/1403> (дата звернення: 27.05.2025).

3. Про управління відходами : Закон України від 20.06.2022 р. № 2320- IX : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text> (дата звернення: 27.05.2025).

4. Про управління відходами : Закон України від 20.06.2022 р. № 2320- IX : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text> (дата звернення: 27.05.2025).

5. Про пакування та відходи пакування : Директива Європ. парламенту і ради 94/62/ЄС від 20.12.1994 р. : станом на 29 жовт. 2021 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/direktiva-94-62-es.pdf> (дата звернення: 27.05.2025).

6. Про обмеження обігу пластикових пакетів на території України : Закон України від 01.06.2021 р. № 1489-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-20#Text> (дата звернення: 27.05.2025).

7. Susanti N., Wardiatno Y. The world of plastic waste: a review. Elsevier. 2024. P. 3–15.

8. Wojnowska-Baryła I., Bernat K., Zaborowska M. Plastic waste degradation in landfill conditions: the problem with microplastics, and their direct and indirect environmental effects. Environmental research and public health. 2022. P. 7.

9. Carrington D. Airborne plastic pollution ‘spiralling around the globe’, study finds. the Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/environment/2021/apr/12/airborne-plastic-pollution-spiralling-around-the-globe-study-finds> (дата звернення: 27.05.2025).

УДК 373.857:004

Франковська Вікторія,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти 41-Б групи
Науковий керівник:
к. пед. н. Бондаренко Тетяна

ВИКОРИСТАННЯ ІКТ З МЕТОЮ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З БІОЛОГІЇ

Анотація. У статті розглянуто роль ІКТ в індивідуалізації та інтенсифікації процесу навчання, створенні умов для самостійної роботи, створенні комфортного освітнього навчання. Проаналізований досвід використання ІКТ у вивченні біології з метою підвищення пізнавальної активності учнів закладів загальної середньої освіти.

Ключові слова: активізація пізнавальної діяльності, інформаційно-комунікаційні технології, викладання біології у закладах загальної середньої освіти.

Annotation. The article examines the role of ICT in individualizing and intensifying the learning process, creating conditions for independent work, and creating comfortable educational learning. The experience of using ICT in studying biology in order to increase the cognitive activity of students in secondary education institutions is analyzed.

Keywords: activation of cognitive activity, information and communication technologies, teaching biology in secondary education institutions.

Постановка проблеми. Проблема розвитку пізнавальної активності учнів залишається актуальною для сучасної освітньої системи. Пізнавальна активність впливає не лише на результати навчання, але й сприяє розвитку особистості в цілому та її становленню в майбутньому. Завдання освіти полягає у вихованні соціально активної людини, яка може

самостійно навчатися та поповнювати знання, вільно орієнтуватися у величезних потоках інформації та вміти її застосовувати під час вирішення будь-яких життєвих ситуацій.

Пріоритетом розвитку сучасної освіти є впровадження Інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), які забезпечують удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві. Як відомо, використання ІКТ дає змогу індивідуалізувати та інтенсифікувати навчання, підвищити пізнавальну активність школярів, створює умови для самостійної роботи, комфортне середовище навчання. Завдяки активній пошуковій діяльності школярі розвивають пізнавальну та творчу активність. З новими технологіями усі учасники освітнього процесу отримують унікальні можливості для розвитку цілісного бачення світу та реалізації індивідуального потенціалу школяра в епоху цифрових технологій.

Важливе значення в активізації пізнавальної діяльності учнів відіграє вміння вчителя використовувати ІКТ в освітньому процесі з біології, застосовувати різні форми роботи, залучати учнів до вирішення творчих завдань та налаштовувати їх на самостійний пошук інформації.

Загальний аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Проблема розвитку пізнавальної активності учнів шкільного віку досліджувалася багатьма науковцями: Ш. Амонашвілі, В. Лозовою, О. Савченко [6]. Проблему інформатизації освіти вивчали Р. Гуревич, В. Кобися, А. Кобися, В. Кудін. На використання ІКТ у навчальному процесі звертали увагу Л. Малинова, М. Кадемія, В. Волинський, В. Биков, А. Литвин. Шляхи, засоби, методи використання ІКТ у навчанні розкриваються у працях О. Биконі, О. Довгяла, К. Доулінга, Г. Кедровича, Н. Роберта, С. Титової [3; 4; 5].

У дослідженнях різних учених чітко окреслено 2 підходи до розуміння пізнавальної активності. Одні виділяють її як діяльність, а інші як прояв особистісного новоутворення.

Серед умов розвитку пізнавальної активності виділяють:

- озброєння школярів системою інтелектуальних умінь та прийомів, пов'язаних з навчальною діяльністю;
- управління пошуковою діяльністю учнів шляхом поетапного ускладнення змісту пізнавальних завдань;
- включення спеціальної системи пізнавальних завдань до навчальної програми;
- розумне поєднання продуктивної та відтворювальної діяльності учнів;
- формування в учнів наполегливості у виконанні поставлених задач та навичок пізнавальної самостійності.

Використання ІКТ на уроках біології забезпечує умови для організації ефективної самостійної роботи з метою формування пізнавальної активності учнів.

Мета даної публікації: аналіз факторів, які впливають на формування пізнавальної активності учнів під час використання засобів ІКТ на уроках біології.

Виклад основного матеріалу. Використання ІКТ на уроках біології дає змогу формувати пізнавальну активність на різних її рівнях. Прийнято виділяти 3 рівні пізнавальної активності:

1) Відтворююча активність, яка характеризується тим, що учень прагне зрозуміти, запам'ятати про що йдеться та відтворити почуту інформацію, а також оволодіти способами застосування цих знань за зразком. На цьому рівні учень прагне зрозуміти явище, яке вивчається і задає питання до вчителя, а потім виконує домашнє завдання. В учня на цьому рівні відсутній інтерес до поглиблення знань та проявляється нестійкість вольових зусиль школяра.

2) Інтерпретуюча активність передбачає, що учень прагне зрозуміти суть явища та намагається пізнати зв'язки між цими явищами та процесами; зрозуміти зміст матеріалу, що вивчається; бажає оволодіти методами застосування отриманих знань у нових умовах. На цьому рівні пізнавальної активності проявляється висока стійкість вольових зусиль. Вона проявляється в тому, що учень бажає повністю завершити розпочату справу. На цьому рівні спостерігається періодичне намагання самостійно шукати відповіді на цікаві йому запитання. Завдання педагога на другому рівні пізнавальної активності полягає у застосуванні пошуково-інформаційних способів навчання, які спрямовані на частково-пошуковий характер навчальної діяльності учня.

3) Творча активність характеризується тим, що на цьому рівні проявляється не лише інтерес до проникнення повністю в суть явищ та знайти їх взаємозв'язки, а й знайти для цих зв'язків нові способи застосування. На цьому рівні учень здатний теоретично осмислювати процеси та явища, які в даний момент вивчаються; самостійно шукати та знаходити способи вирішення проблем, які виникають під час практично-пізнавальної діяльності. Учень на творчому рівні пізнавальної активності проявляє наполегливість та завзятість на шляху до досягнення мети, демонструє високі волевольові якості, має стійкі та широкі пізнавальні інтереси. Завдання педагога націлене на організацію дослідницької діяльності школяра [6, с. 7].

Під час організації системи самостійних робіт вчитель має дотримуватися низки дидактичних вимог. Під час виконання самостійних завдань учень має розширювати та поглиблювати знання, розвивати уміння самоконтролю, розвивати пізнавальні здібності, набувати глибоких і міцних знань з умінням застосовувати їх на практиці. При побудові системи самостійних робіт завдання мають бути доступними та систематизувати отриману інформацію. Має бути забезпечений зв'язок теорії з практикою, має стимулюватися свідомість та творча активність. Усі види самостійних робіт мають бути різноманітними за змістом та навчальною метою для забезпечення формування навичок та умінь учнями. Послідовність виконання класних та домашніх самостійних завдань має бути такою, щоб інформація з нинішніх завдань логічно виходила з попереднього матеріалу та давала змогу підготуватися до наступних досягнень.

Якщо вчитель успішно дотримається цих дидактичних вимог, то він зможе зрозуміти місце та значення кожної окремої самостійної роботи з ІКТ в системі різних видів робіт, а також те, як вони впливають на розвиток мислення школярів та на їхні пізнавальні здібності.

Для організації самостійної роботи учнів на уроках біології вчителі використовують різні засоби ІКТ:

- комп'ютерні тренажери, в основі яких закладено оцінювання правильності чи хибності думок;
- електронні тести, де штучний інтелект приймає рішення щодо правильності та повноти відповіді учня;
- віртуальні лабораторії та мікроскопи;
- електронні посібники та підручники;
- мультимедійні енциклопедії, словники, довідники [1; 2].

Під час педагогічної практики нами було досліджено вплив ІКТ, які використовуються вчителями біології, на розвиток самостійної роботи учнів з біології. Нами було проведено анкетування 65 учнів середніх класів Кременецької спеціалізованої школи № 2. Школярами було зазначено, що використання ІКТ дає змогу підвищити їх інтерес до навчального процесу, бажання самостійно здобувати біологічні знання. Це говорить про те, що ІКТ створюють умови для більш захоплюючого навчального процесу.

Учні зазначили, що їм подобається візуалізація складних тем завдяки таким цифровим інструментам як 3D-моделі, анімації, відео та схеми. Для 70% учнів цікавими стали віртуальні лабораторії. Завдяки онлайн-симуляціям та віртуальним лабораторіям школярі можуть проводити досліди без пошуку фізичних предметів, які необхідні для проведення досліду. Це вказує на те, що більшість здобувачів освіти готові до віртуальних експериментів.

67% учнів активно користуються освітніми платформами та додатками. Освітні цифрові ресурси дають змогу отримати доступ до навчальних матеріалів, відео-уроків, тестів та інструментів самоперевірки, що дає можливість самостійно навчатися без перешкод.

Засоби ІКТ сприяють формуванню в учнів навичок самоорганізації та бажання навчатися поза межами шкільного закладу, завдяки процесу гейміфікації, можливості мати цілодобовий доступ до матеріалів.

72% учнів зазначили зацікавленість в пошуку та аналізі інформації. Для них цифрові інструменти розвивають навички роботи з інформацією – вміння знаходити, оцінювати та критично осмислювати джерела знань.

83% школярів позитивно оцінили перевірку своїх знань за допомогою систем он-лайн тестування. Автоматизовані тести дають можливість швидко оцінити знання учнів, у них можна отримати зворотній зв'язок з учителем, а також є можливість самостійно перевірити

правильність своїх знань. Це означає, що завдяки онлайн-тестуванню процес оцінювання стає більш об'єктивним (знижає ризик списування).

65% учнів сказали, що їм подобається проєктна діяльність завдяки освітнім ресурсам. Використання ІКТ полегшує та пришвидшує роботу команди над проєктами, що дає змогу учням спільними зусиллями створювати презентації, документи, відео та інші освітні продукти, які сприяють розвитку навичок співпраці.

78% учнів відповіли, що при використанні ІКТ на біології у них покращується якість засвоєння матеріалу. Завдяки різноманітній подачі матеріалів, зручному повторенню та їх адаптації до індивідуальних потреб учнів покращується розуміння та швидкість запам'ятовування матеріалу для вивчення.

75% опитаних школярів впевнені, що використання ІКТ допомагає їм у виконанні завдань. Завдяки сучасним технологіям учні можуть швидко знаходити потрібну інформацію за допомогою онлайн-підказок, переглядати онлайн-інструкції, завдяки чому виконання домашньої роботи стає максимально ефективним.

62% учнів зазначили, що підтримка вчителя є важливою під час використання ІКТ. Завдяки використанню інтерактивних засобів вчитель може забезпечити зворотній зв'язок, використовуючи індивідуальні консультації, адаптуючи навчальний матеріал до потреб учнів.

60% учнів задоволені індивідуалізацією навчання через ІКТ. Цифрові технології дають змогу створити умови для персоналізованого підходу: кожен з учнів може працювати у зручному для себе темпі, з урахуванням індивідуальних потреб та рівня підготовки.

88% учнів відчули новизну та сучасність. Завдяки використанню нових технологій у школярів формується відчуття того, що навчання відповідає вимогам часу, а також є актуальним і наближеним до вимог сучасного світу.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Аналіз теоретичних підходів та практики стосовно використання засобів ІКТ на уроках біології продемонстрував, що їх використання є ефективним засобом активізації пізнавальної діяльності учнів. Самостійна робота з використанням цифрових ресурсів сприяє формуванню навичок пошуку, аналізу та осмислення отриманої інформації, розвитку критичного мислення, уміння працювати з різними джерелами та приймати виважені рішення в усіх ситуаціях.

Засоби ІКТ забезпечують доступ до сучасних інтерактивних середовищ, віртуальних лабораторій, симуляцій, електронних енциклопедій та платформ для самостійної оцінки власних знань. Отже, самостійна робота з використанням засобів ІКТ не тільки покращує якість засвоєння знань, але й сприяє формуванню пізнавальної активності школярів.

Перспективою подальшого дослідження є проєктування та створення віртуального навчального середовища, що дасть змогу поєднати ІКТ, які забезпечать удосконалення вивчення біології учнями.

Список використаних джерел

1. Використання ІКТ в навчальному процесі. URL: <http://klasnaocinka.com.ua/ru/article/vikoristannya-ikt-v-navchalnomu-protsesi.html>
2. ІКТ в ролі мотиватора у навчанні. URL: http://popsm1.blogspot.com/2013/11/blog-post_27.html
3. Кадемія М. Ю., Шахіна І. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі : навч. посіб. Вінниця, 2011. 220 с.
4. Козир М. В. ІКТ-педагогіка – складова освітнього процесу. *Педагогічний процес: Теорія і практика*. Київ, 2015. Вип. № 5–6. С. 61–65.
5. Мадзігон В. М., Лапінський В. В., Дорошенко Ю. О. Педагогічні аспекти створення і використання електронних засобів навчання. *Проблеми сучасного підручника: Зб. наук. праць / Редкол.* Київ : Педагогічна думка, 2003. Вип. 4. С. 70–81.
6. Савченко О. Я. Формування пізнавальної самостійності молодших школярів : автореф. дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.01. Київ, 1984. 48 с.

УДК.23.34.55

Хлус Анастасія,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти 41-Ез групи
Науковий керівник:
к. і. н., доц. Кратко Ольга

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ІХТІОФАУНИ РІЧКИ ІКВА В ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Анотація. У статті досліджуються структурні особливості іхтіофауни річки Іква в Тернопільській області, зокрема вплив антропогенних факторів і сезонних змін на водний біоценоз. Особлива увага приділена біоіндикаційним методам, які дозволяють оцінити якість води за видами донних безхребетних та їх реакцією на органічне забруднення. Проаналізовано фізико-хімічні параметри води, зокрема температуру, рН, мінералізацію і вміст кисню, що сприяють змінам у структурі іхтіофауни. Зміни в екосистемі Ікви вказують на погіршення якості води, що ставить під загрозу стабільність її біоценозу та вимагає посилення моніторингу та охоронних заходів.

Ключові слова. Іхтіофауна, річка Іква, гідрологічний режим, фізико-хімічні характеристики, антропогенний вплив, біоіндикація, органічне забруднення, водні біоценози, екологічна стабільність, моніторинг водних ресурсів.

Annotation: The article investigates the structural features of the ichthyofauna of the Ikva River in the Ternopil region, in particular the impact of anthropogenic factors and seasonal changes on the aquatic biocenosis. Particular attention is paid to bioindicative methods that allow assessing water quality by species of benthic invertebrates and their response to organic pollution. The physicochemical parameters of water, including temperature, pH, mineralization, and oxygen content, which contribute to changes in the structure of the fish fauna, are analyzed. Changes in the Ikva ecosystem indicate a deterioration in water quality, which jeopardizes the stability of its biocenosis and requires increased monitoring and conservation measures.

Keywords: Ichthyofauna, Ikva River, hydrological regime, physical and chemical characteristics, anthropogenic impact, bioindication, organic pollution, aquatic biocenoses, ecological stability, water resources monitoring.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими завданнями. Погіршення екологічного стану навколишнього природного середовища на Землі у багатьох промислових країнах в другій половині ХХ на початку ХХІ століття призвело до систематичного моніторингу екологічних концепцій щодо охорони довкілля [2].

Річка Іква, права притока річки Стир, що належить до басейну Прип'яті гідрографічної системи Дніпра, є важливою водною артерією заходу України. В умовах зростаючого антропогенного навантаження, кліматичних змін і нестабільності гідрологічного режиму актуальним є комплексне вивчення її сучасного стану. Особливу тривогу викликають тенденції до погіршення якості води, зміни структури біоценозів та поява органічного забруднення, що ставить під загрозу стабільність екосистеми річки.

Загальний аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Дослідження іхтіофауни прісноводних екосистем України має тривалу історію та є важливим напрямом у гідробіології, зоології та охороні біорізноманіття. У працях таких авторів, як А. Ф. Бурський, Ю. В. Мовчан, О. М. Коваленко, В. Г. Дзюба та ін., систематизовано відомості про склад рибного населення річкових басейнів України, зокрема басейну Прип'яті, до якого належить і річка Іква. У монографіях та довідниках («Риби України», «Атлас риб», «Іхтіофауна басейнів річок Західного Полісся» та ін.) представлено таксономічну структуру іхтіофауни, відзначено вплив антропогенних чинників на її стан.

Водночас специфічні дослідження, присвячені малим річкам Тернопільської області, зокрема річці Ікві, залишаються обмеженими. Окремі дані про видовий склад риб, поширення інтродукованих видів та екологічні особливості зустрічаються в регіональних екологічних

звітах, матеріалах гідроекологічного моніторингу та дисертаційних роботах, що стосуються охорони водних ресурсів. У публікаціях останніх років також розглядаються питання трансформації іхтіофауни під впливом евтрофікації, гідроморфологічних змін та забруднення водотоків.

Мета даної публікації. Встановити особливості гідрологічного режиму, оцінити фізико-хімічні характеристики води та визначити стан водного біоценозу річки Іква в межах Тернопільської області в умовах сезонних змін і антропогенного впливу.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати гідрографічне положення та фізико-географічні умови формування річки Іква.

2. Дослідити вплив сезонних змін на гідрологічні показники річки.

3. Оцінити фізико-хімічні параметри води протягом року та їх просторову мінливість.

4. Визначити джерела та інтенсивність антропогенного навантаження.

5. Проаналізувати біоіндикаційні показники якості води на основі видового складу донної макрофауни.

6. Оцінити екологічні ризики для іхтіофауни та інших водних організмів у контексті зниження якості води та зміни гідрологічного режиму.

Виклад основного матеріалу. Основну частину водних ресурсів Кременецького району складають поверхневі води постійних водотоків та водойм. Провідне місце в районі належить річкам – Іква, Добринь, Горинь, Вілія, Слонівка, які належать до басейну річки Прип'яті [3].

Річка Іква протікає територією Кременецького району Тернопільської області та має рівнинний характер із помірною течією. Внаслідок господарської діяльності створено низку штучних водойм, що змінюють природний режим: уповільнюють течію, сприяють накопиченню мулу та знижують здатність води до самоочищення.

Сезонні зміни клімату обумовлюють значну динаміку гідрологічних параметрів: від замерзання взимку до високих весняних паводків і дефіциту кисню влітку. Наприклад, у 2025 році весняне підняття рівня води не відбулося через відсутність снігового покриву. Високі температури літа спричиняють зниження вмісту кисню у воді, що призводить до явища замору риби на застійних ділянках.

Фізико-хімічний аналіз води показав такі параметри:

- ✓ Температура води: +18...+24 °C влітку; 0...+2 °C взимку.
- ✓ pH: 7,2–8,2 – слаболужне середовище.
- ✓ Мінералізація: 200–500 мг/дм³.
- ✓ Кисень розчинений: 6–10 мг/дм³, із пониженням у стоячих водах.
- ✓ Біогенні елементи: можуть перевищувати ГДК у районах господарської діяльності.
- ✓ Прозорість води: змінна, від каламутної до прозорої (до 1 м у спокійний період).

Геологічна будова русла (вапняки, пісковики) забезпечує стабільну буферну ємність водної системи, але не компенсує наслідки органічного забруднення.

Поширення в моніторингових дослідженнях набули методи біоіндикації, які характеризуються інтегральним характером, не потребують значних фінансових витрат, матеріального чи лабораторного обладнання і є значно простішими в дослідженні [1].

Окремої уваги заслуговують біоіндикаційні дані. У річці Іква, зокрема в межах села Великі Бережці, зафіксовано масову присутність донних безхребетних, що є типовими індикаторами органічного забруднення: трубочник звичайний (*Tubifex tubifex*) та личинки комарів-дергунів (*Chironomus spp.*). Обидва види характерні для середовищ із низьким вмістом кисню та високою концентрацією органічних речовин. Їх масова присутність вказує на деградацію біоценозу.

Серед молюсків домінують види, стійкі до евтрофікації: ставковик звичайний (*Lymnaea stagnalis*) і плавунець джерельний (*Physa fontinalis*). Ці види відомі здатністю виживати в умовах значного органічного забруднення та, зазвичай, витісняють більш чутливі до змін довкілля види.

Нами з'ясовано, що іхтіофауна формується і відповідно сформувалася під впливом як природних так і антропогенних елементів навколишнього природного середовища. Серед ключових впливів на еволюційне формування видового різноманіття слід виокремити:

✓ гідрологічний режим річки;
 ✓ якість води (за органолептичними, хімічними та фізичними показниками);
 ✓ наявність заплавних територій і штучних водойм (яких є досить багато вздовж русла річки у межах Кременецького району Тернопільської області).

У таблиці 1. подано інформацію щодо видового складу іхтіофауни річки Іква у Тернопільській області.

Таблиця 1.

Видовий склад іхтіофауни річки Іква (Тернопільська область)

Родина	Вид (українська назва)	Латинська назва
Cyprinidae (Коропові)	Плітка звичайна	<i>Rutilus rutilus</i>
	Лящ звичайний	<i>Abramis brama</i>
	Карась сріблястий	<i>Carassius gibelio</i>
	Карась золотий	<i>Carassius carassius</i>
	Верховодка звичайна	<i>Alburnus alburnus</i>
	Краснопірка звичайна	<i>Scardinius erythrophthalmus</i>
	Лин звичайний	<i>Tinca tinca</i>
	Густера	<i>Blicca bjoerkna</i>
	Сазан (дикий короп)	<i>Cyprinus carpio</i>
Percidae (Окуневі)	Окунь звичайний	<i>Perca fluviatilis</i>
	Судак звичайний	<i>Sander lucioperca</i>
	Йорж звичайний	<i>Gymnocephalus cernua</i>
Esocidae (Щукові)	Щука звичайна	<i>Esox lucius</i>
Siluridae (Сомові)	Сом звичайний	<i>Silurus glanis</i>
Cobitidae (В'юнові)	В'юн звичайний	<i>Misgurnus fossilis</i>
Gobiidae (Бичкові)	Бичок-кругляк	<i>Neogobius melanostomus</i>
Cottidae (Бичкові)	Бичок-підкаменщик	<i>Cottus gobio</i>
Gasterosteidae (Колюшкові)	Колюшка триголкова	<i>Gasterosteus aculeatus</i>
Centrarchidae (Центрархові)	Сонячний окунь (інтродукований)	<i>Lepomis gibbosus</i>
Odontobutidae (Головешкові)	Ротань-головешка (амурський)	<i>Perccottus glenii</i>
Petromyzontidae (Міногові)	Мінога українська (рідкісний, охоронний вид)	<i>Eudontomyzon mariae</i>

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок.
 Дослідження показало, що річка Іква зазнає значного сезонного та антропогенного впливу, що проявляється у зміні гідрологічного режиму, коливанні фізико-хімічних показників води та зміні структури водних біоценозів. Виявлена масова поява індикаторних видів свідчить про погіршення якості води на окремих ділянках річки. Це становить потенційну загрозу для екологічної рівноваги та потребує впровадження моніторингу стану водних екосистем, а також екологічно обґрунтованих заходів з охорони річкових вод.

Список використаних джерел

1. Кратко О. В., Головатюк Л. М., Бондар О. Б. Комахи – біоіндикатори забруднення наземних екосистем. Український журнал природничих наук : науковий журнал / [гол. ред. Овчаренко Микола, відп. ред. Шелюк Юлія]. Житомир : 2025. № 11. С. 43–49.
2. Кратко О. В., Головатюк Л. М., Середюк А. О., Кратко С. В. Біоіндикація стану атмосферного повітря міста Кременя Тернопільської області. International scientific and practical conference “Technologies, innovative and modern theories of scientists” (May 23-26, 2023) Graz, Austria. International Science Group, 2023. С. 41–45.
3. Кратко О. В., Мацидін В. І. Аналіз і оцінка водної мережі Кременецького району. Ngo «Science and Education without Boundaries» 1st International Conference ISBN 978- February 10-12, 2021. Emerging trends in academic research. Dublin, Ireland, 2021. С.170–175.

УДК 619.12

Чорненко Інна,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти 41-Б групи
Науковий керівник:
к. б. н., доц. Головатюк Людмила

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ УЧНІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ

Анотація. Метою статті є вивчення особливостей формування дослідницьких умінь учнів, розкриття сутності та методів організації дослідницької діяльності на уроках біології. Компетентнісний підхід до навчання, що поступово впроваджується у сучасній школі, є відображенням усвідомленої потреби суспільства у формування знаючих молодих людей, здатних використовувати свої знання та уміння у практичній діяльності. Особливе місце дослідницька діяльність посідає на уроках біології, оскільки цей предмет надає широкі можливості для розвитку пізнавальних здібностей учнів, їхньої творчої ініціативи та самостійності. Дослідницькі уміння – це складні комплексні уміння, що охоплюють систему знань, навичок та елементарних умінь, що несуть елементи творчості. У процесі формування та оцінювання рівня сформованості дослідницьких умінь важливо враховувати їх складність і структуру.

Ключові слова: дослідницькі уміння, уроки біології, рівні сформованості.

Annotation. The purpose of the article is to study the features of the formation of students' research skills, to reveal the essence and methods of organizing research activities in biology lessons. The competency-based approach to learning, which is gradually being introduced in modern schools, is a reflection of the conscious need of society to form knowledgeable young people who are able to use their knowledge and skills in practical activities. Research activities occupy a special place in biology lessons, since this subject provides ample opportunities for the development of students' cognitive abilities, their creative initiative and independence. Research skills are complex complex skills that encompass a system of knowledge, skills and elementary skills that carry elements of creativity. In the process of forming and assessing the level of formation of research skills, it is important to take into account their complexity and structure.

Keywords: research skills, biology lessons, levels of formation.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими завданнями. Активна розбудова української держави, здійснення нової соціально-економічної політики, відродження та розвиток духовно-моральної культури, необхідність узгодження освіти із запитами суспільства та зі світовими досягненнями науки зумовлюють потребу в розв'язанні одного зі стратегічних завдань реформування освіти – створення умов для формування активної, самостійної, творчої особистості, реалізації кожною людиною своїх сил у різних видах діяльності. Компетентнісний підхід до навчання, що поступово впроваджується у сучасній школі, є відображенням усвідомленої потреби суспільства у формування знаючих молодих людей, здатних використовувати свої знання та уміння у практичній діяльності. Це завдання потребує комплексного вирішення. Його складовою є навчання школярів дослідницьким умінням, які свідчать про рівень розвитку таких мислительних операцій, як бачити і формулювати проблему, будувати гіпотезу, визначати умови вирішення проблеми, уміння обґрунтувати причини і наслідки природних явищ тощо.

Біологія має значний загальноосвітній потенціал формування творчої діяльності учнів у процесі пізнання природи, підвищуючи тим самим рівень мотивації учнів до процесу навчання. Дослідницька діяльність є одним з видів навчальної природничо-наукової творчості, тому що в процесі дослідження біологічних явищ учні відкривають для себе нові цінності пізнання природних об'єктів і наукових фактів. Розвиток дослідницьких умінь учнів в умовах профільного навчання є пріоритетним завданням школи.

Загальний аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить про те, що у вітчизняній і зарубіжній практиці вже склалися

теоретичні передумови для роботи школи щодо організації дослідницької діяльності учнів. На сьогоднішній день існують різні розробки, присвячені особливостям дослідницької та пізнавальної діяльності учнів різного віку, праці щодо змісту і форм організації дослідницької діяльності, її методичного забезпечення [4]. Однак існують різні підходи щодо тлумачення поняття дослідницькі уміння, які є результатом дослідницької діяльності школярів. Наприклад, А. Г. Іодко вважає, що дослідницькі уміння є системою інтелектуальних і практичних умінь навчальної діяльності, необхідної для самостійного виконання дослідження [2].

На нашу думку, системним є визначення Ягенської Г. В., яка характеризує дослідницькі уміння як готовність та здатність учнів виконувати розумові і практичні дії, що відповідають дослідницькій діяльності, на основі використання знань і життєвого досвіду з осмисленням мети, умов, засобів діяльності, спрямованої на вивчення процесів, фактів, явищ [6]. Тобто, дослідницькі уміння – це складні комплексні уміння, що охоплюють систему знань, навичок та елементарних умінь, що несуть елементи творчості. У процесі формування та оцінювання рівня сформованості дослідницьких умінь важливо враховувати їх складність і структуру.

Сильна дослідницька позиція поступово впливає на ставлення учня як до навчання, так і до повсякденного стилю життя. В такому разі можна говорити, що у неї розвивається дослідницька поведінка, яка яскраво виявляється в будь-якому середовищі [4]. Звичайно дослідницька діяльність для учнів не може бути абстрактною. Школярі повинні добре усвідомлювати суть проблеми, бо інакше хід її розв'язання не матиме смислу, навіть якщо дослідницька робота буде організована вчителем бездоганно правильно. Дослідницька робота учнів передбачає виконання ними навчальних дослідницьких завдань з невідомими наперед рішеннями, спрямованими на створення певних уявлень про об'єкт чи явище [3].

Мотиваційний компонент – важливий у формуванні усієї системи дослідницьких умінь. Когнітивний компонент у системі дослідницьких умінь має дві складові: знання про те, як проводити дослідження і власне предметні знання. До операційного компоненту ми віднесли уміння аналізувати, порівнювати, моделювати, володіти технікою роботи з обладнанням та здатність організовувати діяльність. Важливим є рефлексивний компонент – здатність оцінювати власну діяльність, самооцінювання та самоаналіз.

Мета даної публікації – вивчити особливості формування дослідницьких умінь учнів; розкрити сутність, принципи та методи організації дослідницької діяльності на уроках біології.

Виклад основного матеріалу. На уроках біології дослідницька діяльність є невід'ємною частиною сучасного освітнього процесу. Вона допомагає учням активно пізнавати навколишній світ, розвивати особистісні якості та наукові навички. Дослідницька діяльність на уроках біології сприяє розвитку таких наукових навичок, як: спостереження та збір даних; формулювання гіпотез; планування та проведення експериментів; аналіз та інтерпретація результатів; формулювання висновків. Ці навички є необхідні для розуміння природи науки та її ролі у сучасному світі, а також є основою наукового методу. Дослідницька діяльність вимагає від учнів аналізувати дані, критично оцінювати інформацію та робити обґрунтовані висновки. Вона сприяє розвитку таких якостей критичного мислення, як: вміння виявляти проблеми та формулювати запитання; здатність аналізувати та синтезувати інформацію; вміння оцінювати достовірність джерел; навички логічного міркування та аргументації [6].

Критичне мислення є важливою навичкою для успіху в будь-якій галузі діяльності та для прийняття обґрунтованих рішень у повсякденному житті. Дослідницька діяльність сприяє формуванню наукових навичок, а також таких особистісних якостей, як: наполегливість та відповідальність; ініціативність та самостійність; інноваційність та креативність; комунікабельність та вміння працювати в команді. Ці якості є важливими для особистісного зростання та успішної адаптації до мінливого сучасного середовища [3]. Дослідницька діяльність може активно підвищити інтерес та мотивацію учнів до навчання. Вона дозволяє їм відчути себе справжніми дослідниками, які роблять власні відкриття. Інтерактивний та практичний характер дослідницької діяльності робить процес навчання більш захоплюючим та ефективним.

Формування дослідницьких умінь забезпечується багатьма факторами, одним із них є виконання відповідних дослідницьких завдань на уроках.

Залучення школярів до навчально-дослідницької діяльності сприяє розвитку їх пізнавальної активності, викликає позитивні емоції за результатами здійсненої навчальної роботи, підвищує самооцінку учнів. Творчий розвиток школярів залежить від створених вчителем умов, використаних ним методів та прийомів організації навчально-дослідницької роботи, вміння педагогічного керівництва цим процесом тощо.

Виклад основного матеріалу. Оновлення системи освіти значною мірою пов'язане з розробленням та впровадженням у педагогічну практику інноваційних педагогічних технологій – технологій розвитку інтелектуальних і творчих здібностей учнівської молоді. Педагогічні технології пошуково-дослідницького спрямування не лише стимулюють пізнавальну й творчу активність школярів, але й вимагають відповідного обсягу теоретичних знань, що надають шкільні курси.

Основними різновидами пошуково-дослідницької діяльності школярів є:

- навчально-дослідна робота, що здійснюється згідно з навчальними програмами (шкільних дисциплін, профільних гуртків позашкільних закладів) у навчальних кабінетах, лабораторіях, на навчально-дослідницьких земельних ділянках, у природі;
- експериментально-дослідницька робота – проведення експериментів (дослідів) відповідно до обраної тематики (конкурсної, проектної тощо), їх опис та аналіз результатів;
- науково-технічна творчість – програмування, проектування, дизайн, конструювання та моделювання, що включають експериментально-дослідницьку діяльність як один з етапів роботи;
- моніторинг - систематизовані спостереження (колективні та індивідуальні) у межах освітніх проєктів, що здійснюються за пропонованими методиками з веденням журналів, складанням аналітичних матеріалів (таблиць, діаграм, звітів) тощо;
- пошуково-дослідницька робота, що проводиться школярами за тематикою конкурсних заходів (всеукраїнських заочних експедицій, акцій історико-краєзнавчого, екологічного, мистецтвознавчого спрямування);
- індивідуальна дослідницька робота, що здійснюється за рекомендованою тематикою наукових відділень МАН України, міжнародних та всеукраїнських конкурсів і програм дослідницького спрямування.

На уроках біології дослідницька діяльність є невід'ємною частиною сучасного освітнього процесу. Вона допомагає учням активно пізнавати навколишній світ, розвивати особистісні якості та наукові навички. Дослідницька діяльність на уроках біології сприяє розвитку таких наукових навичок, як: спостереження та збір даних; формулювання гіпотез; планування та проведення експериментів; аналіз та інтерпретація результатів; формулювання висновків. Ці навички є необхідні для розуміння природи науки та її ролі у сучасному світі, а також є основою наукового методу. Дослідницька діяльність вимагає від учнів аналізувати дані, критично оцінювати інформацію та робити обґрунтовані висновки. Вона сприяє розвитку таких якостей критичного мислення, як: вміння виявляти проблеми та формулювати запитання; здатність аналізувати та синтезувати інформацію; вміння оцінювати достовірність джерел; навички логічного міркування та аргументації [6].

Критичне мислення є важливою навичкою для успіху в будь-якій галузі діяльності та для прийняття обґрунтованих рішень у повсякденному житті. Дослідницька діяльність сприяє формуванню наукових навичок, а також таких особистісних якостей, як: наполегливість та відповідальність; ініціативність та самостійність; інноваційність та креативність; комунікабельність та вміння працювати в команді. Ці якості є важливими для особистісного зростання та успішної адаптації до мінливого сучасного середовища [3; 5]. Дослідницька діяльність може активно підвищити інтерес та мотивацію учнів до навчання. Інтерактивний та практичний характер дослідницької діяльності робить процес навчання більш захоплюючим та ефективним [4].

Формування дослідницьких умінь забезпечується багатьма факторами, одним із них є виконання відповідних дослідницьких завдань на уроках.

Залучення школярів до навчально-дослідницької діяльності сприяє розвитку їх пізнавальної активності, викликає позитивні емоції за результатами здійсненої навчальної роботи, підвищує самооцінку учнів. Творчий розвиток школярів залежить від створених

вчителем умов, використаних ним методів та прийомів організації навчально-дослідницької роботи, вмілого педагогічного керівництва цим процесом тощо.

Уся дослідницька робота з предмета має виконуватись з використанням наукових методів пізнання живих об'єктів та їх угруповань, різних біологічних явищ. Основними методами вивчення біології є:

- спостереження, яке надає можливість описувати біологічні явища;
- порівняння – дозволяє знаходити закономірності, спільні для різних явищ;
- експеримент (дослід) – дослідник штучно створює ситуацію, що допомагає вивчити властивості біологічних об'єктів;
- моделювання – імітуються окремі біологічні процеси або явища;
- історичний метод – дозволяє на основі даних про сучасний органічний світ та його минуле пізнати процеси розвитку живої природи.

У різних класах, для різних вікових категорій учнів методи наукового пізнання використовуються різною мірою. Вчителі мають урахувати їх складність залежно від віку дітей, навчальних програм та матеріально-технічних можливостей навчальних закладів. З'ясування питань: як має виконуватись шкільний експеримент; які його функції, мета і завдання, – залежить від етапу формування поняття. Зокрема, на першому етапі формування поняття, коли здійснюється актуалізація уявлень (споглядальних образів), потрібне спостереження за явищем або процесом. За таких умов найбільш доцільним є демонстрація досліду. На другому етапі формування поняття, коли розкриваються якісні і кількісні властивості об'єкта або явища, потрібні не просто спостереження, а виділення суттєвих властивостей об'єкта (того, за яким спостерігають). На цьому етапі можуть застосовуватись і демонстраційний експеримент, і самостійний учнівський експеримент. Ці самі досліди, але з іншою метою, можна застосовувати й на інших етапах формування понять: у разі порівняння і класифікації ознак об'єкта або явища, конструювання ідеальної моделі об'єкта або явища, словесного визначення поняття й т. д. За потреби поглиблення знань про процес або явище в разі з'ясування значення процесів і явищ у природі й житті людини, коли є необхідність вивчення інших, пов'язаних з ним понять і явищ, фрагментів навколишнього середовища, доцільне проведення практичних робіт і домашніх спостережень та дослідів. Ураховуючи вікові особливості учнів, важливо передбачити, щоб демонстрації передували самостійному учнівському експерименту, практичній роботі. За таких умов демонстрації, які здійснює вчитель з урахуванням психолого-педагогічних принципів наочності, дають можливість чітко акцентувати увагу учнів на об'єкті або процесі, що вивчається. Разом з тим професійна постановка вчителем демонстраційного експерименту відіграє роль своєрідної інструкції, полегшуючи тим самим виконання дослідів під час практичних робіт, а також домашніх експериментальних робіт [2].

На уроках біології можна застосовувати різні методи та прийоми організації дослідницької діяльності. Ось декілька з них:

1. Метод «Проблемне запитання». Викладач може поставити перед учнями конкретне проблемне запитання, на яке потрібно знайти відповідь шляхом проведення досліджень. Наприклад: «Чому одні рослини ростуть краще за інші в певних умовах?» Учнім потрібно буде провести дослідження, аналізувати результати та робити висновки.

2. Метод «Експеримент». Учнім можна запропонувати провести експеримент з метою перевірки гіпотези або отримання нових знань. Наприклад: учні можуть дослідити вплив різних факторів на проростання рослин, зростання мікроорганізмів або рух тварин.

3. Метод «Спостереження». Учні можуть вивчати різноманітні явища в природі шляхом спостереження. Наприклад: спостерігати за ростом рослин, рухом тварин, змінами у поведінці комах тощо. Важливо, щоб учні робили систематичні записи та аналізували отримані дані.

4. Метод «Порівняння». Учні можуть порівнювати різні організми, екосистеми, процеси тощо. Наприклад: порівняти різні типи клітин, різноманітність живих організмів в різних екосистемах, вплив різних факторів на розвиток організмів.

5. Метод "Моделювання". Учні можуть створювати моделі живих організмів або процесів для кращого розуміння їх функцій та взаємодії. Наприклад: побудувати модель клітини, дослідити роботу системи кровообігу через модель серця та судин. Ці методи та

прийоми сприяють активному пізнавальному процесу, включають учнів у самостійну дослідницьку роботу та розвивають їх критичне мислення та навички дослідження.

Прийоми організації дослідницької діяльності під час дистанційного навчання:

- Задавання відкритих та закритих питань стимулює учнів до роздумів та пошуку відповідей.
- Створення проблемних ситуацій мотивує учнів до досліджень та пошуку рішень.
- Аналіз наукових статей, книг та інших джерел допомагає учням розвивати навички критичного мислення та самостійного пошуку інформації.
- Інтернет, навчальні програми та інші ІКТ-ресурси розширюють можливості для досліджень та презентації результатів.
- Спільна робота учнів у групах сприяє обміну ідеями, взаємодопомозі та розвитку соціальних навичок.

Висновки. Організація дослідницької діяльності на уроках біології є важливим засобом розвитку учнів. Використання різноманітних методів та прийомів дозволяє зробити уроки цікавішими, ефективнішими та сприяють формуванню у школярів ключових компетентностей, необхідних для успішного життя у мінливому сучасному світі. Таким чином, дослідницька діяльність на уроках біології є важливим компонентом сучасного освітнього процесу, який сприяє всебічному розвитку особистості учня та його підготовці до життя в сучасному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Баюрко Н. В., Нікітченко Л. О. Формування інтелектуальних умінь учнів на уроках біології засобами сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Актуальні питання сучасної біологічної науки та методики її викладання: збірник наукових праць звітної наукової конференції викладачів за 2021-2022 н.р. Вінниця, 2022. С.98–108.
2. Голик Т. В. Сучасні напрями розвитку біологічної освіти. Materials of the XVII International scientific and practical Conference Science and civilization 2021, Volume 3, 30 January – 07 February, 2021: Sheffield. Science and education.p. 42–47.
3. Красій Т. В. Реалізація компетентнісного підходу у процесі вивчення природничих дисциплін. *Матеріали за XV міжнародна научна практична конференція, «Найновітє научни постижения-2019»*, 15-22 марта. София. «Бял ГРАД-БГ» 2019 г. С. 3–6.
4. Левчук Н. В. Педагогічні умови організації самостійної пізнавальної в процесі екологопедагогічної підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін Актуальні питання сучасної біологічної науки та методики її викладання: збірник наукових праць звітної наукової конференції викладачів за 2019–2020 н.р. Вінниця, 2020 С.169–181.
5. Ляховська К. В., Довгалюк А.С. та ін. Сучасний урок біології в сучасних класах. *Materialy XV Mezinarodni vedecko-prakticka konference «dny vedy – 2019»*. Volume 9: *Pedagogika vedy*. Praha: Publishing House «Education and Science», 2019. p. 8–11.
6. Ягенська Г. В. Формування дослідницьких умінь учнів 7-9 класів на уроках та в позакласній роботі з біології. Луцьк, 2011. 223 с.

РОЗДІЛ IX. СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ, ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІНФОРМАТИКИ

УДК 377.5:746.3](=161.2):008

Андріюк Адріана,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти 31-Т групи
Науковий керівник:
к. пед. н., доц. Цісарук Ірина

УКРАЇНСЬКА ВИШИВКА ЯК ЕЛЕМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

Анотація. У статті розглядається феномен української вишивки як важливої складової національної ідентичності, що має глибокі історичні корені та продовжує залишатися актуальною в сучасному суспільстві. Особливу увагу приділено впровадженню елементів вишивки у зміст програм з трудового навчання та технологій в закладах загальної середньої освіти. Розглянуто педагогічні можливості використання традиційної вишивки для формування в учнів практичних навичок, технологічної компетентності, розвитку творчих здібностей та виховання національної самосвідомості.

Ключові слова: українська вишивка, символіка, національна ідентичність, традиції, технологічна компетентність, сучасність.

Annotation. The article examines the phenomenon of Ukrainian embroidery as an important component of national identity, with deep historical roots and its continued relevance in modern society. Particular attention is given to the incorporation of embroidery elements into the content of labor training and technology programs in secondary education institutions. The pedagogical opportunities of using traditional embroidery for developing practical skills, technological competence, creative abilities, and fostering national self-awareness in students are discussed.

Keywords: Ukrainian embroidery, symbolism, national identity, traditions, technological competence, modernity.

Постановка проблеми. Українська вишивка є одним із найпотужніших символів національної культури, в якому поєднуються естетичні, символічні та духовні джерела. Вона пройшла тривалий шлях трансформації – від традиційного декоративного мистецтва, глибоко вкоріненого в сільській культурі, до вишуканого елементу сучасного дизайну одягу, який сьогодні активно використовується у світовій модній індустрії. У наш час вишивка відіграє не лише роль естетичного компонента, а й виступає маркером національної ідентичності, інструментом культурної репрезентації та засобом самоідентифікації українців. Водночас, вишивка має вагомe значення в освітньому процесі, особливо в галузі трудового навчання, де її естетичний, етнокультурний і технологічний потенціали можуть бути повноцінно реалізовані.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної проблеми. Проблема збереження та сучасного застосування української вишивки неодноразово ставала об'єктом дослідження в наукових, культурологічних та мистецтвознавчих працях. У своїй книзі «Українська народна вишивка: традиції і сучасність» С. Войтович [1] розкриває історичний розвиток вишивального мистецтва, його регіональні особливості та еволюцію орнаментів. Автор акцентує на значенні вишивки як носія культурної пам'яті. І. Степаненко [6] у праці «Символіка орнаментів у вишивці різних регіонів України» проводить глибокий аналіз елементів орнаменту, їх символічного навантаження та зв'язку з традиціями кожного регіону. Дослідник наголошує на ритуальній і захисній функціях вишивки в українській культурі.

Окремі аспекти проблеми висвітлюються в публікаціях Українського інституту, де вишиванка розглядається як культурний код і елемент національної ідентичності [3], а також у статті О. Рубан, яка аналізує сучасні дизайнерські інтерпретації вишивки у моді [5].

Метою публікації є обґрунтування ролі української вишивки як елементу національної ідентичності та засобу формування технологічної компетентності учнів у процесі трудового навчання (технологій).

Виклад основного матеріалу. Українська вишивка є унікальним явищем, що зберігає та транслює культурну пам'ять українського народу. Вона не лише прикрашала повсякденне життя, а й несла глибоке символічне, духовне та соціальне навантаження. Сьогодні, в умовах воєнних випробувань та глобалізації, вишивка знову постає як важливий інструмент культурної самоідентифікації, що знаходить нове прочитання в моді, дизайні та масовій культурі. Після Революції Гідності та на тлі повномасштабної війни з росією, українська вишивка набула нового символічного звучання. Вона стала елементом патріотичної моди, способом вираження солідарності з країною, формою м'якого супротиву та культурного самоствердження. Вишиванки почали носити не лише у дні національних свят, а й у повсякденному житті, що свідчить про глибше осмислення та переосмислення власної культурної спадщини.

Українська вишивка має тисячолітню історію. У давнину вона виконувала функції оберегу, ритуального атрибута та соціального маркера. Кожен регіон мав свої унікальні орнаменти та техніки вишивання, що дозволяло визначити географічне походження виробу. Символіка вишивки була глибоко пов'язана з оберегами, родючістю, здоров'ям та захистом від злих сил [1].

Українська вишивка є унікальною мовою символів, де кожен елемент має своє значення. Орнаменти несли важливу інформацію про світогляд людини, її вірування, зв'язок із природою та вищими силами.

Символіка кольорів: червоний – життя, любов, енергія, кров роду; чорний – земля, мудрість, журба, захист; білий – світло, чистота, невинність; синій – небо, вода, спокій; зелений – весна, молодість, розвиток; жовтий (золотий) – сонце, урожай, багатство.

Символіка форм: ромб – родючість, жіноча енергія; хрест – захист, поєднання небесного і земного; дерево життя – безперервність роду, зв'язок поколінь; зірка/сонце – мудрість, божественне світло; птахи – душі предків, зв'язок з потойбіччям [6].

Після хвиль еміграції в XIX - XX ст. українська вишивка стала важливим елементом ідентичності для українців за кордоном. У Канаді, США, Бразилії, Австралії створювалися вишивальні гуртки, майстерні, школи при церквах, де зберігали й передавали традиції.

Для емігрантів вишиванка була не просто частиною одягу – вона стала емоційним мостом до батьківщини. У таких умовах вишивка набула не лише декоративного, а й духовного значення. Її носіння на громадських заходах, фестивалях та парадах слугувало підтвердженням: «Ми – українці. Ми пам'ятаємо, хто ми є».

Сьогодні ці традиції не лише збережені, а й активно розвиваються в українських громадах світу, зокрема під впливом подій в Україні після 2014 року. Вишивка знову стала проявом солідарності, патріотизму й культурного спротиву.

У XXI столітті українська вишивка активно інтегрується в моду, дизайн та культуру. Сучасні дизайнери поєднують традиційні елементи з актуальними трендами. Вишиванки популярні серед молоді та знаменитостей, а також визнаються на міжнародних подіумах. Під час військових подій вишиванка стала символом спротиву та єдності [2; 5].

Сучасні українські дизайнери активно інтегрують традиційні орнаменти та техніки вишивки в авторські колекції. Вироби брендів, таких як Vagenuky Fashion, ETNODIM, Foberini (приклад на рис.1) тощо, відзначаються вишуканим балансом між традицією та сучасністю [5; 6].

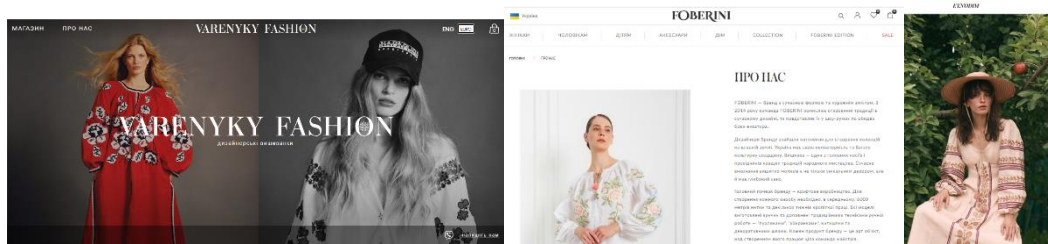

Рис. 1. Приклади сучасних популярних брендів (фото використано із мережі Інтернет)

Вони використовують автентичні мотиви Полісся, Поділля, Буковини, Гуцульщини, водночас переосмислюючи їх у новому крої, стилізації та кольоровій гамі. Таким чином, українська вишивка у сучасному одязі постає не як фольклорний рудимент, а як живий, динамічний код культури.

Особливого значення набуває вивчення семантики орнаментів, яка зберігає в собі глибинні уявлення про світ, людину, цінності роду та громади. Відтворення цих символів у сучасному дизайні допомагає формувати цілісну національну візуальну мову, зрозумілу як самим українцям, так і представникам інших культур [1].

Крім естетичної та ідентифікаційної функції, вишивка у сучасному дизайні одягу виконує й економічну функцію – вона стимулює розвиток малого бізнесу, ремісництва, жіночого підприємництва та туризму. Зростає попит на автентичні вироби ручної роботи, а також на навчальні курси з традиційної вишивки, що сприяє відродженню занедбаних технік і передачі знань між поколіннями [7; 3].

Здійснивши аналіз змісту навчальних програм з трудового навчання та технологій у 5-9 класах, виявлено, що у них передбачено вивчення обробки текстильних матеріалів, серед яких вишивка посідає особливе місце. Учні не лише ознайомлюються з техніками ручного вишивання, а й вивчають символіку українських орнаментів, регіональні стилі, естетичні засади побудови композиції. Це сприяє формуванню в них художнього смаку, просторового мислення, точності та послідовності в діях [6].

Практичні завдання охоплюють оздоблення серветок, одягу, побутових виробів, створення декоративних панно, як за готовими зразками, так і за авторськими ескізами. Таким чином, вишивка виступає не лише як навчальний матеріал, а як засіб розвитку технологічної компетентності учнів.

Технологічна компетентність – це здатність учня ефективно застосовувати знання, уміння й навички у процесі виготовлення виробів, організації праці, дотримання технологічних процесів, а також вміння планувати, аналізувати та вдосконалювати результати своєї діяльності. Її формування є одним з важливих завдань сучасного трудового навчання [2].

Залучення школярів до цього виду діяльності сприяє формуванню таких ключових компонентів технологічної компетентності, як:

- 1) технічна грамотність – знання й розуміння матеріалів, інструментів, технологій виконання вишивки, включаючи ручні й машинні способи;
- 2) проєктно-технологічна діяльність – уміння планувати й реалізовувати власні творчі задуми, створюючи ескізи, добираючи техніки виконання, дотримуючись технологічної послідовності виготовлення виробу та оцінюючи кінцевий результат;
- 3) професійна орієнтація – ознайомлення з перспективами застосування вишивки в дизайні, текстильному виробництві, сфері моди тощо;
- 4) культура праці – формування відповідальності, акуратності, дотримання правил техніки безпеки тощо [2].

Для формування технологічної компетентності учнів за допомогою вишивки може відбуватися поетапно, системно і з урахуванням ключових освітніх цілей. Перш за все, учень має чітко уявляти весь алгоритм виконання виробу – від задуму до готового результату: вибір орнаменту, добір матеріалів та інструментів, організація робочого місця, технологічна послідовність виготовлення виробу. Це вчить аналізувати, планувати, передбачати. Також

дуже важливий постійний розвиток практичних умінь і навичок учнів. У процесі вишивання учень опановує базові й складні техніки вишивання, контролює точність рухів, дотримання розмітки, застосовує знання про властивості матеріалів, розвиває ручну спритність і акуратність. Це сприяє формуванню трудових навичок та технологічного мислення.

Важливим аспектом формування технологічної компетентності учнів є навчання їх роботі за інструкцією, адже, учні працюють за технологічними або інструкційними картами, схемами, відеоінструкціями, що сприяє формуванню вміння читати технологічну документацію, розвиває логіку та послідовність у роботі. А ще, вишивка дає можливість учням постійно розвиватися: модифікувати візерунки, поєднувати техніки, створювати авторські вироби. Таким чином формується творча та проектна складова технологічної компетентності, що є поштовхом до особистої самореалізації учнів. Разом з тим, дуже важливо здійснювати на уроках трудового навчання та технологій інтеграцію традиційних технік вишивки з інноваційними засобами навчання. Це можуть бути цифрові шаблони, інтерактивні програми для створення візерунків, використання 3D-моделювання, а також застосування комп'ютеризованих вишивальних машин. Такий підхід дозволяє зробити навчання не лише ефективним, але й цікавим для молоді, яка звикла до цифрового середовища.

Практична частина уроків трудового навчання та технологій з використанням сучасної вишивки сприяє розвитку міжпредметних зв'язків. Наприклад, при створенні орнаментів учні застосовують знання з математики (симетрія, пропорції), образотворчого мистецтва (колір, композиція), історії та культури (традиції, символіка регіонів України).

Варто також зазначити, що вишивка як інструмент навчання відповідає принципам інклюзивної освіти: цей вид діяльності може бути адаптований до різних вікових категорій і потреб учнів, зокрема для дітей з особливими освітніми потребами [8].

Підсумовуючи, слід наголосити, що використання сучасної вишивки на уроках трудового навчання та технологій є ефективним засобом формування технологічної компетентності учнів. Це комплексне виховання технологічної культури, що поєднує традиції і сучасність, мислення і дію, естетику і функціональність. Поєднання традиційної культури з інноваційними методами навчання дозволяє створити потужний освітній ресурс, який сприяє гармонійному розвитку особистості, її професійній самореалізації та формуванню національної ідентичності.

Висновки. Українська вишивка – це жива культурна традиція, що зберігає зв'язок поколінь, передає національні цінності та адаптується до викликів часу. Вона виконує функції оберегу, символу єдності та стійкості, а також популяризує українську культуру у світі. Таким чином, можна вважати, що українська вишивка у сучасному дизайні – це не лише вияв пошани до спадщини, але й актуальний інструмент культурної комунікації, символ національного єднання та джерело творчого натхнення. Збереження та розвиток цієї унікальної форми мистецтва є важливим завданням як для науковців, так і для митців, освітян, культурних діячів та всіх, хто відчуває себе частиною української нації.

Список використаних джерел

1. Войтович С. Українська народна вишивка: традиції і сучасність. Київ: Мистецтво, 2020. 224 с.
2. Мачача Т. С. Застосування традиційних і сучасних технологій вишивання на заняттях з технологій у базовій середній освіті. *Мистецтво української вишивки – життєдайне джерело творчості: присвячене 110-річчю з дня народження майстра народного мистецтва Олександри Великодної: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конференції Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, м. Полтава. С. 7–12.*
3. Мода на вишивку – символіка та сучасні тренди – творчий розквіт української культури. URL : <https://fact-news.com.ua/moda-na-vishivku-simvolika-ta-suchasni-trendi-tvorchij-rozkvit-ukrainskoi-kulturi/> (дата звернення: 23.04.2025).
4. Національний музей українського народного декоративного мистецтва. Каталог української вишивки. Київ : НМУНДМ, 2024. 180 с.

5. Рубан О. Сучасна мода та традиції: як українські дизайнери інтерпретують вишивку. *Fashion Today*. № 3. 2023. 32 с.
6. Степаненко І. Символіка орнаментів у вишивці різних регіонів України. Львів : Світ, 2021. 256 с.
7. Сучасна українська вишиванка, як модний тренд: короткий опис від історії до сьогоденності. URL : <https://etnoxata.com.ua/statti/vishivanki-istorija-i-suchasnist/suchasna-ukrajinska-vishivanka-jak-modnij-trend-korotkij-opis-vid-istoriji-do-sogodennosti> (дата звернення: 23.04.2025).
8. Українська вишиванка: історія, символіка та її особливості. URL: <https://folkmart.ua/blog-ukrainska-vyshyvanka-istoriia-symvolika-ta-yii-osoblyvosti> (дата звернення: 23.04.2025).

УДК 37.015.3

Годунко Ірина,
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти 11-ТІФзм групи
Науковий керівник:
к. пед. н., доц. Олексюк Марія

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ДЛЯ ЗАЛУЧЕННЯ УЧНІВ ДО САМОСТІЙНОЇ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті досліджено ефективність застосування інтерактивних методів навчання в освітньому процесі з метою стимулювання творчого мислення та самостійної діяльності учнів. Розкрито позитивний вплив цих методів на активізацію пізнавальних процесів та розвиток творчого потенціалу учнів, а також обґрунтовані практичні рекомендації щодо їх використання на заняттях.

Ключові слова: інтерактивні методи навчання, творча діяльність, здобувач освіти, компетентності, технології, креативність.

Annotation. The article explores the effectiveness of using interactive teaching methods in the educational process to stimulate creative thinking and independent student activity. It reveals the positive impact of these methods on activating cognitive processes and developing students' creative potential, as well as provides practical recommendations for their implementation in classes.

Keywords: interactive teaching methods, creative activity, learner, competencies, technologies, creativity.

Постановка проблеми. Суспільство висуває нові вимоги до сучасної освіти, серед яких є ґрунтовна підготовка людей, які спроможні приймати критичні рішення та достатньо ефективно встановлюють нові стосунки у швидко змінюваній реальності, а також знаходять ефективні способи спілкування в новому оточенні. Творчість, активність, самостійність, здатність швидко адаптуватися до стрімких змін – ці риси особистості стають найважливішими на сучасному етапі розвитку суспільства, а їх формування потребує реалізації нових підходів до процесу навчання.

У зв'язку з усіма цими потребами важливого значення набуває проблема використання інноваційних, нестандартних методів навчання, що розвивають критичне мислення в учнів.

Використання інтерактивних методів навчання є важливим компонентом процесу освіти, оскільки вони дозволяють залучити учнів до активного і плідного навчання. Інтерактивні методи стимулюють учнів до самостійної творчої діяльності, сприяють розвитку їх критичного мислення, умінь розв'язувати проблеми та здатності працювати в команді.

Одним із ефективних методів є використання групової роботи, колективних дискусій, рольових ігор та інтерактивних вправ, які дозволяють учням співпрацювати, обмінюватися думками і ідеями, вчитися взаємодіяти та вирішувати завдання разом.

Також важливо використовувати технології та інтерактивні платформи для залучення учнів до навчання, наприклад, вебінари, онлайн ігри, групові чати тощо. Це допомагає створити цікаве та змістовне навчальне середовище, в якому учні можуть вільно виражати свої думки та ідеї, спілкуватися з однолітками та вчителями, розвивати свої творчі здібності та вміння.

В сучасній школі інтерактивні методи розглядаються як такий спосіб організації навчально-пізнавальної діяльності учнів, що забезпечує засвоєння ними змісту й досягнення цілей навчання при розв'язанні визначених завдань. Загалом, використання інтерактивних методів сприяє активізації навчального процесу, розвитку учнівської самостійності, творчості, підвищенню мотивації та інтересу до навчання, досягненню високих ефективних результатів у процесі засвоєння знань та практичному їх використанні.

Інтерактивні методи, прийоми, вправи дозволяють учням на уроках та у позаурочний час здійснювати процес навчання у цікавій активній формі та здобувати нові знання, формувати ключові життєво необхідні компетентності та розвивати наскрізні уміння та навички визначених у Державному стандарті базової освіти.

Інтерактивне навчання – це особлива форма організації діяльності, головним завданням якої є створення комфортних умов навчання, за яких кожен здобувач освіти відчуває свою інтелектуальну спроможність та успішність, а навчальний процес відбувається за умов активної, постійної взаємодії всіх школярів та вчителя [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну увагу дослідженню проблеми інтерактивних методів навчання приділяли видатні сучасні та зарубіжні вчені: О. Пометун, Л. Пироженко [7], а також В. Беспалко, В. Монахова, які «інтерактивність» у навчанні розглядають як здатність до взаємодії, перебування в режимі діалогу, бесіди чи дії. Також їхні наукові дослідження доводять, що інтерактивне навчання дозволяє різко збільшити відсоток засвоєння матеріалу, оскільки впливає не лише на почуття учня, а й на його свідомість. Розробку елементів інтерактивного навчання можна знайти в працях В. Сухомлинського, в творчості вчителів-новаторів (В. Шаталов, Є. Ільїн, С. Лисенкова, Ш. Амонашвілі та ін.), теорії розвивального навчання [5].

Мета статті – розкрити суть й особливості використання інтерактивних методів навчання на уроках, дослідити та обґрунтувати особливості їх використання для залучення учнів до самостійної творчої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Відомими науковцями та практиками визнано, якщо в освітньому процесі педагоги використовують інтерактивні методи і форми навчання, то отримані знання, сформовані уміння і навички, розвинуті особистісні якості, набуті ключові компетентності особистості учня тоді є найефективнішими.

Сучасний педагогічний словник дає таке трактування: «Інтерактивне навчання (від лат. Interaction – «взаємодія») – навчання, побудоване на взаємодії учнів з навчальним оточенням, навчальним середовищем, що служить сферою засвоєння знань» [4, с. 138].

Однією з концептуальних засад творення сучасної української школи – перехід від «наповнення» дитини знаннями до компетентісної освіти. Реалізація такого завдання значною мірою пов'язана із застосуванням відповідних методів, які спонукають аналізувати, класифікувати, порівнювати, узагальнювати результат власної діяльності і саме такими методами навчання учнів є інтерактивні.

Інтерактивні методи – способи навчання, у процесі яких вчитель та учні перебувають в активному режимі діалогу між собою або бесіди. Це цікава співпраця, взаємонавчання: вчитель – учень, учень – учень. При цьому вчитель і учень – рівнозначні та рівноправні суб'єкти навчання, оскільки інтерактивна взаємодія виключає домінування однієї думки над іншою чи одного учасника навчального процесу над іншим. Під час такого спілкування учні вчать критично мислити, бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми та ухвалювати обґрунтовані рішення [1].

Метою інтерактивної взаємодії є створення умов для залучення всіх учасників до процесу пізнання; надання можливості кожному учаснику освітнього процесу розуміти і рефлексувати з приводу того, що він знає і думає; створення атмосфери взаємодії, співпраці, кооперації; забезпечення комфортних умов навчання, які б викликали у кожного слухача відчуття інтелектуальної спроможності, успішності, захищеності, значущості; продуктивне

навчання, постійний взаємозв'язок з життям, предметом діяльності здобувачів освіти, застосуванням отриманих знань у практичній діяльності та повсякденному житті [3, с. 14].

Учень і вчитель, перебуваючи в інтерактивній взаємодії є рівноправними, рівнозначними суб'єктами освітнього процесу. Вони спільно визначають мету діяльності, об'єкт, суб'єкт, засоби діяльності, результати навчання. Під час такого спільного пошуку здійснюється обмін думками, знаннями, способами діяльності, внаслідок чого відбувається рефлексія, оцінювання здобутих результатів. Здобувачі освіти усвідомлюють, чого вони досягли на певній сходинці пізнання, що вони знають, уміють, як виражають своє емоційне ставлення до об'єкта навчання, як володіють оцінними судженнями, як збагатився їхній особистісний досвід творчої діяльності.

Інтерактивні методи не можуть бути «мистецтвом для мистецтва» – вони мають чітко висвітлювати мету уроку, повинні чітко спрямувати до очікуваних результатів. Сама суть «інтерактивності» вводить елемент непередбачуваності. Отже, результат є з одного боку як наслідок підготовки зі сторони педагога, а з іншого – наслідком цілої сукупності реакцій, які проявляються під час уроку. Завдяки інтерактивним методам здобувачі освіти отримують нову творчу освітню якість [6, с. 54].

Інтерактивні методи навчання практично цікаві для усіх учасників освітнього процесу, продуктивні та розвивають креативні здібності учнів, їх пізнавальні інтереси. На заняттях з використанням таких методів навчання з'являється можливість позбавити учнів закомплексованості та промотивувати учнів з невисоким рівнем навчальних досягнень, зацікавивши їх навчальним матеріалом і, тим самим, подарувати радість від особистих успіхів [2]. На таких заняттях здобувачі освіти активно змагаються, жваво спілкуються та сміливо намагаються довести власну думку, вчать працювати в колективі та розвивати свої комунікативні здібності.

Інтерактивні методи навчання можуть бути важливим інструментом для залучення учнів до самостійної творчої діяльності. Шляхом використання інтерактивних підходів, які включають у себе взаємодію, діалог та співпрацю, вчителі можуть стимулювати учнів до більш активної участі у навчальному процесі.

Під час використання інтерактивних методів, учні можуть відчувати себе більш залученими до процесу навчання, оскільки вони мають можливість брати участь у різноманітних активних процесах, спрямованих на розвиток їхніх творчих здібностей. Наприклад, дискусії, групові проекти та інші форми співпраці можуть сприяти активізації творчого мислення учнів.

Зазвичай інтерактивні методи навчання поділяють на дві групи: групові та фронтальні. Ці методи є найбільш уживаними сьогодні і застосовуються на різних етапах уроку, з різною метою. Організація навчання з використанням інтерактивних методів передбачає використання рольових ігор, моделювання життєвих ситуацій, спільне вирішення проблем на основі аналізу обставин та відповідної ситуації тощо.

До групових методів відносять: «Робота в парах», «Робота в трійках», «Робота в малих групах», «Карусель», «Акваріум» тощо.

Суть інтерактивних методів «Робота в парах», «Робота в трійках», «Робота в малих групах» полягає в тому, що учні працюють в парах, групах, виконуючи завдання. Така робота дозволяє швидко виконати вправи, які в звичайних умовах є часомісткими або неможливими та вимагає обміну думками, проведення обговорення, підведення підсумків чи навпаки, виділення несподіваних думок.

Одним з відомих інтерактивних методів навчання є метод «Карусель», який застосовують на уроках трудового навчання в школі. Учні розсаджуються в два кола – внутрішнє і зовнішнє. Внутрішнє коло нерухоме, зовнішнє рухається. Можливі два варіанти використання методу – для дискусії (відбуваються «попарні суперечки» кожного з кожним, причому кожен учасник внутрішнього кола має власні, неповторювані докази), чи для обміну інформацією (учні із зовнішнього кола, рухаючись, збирають дані).

Метод «Акваріум» займає провідне місце в інтерактивному навчанні та взаємодії. У цьому методі одна мікрогрупа працює окремо, в центрі класу, після обговорення викладає результат, а решта груп слухає, не втручаючись. Після закінчення загального обговорення групи зовнішнього кола обговорюють виступ групи і власні здобутки.

Серед найвідоміших фронтальних методів навчання є такі: «Велике коло», «Мікрофон», «Незакінчені речення», «Мозковий штурм», «Мозаїка» тощо.

Досить схожими між собою серед інтерактивних методів навчання є «Велике коло» та «Мікрофон». Суть методу «Велике коло» полягає у тому, що учні сидять по колу і по черзі за бажанням висловлюються з приводу певного питання. Обговорення триває, поки є бажання висловитися. Вчитель може взяти слово після обговорення. А метод «Мікрофон» за своєю суттю є різновидом великого кола. Учні швидко по черзі висловлюються з приводу проблеми, передаючи один одному уявний «мікрофон».

Більш ускладненим варіантом великого кола є метод «Незакінчені речення»: відповідь учня – це продовження незакінченого речення типу «можна зробити такий висновок...», «я вважаю, що...», «я зрозумів, що...», «на мою думку це...».

«Мозковий штурм» – загальновідомий інтерактивний метод та активно використовується на заняттях, суть якого полягає в тому, що всі учні по черзі висловлюють абсолютно всі, навіть аналогічні думки з приводу досліджуваної проблеми. Висловлена думка кожного не критикується і не обговорюється до закінчення усіх висловлювань.

Цікавим інтерактивним методом є «Мозаїка», що поєднує у собі як групову, так і фронтальну роботу. Малі групи працюють над різними завданнями, після чого переформовуються так, щоб у кожній новоствореній групі були експерти з кожного аспекту досліджуваної проблеми.

Педагогічний досвід переконливо свідчить, що інтерактивні методи сприяють оптимізації та інтенсифікації освітнього процесу. Вони дають змогу здобувачам освіти аналізувати навчальну інформацію, творчо підходити до засвоєння навчального матеріалу, полегшити процес засвоєння знань, навчитись формулювати, правильно виражати власну думку, доводити свою точку зору. Також аргументувати та дискутувати, моделювати різні ситуації і збагачувати власний досвід через включення в різні життєві ситуації, уважно слухати іншу людину, поважати альтернативну думку, прагнути до продуктивного діалогу, вчитися будувати конструктивні відносини в групі, визначати своє місце в ній, уникати конфліктів, розв'язувати, шукати компроміси. Інтерактивні методи навчання дають унікальну можливість знаходити спільне розв'язання проблем, розвивати навички проєктної діяльності, виконувати творчі та самостійні роботи тощо.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок. Аналіз педагогічної літератури допоміг дійти таких висновків, що інтерактивні методи навчання є частиною особистісно-зорієнтованого навчання, оскільки сприяють усвідомленню себе як частини колективу, своєї ролі та потенціалу, соціалізації особистості. А з іншого боку, особлива цінність інтерактивних методів навчання полягає в тому, що здобувачі освіти навчаються оптимізації навчального процесу, ефективній роботі в колективі. Вчитель у процесі інтерактивного навчання виступає лише як інструктор і оцінювач здобутих учнями результатів, а основну діяльність учні виконують самостійно, спираючись на власний досвід взаємодії у групах, а також на свої вміння висловлювати власну думку, аналізувати думки однокласників та досягти такої атмосфери в класі, яка найкраще сприяє порозумінню, співробітництву й доброзичливості, а також реалізувати особистісно-зорієнтоване навчання.

Крім того, інтерактивні методи навчання можуть допомогти здобувачам освіти розвивати навички співпраці, комунікації та критичного мислення, що є важливими для їхнього подальшого успіху. Такий підхід також може стимулювати учнів до самостійного вивчення матеріалу та пошуку нових знань.

Отже, використання інтерактивних методів навчання може бути ефективним способом не лише залучити учнів до самостійної творчої діяльності, але й сприяти їхньому загальному розвитку та навчанню.

Список використаних джерел

1. Використання інтерактивних методів навчання. О. М. Ковальова, Н. А. Сафаргаліна-Корнілова, Н. М. Герасимчук, О. А. Кочубей. URL : <http://www.refs.in.ua/m-kochubej-o-a-vikoristannya-interaktivnih-metodiv-navchannya> (дата звернення 23.04.2025).
2. Гадкевич Л. Інтерактивні технології. *Завуч*. 2004. С. 34–39.
3. Галіцина Л. Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання. Київ : Ред. заг. 2015. 134 с.

4. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 2007. 376 с.
5. Інноваційні технології в школі. Київ : Шкільний світ. 2018. 112 с.
6. Інтерактивні методи навчання: Навч. посібник. За заг. ред. П. Шевчука і П. Фенриха-Щецін: Вид-во WSAP, 2015. 170 с.
7. Пометун О., Пирожено Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. Київ, 2011. 135 с.

УДК 373.5.016:004.42

Григорчук Анатолій,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти 11-ТІФм групи
Науковий керівник:
к. пед. н., доц. Цісарук Віталій

ЕФЕКТИВНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ ОБ'ЄКТНО-ОРІЄНТОВАНОМУ ПРОГРАМУВАННЮ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ

Анотація. У статті розглядається значення об'єктно-орієнтованого програмування (ООП) як ключового елементу формування алгоритмічного мислення та моделювальних навичок учнів. Автор підкреслює, що традиційні текстові підходи доповнюються інтерактивними цифровими технологіями: онлайн-платформами, середовищами розробки та ігровими ресурсами, що значно підвищують зацікавленість і результативність навчання. Описано низку інструментів: IDE (BlueJ, PyCharm Edu), візуальні середовища (Scratch, Greenfoot, Alice) та гейміфіковані платформи (Code.org, CodeCombat, Minecraft Education, Screeps), які поступово переводять учня від блокового кодування до реального програмування. Наведено аргументи на користь поетапного підходу – від гри до абстракції – як найефективнішого шляху засвоєння складних концепцій ООП та розвитку критичного і креативного мислення в умовах сучасного ІТ-освіти.

Ключові слова: об'єктно-орієнтоване програмування, цифрові технології в освіті, інтерактивні платформи, гейміфікація, середовища розробки (IDE), Scratch, CodeCombat, Minecraft Education, Screeps.

Annotation. The article explores the significance of Object-Oriented Programming (OOP) as a key element in developing students' algorithmic thinking and modeling skills. The author emphasizes that traditional text-based approaches are now complemented by interactive digital technologies: online platforms, development environments, and gaming resources – which significantly enhance engagement and learning outcomes. A range of tools is described: IDEs (BlueJ, PyCharm Edu), visual environments (Scratch, Greenfoot, Alice), and gamified platforms (Code.org, CodeCombat, Minecraft Education, Screeps). These tools gradually transition learners from block-based coding to real programming. Arguments are presented in favor of a step-by-step approach – from gaming to abstraction – as the most effective way to master complex OOP concepts and cultivate critical and creative thinking in the context of modern IT education.

Keywords. Object-oriented programming, digital technologies in education, interactive learning platforms, gamification, integrated development environments, Scratch, CodeCombat, Minecraft Education, Screeps.

У сучасному освітньому просторі об'єктно-орієнтоване програмування посідає важливе місце як фундаментальна складова формування алгоритмічного мислення, аналітичних навичок і здатності до моделювання складних систем. На відміну від процедурного підходу, ООП дозволяє оперувати абстракціями реального світу, використовуючи такі ключові поняття, як класи, об'єкти, інкапсуляція, успадкування та поліморфізм. Така модель програмування є не лише теоретично актуальною, але й широко застосовується в сучасному ІТ-середовищі — від розробки мобільних застосунків до корпоративних систем, що робить її викладання необхідною умовою сучасної інформатичної освіти.

Разом з тим, ефективність навчання ООП значною мірою залежить від того, наскільки навчальний процес відповідає викликам часу. У цьому контексті цифрові технології виступають не просто додатковим інструментом, а справжнім рушієм змін. Сучасні цифрові технології відкривають нові можливості для якісного викладання цієї складної теми. Онлайн-платформи, такі як Code.org, Code Combat, Scratch, дозволяють подавати матеріал у доступній, інтерактивній формі, що значно полегшує засвоєння понять ООП. Завдяки таким інструментам учні не просто читають теорію, а відразу бачать результат своєї роботи, експериментують з кодом, аналізують помилки.

Як зазначає у своєму дослідженні вчитель інформатики Вельможна О., «впровадження цифрових інструментів... дозволяє реалізувати елементи інтерактивності на високому рівні» [2]. Цифрові ресурси сприяють активнішій участі учнів, підтримують інтерес до предмета й забезпечують можливість індивідуального підходу [2]. Вони стають не додатком, а повноцінним засобом навчання, що підвищує ефективність уроків інформатики.

Таким чином, інтеграція цифрових технологій у вивчення ООП не лише відповідає вимогам часу, а й відкриває нові перспективи для розвитку учнів у сфері програмування.

Серед цифрових інструментів, які варто використовувати для пояснення концепцій об'єктно-орієнтованого програмування, важливе місце займають інтегровані середовища розробки (IDE). Наприклад, BlueJ і PyCharm Edu розроблені спеціально для навчання. Вони дозволяють поступово вводити учнів у структуру класів, показуючи їхню взаємодію, що дуже корисно для пояснення абстракції та наслідування.

Ще одним ефективним інструментом є візуальні платформи, як-от Scratch, Greenfoot. Детальніше розглянемо Scratch. Ця платформа зручна тим, що дозволяє учням спочатку попрацювати з візуальними блоками, сформувавши уявлення про послідовність дій, змінні, події, і тільки потім переходити до складніших понять. Його особливість – простота у створенні власних історій та ігор, що розвиває не лише логіку, а й креативність. У проєктах можна закладати логіку, яка базується на типових ООП-підходах – взаємодія об'єктів, зміна їх властивостей, реагування на події тощо. Scratch дозволяє пояснити, як працює наслідування чи інкапсуляція на прикладі спрайтів з різними ролями та функціями. Це підкреслює Алекав Г. в своїй науковій публікації: «Scratch надає можливість інтерактивно пояснювати складні теми і демонструвати приклади візуально... використання блоків усуває необхідність зосереджуватися на синтаксисі» [1, с. 83].

Greenfoot – це більш складне середовище, яке також базується на принципах ООП. Вони вже оперують класами, об'єктами, і подіями, але візуалізують цей процес, що робить їх добрим проміжним кроком перед переходом до чисто текстового коду. Наприклад, у Greenfoot учні бачать, як об'єкти поведуться на сцені, можуть змінювати властивості, створювати підкласи, що дозволяє доступно пояснити поліморфізм.

Важливою складовою сучасного уроку є онлайн-платформи, які поєднують гейміфікацію з програмуванням. Однією з таких платформ є CodeCombat – це онлайн-сервіс, де учні навчаються, проходячи рівні у вигляді гри. Вони не просто клацають мишкою, а керують персонажами за допомогою справжнього коду – на Python, JavaScript або інших мовах. У кожному рівні діти знайомляться з такими поняттями, як змінні, функції, цикли, і, головне, – об'єкти, методи, властивості, що формує ґрунт для розуміння ООП [5]. Як зазначають Григорчук А., Фуман О., Бабій Н., «CodeCombat намагається зробити навчання програмування захопливим, створюючи ігри, в яких користувачі можуть вирішувати завдання, використовуючи програмування» [3].

Ще одна платформа – Code.org – пропонує навчальні курси з програмування, адаптовані до віку учнів. Вона добре підходить для пояснення базових понять через інтерактивні завдання, мультфільми та візуальні демонстрації. Учні можуть створити програму, де персонажі поведуться по-різному, залежно від того, до якого класу належать. Як зазначають Григорчук А., Фуман О., Бабій Н., «Code.org пропонує безкоштовні уроки та курси з програмування для різних вікових груп» [3]. Це підкреслює роль платформи у популяризації ООП серед школярів.

Такі інструменти не просто допомагають вивчити ООП, а й дозволяють учням відчувати, як працює об'єктний підхід – через взаємодію, через гру, через візуальну логіку, яка потім

поступово перетворюється на код. І саме ця поступовість – від гри до абстракції – є найефективнішим способом пояснити учням складні поняття сучасного програмування.

Окрім уже згаданих платформ, які допомагають вивчати основи об'єктно-орієнтованого програмування, варто звернути увагу й на деякі інші ігрові ресурси, що поєднують у собі навчання та розвагу. Зокрема, Minecraft Education і Screeps є яскравими прикладами того, як сучасні ігри можуть стати ефективними інструментами для навчання програмуванню, особливо для школярів та підлітків.

Minecraft Education – це не просто відома гра, а ціла освітня платформа, яка використовує блокове програмування для розвитку алгоритмічного мислення. На відміну від традиційного підходу, тут діти працюють у середовищі, яке їм вже знайоме і привабливе. Вони будують віртуальні світи, створюють механізми, програмують взаємодії між об'єктами. Все це – завдяки простому та інтуїтивно зрозумілому інтерфейсу блокового коду, що дозволяє зосередитися на логіці, а не на синтаксисі [8]. Як зазначає Ковтанюк М., «Minecraft: Education Edition – це освітня версія гри Minecraft, яка містить спеціальні ресурси та інструменти, що допомагають учителям реалізовувати наскрізну змістову лінію «Основи алгоритмізації та програмування»» [4, с. 174].

Програмування у Minecraft допомагає учням краще зрозуміти базові принципи програмування – від умовних операторів до циклів і подій. Діти можуть створювати автоматичні ферми, захисні механізми, інтелектуальні системи, і при цьому навчатися, навіть не усвідомлюючи, що це навчання. Це особливо важливо для молодшого шкільного віку, коли навчання через гру є найбільш ефективним способом засвоєння нового матеріалу [8]. Ковтанюк М. також підкреслює, що «учні можуть навчитися основам програмування, використовуючи спеціальні блоки програмування, що доступні в Minecraft: Education Edition. Ці блоки дозволяють створювати прості програми, які можуть виконувати різні дії в грі» 4, [с. 174].

Крім того, у Minecraft учні можуть експериментувати з такими концептами, як об'єкти й властивості, і навіть створювати власні міні-програми для ігрового світу. Усе це закладає основу для глибшого розуміння ООП, навіть якщо поки ще не використовується термінологія «клас», «успадкування» чи «інкапсуляція».

Іншим захопливим інструментом є Screeps – гра, що орієнтована на старших школярів і підлітків, які вже мають базові знання в програмуванні. Її назва походить від «scripting creeps». Її суть полягає в тому, що гравець повинен програмувати своїх віртуальних агентів (крипів), які діють у відкритому світі на основі написаного коду.

Screeps використовує справжній JavaScript, і вся логіка поведінки створюється самим гравцем: як крипи збирають ресурси, будують бази, обороняються, взаємодіють з іншими – усе це реалізується через код. Це дає змогу учням вивчити не лише синтаксис мови, але й навички архітектурного мислення, оптимізації алгоритмів, аналізу помилок і роботи з API. Як зазначає автор статті «Screeps: the programming game that will challenge your mind and skills», Stemmer M., «усе, що у тебе є – це твій код, і тільки він визначає, як твоя армія крипів буде діяти в світі гри» [9].

Особливість Screeps полягає в тому, що гра працює 24/7, навіть коли гравець не в мережі. Це додає елементу реального світу: гравець має заздалегідь продумати алгоритми так, щоб вони працювали ефективно без постійного контролю. Це формує відповідальність за власний код і вчить розв'язувати задачі заздалегідь, що є цінним у розробці програмного забезпечення [9].

Ігри, подібні до Minecraft Education та Screeps, демонструють, як цифрові технології можна інтегрувати у викладання складних тем, зокрема ООП. Minecraft підходить для початкового рівня, де діти через візуальні інструменти вивчають структуру програм і логіку. Screeps, натомість, для тих, хто готовий заглибитися у справжнє текстове програмування з усією його складністю та викликами. Ковтанюк М. зазначає: «Minecraft: Education Edition створює не тільки унікальні можливості для навчання, але й розвиває креативність, логічне мислення учнів та навички командної роботи. Цей підхід не лише сприяє вивченню конкретних тем, а й готує учнів до викликів сучасного інформаційного суспільства» [4, с. 175-176].

Такий підхід – від візуального до текстового, від гри до абстракції – дозволяє зробити навчання не лише доступним, а й захопливим. А головне – учні не просто зазубрюють теорію, а набувають практичних навичок програмування у середовищі, яке мотивує, заохочує до експериментів і розвиває критичне мислення.

Із впровадженням цифрових технологій в освітній процес ми спостерігаємо якісні зміни не лише у формі подачі матеріалу, а й у самій суті навчання. Однією з головних переваг цифрових інструментів, таких як Minecraft Education, Scratch, CodeCombat, Screeps та інші, є суттєве підвищення залученості учнів. Інтерактивність цих платформ дозволяє дітям не просто спостерігати, а діяти: створювати, програмувати, експериментувати й миттєво бачити результати своєї роботи. Це стимулює інтерес до предмета, робить навчання живим і динамічним.

Наприклад, в Minecraft Education учні можуть створити власну міні-гру, будуючи логіку на блоках коду – вони самі бачать, як їхні дії змінюють віртуальний світ, а це, у свою чергу, зміцнює розуміння причинно-наслідкових зв'язків і принципів програмування [8]. «Зменшення трудозатрат на програмування методу супроводжується ще одним ефектом: у активну навчально-пізнавальну діяльність включаються навіть ті студенти, які мають недостатню базову підготовку з програмування», – зазначає Семеріков С. [7]. Такий підхід не просто захоплює, він дозволяє відчути, що код – це інструмент творення.

Ще більше занурення у світ програмування пропонує Screeps, де весь процес побудований на справжньому JavaScript-коді. Гравець буквально програмує життя власних «крипів» у відкритому онлайн-світі, що працює безперервно, навіть коли гравець офлайн. Це не просто гра – це симуляція, яка вимагає стратегічного мислення, планування та логіки. Саме таке середовище розвиває аналітичні здібності та критичне мислення – адже кожне рішення потрібно виважено прораховувати і тестувати в реальному часі [9].

Якщо говорити ширше, цифрові інструменти у викладанні програмування – це не лише спосіб пояснити нову тему, а платформа для розвитку цінних життєвих навичок. Як зазначає Руденко Л. у матеріалі, присвяченому важливості вивчення ІТ з раннього віку, «програмування – це не лише вивчення комп'ютерних мов, а й процес, що навчає дітей мислити логічно та структуровано» [6]. Тут ідеться про структуроване мислення, аналіз помилок, пошук рішень, а також про підвищення впевненості у власних силах, адже дитина бачить, що вона може створити щось самостійно – гру, анімацію, сайт.

Окремо варто згадати про розвиток креативності. Завдяки таким інструментам, як Scratch або Minecraft, учні не просто виконують завдання – вони самі обирають тему проєкту, вигадують сюжет, придумують логіку поведінки об'єктів. У процесі вони не лише програмують, а й творять. Це дозволяє дітям втілювати власні ідеї, формувати уявлення про дизайн, архітектуру, взаємодію елементів, а також розвиває візуальне мислення та уміння будувати проєкти «з нуля» [6].

Таким чином, інтерактивне навчання за допомогою цифрових технологій – це не просто про «легше засвоїти матеріал». Це про глибший рівень взаємодії з інформацією, де учень стає учасником, а не спостерігачем. А головне – це інвестиція в розвиток цілісної особистості, здатної критично мислити, творити і впевнено рухатись у цифровому світі.

Цифрові технології – не просто додаток до уроку, а потужний інструмент для пояснення ООП. Інтерактивні середовища (IDE), візуальні та онлайн-платформи дозволяють зробити абстрактні поняття зрозумілими через гру та експеримент. Вони підвищують мотивацію, розвивають критичне мислення й креативність. Як підсумовують Григорчук А., Фуман О., Бабій Н., «використання онлайн сервісів на уроках інформатики перетворює навчання програмування у захопливу та ефективну подорож» [3]. Такий підхід формує у школярів навички, необхідні в професійному середовищі, і готує їх до майбутніх викликів у світі ІТ.

Список використаних джерел

1. Алека Г. І. Особливості використання середовища scratch при підготовці майбутніх вчителів інформатики початкової школи. *Наукові записки*. 2024. Серія: Пед. науки, № 216. С. 82–87. URL: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-216-82-87> (дата звернення: 18.04.2025).

2. Вельможна О. П. Цифрові технології на уроках інформатики. *Освітній проєкт «На Урок» для вчителів*. URL: <https://naurok.com.ua/cifrovi-tehnologi-na-urokah-informatiki-445964.html> (дата звернення: 18.04.2025).
3. Григорчук А. В., Фурман О. А., Бабій Н. В. Використання онлайн сервісів для вивчення програмування на уроках інформатики. *Методичний портал*. URL: <http://metodportal.com/sites/default/files/mp/2023/11/92056/stattya.pdf> (дата звернення: 20.04.2025).
4. Ковтанюк М. Реалізація наскрізної змістової лінії «основи алгоритмізації та програмування» засобами minecraft: education edition. *Věda a perspektivy*. 2023. Т. 11, № 30. С. 170–178. URL: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-11\(30\)-170-178](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-11(30)-170-178) (дата звернення: 22.04.2025).
5. Кот О. Програмування через гру. Сервіс CodeCombat. *ORT-STEM*. URL: <https://stem.ort.org/2022/11/20/game-prog-codecombat/> (дата звернення: 18.04.2025).
6. Руденко Л. Програмування для дітей: чому важливо вивчати ІТ з раннього віку?. *Вечірній Київ*. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/103312/> (дата звернення: 18.04.2025).
7. Семеріков С. О. Об'єктно-орієнтований підхід як засіб активізації пізнавальної діяльності. НПУ ім. М. П. Драгоман., 1999. URL: <https://doi.org/10.31812/0564/702> (дата звернення: 20.04.2025).
8. Go!Teens. Minecraft Education – для серця і перспектив. *Освіта в Україні. Усі навчальні заклади – Education.ua*. URL: <https://www.education.ua/blog/48111/> (дата звернення: 19.04.2025).
9. Stemmer M. Screeps: the programming game that will challenge your mind and skills. *Medium*. URL: <https://merlinstemmer.medium.com/screeps-the-programming-game-that-will-challenge-your-mind-and-skills-fc9c4ab5d2c> (дата звернення: 19.04.2025).

УДК 373.5:744:371.3

Киричук Тарас,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти 11-ТІФм групи
Науковий керівник:
к. пед. н., доц. Омельчук Олександр

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ З ОСНОВ ДИЗАЙНУ ЗА ТЕХНОЛОГІЧНОЮ ГАЛУЗЗЮ

Анотація. У статті здійснено теоретико-методичний аналіз особливостей організації профільного навчання за напрямом «Основи дизайну» у старшій школі в межах технологічної галузі. Розкрито значення дизайн-освіти як інструмента формування проєктного мислення, креативності та професійного самовизначення учнів. Визначено організаційно-педагогічні умови ефективної реалізації навчального процесу: зовнішні (створення розвивального середовища), внутрішні (мотивація, ціннісна сфера, особистісні якості) та матеріальні (технічне, методичне забезпечення). Акцент зроблено на необхідності поєднання художньо-проєктної діяльності з інноваційними освітніми технологіями та міжпредметною інтеграцією. Обґрунтовано важливість середовищного підходу до формування творчого потенціалу старшокласників у контексті їхньої особистісної самореалізації та підготовки до майбутньої професійної діяльності у сфері дизайну.

Ключові слова: профільне навчання, основи дизайну, технологічна галузь, старшокласники, художньо-проєктна діяльність, креативність, розвивальне середовище, організаційно-педагогічні умови, дизайн-освіта, самореалізація, проєктне мислення.

Annotation. The article presents a theoretical and methodological analysis of the organization of specialized education in the field of "Fundamentals of Design" in upper secondary school within the technological sector. The significance of design education is revealed as a tool

for developing project-based thinking, creativity, and students' professional self-identification. The study defines the organizational and pedagogical conditions for the effective implementation of the educational process: external (creation of a developmental environment), internal (motivation, value system, personal qualities), and material (technical and methodological support). Emphasis is placed on the necessity of combining artistic and project-based activities with innovative educational technologies and interdisciplinary integration. The importance of the environmental approach to the formation of students' creative potential is substantiated in the context of their personal self-realization and preparation for future professional activity in the field of design.

Keywords: specialized education, fundamentals of design, technological sector, upper secondary school students, artistic and project-based activity, creativity, developmental environment, organizational and pedagogical conditions, design education, self-realization, project-based thinking.

Постановка проблеми. Спеціалізація «Основи дизайну» дозволяє впровадження основ дизайну як дисципліни, що має могутній освітньо-виховний потенціал у всю систему освіти, а не лише у професійно-дизайнерську. У процесі дизайн-освіти відбувається навчання, виховання, розвиток і формування людини з проєктним мисленням.

Вивчення основ дизайну в процесі профільної технологічної підготовки допоможе учням оволодіти сучасними інформаційними, проєктними та макетними навчальними технологіями, оволодіти базовими компетенціями в навчальній проєктно-технологічній діяльності (дизайн- діяльності) [5].

Таким чином, у зв'язку із тим, що за останні десятиліття практика дизайну надзвичайно ускладнилася, проєктування принципово нових виробів, художньо-конструкторські зміни у зовнішньому вигляді промислової продукції, ландшафтного проєктування, графічного дизайну тощо неможливі без серйозної зміни її технічних характеристик. Тому виникає необхідність вивчення профілю «Основи дизайну» учнями старшої школи, бо на сьогоднішній день неможливо знайти сфери виробничої чи соціальної практики нашої країни, у якій би не брали участь професійні дизайнери.

Затребуваність і необхідність дизайн-освіти в свою чергу потребує і методичних рекомендацій по організації освітнього процесу під час профільного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми методики профільного навчання та основ дизайну в загальноосвітніх, профільних навчальних закладах досліджують: В. Вдовиченко [1], О. Коберник [2], В. Стешенко [3], А. Тарара [4], В. Тименко [6] та ін.

У результаті аналізу робіт вищезазначених авторів та інших дослідників було виявлено їх безперечне теоретико-методологічне значення. Разом з цим, наявні розробки не відображають з достатньою повнотою основні положення щодо змісту і методики проведення занять із спеціалізації «Основи дизайну» в процесі профільного навчання старшокласників.

Мета статті – здійснити теоретико-методичний аналіз сутності технологічної профільної галузі з «Основах дизайну» та надати методичні рекомендації організації проведення занять на основі організаційно-педагогічних умов.

Виклад основного матеріалу. Запровадження профільного навчання у старших класах дає змогу повноцінно реалізувати завдання, що стоять перед сучасною технологічною освітою, зокрема й у межах спеціалізації «Основи дизайну». Така форма навчання орієнтована на урахування освітніх потреб, інтересів і здібностей старшокласників, сприяючи їхньому професійному самовизначенню. Вона забезпечує набуття учнями необхідних знань, умінь і навичок у галузі технологій та водночас формує особистісні якості, що необхідні для творчої, активної та практико-орієнтованої діяльності. Таким чином, профільне навчання виступає як інструмент диференціації та індивідуалізації освітнього процесу, що дає змогу гнучко реагувати на особисті запити учнів і забезпечувати відповідність навчання їхнім професійним прагненням.

Підсумовуючи, варто зазначити, що як наукові спостереження, так і практичний досвід підтверджують ефективність профільного навчання як фінального етапу системи технологічної освіти. Включення до її структури спеціалізації «Основи дизайну» є обґрунтованим не лише з позицій гуманізації освіти, а й через необхідність формування у

старшокласників компетентностей у сфері дизайн-діяльності, що відповідають їх рівню розвитку та типу мислення.

Особливістю такої підготовки є акцент на логічне й емоційне мислення учнів, інтеграція знань із різних дисциплін, значущість курсу креслення у 8-9 класах як підґрунтя, а також практична спрямованість занять на виконання реальних проєктів. Проаналізовані наукові джерела дозволяють виокремити основні причини доцільності впровадження дизайн-освіти: розвиток естетичних потреб і творчості, підвищення чутливості до краси й естетики, необхідність виховання майбутніх свідомих споживачів і виробників, а також сприяння розвитку життєвих компетентностей і самореалізації.

Важливу роль у цьому процесі відіграють організаційно-педагогічні умови, які визначають результативність навчального середовища. Вони охоплюють як зовнішні умови функціонування освітнього процесу, так і внутрішні параметри особистості, від яких залежить успішне формування художньо-проєктних знань та вмінь у старшокласників.

Аналіз наукових праць представників різних галузей дозволив виокремити ключові аргументи на користь впровадження дизайн-освіти у структуру старшої профільної школи. До основних чинників, що обґрунтовують таку потребу, належать:

- здатність спрямувати естетичні прагнення та творчий потенціал старшокласників на осмислення навколишнього світу через практичну діяльність у сфері дизайну;
- висока сприйнятливості підлітків до естетичного виховання, розвитку художнього смаку та здатності помічати й творити красу в оточенні та власних виробках;
- потреба формувати в молоді естетичні цінності як майбутніх споживачів і творців продукції, з метою запобігання бездушності та безтактності у майбутній професійній діяльності;
- можливість розвитку життєво важливих, зокрема творчих, компетентностей, що сприятимуть усвідомленню свого покликання в суспільстві, самовираженню та особистісному становленню.

Успішність викладання навчального курсу «Основи дизайну» безпосередньо залежить від наявності й дотримання відповідних організаційно-педагогічних умов. Ці умови є визначальними чинниками, що впливають на результативність навчального середовища, в межах якого формуються та реалізуються досліджувані процеси.

Педагогічні умови доцільно розглядати як комплекс зовнішніх аспектів організації освітньої діяльності (матеріально-технічне забезпечення, методичне наповнення, форми та методи роботи), а також внутрішніх характеристик учнів (особистісні якості, мотивація, ціннісні орієнтири), від яких залежить ефективність формування в них художньо-проєктних знань і навичок.

У ході дослідження було з'ясовано, що ефективному навчанню старшокласників за спеціалізацією «Основи дизайну» сприяє низка важливих педагогічних умов. Серед них:

1. Формування стійкого інтересу до творчої проєктної діяльності через систематизоване використання матеріалів з мистецтвознавства, що пробуджують емоційну та естетичну чутливість школярів, а також ретельний підбір об'єктів для проєктування.
2. Використання активних і інтерактивних методів навчання, зокрема ділових ігор, імітацій, проєктного методу, конструювання, моделювання та макетування.
3. Оволодіння учнями мовою графічної виразності, яка дозволяє передавати ідею та художній задум через образотворчі техніки, матеріали, різноманітні види творчої діяльності й комбінування індивідуальних та колективних форм роботи.
4. Забезпечення міжпредметної взаємодії, зокрема з трудовим навчанням, кресленням і образотворчим мистецтвом.
5. Постійне педагогічне супроводження та моніторинг самостійної художньо-проєктної роботи учнів.
6. Індивідуалізований підхід, що базується на створенні ситуацій успіху для школярів із низькою мотивацією, розвитку творчих якостей, формуванні позитивної самооцінки та віри у власні можливості.
7. Створення спеціальних умов для розвитку креативності, таких як заохочення до творчого самовираження та вільний вибір теми художнього проєкту.

У підсумку було визначено три основні групи організаційно-педагогічних умов, необхідних для успішного впровадження профільного навчання за напрямом «Основи дизайну»:

- зовнішні умови, спрямовані на формування стимулюючого, розвивального освітнього середовища;
- внутрішні умови, що залежать від особистісного потенціалу старшокласників;
- матеріальні умови, які забезпечують належний рівень ресурсної підтримки навчального процесу художньо-проектного спрямування.

До зовнішніх організаційно-педагогічних умов, що забезпечують ефективне впровадження профільного навчання за напрямом «Основи дизайну» для старшокласників, належать такі складові:

1. Орієнтація освітнього процесу на всебічний розвиток творчої особистості учня, виявлення та підтримку його унікальних рис, а також формування здатності до продуктивної діяльності в сфері дизайну.

2. Гармонійне поєднання різних видів навчальної активності – від репродуктивної до проблемно-пошукової і творчої з метою поступового й системного формування художньо-проектних умінь та знань.

3. Раціональне структурування змісту, методів та форм організації навчального процесу, що сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу у сфері дизайн-освіти.

4. Застосування ефективних педагогічних прийомів і методів, які дозволяють досягти високих результатів при мінімальних витратах часу й зусиль.

Усі зазначені умови покликані створити стимулююче, розвивальне середовище для творчої художньо-проектної діяльності школярів.

Таке розвивальне середовище варто розглядати як складну, багатофакторну педагогічну систему, що об'єднує соціальні, духовні, матеріальні та інші аспекти навчального процесу. Його сутність полягає в органічному поєднанні науково-предметного, соціального і творчого компонентів, що тісно переплетені й взаємно зумовлюють один одного.

У межах такого середовища учасники освітнього процесу реалізують свої творчі проекти, активно застосовуючи науково-предметні знання у контексті наявних соціальних взаємодій. Відтак, якість розвивального середовища визначається трьома ключовими чинниками: характером соціальних відносин, рівнем взаємозв'язку між науково-предметним і соціальним компонентами, а також творчим, продуктивним використанням наукових знань у практичній дизайнерській діяльності.

Формування розвивального середовища для творчої художньо-проектної діяльності відбувається за умови впровадження інноваційних методів навчання та опосередкованого управління, яке має прихований характер. Важливо організувати навчальний процес так, щоб кожен учень активно долучався до творчого пошуку знань, відчував потребу у саморозвитку та самовизначенні. У такому середовищі педагоги також виступають учасниками пошуку шляхів розвитку здатності старшокласників до самоактуалізації, що сприятиме активному зворотному зв'язку з боку учнів.

Під час проектування розвивального середовища доцільно використовувати середовищний підхід, який виступає не лише як дослідницька методологія, а й як технологія організації. Виділяють два рівні її впровадження: макрорівень – це створення творчого середовища на рівні кафедри, факультету або напряму підготовки «Технологічна освіта» у міжвузівському контексті; та мікрорівень – реконструкція середовища в освітньому сенсі через створення умов для особистісного творчого розвитку учнів шляхом актуалізації їхньої художньо-проектної активності, що допомагає розкрити внутрішній потенціал.

Проектування особистісно-розвивальних ситуацій як складових середовища суттєво відрізняється від стандартного створення навчальних ситуацій з предметною орієнтацією. Головна різниця полягає у залученні учнів до різноманітних міжособистісних взаємодій, які розширюють їхній життєвий досвід, моделюють реалії майбутньої професійної діяльності педагога, формуючи усвідомлений вибір стилю життя у професійному контексті, соціального кола та ставлення до педагогіки. В межах такого середовища школярі щодня вирішують питання: як будувати ефективну співпрацю з однокласниками та вчителем для реалізації

цікавого проєкту, до кого звернутись у разі творчої кризи, як раціонально розподіляти час для виконання складних графічних завдань та який об'єкт проєктування обрати.

Усі елементи розвивального середовища, орієнтованого на творчу художньо-проєктну діяльність повинні бути спрямовані на підтримку провідної ідеї самовдосконалення особистості учня. Водночас така цілеспрямована професійно-особистісна самореалізація буде справді результативною лише за умови, що учень сприйматиме різні аспекти своєї діяльності, труднощі, перемоги й невдачі як можливість для особистісного зростання. Ідея саморозвитку повинна стати для нього глибоко особистісною цінністю, внутрішнім орієнтиром, що стимулює творче становлення.

До ключових внутрішніх чинників, що впливають на ефективність профільного навчання старшокласників за курсом «Основи дизайну», належать:

1. Рівень мотивації до художньо-проєктної діяльності;
2. Система ціннісно-смыслових орієнтирів особистості;
3. Особистісні якості учня.

Формування художньо-проєктних знань і навичок у старшокласників значною мірою залежить від їхнього особистісного потенціалу. Основним рушієм цього потенціалу є мотивація – як до здобуття професійних знань у галузі дизайну, так і до освоєння загальних умінь, пов'язаних з цією сферою. Йдеться про розвиток стійкого інтересу до художньо-проєктної діяльності, що передбачає засвоєння учнями систематизованих знань про основні поняття, явища, принципи, методи та способи дизайну, а також уміння творчо вирішувати нестандартні задачі у змінних умовах.

Залучення старшокласників до діяльності у сфері дизайну сприяє не лише формуванню відповідних знань та навичок, а й розвитку здатності виконувати складні завдання на основі творчого підходу. Це включає ситуації подолання труднощів, досягнення результату, взаємної підтримки та ефективної співпраці.

Наголосимо, що вплив зазначених внутрішніх умов значною мірою залежить від самого учня – від його мотивації, світогляду, ціннісних орієнтирів та особистісних якостей, які формують базу для успішної художньо-проєктної діяльності.

До матеріальних чинників, що сприяють ефективній дизайн-освіті старшокласників шляхом організації предметно-орієнтованого середовища, належать технологічне та науково-методичне забезпечення художньо-проєктної підготовки згідно з її основними пріоритетами. Розглядаючи ефективність цього процесу з точки зору оптимізації, слід відзначити, що саме результативний вплив цих форм супроводу на розвиток фахової підготовки учнів і досягнення визначених навчальних цілей є ключовим чинником підвищення якості формування художньо-проєктних знань і навичок.

Технологічне забезпечення підготовки реалізується через інтеграцію інформаційних технологій у навчальний процес, зокрема шляхом використання систем автоматизованого проєктування (САПР). Науково-методичний супровід включає створення сучасного навчально-методичного інструментарію для підтримки художньо-проєктної діяльності учнів, серед якого – електронні посібники, навчально-методичні комплекси дисциплін та інші педагогічні програмні засоби.

Висновки. У результаті проведеного теоретико-методичного аналізу встановлено, що профільне навчання з основ дизайну є важливим складником сучасної технологічної освіти старшокласників, який сприяє не лише формуванню базових компетентностей у сфері художньо-проєктної діяльності, а й розвитку творчих здібностей, просторового мислення, естетичного смаку та професійного самовизначення.

Визначено, що ефективність впровадження спеціалізації «Основи дизайну» значною мірою залежить від створення цілісного розвивального середовища, яке поєднує інноваційні освітні технології, активні форми роботи, міжпредметну інтеграцію та особистісно орієнтований підхід. Особливу роль у цьому процесі відіграють організаційно-педагогічні умови, які поділено на зовнішні, внутрішні та матеріальні.

Доведено, що профільне навчання має здійснюватися з урахуванням індивідуальних особливостей учнів, їхніх інтересів і професійних намірів, а також передбачати використання методів, які активізують пізнавальну діяльність, заохочують до самовираження й самореалізації у творчому процесі.

Отже, запровадження профільної підготовки за напрямом «Основи дизайну» в структурі технологічної освіти створює умови для гармонійного поєднання освітньо-виховного процесу з творчою діяльністю, сприяє гуманізації навчання, формуванню життєвих компетентностей і розвитку особистості учня як майбутнього фахівця або свідомого споживача культурного простору.

Список використаних джерел

1. Вдовченко В., Сімонік А., Тименко В. Промисловий дизайн: Програма для 10-11 класів. Профільне навчання. Сільська школа України. 2004. №31. С.10–22.
2. Коберник О. М., Терещук А. І. Теорія і методика профільного технологічного навчання учнів в старшій школі : навчальний посібник. Умань : ФОП Жовтий, 2013. 365 с.
3. Стешенко В. Особливості профільної підготовки старшокласників за напрямком «Основи дизайну» Молодь і ринок. 2010. № 11. С. 27-31
4. Тарара А. М. Методологічні аспекти проєктування змісту профільного навчання технологій у старшій школі. Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць / [ред. кол.; голов. Ред. О. М. Топузов]. Київ : Педагогічна думка, 2016. Вип. 16. С. 403–414.
5. Технології. 10-11 класи: Програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Технологічний напрям. Спеціалізація «Основи дизайну» : веб сайт. URL: http://mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869542/ (дата звернення 18.02.2025).
6. Тименко В. П. Неперервна система дизайн-освіти : стан і перспективи її розвитку в основній ланці загальноосвітньої школи. Молодь і ринок. 2006. № 8. С. 50–54.

УДК: 372.8:7.05:7.01

Мартинців Ірина,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти, 11-ТІФзм групи
Науковий керівник:
к. пед. н., доц. Цісарук Ірина

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ ТА КУЛЬТУРИ ДИЗАЙНУ В УЧНІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. У статті розглядається проблема формування естетичного смаку та культури дизайну в учнів на уроках технологій як важлива складова сучасної загальної середньої освіти. Автор акцентує увагу на зростаючій ролі дизайну в житті суспільства та необхідності естетичного й технологічного виховання школярів. Зазначено, що уроки технологій створюють унікальні можливості для розвитку дизайнерського мислення, естетичного сприйняття та практичних навичок через проєктну діяльність. Визначено педагогічні умови, що сприяють ефективному формуванню дизайнерської компетенції, яка включає креативний, естетичний, технологічний, проєктно-конструкторський та комунікативний компоненти. Підкреслено важливість міждисциплінарного підходу та використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. У статті обґрунтовано доцільність створення сприятливого освітнього середовища для формування гармонійно розвиненої, креативної та естетично освіченої особистості.

Ключові слова: естетичний смак, культура дизайну, дизайнерська компетенція, учні, уроки технологій, творчі проєкти.

Annotation. The article is devoted to the problem of forming students' aesthetic taste and design culture in the context of modern technological education. It emphasizes the importance of design in all spheres of human activity and the need to develop students' ability to perceive, evaluate, and create aesthetically and functionally balanced objects. The authors highlight the unique potential of technology lessons in general secondary education for the integration of theoretical knowledge and practical design activities. Special attention is given to the concept of design competence, which is considered as an integrated ability to creatively solve project tasks

using artistic, technological, and communicative skills. The pedagogical conditions for the effective formation of aesthetic taste and design culture are outlined, including interdisciplinary integration, project-based learning, creative experimentation, and the use of modern ICT tools. The article also explores the educational value of analyzing professional design samples and engaging students in reflective evaluation of their own creative work. The study substantiates the relevance of a holistic approach that combines artistic, technological, and emotional components to foster a student's designer mindset and cultural awareness.

Keywords: *aesthetic taste, design culture, design competence, students, technology lessons, creative projects.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується зростанням ролі дизайну в усіх сферах людської життєдіяльності. Від предметного світу до віртуального простору, дизайн формує наше оточення, впливає на функціональність, естетику та емоційне сприйняття об'єктів. У сучасному освітньому середовищі все більше уваги приділяється розвитку особистості школяра як гармонійної, творчої, креативної та культурно освіченої людини. Одним із важливих завдань загальної середньої освіти, зокрема технологічної галузі, є формування в учнів естетичного смаку та основ культури дизайну.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика формування дизайнерської культури та компетенції знайшла відображення у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Дослідження науковців О. Марущак, Н. Дрончак, Н. Шевчук присвячено педагогічним умовам формування дизайнерської компетенції [3]; вчена Ю. Кулінка вивчала формування дизайнерської компетенції засобами міжпредметних дизайн-орієнтованих завдань з комп'ютерної графіки [1] та досліджувала формування дизайнерської культури в учнів у процесі профільного навчання [2]; дослідниці Ю. Срібна та О. Кудря розглядали значення творчих проєктів у формуванні дизайнерської компетенції [5]. Попри це, питання особливостей формування естетичного смаку та культури дизайну на уроках технологій потребує більш глибокого та системного дослідження та розкриття особливостей формування естетичного смаку та культури дизайну в учнів на уроках технологій.

Виклад основного матеріалу. Сучасні заклади загальної середньої освіти виконують важливу місію – не лише озброєння учнів знаннями, а й формування естетично розвиненої, креативної, соціально активної особистості. В умовах стрімкого розвитку інформаційно-візуального середовища та домінування культури споживання зростає потреба у вихованні в здобувачів освіти здатності розуміти й оцінювати красу, гармонію, доцільність речей, що їх оточують. Саме тому питання формування естетичного смаку та культури дизайну в учнів набуває особливої актуальності.

Уроки трудового навчання та технологій створюють унікальні можливості для розвитку естетичного сприйняття, дизайнерського мислення, практичних навичок у процесі творчої проєктної діяльності. На перетині технологічного, художнього та етичного компонентів формується дизайнерська культура школяра – важлива складова його загальної культури. Через виготовлення виробів, створення проєктів, моделювання та оформлення учні не лише опановують технології, а й вчать бачити, створювати й цінувати красу в повсякденному житті.

Естетичний смак – це здатність людини емоційно та інтелектуально сприймати красу, оцінювати якість предметного світу з точки зору гармонії форми, кольору, матеріалу, функціональності. Культура дизайну ж охоплює здатність створювати практичні й естетично виразні речі, враховуючи потреби людини, особливості середовища та сучасні тенденції. Важливо, щоб учні змалку привчалися сприймати навколишній світ як простір, у якому дизайн і естетика взаємодіють із практичністю й технологічністю [2].

Уроки технологій створюють сприятливі умови для поєднання теоретичних знань з практичною діяльністю. Саме тут учні мають змогу не лише ознайомитися з основами дизайну, а й застосовувати ці знання у творчих проєктах, моделюванні та виготовленні власних виробів. Під час виконання таких завдань формується вміння бачити красу в предметах, які створюєш власноруч, розвивається чуття композиції, колористики, симетрії, ритму, пропорції.

Важливо, щоб педагог на уроках технологій не обмежувався лише технічними інструкціями, а спонукав учнів до самостійного пошуку ідей, експериментування з матеріалами та техніками, аналізу дизайнерських рішень. Наприклад, створення моделей предметів інтер'єру, аксесуарів, одягу чи упаковки може бути чудовим способом поєднати знання з естетики, креслення, матеріалознавства та конструювання. Така діяльність сприяє розвитку емоційної сфери, формуванню смаку, відповідального ставлення до якості та естетики навколишнього середовища.

Не менш важливим є вивчення прикладів професійного дизайну, ознайомлення з роботами відомих дизайнерів, аналіз сучасних трендів. Це дозволяє учням не лише наслідувати, а й осмислювати творчість як процес, що потребує глибокого розуміння функціональності, ергономіки, візуальної гармонії.

Також формування естетичного смаку та культури дизайну неможливе без міждисциплінарного підходу. Уроки технологій мають бути тісно пов'язані з образотворчим мистецтвом, історією культури, природничими науками. Такий підхід забезпечує цілісне сприйняття учнями світу як гармонійної єдності форми, змісту і функції.

Процес формування естетичного смаку та культури дизайну в учнів на уроках технологій, на нашу думку, буде ефективно здійснюватися відповідно до певних педагогічних умов:

- поєднання знань з технологій, образотворчого мистецтва, історії мистецтва, графічного дизайну, архітектури;
- використання міжпредметних зв'язків для розуміння стилю, композиції, кольору;
- реалізація учнівських проєктів із дизайну предметів, інтер'єру, упаковки, одягу тощо;
- стимулювання креативного пошуку, візуального моделювання, створення авторських рішень;
- оформлення кабінету технологій у візуально привабливому стилі;
- наявність естетичних зразків, добір якісних матеріалів і інструментів;
- доступ до цифрових галерей, презентацій, дизайнерських кейсів;
- впровадження комп'ютерного моделювання, графічних редакторів, AR/VR-технологій;
- знайомство з прикладами сучасного графічного, промислового, веб- і предметного дизайну;
- урахування індивідуальних естетичних вподобань учнів;
- створення умов для самовираження та розвитку дизайнерського мислення;
- забезпечення свободи вибору засобів і матеріалів;
- навчання основ композиції, колористики, ергономіки, стилістики;
- організація обговорень і самооцінки створених робіт, порівняння з професійними зразками.

За таких умов на уроках технологій в учнів буде також формуватися дизайнерська компетентність, що дає можливість практично реалізовувати дизайнерські ідеї. Людина з розвиненою дизайнерською культурою може оцінити красу та функціональність, а з компетентністю – ще й самостійно створити якісний дизайн-продукт.

Розглядаючи сутність поняття «дизайнерська компетенція» в контексті уроків технологій, варто визначити її як інтегровану здатність учня застосовувати знання, уміння та особистісні якості для творчого розв'язання проєктних завдань, розробки естетично привабливих, функціональних та технологічно обґрунтованих об'єктів [5]. Ключовими компонентами дизайнерської компетенції, що формуються на уроках технологій, є:

- 1) креативний компонент (здатність генерувати оригінальні ідеї, знаходити нестандартні рішення та експериментувати з формою, кольором і матеріалами);
- 2) естетичний компонент (розвинений художній смак, розуміння принципів композиції, гармонії та стилю);
- 3) технологічний компонент (знання про властивості різних матеріалів, володіння інструментами та технологіями обробки, розуміння технологічних процесів);
- 4) проєктно-конструкторський компонент (уміння розробляти технічну документацію, креслення, ескізи, макети та прототипи);
- 5) комунікативний компонент (здатність презентувати власні дизайнерські ідеї, аргументувати свої рішення та співпрацювати в команді) [6].

Ефективне формування дизайнерської компетенції на уроках технологій значною мірою залежить від створення сприятливих педагогічних умов. До таких умов належать:

- забезпечення мотивації та пізнавального інтересу учнів (використання проблемних ситуацій, ігрових елементів, заохочення творчої ініціативи);
- організація активної проєктної діяльності (надання учням можливості самостійно визначати тему проєкту, планувати роботу, вибирати матеріали та технології, оцінювати результати);
- створення атмосфери співробітництва та взаємодопомоги (організація групової роботи, обмін ідеями, взаємне оцінювання);
- використання міждисциплінарних зв'язків (інтеграція знань з образотворчого мистецтва, математики, фізики, інформатики для більш глибокого розуміння дизайнерських принципів та технологічних процесів);
- застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (використання графічних редакторів, програм для 3D-моделювання, інтернет-ресурсів для пошуку інформації та натхнення).

Проєктна діяльність є одним з найбільш ефективних методів формування дизайнерської компетенції учнів на уроках технологій. У процесі роботи над проєктом учні проходять усі етапи дизайнерського процесу: від визначення проблеми та генерування ідей до розробки концепції, створення прототипу та презентації результату. Як слушно зазначає дослідниця Л. Мартинець, «проєктна діяльність сприяє розвитку творчих рис особистості, новому типу відносин між учителем й учнем, основою яких є співпраця, відкритість і довіра» [4, с. 11].

Варто також додати, що міждисциплінарні зв'язки збагачують проєктну діяльність, дозволяючи учням застосовувати знання з різних предметів для створення більш комплексних та оригінальних проєктів. Наприклад, під час проєктування та виготовлення годівнички для птахів учні можуть використати знання з біології про те, які види птахів живуть у нашому регіоні та чим вони харчуються, з математики – для вимірювання та розрахунку розмірів деталей годівнички, а з образотворчого мистецтва – для її декорування та надання естетичного вигляду.

Отже, використання інформаційно-комунікаційних технологій відкриває нові можливості для розвитку дизайнерських навичок учнів. Графічні редактори дозволяють створювати ескізи та макети, програми для 3D-моделювання – візуалізувати об'єкти в тривимірному просторі, інтернет-ресурси – досліджувати світові тенденції в дизайні та знаходити необхідну інформацію.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Формування естетичного смаку та культури дизайну в учнів є важливою складовою сучасної технологічної освіти, що спрямована не лише на засвоєння технічних знань і навичок, а й на розвиток особистості, здатної до творчості, критичного мислення та естетичного сприйняття навколишнього світу. Уроки технологій створюють сприятливі умови для реалізації цього завдання завдяки поєднанню практичної діяльності, візуального мислення та художнього компонента.

Реалізація означеної мети вимагає дотримання ряду педагогічних умов: інтеграції з мистецькими дисциплінами, організації проєктно-творчої діяльності, використання цифрових інструментів дизайну, створення естетичного навчального середовища та особистісно орієнтованого підходу до навчання. Такий комплексний підхід сприяє розвитку у школярів не лише дизайнерських умінь, а й загальнокультурних якостей – смаку, гармонійного мислення, творчої ініціативи.

Отже, систематична й цілеспрямована робота над формуванням естетичного смаку та культури дизайну сприяє вихованню учнів як освічених, естетично чутливих, творчо активних особистостей, здатних не лише споживати, а й створювати сучасне культурно значуще середовище.

Список використаних джерел

1. Кулінка Ю. С. Міжпредметні дизайно-орієнтовані завдання з комп'ютерної графіки як ефективний спосіб формування дизайнерської компетентності майбутніх учителів

технологій. *Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 7. Черкаси : Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького, 2016. С.61-66.

2. Кулінка Ю. С. Теоретико-методичні основи формування дизайнерської культури в учнів у процесі профільного навчання. Трудове навчання та креслення у контексті сучасних інновацій: теоретико-методичні аспекти : кол. монограф. / за ред. О. Д. Літковець. Рівне, 2018. С. 161–181.

3. Марущак О. В., Дрончак Н. А., Шевчук Н. О. Педагогічні умови формування у майбутніх учителів трудового навчання та технологій дизайнерської компетентності. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій: теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Вінниця, 2019. Вип. III. С. 68–73.

4. Мартинець Л. А. Проєктна діяльність у навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. № 3. С. 10–13. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2015_3_4 (дата звернення: 29.04.2025).

5. Творчі проєкти як ефективний засіб формування дизайнерської компетенції здобувачів освіти при вивченні освітніх компонентів «Основи дизайну» та «Декоративно-прикладна творчість з практикумом». *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Випуск 210. 2023. С. 177–181.

6. Thepkaw J., Nithichaiyo E., Lertthahan P. Cultivating Design Thinking Competency towards High School Students by using Real-World Problems/ 9th *International STEM Education Conference (iSTEM-Ed)*, Cha-am, Hua Hin, Thailand, 2024, pp. 1–5. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/document/10663130> (дата звернення: 20.04.2025).

УДК 373.3.091.33

Панасюк Ірина,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти 31-ІФ групи
Науковий керівник:
викл. Клак Дмитро

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ BLENDER В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НА ПРИКЛАДІ СТВОРЕННЯ МАКЕТУ ЗАМКОВОЇ ГОРИ

Анотація. У статті розглядається методика використання програмного забезпечення Blender у загальноосвітньому процесі для розвитку цифрових, творчих і просторових навичок учнів. Особливу увагу приділено створенню навчального макету історичної пам'ятки – Замкової гори – як прикладу міждисциплінарного підходу на основі інтеграції інформатики, історії та технологій. Обґрунтовано педагогічну доцільність використання тривимірного моделювання для формування ключових компетентностей, зокрема проєктного мислення, цифрової грамотності та патріотичної свідомості. У процесі реалізації практичного кейсу продемонстровано поетапну побудову 3D-моделі, її підготовку до друку та використання макету у навчальних і виховних заходах.

Ключові слова: Blender, 3D-моделювання, освітній процес, історичний макет, Замкова гора, цифрові технології, патріотичне виховання, міжпредметні зв'язки, практична методика.

Annotation. The article discusses the methodology of using Blender software in the general education process to develop students' digital, creative and spatial skills. Particular attention is paid to the creation of an educational model of a historical monument – Castle Hill – as an example of an interdisciplinary approach based on the integration of computer science, history and technology. The pedagogical feasibility of using three-dimensional modeling to develop key competencies, including project thinking, digital literacy, and patriotic consciousness, is substantiated. The practical case study demonstrates the step-by-step construction of a 3D model, its preparation for printing, and the use of the model in educational and training activities.

Keywords: *Blender, 3D modeling, educational process, historical model, Castle Hill, digital technologies, patriotic education, interdisciplinary connections, practical methodology.*

Сучасна школа перебуває у фазі активного переходу до цифрового навчального середовища, що зумовлює необхідність впровадження інноваційних освітніх технологій, зокрема засобів 3D-моделювання. Одним із найбільш перспективних напрямів у цьому контексті є застосування програмного забезпечення Blender, яке дозволяє реалізовувати навчальні проекти з високим ступенем інтерактивності, творчості та практичної значущості [2, с. 112]. Проте, незважаючи на доступність та функціональність Blender, у закладах загальної середньої освіти його використання досі залишається фрагментарним. Відсутність чітко сформованої методики застосування 3D-моделювання як навчального інструмента, обмежене навчально-методичне забезпечення та нестача підготовки педагогів стримують ефективну реалізацію цієї технології. Водночас національні освітні стратегії акцентують увагу на розвитку ключових компетентностей, серед яких важливе місце займають цифрова грамотність, креативність, технічне мислення та здатність працювати в команді [4, с. 15]. Технології тривимірної візуалізації відкривають широкі можливості для формування саме таких навичок у процесі реалізації міжпредметних проектів. Особливо важливим є застосування 3D-моделювання у зв'язку з патріотичним вихованням, адже відтворення історичних об'єктів та культурних пам'яток сприяє поглибленню знань учнів про рідний край і формує стійку громадянську позицію [7, с. 27]. Таким чином, виникає необхідність розробки науково обґрунтованої методики інтеграції Blender у шкільний навчальний процес із урахуванням його дидактичних, виховних і технологічних можливостей.

Реформа загальної середньої освіти, зокрема впровадження концепції Нової української школи (НУШ), акцентує увагу на розвитку компетентнісного підходу до навчання, що передбачає формування у здобувачів освіти таких ключових умінь, як цифрова компетентність, здатність до критичного мислення, креативність, ініціативність, а також громадянська свідомість і національна ідентичність [8, с. 10].

Інтеграція 3D-моделювання в освітній процес сприяє реалізації зазначених завдань, оскільки поєднує технічну, творчу й дослідницьку діяльність. Так, створення навчальних проектів у середовищі Blender дозволяє учням поєднувати знання з інформатики, історії, образотворчого мистецтва та трудового навчання, що відповідає міжпредметному підходу в освіті [6, с. 44-45]. Крім того, проектна діяльність у сфері 3D-моделювання відповідає одному з важливих завдань сучасної освіти – підготовці учнів до реального життя шляхом розвитку практичних навичок. Особливо актуально це для професійної орієнтації та підготовки до майбутньої діяльності в галузях дизайну, архітектури, інженерії, медіа та ІТ.

Метою цієї публікації є теоретичне обґрунтування та практична демонстрація можливостей використання програмного забезпечення Blender в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти, зокрема через створення навчальних 3D-проектів на прикладі макету історико-культурного об'єкта – Замкової гори.

Виклад основного матеріалу. На початковому етапі реалізації проекту було визначено загальну концепцію, мету та завдання роботи. Було вирішено створити макет Замкової гори, оскільки цей об'єкт має важливе історичне та культурне значення для нашого регіону, а також є цікавим із погляду архітектурної реконструкції. Основна ідея полягала у поєднанні цифрового моделювання, історичних досліджень і практичного застосування 3D-друку. Перш за все, проводився збір матеріалів необхідних для точного відтворення об'єкта. Для цього опрацювали історичні джерела, фотографії, плани, а також краєзнавчі публікації. Це дозволило скласти уявлення про вигляд Замкової гори в різні історичні періоди та визначити, які саме архітектурні елементи доцільно включити в макет.

Наступним кроком став вибір програмного забезпечення. Для моделювання було обрано Blender – безкоштовну й багатофункціональну програму, яка активно використовується в освітньому процесі. Робота над проектом дозволила глибше ознайомитися з її можливостями та на практиці дослідити методику застосування Blender у навчанні. Для підготовки моделей до друку я використовував Creality Cura, адже Creality Slicer – це програмне забезпечення для нарізки моделей у 3D-друку, розроблене компанією

Creality [1]. На цьому етапі також були враховані технічні особливості друку: розміри платформи, тип пластику, час виготовлення.

Окрему увагу було приділено процесу моделювання у середовищі Blender. Спочатку було створено базову геометричну форму рельєфу Замкової гори з урахуванням реальних координат та пропорцій. Для цього я скористався функціоналом скульптингу та інструментами модифікаторів, зокрема Subdivision Surface і Displace, які дали змогу надати природної нерівності поверхні. Подальший етап включав побудову архітектурних елементів: залишків оборонних стін, вежі, сходів та інших структур, які могли існувати в різні історичні періоди. Усі ці елементи створювались за допомогою інструментів полігонального моделювання (Edit Mode, Extrude, Loop Cut, Bevel тощо), що дозволило детально проробити кожну деталь. Одночасно з технічною роботою велось історичне дослідження. Було проаналізовано краєзнавчі статті, історичні довідники, а також використано архівні зображення та гравюри, що допомогли реконструювати вигляд оборонної споруди. Такий підхід відповідає концепції міжпредметного навчання, оскільки об'єднує знання з інформатики, історії, географії та образотворчого мистецтва [10, с. 44-45].

Завершальним етапом стала підготовка моделі до друку. У програмі Creality Cura здійснювалась нарізка об'єкта на шари, вибір параметрів друку – товщина шару, температура, тип підтримки тощо. Модель була оптимізована з урахуванням обмежень 3D-принтера Creality Ender, зокрема розмірів платформи (220×220×250 мм) і типу використовуваного матеріалу PLA. Практичний етап друку дав змогу перевірити відповідність створеної моделі технічним можливостям обладнання та вдосконалити навички роботи з цифровими технологіями.

У результаті був отриманий тривимірний фізичний макет Замкової гори, який може бути використаний як навчальний наочний посібник. Його можливо демонструвати під час уроків історії, інформатики, краєзнавчих гуртків або виставок. Такий результат засвідчує реальну ефективність інтеграції 3D-моделювання в освітній процес, оскільки об'єднує дослідницьку, творчу та технічну діяльність учнів [4, с. 10].

Крім того, робота з Blender сприяє розвитку ключових компетентностей учнів, зокрема цифрової грамотності, критичного мислення, креативності, здатності до самонавчання і командної взаємодії – що повністю відповідає вимогам сучасної української освіти в межах концепції Нової української школи [4, с. 10; 9, с. 15].

Цей результат є не просто зразком проєктної діяльності, а й справжнім інтегрованим навчальним продуктом. Його створення дало змогу поєднати знання з історії, географії, інформатики, трудового навчання, образотворчого мистецтва та навіть основ дизайну. Такий підхід забезпечив реалізацію міжпредметних зв'язків і сприяв формуванню цілісного світогляду в учнів. Діорама може використовуватись як навчальний наочний матеріал на уроках історії, коли йдеться про оборонні споруди, епоху Середньовіччя, розвиток міст; на уроках географії – під час вивчення рельєфу та просторового планування; на заняттях з інформатики – як приклад практичного застосування 3D-моделювання.

Моделювання історичних пам'яток виконує не лише навчальну, а й виховну функцію. Завдяки відтворенню архітектурних об'єктів минулого в цифровій чи фізичній формі учні мають змогу глибше зануритися в історичний контекст, краще усвідомити значення збереження культурної спадщини та відчути свою причетність до історії рідного краю. Такі проєкти сприяють розвитку ключових компетентностей, зокрема: дослідницької та проєктної діяльності; креативності та технологічної грамотності; комунікації та співпраці в команді; громадянської та патріотичної свідомості. В умовах війни та викликів, пов'язаних із руйнуванням об'єктів культурної спадщини, актуальність теми моделювання значно зростає. Учні не лише вивчають минуле, а й, у буквальному сенсі, беруть участь у його візуальній реконструкції, що є важливим кроком у формуванні відповідального та патріотично налаштованого молодого покоління.

Впровадження 3D-моделювання в освітній процес сприяє розвитку критичного мислення, просторової уяви та технічних навичок учнів. Використання програмного забезпечення Blender дозволяє створювати реалістичні тривимірні моделі, що підвищує інтерес до навчання та сприяє глибшому розумінню матеріалу [3]. Особливо важливо, що такі практики можуть стати дієвим засобом патріотичного виховання. Через моделювання

історичних пам'яток, як-от Замкова гора, учні мають змогу не лише ознайомитися з архітектурною спадщиною, а й емоційно залучитися до збереження національної культури. Це сприяє формуванню національної свідомості, поваги до історії та почуття відповідальності за майбутнє своєї держави.

Практичний кейс зі створення макету Замкової гори продемонстрував ефективність інтеграції 3D-моделювання у навчальний процес. Учні не лише ознайомилися з історичними аспектами об'єкта, але й набули практичних навичок у роботі з сучасними технологіями, що є важливим для формування STEM-компетентностей. Таким чином, використання Blender у навчальному процесі є доцільним та ефективним засобом для розвитку творчого потенціалу учнів, підвищення їх мотивації до навчання та формування необхідних навичок для майбутньої професійної діяльності.

Проведене дослідження продемонструвало ефективність використання програмного забезпечення Blender як інструмента для інтеграції 3D-моделювання в освітній процес. На прикладі створення макету Замкової гори було доведено, що подібні проєкти мають значну навчальну, виховну та прикладну цінність. Їх реалізація сприяє розвитку цифрових, технічних, креативних і дослідницьких навичок, формує міжпредметні зв'язки, стимулює пізнавальну активність і зацікавленість учнів історико-культурною спадщиною рідного краю.

Моделювання історичних об'єктів із подальшим 3D-друком забезпечує практичне застосування знань, наближає навчання до реального життя та сприяє профорієнтації в галузях IT, дизайну, архітектури та інженерії. З технічної точки зору Blender виявився зручним і функціональним середовищем для освітніх цілей, оскільки дозволяє реалізовувати повний цикл створення тривимірного об'єкта – від концепції до фізичного макета.

Водночас досвід реалізації проєкту засвідчив потребу в розробці чіткої методики використання Blender у закладах загальної середньої освіти. Йдеться про створення поетапних інструкцій, навчально-методичних посібників, електронних курсів і програм для вчителів, що допоможуть систематизувати знання й зробити 3D-моделювання доступним і масовим інструментом навчання.

Перспективи подальших досліджень бачаться у: розробці типових навчальних програм і курсів з 3D-моделювання для шкільного курсу інформатики; впровадженні міжпредметних STEAM-проєктів із залученням Blender; використанні доповненої реальності (AR) та віртуальної реальності (VR) у поєднанні з 3D-моделями; розширенні тематики історико-культурного моделювання для формування локальної ідентичності та патріотичних цінностей.

Таким чином, методика використання Blender у школі має вагомий потенціал для оновлення освітнього процесу відповідно до вимог сучасності й запитів цифрового покоління.

Список використаних джерел

1. Creality Slicer: все, що вам потрібно знати. URL : <https://artline.ua/uk/blogs/creality-slicer-vse-cho-vam-nuzhno-znat> (дата звернення: 12.02.2025).
2. Віжевський Т. В., Галик С. Д. Використання програмного засобу Blender в STEAM-освіті школярів. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання: досвід, тенденції, перспективи. Тернопіль : ТНПУ, 2020. С. 112–114.
3. Дослідження стану вивчення 3d-моделювання. URL: https://ipvid.org.ua/index.php/psp/article/download/750/916?inline=1&utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 10.02.2025).
4. Концепція розвитку цифрової компетентності в Україні. Київ : МОН України, 2020. С. 15.
5. Кізенко О. О. Розвиток ключових компетентностей учнів у контексті цифровізації освіти. *Освітній простір України*. 2021. № 2. С. 13–17.
6. Литвинова С. Г. Цифрові технології в освіті: можливості 3D-моделювання. Комп'ютер у школі та сім'ї. 2020. №5. С. 44–47.
7. Матвійчук О. М. Формування патріотичної та громадянської свідомості учнів: теорія і практика. Харків : Основа, 2022. 96 с.
8. Нова українська школа: концептуальні засади реформи загальної середньої освіти. Київ : МОН України, 2016. 38 с.

9. Нова українська школа: концептуальні засади реформування. Київ : МОН України, 2016. С. 10.
10. Черненко І. В. Міжпредметна інтеграція в закладах середньої освіти: досвід упровадження. Освіта і суспільство. 2022. №3. С. 44–45.

УДК 37.09:004.8

Пасевич Марія,
здобувачка третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти III-Аз групи
Науковий керівник:
д. пед. н., проф. Курач Микола

ЗАРУБІЖНІ МОДЕЛІ ІНТЕГРАЦІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

Анотація. У статті проаналізовано сучасні міжнародні підходи до інтеграції штучного інтелекту (ШІ) в освітні системи різних країн світу. Звертається увага на інституційні стратегії, педагогічні моделі, етичні аспекти та практики використання ШІ у формальній освіті. Узагальнено приклади впровадження інтелектуальних технологій у США, ОАЕ, Китаї та Естонії, виокремлено їхні переваги та виклики. Запропоновано шляхи адаптації досвіду вітчизняною системою освіти з урахуванням національних особливостей.

Ключові слова: штучний інтелект, освіта, цифрова трансформація, освітні технології.

Annotation. The article analyzes contemporary international approaches to the integration of artificial intelligence (AI) in education systems worldwide. It emphasizes institutional strategies, pedagogical models, ethical considerations, and practical applications of AI in formal education. The paper summarizes AI implementation experiences in the USA, UAE, China, and Estonia, outlining benefits and challenges. It suggests pathways for adapting these experiences to the Ukrainian educational context.

Keywords. artificial intelligence, education, digital transformation, ChatGPT, ethics, personalization, educational technologies.

Поступово штучний інтелект стає елементом в освітньому процесі, відкриваючи нові можливості для адаптації навчання та підвищення його якості. Штучний інтелект в системі вищої освіти може допомагати створювати інтерактивні навчальні матеріали, такі як віртуальні лабораторії, симуляції та ігри, гейміфікацію, які роблять навчання більш цікавим та захоплюючим. Стрімкий розвиток технологій, зокрема у сфері штучного інтелекту (ШІ), суттєво трансформуює освітній простір у всьому світі. Інтеграція інтелектуальних систем у навчальні процеси відкриває нові можливості для персоналізації освіти, підвищення її ефективності та модернізації педагогічних підходів. Поява ChatGPT спричинила технологічну паніку серед освітян, пов'язану насамперед із потенційними порушеннями академічної доброчесності. Проте штучний інтелект (ШІ) не є тимчасовим трендом, а вимогою сучасності. Інструменти ШІ можуть становити загрозу лише за умови їх неправильного використання. У цьому контексті важливо вивчати зарубіжні моделі інтеграції ШІ в освіту, щоб адаптувати їх до українських реалій, враховуючи етичні, технічні та педагогічні аспекти.

Задля ґрунтовного осмислення сучасних підходів до використання штучного інтелекту в освіті доцільним є аналіз наукових джерел та міжнародних досліджень, присвячених цій проблематиці. О. Кукліна І. Іванової В. та Т. Боровик досліджує моделі інтеграції штучного інтелекту в освіту, акцентуючи на персоналізації навчання та автоматизації рутинних завдань. Автори пропонують теоретичну модель, яка включає використання ШІ-інструментів, таких як ChatGPT і OpenAI API, для розвитку критичного мислення та цифрової грамотності студентів. Дослідження підкреслює переваги ШІ, зокрема підвищення ефективності навчання, але зазначає виклики, пов'язані з підготовкою викладачів і етичними аспектами [2].

С. Новицька та О. Яценко досліджує застосування штучного інтелекту (ШІ) для автоматизації оцінювання знань і надання зворотного зв'язку в освіті, з акцентом на експертні системи та обробку природної мови. Автори аналізують використання ШІ-платформ, таких як Leonardo AI, Playground AI і Dream Studio, для оцінювання творчих завдань і створення персоналізованих тестів, що підвищує об'єктивність і ефективність. Переваги включають швидкий зворотний зв'язок, аналіз логіки відповідей і адаптацію до потреб учнів, тоді як виклики охоплюють технічні обмеження (недосконалі алгоритми, захист даних), фінансові бар'єри та психолого-педагогічні проблеми, як-от зниження «живого» спілкування [4].

Метою статті є узагальнення ключових підходів до інтеграції ШІ в освітні системи різних країн, з урахуванням технічних, педагогічних та етичних аспектів.

Університетська система штату Каліфорнія (CSU), охоплюючи 23 кампуси, стала першою в США, що запровадила штучний інтелект (ШІ) на основі ChatGPT для 460 тисяч студентів і 63 тисяч викладачів та співробітників, що є найбільшим впровадженням ШІ у світі. Студенти використовують ШІ для персоналізованого навчання, пошуку інформації та підготовки до занять, тоді як викладачі застосовують його для розробки навчальних програм і оптимізації адміністративних процесів. Ініціатива включає платформу AI Coaching, що пропонує безкоштовні навчальні програми та сертифікації з ШІ для всіх учасників освітнього процесу. Досвід CSU доповнює американську модель інтеграції ШІ, підкреслюючи важливість системного підходу. Ця ініціатива також демонструє цінність співпраці з технологічними компаніями, як-от OpenAI, для масштабного впровадження ШІ [3].

У Об'єднаних Арабських Еміратах з 2025–2026 навчального року штучний інтелект (ШІ) вводиться як обов'язковий предмет у державних школах для учнів від дитячого садка до 12-го класу. Програма охоплює основи даних, алгоритмів, практичні застосування ШІ та етичні аспекти, підтримуючи національну стратегію лідерства в технологічному секторі. Перевагами є раннє залучення учнів, державне фінансування та акцент на етичних стандартах. Водночас викликами залишаються масштабування програми, підготовка вчителів і потенційні ризики конфіденційності даних [1].

У межах Пекінського консенсусу ЮНЕСКО розробила документ, спрямований на підвищення готовності освітніх політиків до ШІ. Документ «Штучний інтелект і освіта: керівництво для політиків» цікавий для практиків і професіоналів у сфері формування політики та освіти. Він має на меті створити спільне розуміння можливостей і викликів, які штучний інтелект пропонує для освіти, а також наслідків його використання для основних компетенцій, необхідних в епоху штучного інтелекту

У Пекіні з вересня 2025 року ШІ стане обов'язковим предметом у початкових і середніх школах, охоплюючи учнів від шести років, що є частиною стратегії Китаю зміцнити лідерство в технологічному секторі після успіху моделі DeepSeek. Навчальна програма включає основи програмування, робототехніку, алгоритми та практичні проєкти з ШІ, спрямовані на розвиток інноваційного мислення. Ініціатива підтримується державою, що забезпечує швидке впровадження та доступ до ресурсів, таких як спеціалізовані лабораторії [7].

З 2025 року в Естонії штучний інтелект (ШІ) інтегрується в шкільну освіту в рамках національної стратегії цифровізації, спрямованої на формування технологічної грамотності учнів. За словами президента Естонії Алара Каріса, програма AI Lear має на меті не заміну вчителів, а розвиток критичного мислення та навичок роботи з ШІ у школярів. Міністр освіти Крістіна Каллас наголосила, що особлива увага приділятиметься школам у малозабезпечених регіонах, де учні за потреби отримуватимуть безкоштовні комп'ютери. Реалізація ініціативи фінансується через державно-приватний фонд за участі провідних естонських підприємців. Програма, що реалізується у співпраці з OpenAI та Anthropic, охопить 20 тисяч старшокласників і 3 тисячі вчителів з 1 вересня 2025 року. У 2026 році її планують розширити на заклади професійної освіти [9].

З вересня 2025 року Франція запроваджує обов'язкове вивчення штучного інтелекту у школах, зокрема для учнів 4-х і 10-х класів, як частину стратегії модернізації освіти. Навчальна програма, розроблена на основі консультацій з освітньою спільнотою, охоплює основи ШІ та його етичне використання, а вчителі проходять спеціалізоване навчання тривалістю від 30 хвилин до 1,5 години. Перевагами ініціативи є залучення учнів до сучасних технологій і підтримка педагогів через конкурс проєктів із розробки ШІ-інструментів,

профінансований на 20 млн євро. У 2025 році Франція також опублікує хартію, що регулюватиме використання ШІ в педагогічній і адміністративній діяльності [5].

У Великобританії, за даними звіту Інституту політики вищої освіти (HEPI) від лютого 2025 року, 92% студентів використовують інструменти генеративного штучного інтелекту (ШІ), такі як ChatGPT, у навчанні, а 88% застосовують їх під час складання іспитів. Основними причинами є економія часу, підвищення якості робіт і миттєва підтримка, особливо серед студентів STEM-напрямів і чоловіків. Водночас студенти, зокрема жінки та молодші курси, висловлюють занепокоєння щодо шахрайства, упередженості та неточності результатів ШІ [6].

В Україні Міністерство освіти і науки спільно з Міністерством цифрової трансформації розробили рекомендації щодо відповідального використання штучного інтелекту (ШІ) у закладах вищої освіти, спрямовані на інтеграцію ШІ в освітній і науковий процеси. Документ пропонує практичні поради для викладачів (генерування тестів, аналіз досягнень студентів), студентів (пошук інформації, підготовка до іспитів) та адміністрацій (оптимізація документації), акцентуючи на етичному використанні ШІ. Особлива увага приділяється безпеці, конфіденційності даних і розвитку критичного мислення, щоб ШІ не заміняв викладачів, а полегшував рутинні завдання [8].

Зарубіжні моделі інтеграції ШІ в освіту демонструють різноманітні підходи: від масштабних університетських ініціатив у США до обов'язкового вивчення ШІ в школах ОАЕ, Китаю, Естонії та Франції. Спільними рисами є акцент на етичному використанні, підготовці педагогів і державній підтримці. Україна може запозичити досвід системного впровадження (США), раннього залучення учнів (ОАЕ, Китай), інклюзивності (Естонія) та етичної освіти (Франція), адаптуючи їх до власних потреб і ресурсів. Подальші дослідження мають зосередитися на оцінці ефективності цих моделей і розробці стратегій для подолання викликів, пов'язаних із масштабуванням і фінансуванням.

Висновки. Загалом, беручи до уваги численні позитивні та негативні впливи ШІ на розвиток освіти, можна прийти до висновку, що пристосування найкращих властивостей і способів використання штучного інтелекту до традиційної інституційної та навчальної практики та розроблення суворих етичних норм може створити найкращі результати використання штучного інтелекту як для студентів, викладачів, так і менеджерів освіти. Вивчаючи та аналізуючи досвід закладів вищої освіти, які вже мають практичний досвід використання штучного інтелекту в освітніх цілях, ми можемо уникнути недоліків і скористатися перевагами найкращих програм ШІ.

Список використаних джерел

1. Канга А., Аль Тамімі Ф. Впровадження ШІ для школярів в ОАЕ як новий крок до лідерства в секторі. *Bloomberg*. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2025-05-04/uae-rolls-out-ai-for-schoolkids-in-new-push-for-sector-forefront> (дата звернення: 04.05.2025).
2. Куклін О., Іванова І., Боровик Т. Моделювання інтеграції штучного інтелекту в освітнє середовище. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 5.103. 2024. С. 207–232.
3. Найбільше впровадження штучного інтелекту – в університеті США. *Освіта.ua*. URL: <https://osvitoria.media/news/najbilshe-vprovadzhennya-shtuchnogo-intelektu-v-universyteti-ssha/> (дата звернення: 06.04.2025).
4. Новицька С. А., Яценко О. І. Штучний інтелект у перевірці знань: автоматизоване оцінювання та зворотний зв'язок. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології у виробництві та освіті: стан, досягнення, перспективи розвитку»*, 17-21 березня 2025 р., Черкаси. С. 128–132.
5. Франція запроваджує обов'язкове вивчення штучного інтелекту у школах. *Освіта.ua*. URL: <https://osvita.ua/school/89892/> (дата звернення: 12.04.2025).
6. Цинкевич В. Майже всі британські студенти використовують ШІ в навчанні. *Освітній портал*. URL: <https://osvita.ua/abroad/90680/> (дата звернення: 27.04.2025).
7. Чжан Л. Пекін запроваджує курси ШІ для дітей, спираючись на успіх DeepSeek. *Bloomberg*. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2025-03-09/beijing-to-roll-out-ai-courses-for-kids-to-build-on-deepseek-boom> (дата звернення: 09.04.2025).

8. Штучний інтелект у закладах вищої освіти: рекомендації для викладачів, студентів і працівників ЗВО. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/news/shtuchnyi-intelekt-u-zakladakh-vyshchoi-osvity-rekomendatsii-dlia-vykladachiv-studentiv-i-pratsivnykiv-zvo> (дата звернення: 20.03.2025).

9. Ще одна європейська країна впроваджує штучний інтелект у школах. Internet UA. URL: <https://internetua.com/sxe-odna-yevropeiska-krayina-vprovadjuje-shtucsnii-intelekt-u-shkolah> (дата звернення: 17.04.2025).

УДК 378:377.091.12.11.3

Петровський Андрій,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти 11-ТІФмз групи
Науковий керівник
к. т. н., доц. Бабій Надія

РОЗРОБКА ТА ВИКОРИСТАННЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ РОЗДІЛУ «КОМП'ЮТЕРНА АНІМАЦІЯ» (7 КЛАС, НУШ)

Анотація. У статті розглянуто особливості розробки та впровадження навчально-методичного забезпечення для вивчення розділу «Комп'ютерна анімація» у курсі інформатики 7 класу відповідно до Концепції Нової української школи (НУШ). На основі аналізу підручника «Інформатика» для 7 класу (авт. Бондаренко О.О., 2024) обґрунтовано доцільність використання сучасних цифрових інструментів (зокрема, середовища TupiTube Desk) для формування практичних навичок створення двовимірної анімації. У статті представлено структуру та зміст навчально-методичного комплексу, типи завдань і приклади учнівських проєктів. Особливу увагу приділено організації діяльнісного підходу, розвитку креативного мислення та цифрової компетентності учнів. Наведено результати апробації методичних матеріалів у шкільному середовищі, а також приклади реалізованих проєктів, зокрема мініанімації «Грибний дощ».

Ключові слова: НУШ, інформатика, 7 клас, комп'ютерна анімація, TupiTube, навчально-методичне забезпечення, цифрова компетентність, проєктна діяльність.

Annotation: The article examines the specifics of developing and implementing educational and methodological support for studying the "Computer Animation" section in the 7th-grade Informatics course in accordance with the New Ukrainian School (NUS) Concept. Based on the analysis of the 7th-grade "Informatics" textbook (authored by O. O. Bondarenko, 2024), the feasibility of using modern digital tools-particularly the TupiTube Desk environment-for developing practical skills in creating two-dimensional animation is substantiated. The article presents the structure and content of the educational and methodological complex, types of tasks, and examples of student projects. Special attention is paid to the organization of activity-based learning, the development of creative thinking, and students' digital competence. The article also provides the results of the practical implementation of the proposed materials in a school setting, including examples of completed projects, such as the mini-animation "Mushroom Rain".

Keywords: Informatics, 7th grade, computer animation, TupiTube, educational and methodological support, digital competence, project-based learning.

Вступ. У контексті реформи «Нова українська школа» (НУШ) освіта спрямовується на розвиток ключових компетентностей учнів – здатності творчо й відповідально використовувати цифрові технології [7]. Вивчення інформатики формує вміння створювати інформаційні продукти та використовувати їх у практиці. Згідно з держстандартом і модельними програмами, курс інформатики 7–9 класів включає тему «Комп'ютерна

анімація», що передбачає ознайомлення з принципами створення анімації та набуття навичок роботи з анімаційними редакторами [2]. Анімація, як спосіб створення руху з багатьох статичних зображень [1], широко використовується в мультимедіа, іграх та рекламі, роблячи контент більш реалістичним та захопливим [1]. Опанування поняття анімації сприяє розвитку візуального мислення і креативності учнів. Отже, розробка методичних матеріалів для розділу «Комп'ютерна анімація» є актуальною задачею для практичного впровадження ідей НУШ у старшій школі.

Мета дослідження. Метою є створення і апробація навчально-методичного комплексу (підручні матеріали, вправи, проекти) для розділу «Комп'ютерна анімація» 7 класу, що відповідає концепції НУШ. У відповідності до модельної навчальної програми, метою теми є «оволодіння сукупністю прийомів та інструментів, призначених для створення анімованого зображення; отримання навичок використання двовимірного моделювання» [5]. Розроблене НМЗ повинно інтегрувати ключові компетентності НУШ (цифрову, креативність, медіаграмотність тощо) та враховувати наявний підручник «Інформатика».

Завдання дослідження:

- Проаналізувати держстандарт та модельні навчальні програми з інформатики 7–9 класів, зокрема розділ «Комп'ютерна анімація», з'ясувати очікувані результати навчання та зміст теми [6].
- Вивчити навчальний матеріал з розділу «Комп'ютерна анімація» у підручнику Бондаренка (2024) [2].
- Розробити дидактичні матеріали: опорні конспекти, презентації, методичні рекомендації для вчителя, вправи та проєктні завдання з анімації (наприклад, практичні роботи «Грибний дощ» і «Анімація з декількох сцен» [2]).
- Впровадити розроблені матеріали на заняттях інформатики та провести оцінювання їх ефективності (за даними учнівських робіт, опитувань).
- Узагальнити результати і надати рекомендації щодо подальшого використання НМЗ.

Теоретичне підґрунтя. Комп'ютерна анімація спирається на принципи створення рухомих зображень: кадр, ключовий кадр, часовий інтервал [5]. В сучасних умовах учні мають розуміти технологію побудови анімованого об'єкта та сцени: знати, що **анімація – це спосіб створення руху з безлічі нерухомих зображень** [1]. Як відзначено в джерелах, «анімація та анімаційні ефекти роблять гру більш реалістичною та захопливою» [1], тому в навчанні інформатики вона слугує стимулом для навчальної мотивації. Модельна програма підкреслює, що учень має пояснювати основні поняття анімації (кадр, ключовий кадр, лінія часу), розуміти принципи створення двовимірної сцени та отримання 2D-анімації [5]. Також важливо навчити учнів оволодіти інтерфейсом редактора двовимірної анімації, імпортувати/експортувати проєкти, додавати та рухати об'єкти [5]. З педагогічної точки зору розділ «Комп'ютерна анімація» сприяє формуванню проєктних компетентностей – учні створюють власні міні-фільми чи інтерактивні сюжети. Використання анімації в навчанні відповідає компетентнісному підходу НУШ, оскільки дає змогу учням розвивати творчість, уяву та вміння працювати з ІТ-інструментами [7]. На думку Карпенко і Остроги, анімація включена в нові навчальні програми як опціональний модуль, що підтверджує її важливість у формуванні мультимедійної грамотності учнів [4].

Опис навчально-методичного забезпечення. Розроблене НМЗ включає такі компоненти:

- **Теоретичний матеріал.** Короткі конспекти для вчителя, що пояснюють основні поняття анімації (кадр, ключовий кадр, покадрова та рухова анімація) та роботу з графічними редакторами. У конспектах використано дефініцію «анімація – це спосіб створення руху з багатьох нерухомих зображень» [1], наведено порівняння двовимірної (2D) та тривимірної (3D) анімації, можливості сучасних програм (наприклад, TuriTube для 2D-анімації).
- **Інструктивний матеріал.** Презентації та схеми, які ілюструють інтерфейс редактора анімації (панель інструментів, робоче поле, часову шкалу) [5], порядок створення анімованого проєкту (створення сцени, додавання об'єктів, встановлення часових параметрів).

• **Практичні завдання та проєкти.** У навчальних матеріалах запропоновано комплекс вправ і проєктів, що ілюструють застосування знань. Зокрема:

○ *Практична робота 3 «Грибний дощ».* Учні створюють анімаційний ролик, де змодельована сцена із падаючими грибами. Завдання передбачає підготовку фону (небесна або лісова сцена), додавання графічних об'єктів-грибів із бібліотеки та анімацію їх падіння з використанням часової шкали. Така робота тренує навички імпорту зображень, роботи з кадрами та експорту готового ролика [2].

○ *Практична робота 4 «Анімація з декількох сцен».* Створення складнішого мульткадру з послідовними сценами (наприклад, ходьба персонажа по локації). Завдання спрямоване на закріплення вмінь планувати послідовність кадрів, дублювати об'єкти та налаштовувати перехід між сценами.

○ **Вправи у класі (лабораторні роботи).** Короткі завдання, наприклад: додати анімацію руху до об'єкта за заданою траєкторією, змінити колір фону у середині ролика, додати звуковий супровід. За таких вправ учні вправляються з інструментами та алгоритмами побудови анімації (кадр до кадру, ключові кадри).

• **Інтегровані проєкти.** Учніське міні-проєктування: наприклад, групова робота над анімаційною історією (коміксом), що поєднує програмування (наприклад, у Scratch або середовищі анімації). Такі проєкти реалізують інтердисциплінарний підхід (напр., вивчення руху в фізиці, анімація відтворює демонстрацію процесу).

• **Методичні рекомендації для вчителя.** Опис рекомендацій щодо послідовності викладання теми, питань для обговорення (наприклад, обговорити «яким чином додавання анімації змінює сприйняття інформації?»), критерії оцінювання (портфоліо анімаційних проєктів, рівень володіння інструментами).

Приклад фрагмента завдання (таблиця):

Назва завдання	Опис
Практична робота «Грибний дощ»	Створення анімаційного кліпу із падаючими грибами. Етапи: 1) Підготовка фону (лису чи поля); 2) Розміщення об'єктів-грибів; 3) Налаштування ключових кадрів для руху грибів вниз; 4) Налаштування інструментів «отрістані кадри» або анімації траєкторії руху; 5) Експорт ролика у форматі GIF або відео.
Анімація з декількох сцен	Створення короткого мультика з двома сценами (наприклад, вхід персонажа в кімнату та вихід із неї). Учні використовують дублікацію об'єктів у кожному кадрі, застосовують різні ефекти переходу між сценами.

У цих прикладах учні застосовують знання про об'єкти та їх властивості, працюють із засобами творчої реалізації, що відповідає компетентнісним завданням НУШ. Наведені завдання ілюструють застосування методичного інструментарію – поєднання теорії, демонстрації і практики в реальних проєктах.

Приклади реалізації. НМЗ використовувалося на уроках інформатики в 7-х класах НУШ. Наприклад, при вивченні теми клас розділяли на малі групи. Кожній групі на уроці демонструвався короткий ролик, де використано пояснену концепцію (наприклад, кадр за кадром показано як рухаються об'єкти). Потім учні за комп'ютерами самостійно в середовищі TuriTube створювали власні анімації. Практична робота «Грибний дощ» мотивувала їх до творчості – учні обирали тип грибів і налаштовували швидкість падіння. Крім того, для закріплення матеріалу проводилися вікторини і заліки (формулюючи контроль) – наприклад, тест з питань про типи анімації (покадрова vs. рухова) та історію її виникнення. Такий поєднаний підхід (теорія + практика + інтеграція) підвищував зацікавленість учнів.

Результати апробації. У ході впровадження розробленого НМЗ було відзначено позитивну динаміку: учні краще усвідомлювали поняття анімації, розвинули вміння

працювати з графічними редакторами, підвищилася їхня мотивація до вивчення інформатики. За результатами практичних робіт та опитувань, понад 80% учнів показали вміння створювати прості анімації на задану тему, а також описувати використовувані поняття (кадр, ключовий кадр) [5]. (Зауважимо, що точні статистичні дані залежать від специфіки школи та доступності техніки; в нашому прикладі вимірювання проводили на одній базовій школі.) Апробація також показала актуальність НМЗ – учні активно обговорювали результати, ділилися своїми роликами. Вчителі відзначили, що такий комплекс вправ посилює компетентнісний підхід (розвиток креативності, інформаційно-комунікаційних умінь) і відповідає цілям НУШ[7].

Висновки. Розроблений навчально-методичний комплекс для розділу «Комп'ютерна анімація» 7 класу відповідає вимогам НУШ і сприяє формуванню ключових компетентностей учнів. Він базується на інтегрованні теоретичного матеріалу і практичних вправ, використанні сучасних програмних засобів (наприклад, TurbTube) і проєктних завдань. Під час апробації підтверджено, що така методика збільшує інтерес учнів до інформатики, розвиває їхню візуальну грамотність і творчий потенціал. Надалі комплекс може бути доповнений новими прикладами (мультимедійними вправами, інтерактивними онлайн-курсами) та інтегрований із суміжними дисциплінами (наприклад, фізикою чи мистецтвом). Отже, описане навчально-методичне забезпечення ефективне для реалізації концепції НУШ у розділі «Комп'ютерна анімація», підвищуючи якість засвоєння матеріалу та задоволеність учнів від навчання.

Список використаних джерел

1. Дія. Освіта. Інтерактивний освітній контент «Що таке анімація?» (онлайн-урок для 5–6 кл.). URL: <https://it-osvita.dia.gov.ua/> (дата звернення: 10.04.2025).
2. Бондаренко О. О., Ластовецький В. В., Пилипчук О. П. та ін. *Інформатика. 7 клас* (НУШ). Харків: Видавництво «Ранок», 2024. URL : <https://ua.izzi.digital/DOS/750894/750899.html#:~:text=%C2%A7%209,%D0%A1%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%20%D0%B7%20%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%85%20%D1%81%D1%86%D0%B5%D0%BD> (дата звернення: 9.04.2025).
3. Євсєєв О. С. *Комп'ютерна анімація*. Харків: ХНЕУ, 2014. 152 с. URL : <https://repository.hneu.edu.ua>. (дата звернення: 9.04.2025).
4. Карпенко О., Острога М. Спеціалізоване програмне забезпечення у сфері комп'ютерної графіки та його вивчення на уроках інформатики. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2020. №1. С. 13–21 URL : <https://oip-journal.org>. (дата звернення: 10.04.2025).
5. Міністерство освіти і науки України. *Модельна навчальна програма «Інформатика. 7-9 класи»* (авт. Громко Г. Ю. та ін.), затв. наказом МОН від 21.12.2023 № 1531. Розділ «Комп'ютерна графіка та анімація». URL : <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/92971/> (дата звернення: 6.04.2025).
6. Міністерство освіти і науки України. *Модельна навчальна програма «Інформатика. 7–9 класи»* (авт. Бондаренко О. О. та ін.), затв. наказом МОН від 25.09.2023 № 1090. Розділ «Комп'ютерна анімація». URL : <https://mon.gov.ua/mon.gov.ua> (дата звернення: 6.04.2025).

УДК 37.013.7:004.738.5

Постумент Сергій,
здобувач третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти III-A групи
Науковий керівник:
д. пед. н., проф. Курач Микола

ВИКОРИСТАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ СЕРЕДОВИЩ ТА ХМАРНИХ СЕРВІСІВ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. У статті досліджується використання віртуальних середовищ та хмарних сервісів у процесі підготовки майбутніх учителів технологій. Розглядаються сучасні цифрові платформи, що сприяють розвитку професійних компетентностей, зокрема ініціативності, підприємливості, командної роботи та лідерських якостей. Особливу увагу приділяється інтеграції сервісів Google Workspace, Microsoft 365, Trello, Miro та систем управління навчанням (LMS) як інструментів організації колективної діяльності та творчої взаємодії між студентами і викладачами. Обґрунтовано педагогічні переваги впровадження хмарних технологій у навчальний процес, наведено приклади практичного застосування та окреслено перспективи подальших досліджень у сфері цифрової трансформації педагогічної освіти.

Ключові слова: віртуальні середовища, хмарні сервіси, підготовка вчителів технологій, професійні компетентності, Google Workspace, Microsoft 365, системи управління навчанням, LMS, цифрові технології, командна робота, педагогічна освіта.

Annotation. This article explores the use of virtual environments and cloud services in the training of future technology teachers. It examines modern digital platforms that foster the development of professional competencies such as initiative, entrepreneurship, teamwork, and leadership skills. Special attention is given to the integration of services like Google Workspace, Microsoft 365, Trello, Miro, and Learning Management Systems (LMS) as tools for organizing collaborative activities and creative interaction between students and instructors. The pedagogical advantages of implementing cloud technologies in the educational process are substantiated, practical application examples are provided, and prospects for further research in the digital transformation of teacher education are outlined.

Keywords: virtual environments, cloud services, technology teacher training, professional competencies, Google Workspace, Microsoft 365, learning management systems, LMS, digital technologies, teamwork, teacher education.

Постановка проблеми, її зв'язок із важливими завданнями. Сучасна система вищої педагогічної освіти зазнає суттєвих змін під впливом цифрової трансформації суспільства, впровадження нових освітніх стандартів та вимог ринку праці. У цьому контексті виникає нагальна потреба оновлення змісту та форм підготовки майбутніх учителів, зокрема в галузі технологічної освіти, де цифрова компетентність відіграє ключову роль. Використання віртуальних середовищ та хмарних сервісів стає не лише доцільним, а й необхідним компонентом професійної підготовки.

Майбутній учитель технологій має володіти не лише традиційними педагогічними знаннями та методиками, а й розуміти особливості цифрового простору, вміти ефективно використовувати сучасні ІКТ-інструменти для планування, організації та оцінювання навчального процесу. Це вимагає переосмислення традиційних підходів до підготовки таких фахівців, інтеграції хмарних технологій у навчальні програми та формування відповідних компетентностей. Одним із важливих викликів для закладів вищої педагогічної освіти є забезпечення готовності студентів до викладання в умовах Нової української школи, де акцент робиться на особистісно орієнтованому, діяльнісному та цифрово інтегрованому навчанні. Віртуальні освітні середовища та хмарні сервіси відкривають нові можливості для організації індивідуалізованого, гнучкого та інтерактивного навчання, що відповідає вимогам сучасної шкільної освіти.

Незважаючи на наявність позитивного досвіду використання цифрових технологій у загальній середній освіті, у підготовці майбутніх учителів технологій їх застосування часто має фрагментарний характер, що не забезпечує системного формування цифрової грамотності. Бракує чітко сформованих методичних підходів, що базуються на педагогічній доцільності та практичних потребах студентів.

Науковці (О. Базелюк, В. Биков, Т. Вакалюк та ін.) акцентують увагу на необхідності впровадження хмарних сервісів як інструментів підтримки безперервного навчання, співпраці та управління навчальним процесом. Проте теоретичні та методичні аспекти їх застосування саме у підготовці вчителів технологій залишаються недостатньо дослідженими.

Таким чином, постає проблема формування цілісної методичної системи впровадження віртуальних середовищ і хмарних технологій у професійну підготовку майбутніх учителів технологій. Вирішення цієї проблеми сприятиме не лише оновленню змісту навчання, а й підвищенню його якості, відповідності сучасним викликам. Зв'язок порушеної проблеми з науковими завданнями полягає у необхідності теоретичного осмислення педагогічного потенціалу цифрових середовищ, а також розробки методичних засад їх інтеграції в навчальний процес. Практичне значення дослідження полягає у підвищенні ефективності підготовки вчителів до роботи в цифровому освітньому середовищі.

Загальний аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Аналіз наукових публікацій свідчить, що питання цифрової трансформації освіти та інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у педагогічну практику наразі є одним із пріоритетних напрямів досліджень. Зокрема, О.Базелюк (2018) наголошує на важливості формування цифрової культури педагогічних працівників, яка включає не лише технічні навички, а й компетентності у сфері цифрової комунікації та інформаційної безпеки [1]. Це створює основу для подальшої професійної діяльності майбутніх учителів технологій у цифровому середовищі.

Важливість переходу до цифрової платформи освітнього процесу підкреслює В. Биков (2019), який розглядає трансформаційні процеси в українській освіті у контексті глобальної цифровізації суспільства [2]. Його дослідження підтверджують необхідність впровадження інноваційних технологій, зокрема хмарних сервісів, для забезпечення доступності, гнучкості та персоналізації навчання. Це особливо актуально для підготовки педагогів, що повинні орієнтуватися в цифровому освітньому просторі.

Перспективи та практичні можливості використання хмарних технологій у навчальному процесі загальноосвітніх закладів розглядають Т. Вакалюк і В. Поліщук (2015), наголошуючи на підвищенні ефективності організації навчання, співпраці між учасниками освітнього процесу та розвитку інформаційної компетентності [3]. Вони акцентують, що такі технології сприяють створенню інтерактивного та динамічного освітнього середовища, яке стимулює активність і самостійність учнів і студентів.

У контексті педагогічної теорії І. Дичківська (2004) розглядає інноваційні педагогічні технології, серед яких виділяє роль інформаційних технологій як засобу активізації навчальної діяльності та розвитку творчого потенціалу [4]. Цей підхід співзвучний із завданнями підготовки вчителів технологій, для яких особливо важливо освоїти нові методики і цифрові інструменти, здатні модернізувати їх педагогічну практику.

Сучасні методичні рекомендації щодо формування цифрової компетентності вчителів подає С. Литвинова (2017), яка підкреслює, що комплексне формування цих компетентностей має базуватися на інтеграції теоретичних знань із практичним застосуванням цифрових ресурсів [6]. Особливо це стосується майбутніх учителів технологій, котрі повинні володіти навичками організації дистанційного, змішаного та інтерактивного навчання.

Важливість цифрової складової проєктної діяльності та формування проєктної культури як складової підготовки вчителів технологій відзначають О. Марущак і Д. Луп'як (2015), які вказують на необхідність активного залучення студентів до створення і реалізації проєктів із використанням сучасних ІКТ [7]. Це сприяє розвитку ініціативності, креативності та підприємливості, що є важливими компетентностями у професії учителя технологій.

Нарешті, методичні аспекти застосування інтерактивних технологій, зокрема хмарних сервісів, в освітньому процесі розглядають О. Пометун і Л. Пироженко (2004), які

наголошують на перевагах активних форм навчання для підвищення мотивації та залучення студентів [8]. Їхні дослідження підкреслюють роль інноваційних інструментів у формуванні сучасного педагога, готового до викликів цифрової епохи.

Актуальність вищезазначеної проблематики і визначила **мету** публікації дослідити теоретико-методичні основи використання віртуальних середовищ та хмарних сервісів у підготовці майбутніх учителів технологій, а також розробити рекомендації щодо їх ефективної інтеграції у навчальний процес для підвищення цифрової компетентності та професійної готовності студентів – майбутніх учителів технологій до педагогічної діяльності в умовах сьогодення.

Як уже зазначалося, в умовах диджиталізації особливе значення набуває впровадження віртуальних середовищ та хмарних сервісів, які відкривають нові можливості для організації інтерактивного, адаптивного і гнучкого навчання. Підготовка майбутніх учителів технологій у цих умовах вимагає переосмислення традиційних підходів та активного використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Віртуальні середовища забезпечують інтегровану платформу для спільної діяльності, комунікації і реалізації освітніх проєктів у режимі реального часу незалежно від географічного розташування учасників. Вони сприяють розвитку компетентностей, які є ключовими для вчителя технологій, зокрема цифрової грамотності, самостійності, креативності та колаборативної роботи. Хмарні сервіси, як частина ІКТ, відкривають доступ до різноманітних освітніх ресурсів, програмного забезпечення та інструментів управління навчальними проєктами. Їх впровадження у педагогічний процес значно спрощує організацію дистанційного навчання, забезпечує збереження і доступ до навчальних матеріалів, а також підтримує індивідуалізацію освітніх траєкторій.

Провідні дослідники (Вакалюк Т. А., Поліщук В. В., Литвинова С. Г.) підкреслюють, що використання хмарних технологій у навчальному процесі підвищує мотивацію студентів, сприяє розвитку критичного мислення і формує навички ефективної комунікації. Це особливо актуально для майбутніх учителів, які повинні вміти адаптуватися до швидких змін у технологічному середовищі та впроваджувати новітні ІКТ у власній педагогічній діяльності [3, 4].

Однією з ключових переваг віртуальних середовищ є можливість моделювання різноманітних навчальних ситуацій, що сприяє кращому засвоєнню складних технологічних процесів. Це дає змогу студентам не лише вивчати теоретичні основи, а й практично відпрацьовувати професійні навички у безпечному і контрольованому середовищі. Інтеграція хмарних сервісів дозволяє організовувати колективну роботу над проєктами, що є основою формування командних компетентностей та лідерських якостей. Сервіси, такі як Google Workspace, Microsoft 365, Trello, Miro, забезпечують прозорість та ефективність управління навчальним процесом.

Інтеграція цих хмарних сервісів у процес підготовки майбутніх учителів технологій відкриває широкі можливості для організації колективної діяльності та формування ключових командних компетентностей. Колективна робота є важливим елементом професійної підготовки, адже вчитель технологій повинен вміти ефективно взаємодіяти з колегами, учнями та іншими учасниками освітнього процесу, координувати спільні проєкти та брати на себе відповідальність за результат.

Сучасні хмарні платформи, такі як Google Workspace (включаючи Google Docs, Sheets, Slides, Forms), дозволяють студентам одночасно працювати над спільними документами, обмінюватися ідеями в режимі реального часу та оперативно вносити правки. Наприклад, під час підготовки навчального проєкту студенти можуть створювати спільний план уроку або презентацію, доповнювати інформацію, коментувати внесені зміни, що сприяє розвитку навичок комунікації та колаборації. Завдяки можливості відстеження історії редагувань та коментарів викладачі мають змогу контролювати процес та надавати зворотній зв'язок [2].

Інший популярний інструмент – Microsoft 365, який надає аналогічні можливості, а також інтеграцію з платформою Microsoft Teams. Teams створює єдине цифрове середовище для спілкування, обміну файлами, організації відеоконференцій та проведення онлайн-занять. Використання Microsoft Teams у навчанні дозволяє студентам швидко вирішувати

організаційні питання, обговорювати ідеї, планувати подальші кроки проєкту і навіть проводити рольові ігри або дискусії, що розвиває лідерські якості.

Для організації управління проєктами широко застосовують Trello – зручний сервіс, що базується на принципі канбан-дошки. Студенти створюють окремі картки із завданнями, розподіляють їх за статусом («заплановано», «у роботі», «завершено»), додають терміни виконання та відповідальних. Такий підхід допомагає розвивати навички планування, контролю та відповідальності в команді, а також робить видимим хід виконання проєкту для всіх учасників.

Ще одним інструментом для спільної творчої роботи є Miro – онлайн-дошка для мозкових штурмів, створення ментальних карт, візуалізації ідей. У процесі підготовки до уроків або розробки навчальних проєктів студенти можуть одночасно працювати над візуальними матеріалами, обговорювати концепції та швидко обмінюватися зворотним зв'язком. Miro сприяє активізації креативного мислення, розвитку навичок командної роботи та лідерства.

Таким чином, впровадження хмарних сервісів в освітній процес формує у майбутніх учителів технологій компетентності, необхідні для ефективної колективної діяльності: комунікативність, відповідальність, здатність до планування і управління проєктами, ініціативність і лідерські здібності. Крім того, ці інструменти забезпечують прозорість процесу навчання, стимулюють активну взаємодію між учасниками освітнього середовища та сприяють якісній підготовці педагогів до сучасних вимог цифрової освіти. А реалізація освітніх програм із використанням віртуальних платформ сприяє розвитку саморегуляції навчальної діяльності, оскільки студенти отримують можливість планувати, контролювати і оцінювати свої навчальні досягнення у режимі онлайн. Цей аспект є важливим для формування відповідальності та ініціативності.

Віртуальні середовища також сприяють реалізації міждисциплінарного підходу, оскільки дозволяють інтегрувати знання з різних галузей науки і техніки, що особливо важливо для майбутніх учителів технологій, які мають викладати широкий спектр предметів.

Окрім розвитку професійних компетентностей, використання хмарних сервісів формує у студентів інформаційну культуру, яка включає етичне ставлення до інформації, безпеку в цифровому просторі, критичний підхід до джерел даних. Значна увага у підготовці майбутніх учителів технологій приділяється розвитку умінь працювати з освітніми платформами та системами управління навчанням (LMS). Ці платформи виступають не лише як інструмент контролю знань, але й як багатофункціональний простір для творчої взаємодії студентів і викладачів, що сприяє формуванню активної позиції та розвитку комунікативних навичок. Завдяки LMS, студенти мають можливість отримувати доступ до навчальних матеріалів у будь-який час, що значно підвищує гнучкість і автономію навчального процесу [3].

Наприклад, популярні LMS, такі як Moodle, Canvas або Google Classroom, надають інструменти для організації дискусій, спільного створення контенту, а також проведення онлайн-тестувань та завдань з автоматизованою перевіркою. Це стимулює студентів до самостійного мислення і пошуку інформації, а також допомагає викладачам своєчасно коригувати освітній процес залежно від результатів навчання. Особливо важливою є можливість створення у LMS проєктних груп, де майбутні вчителі технологій можуть відпрацьовувати навички командної роботи, планувати спільні завдання, розподіляти ролі та виконувати проєктні задачі дистанційно. Такий досвід є безцінним для майбутньої професійної діяльності, де часто доводиться організовувати роботу з учнями та колегами в онлайн або змішаному форматі.

Крім того, робота з LMS допомагає формувати інформаційну компетентність, що є невід'ємною складовою цифрової культури сучасного педагога. Майбутні вчителі вчаться ефективно шукати, аналізувати та систематизувати інформацію, а також використовувати різноманітні цифрові інструменти для презентації своїх ідей та результатів проєктів. Також освітні платформи стимулюють розвиток навичок самоорганізації та тайм-менеджменту, адже студенти повинні планувати власний час для виконання завдань, участі в онлайн-консультаціях і вебінарах. Це сприяє формуванню відповідальності та дисципліни – якостей, необхідних для успішної педагогічної діяльності.

Таким чином інтеграція освітніх платформ і LMS у навчальний процес підготовки майбутніх учителів технологій не лише оптимізує організацію навчання, а й забезпечує розвиток комплексних компетентностей, необхідних для роботи в сучасній школі Нової української школи.

Дослідники (Марущак О. В., Луп'як Д. М.) відзначають, що формування проєктної культури майбутніх педагогів безпосередньо пов'язане з опануванням цифрових інструментів, які розширюють можливості для творчої самореалізації і впровадження інновацій у навчальний процес. Важливим етапом є організація тренінгів, вебінарів та майстер-класів з використання віртуальних і хмарних технологій, що дає змогу студентам набути практичних навичок і знизити бар'єри цифрової нерівності [7].

Інтеграція хмарних технологій у навчальні плани також дозволяє оптимізувати витрати часу і ресурсів, зокрема за рахунок дистанційної взаємодії, зменшення необхідності у паперових матеріалах, швидкого обміну інформацією.

Незважаючи на численні переваги, викладачі та студенти стикаються з певними труднощами: необхідність високошвидкісного інтернету, технічної підтримки, а також адаптації навчальних матеріалів під цифровий формат.

У контексті Нової української школи (НУШ) особливе значення має формування у майбутніх учителів технологій готовності до роботи в цифровому освітньому середовищі, здатності застосовувати інформаційні технології як засіб розвитку учнівських компетентностей. А системний підхід до використання віртуальних середовищ і хмарних сервісів дозволяє створювати умови для безперервного професійного розвитку педагогів, що відповідає викликам сучасного освітнього простору.

Таким чином, використання віртуальних середовищ та хмарних сервісів є ключовим чинником модернізації підготовки майбутніх учителів технологій, що сприяє формуванню у них високого рівня цифрової компетентності, професійної мобільності та здатності до інноваційної діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті нашого дослідження з'ясовано, що використання віртуальних середовищ та хмарних сервісів у підготовці майбутніх учителів технологій значно підвищує якість освітнього процесу, сприяє формуванню ключових професійних компетентностей, зокрема ініціативності, підприємливості та командної взаємодії. Інтеграція сучасних цифрових інструментів дозволяє створювати умови для активного навчання, підвищує мотивацію студентів і формує їхню готовність до професійної діяльності в умовах цифрової трансформації освіти.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці та впровадженні комплексних моделей використання хмарних сервісів із урахуванням специфіки педагогічної діяльності та особливостей підготовки вчителів технологій. Важливим напрямом є дослідження ефективності різних платформ і методик їх інтеграції в навчальний процес, а також вивчення впливу цифрових технологій на розвиток креативності, критичного мислення та інших метапредметних компетентностей здобувачів. Крім того, актуальним є вивчення проблем цифрової інклюзії, забезпечення доступності віртуальних середовищ для різних категорій студентів, а також розробка методичних рекомендацій для викладачів щодо адаптації цифрових технологій до індивідуальних освітніх потреб. Це сприятиме подальшій оптимізації підготовки педагогів і забезпеченню високої якості освіти у відповідь на запити сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Базелюк О. Зміст і структура цифрової культури педагогічних працівників закладів професійної освіти. Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка : зб. наук. праць : Вип. 16 / Інст.-т проф.-тех. освіти НАПН України ; [Ред. кол.: В. О. Радкевич (голова) та ін.]. ЖККГВ «Полісся» ЖОР, 2018. С. 81–87.

2. Биков В. Ю. Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи освіти і науки України. Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку : матеріали методологічного семінару НАПН України (4 квітня 2019 р.) / за ред. В. Г. Кременя, О. І. Ляшенка. Київ, 2019. С.20–26.

3. Вакалюк Т. А., Поліщук В. В. Перспективи використання хмарних технологій у

навчальному процесі загальноосвітніх навчальних закладів України. Педагогіка вищої та середньої школи. Випуск 46. Кривий Ріг, 2015. С. 114–119.

4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.

5. Інформаційні й комунікаційні технології: веб-сайт. URL: <https://www.ua5.org/svit/281-nformacijn-jj-komunkacijn-tekhnolog.html> (дата звернення 02.04.2025).

6. Литвинова С. Г. Цифрова компетентність учителя: сучасний стан та шляхи формування. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. № 5 (61). С. 123–135.

7. Марущак О. В., Луп'як Д. М. Формування проєктної культури майбутнього вчителя технологій. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. Вип. 51. С. 174–179.

8. Пометун О. І., Пироженко Л. А. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: методичний посібник. Київ: А.С.К., 2004. 192 с.

УДК: 373.5:371.3:004.4'276

Розенбліт Максим,
здобувача другого (магістерського)
рівня вищої освіти групи 11-ТІФм
к. пед. н., доц. Омельчук Олександр

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

Анотація. У статті розглядаються особливості реалізації ігрових технологій у процесі навчання технологій у закладах загальної середньої освіти в контексті реформ Нової української школи. Обґрунтовано доцільність використання ігрових методів як ефективного засобу інтенсифікації навчального процесу, підвищення мотивації учнів, розвитку їхніх когнітивних та соціальних навичок. Визначено переваги ігрової діяльності у поєднанні з цифровими інструментами, зокрема в умовах змішаного та дистанційного навчання.

Ключові слова: гра, ігрова діяльність, ігрові технології, середній шкільний вік, освітній процес, Нова українська школа, ініціативи, цифровізація, цифрова компетентність.

Annotation. The article examines the features of implementing game-based technologies in the teaching of technology in general secondary education institutions within the context of the New Ukrainian School reform. The relevance of using game-based methods is substantiated as an effective tool for intensifying the educational process, increasing student motivation, and developing their cognitive and social skills. The benefits of game-based activities combined with digital tools are identified, particularly in blended and distance learning environments.

Keywords: game, game activity, game technologies, middle school age, educational process, New Ukrainian School, initiatives, digitalization, digital competence.

Постановка проблеми: Сьогодні практично неможливо уявити своє життя без використання гаджетів та різноманітних онлайн-платформ у повсякденній рутині, оскільки за даними звіту Global Digital Reports, постійне використання інтернет-сервісів на початок 2025 року зросло на 3,2% порівно з минулим та склало 82,4% від населення країни [1].

Доволі стрімкий розвиток цифрових технологій зумовлений процесом діджиталізації в Україні, що за собою тягне створення нового формату освітнього середовища, який дозволяє максимально ефективно поєднувати та використовувати переваги онлайн та офлайн занять. Такі зміни в освіті є актуальними, оскільки на сьогодні у дистанційному та змішаному форматах навчаються 40% школярів.

У першу чергу, це спонукає впроваджувати новітні технології, способи та методи навчання у середній школі, щоб зробити загальний процес навчання легшим та доступнішим, а також перебіг оцифровізації всіх ланок життя простішим.

Однак, дослідження від GoGlobal свідчить, що 57% учнів України говорять про байдужість до навчання та зниження мотивації, а 55% скаржаться на погіршення пам'яті, зниження концентрації уваги та швидку втомлюваність [2].

Такі зміни в освітньому середовищі зумовлюють необхідність пошуку дієвих підходів до організації навчання, які б відповідали сучасним умовам, потребам учнів та викликам цифрового суспільства. Одним із таких підходів є інтенсифікація освітнього процесу – підвищення ефективності навчання шляхом активізації пізнавальної діяльності, впровадження новітніх технологій та раціонального використання навчального часу й ресурсів без перевантаження учнів. Тому **важливими завданнями** є впровадження методів, що забезпечують зацікавленість дітей, сприяють кращому засвоєнню знань і формуванню ключових компетентностей.

Ефективним засобом вирішення цього завдання є використання ігрових технологій. Перевагою використання ігрових форм на уроках є те, що вони вмотивовують учнів на здобуття знань, сприяють добровільному й індивідуальному навчанню, формують навички співпраці в колективі, розвивають психічні функції та здібності, а також забезпечують захопливий освітній процес [3].

Відтак, **метою цієї статті є** дослідження особливостей реалізації ігрових технологій у процесі навчання технологій у середній школі як одного з ефективних інструментів інтенсифікації освітнього процесу, здатного підвищити мотивацію, покращити засвоєння навчального матеріалу та адаптувати навчання до сучасних умов цифрового середовища.

Проблематику цифровізації освіти **досліджують** як українські, так і зарубіжні науковці. Л. Петухова у своїх працях акцентує на інформаційній компетентності, що охоплює здатність особистості ефективно застосовувати знання у різних сферах та відповідати за свої дії. О. Спірін розглядає її ширше – як уміння використовувати цифрові технології для задоволення особистих і суспільних потреб.

В. Биков і М. Лещенко наголошують на необхідності адаптації класичних методів навчання до умов поєднання реального й віртуального середовищ. Дж. Крумсвік підкреслює, що цифрова компетентність педагога включає не лише технічні навички, а й критичне мислення, планування й керування освітнім процесом із використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Ці положення відображені в концепції Нової української школи, яка визнає інформаційно-цифрову компетентність однією з ключових. Таким чином, важливим завданням сучасної школи є формування у дітей творчості, ініціативності, активності, самостійності та впевненості [4; 5].

Зважаючи на сучасні умови навчання, варто відзначити, що дистанційна форма суттєво відрізняється від традиційної і в першу чергу тим, що взаємодія між учителем і учнями відбувається через інформаційно-комунікативні технології. З одного боку такий підхід дає можливість постійно підтримувати контракт, зручний доступ до навчальних матеріалів, якісних консультацій, відеоуроків, вивчення нової інформації за допомогою онлайн-сервісів, інтерактивних симуляцій та вікторин, які задовольняють різноманітні навчальні уподобання. З іншого – така форма навчання нерідко призводить до зниження мотивації, пізнавальної активності, а також створює психологічні труднощі, особливо у школярів середньої ланки, чия увага відволікається зовнішніми чинниками.

Варто зазначити, що впровадження цифрових технологій у систему освіти відкриває нові можливості для модернізації методик навчання, особливо в контексті підготовки учнів до майбутніх професій. Тому формування внутрішньої мотивації до навчання є одним із пріоритетних напрямків сучасної освіти, оскільки це прямо впливає на ефективність навчального процесу та розвиток особистості учня. Особливої уваги потребують методи, що здатні підтримувати інтерес до навчання – серед них ігрові технології, які довели свою результативність.

Ігри форми збуджують цікавість та роблять процес навчання захопливим. Вони стимулюють учнів до активної участі, формують прагнення досягти результату, що підвищує

динаміку та продуктивність уроку. Ігрове середовище дозволяє поєднувати теорію з практикою, експериментувати, приймати рішення та бачити наслідки власних дій. Це розвиває критичне та творче мислення, навички розв'язання проблем, особливо на уроках інформатики, де учні можуть застосовувати алгоритми, програмувати або проходити навчальні лабіринти.

Ігри також забезпечують практичний підхід до навчання, який доповнює теоретичний матеріал. Учні можуть взаємодіяти з теорією, застосовувати її на практиці, експериментувати і бачити відповідні зміни в ігровому середовищі. Ігрові технології дозволяють учням навчатися через експерименти та самостійне вирішення завдань. Багато ігор, особливо з елементами головоломки або стратегії, вимагають від гравців критичного мислення та творчого вирішення проблем. Впроваджуючи ігрові технології в уроки інформатики, вчителі можуть розвивати ці важливі навички в учнів. Навіть при розробці алгоритмів для навігації в лабіринтах або налагодження коду для подолання перешкод, учні навчаються систематично й наполегливо підходити до завдань (рис. 1) [6].

Рис. 1. Використання технологій на уроках

Одним з головних завдань інформаційно-комунікаційних технологій в освіті є підвищення доступності навчальних матеріалів. Завдяки цифровим технологіям доступ до освітніх ресурсів можна отримати в будь-який час і з будь-якого місця, долаючи географічні та часові бар'єри, які традиційно перешкоджали доступу до якісної освіти. Гнучкість, яка з'являється в результаті використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі, дозволяє враховувати різноманітні стилі і темпи навчання та підлаштовувати навчальний процес під індивідуальні потреби. Вона має першочергове значення в глобалізованому освітньому контексті, де навчання має бути безперервним і швидко адаптуватися до змін.

До основних ігрових технологій навчання належать:

- рольові ігри: учні виконують певні ролі, моделюючи реальні або уявні ситуації. Це сприяє розвитку навичок критичного мислення, вирішення проблем, емпатії;
- квести та головоломки; учні мають розгадувати загадки, виконувати завдання та долати перешкоди, щоб просуватися від одного рівня до іншого;
- симуляції та віртуальні світи: імітація реальних процесів та систем у безпечному ігровому середовищі, де учні можуть експериментувати та вчитися на власному досвіді;
- відеоігри з освітнім контентом: ігри, які поєднують розважальний контент із навчальними елементами та завданнями;
- гейміфікація навчальних завдань: інтеграція ігрових елементів у традиційні освітні заходи, такі як вікторини, квізи, завдання тощо [4].

Отже, ігрові технології дозволяють зробити навчання зрозумілим та привабливим, сприяючи тому, щоб діти сприймали його як цікаву та захоплюючу діяльність, а не як обтяжливий процес.

У активне використання входять такі платформи як: Kahoot!, ClassDojo, Seesaw, BrainPOP тощо. Під час роботи з ними було помічено, що ефективність навчання з використанням ігрових технологій зросла на 15–25 % у порівнянні з традиційним дистанційним форматом [7].

Отже, реалізація ігрових технологій у процесі навчання технологій у середній школі є важливим напрямом модернізації освітнього середовища, що відповідає вимогам Нової української школи. Вони сприяють не лише підвищенню зацікавленості учнів до навчального процесу, але й активізують пізнавальну діяльність, формують ключові компетентності, розвивають критичне мислення, ініціативність і вміння працювати в команді.

Ігрові технології довели свою ефективність у контексті інтенсифікації навчального процесу, особливо за умов дистанційного чи змішаного навчання. Їхнє раціональне застосування дозволяє адаптувати уроки до потреб сучасного учня, підвищити якість освітнього процесу та сприяти формуванню мотивованої, самостійної, творчої особистості.

Список використаних джерел

1. Digital 2025: Україна. URL: <https://datareportal.com/reports/digital-2025-ukraine> (дата звернення: 26.03.2025).
2. Гриневич Л. Чи варто впроваджувати реформу НУШ на тлі війни? 2023. Освіторія URL: <https://osvitoria.media/experience/chy-varto-vprovadzhuvaty-reformu-nush-na-tli-vijny/> (дата звернення: 26.03.2025).
3. Ільїна О. О., Линник І. В. Інтелектуальний потенціал використання ігрових технологій у Новій українській школі. *Духовно-інтелектуальне виховання і навчання молоді в XXI столітті*. 2023. Вип. 41. С. 234–237. URL: <https://ol.world-ontology.org/wp-content/uploads/2023/11/41.V-2023-%D0%86%D0%BB%D1%8C%D1%97%D0%BD%D0%B0-%D0%9E.%D0%9E.-%D0%9B%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%86.%D0%92.pdf> (дата звернення: 25.03.2025).
4. Сікора О. В., Пазюк Р. І. Ігрові технології у підвищенні якості навчання інформатики. *Технічні науки. Інформатика, обчислювана техніка та автоматизація*. 2024. Вип. 4. С. 188–193. URL: https://www.tech.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/4_2024/4_2024.pdf#page=198 (дата звернення: 26.03.2025).
5. Вербо́вце́ький Д. В. Аналіз досвіду використання ігрових технологій у освіті. 2023. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/734355/1/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%20%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%83%20%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%96%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85%20%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%B9%20%D0%B2%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%96.pdf> (дата звернення: 12.03.2025).
6. Кавка Л. Т., Барна О. В. Ігрові технології для вивчення основ програмування у базовому курсі інформатики. *Сучасні цифрові технології та інноваційні методи навчання: досвід, тенденції, перспективи*. 2024. №13. С. 41–43. URL : <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi79/0058872.pdf#page=41> (дата звернення: 12.03.2025).
7. Антонов С. В. Ігрові технології в дистанційному навчанні школярів: теоретико-методичний аспект: монографія. Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2022. 112 с.

УДК: 373.5.091.33

Романчук Назарій,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти 11-ТІФм групи
Науковий керівник:
к. пед. н., доц. Цісарук Ірина

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ КОМПЕТЕНТІСНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розкрито особливості розвитку творчих здібностей учнів на уроках технологій у контексті компетентісно-орієнтованої освіти. Автор акцентує увагу на важливості створення відповідного освітнього середовища, добору ефективних методів і прийомів навчання, які сприяють формуванню креативного мислення, самостійності та ініціативності учнів. Окрема увага приділена проєктній діяльності, яка виступає ефективним засобом стимулювання творчого потенціалу школярів. У статті подано конкретні методичні рекомендації, вправи та приклади з досвіду впровадження сучасних педагогічних технологій в освітній процес.

Ключові слова: творчі здібності, уроки технологій, компетентісний підхід, проєктна діяльність, методи навчання, інновації.

Annotation. The article highlights the peculiarities of developing students' creative abilities in technology classes within the framework of competency-based education. The author emphasizes the importance of creating an appropriate educational environment and selecting effective teaching methods that promote creative thinking, independence, and student initiative. Special attention is paid to project-based learning as an effective tool for stimulating students' creative potential. The article presents practical methodological recommendations, exercises, and examples of implementing modern pedagogical technologies into the learning process.

Keywords: creative abilities, technology lessons, competency-based approach, project-based learning, teaching methods, innovations.

Постановка проблеми. У сучасному освітньому середовищі, яке постійно змінюється під впливом технологічного прогресу та глобалізації, важливість розвитку творчих здібностей учнів стає дедалі актуальнішою. Творчість є ключовим компонентом, що дозволяє молодому поколінню адаптуватися до нових викликів, генерувати інноваційні ідеї та знаходити нестандартні рішення. В умовах реформування загальної середньої освіти набуває актуальності питання розвитку творчих здібностей школярів, особливо на уроках «Технології», які за своєю природою є міждисциплінарними та практично орієнтованими.

Аналіз сучасних досліджень і публікацій свідчить про зростаючу увагу до розвитку творчих здібностей учнів на уроках технологій у контексті компетентісно-орієнтованої освіти. Цей підхід спрямований на формування у школярів ключових навичок XXI століття, таких як креативність, критичне мислення, комунікація та співпраця. Питання розвитку творчих здібностей досліджували такі вчені, як О. Бурлуцька, Л. Кільдерова, А. Кудак, Т. Кудак, С. Шпортюк та інші. В освітньому процесі важливо забезпечити системний підхід до створення умов для розвитку індивідуальних здібностей кожного учня. Разом з тим, практичні аспекти впровадження компетентісного підходу на уроках технологій потребують подальшого вивчення.

Метою статті є розкриття особливостей розвитку творчих здібностей учнів на уроках технологій в умовах компетентісно-орієнтованої освіти.

Виклад основного матеріалу. Компетентісно-орієнтована освіта передбачає організацію освітнього процесу на основі діяльнісного підходу, у якому учень виступає не як пасивний споживач знань, а як активний учасник освітнього процесу. На уроках технологій це реалізується шляхом впровадження проєктної діяльності, індивідуальних і групових творчих завдань, використання елементів дизайн-мислення, конструювання, моделювання [4;5]. У

контексті компетентнісно-орієнтованої освіти ключового значення набуває створення таких педагогічних умов, які сприяють не лише засвоєнню учнями знань, але й розвитку їхніх творчих здібностей. Предмет «Технології» є ідеальним середовищем для цього процесу, оскільки поєднує елементи проєктної діяльності, практичної роботи та міждисциплінарних зв'язків.

Розвиток творчих здібностей відбувається через формування в учнів таких умінь, як виявлення проблеми, висунення гіпотез, пошук альтернативних рішень, планування діяльності, рефлексія власних дій. Залучення до практичної діяльності з виготовлення виробів, розробки авторських проєктів, використання нестандартних матеріалів та технік, сприяє розвитку уяви, естетичного смаку, критичного і креативного мислення [1].

Використання сучасних освітніх технологій, таких як інтерактивні методи, цифрові інструменти, доповнена та віртуальна реальність, дозволяє урізноманітнити навчальний процес, зробити його більш привабливим для учнів, а також створити умови для індивідуалізації навчання відповідно до рівня розвитку кожного учня.

Особливо ефективною є проєктна діяльність, у ході якої учні мають змогу реалізовувати власні ідеї, аналізувати результат, захищати свої проєкти перед аудиторією. Такий формат навчання не лише розвиває технічні та художні навички, а й формує комунікативні вміння, навички роботи в команді, відповідальність, самостійність.

Не менш важливим є створення на уроці сприятливого психологічного клімату, заохочення ініціативи, підтримка індивідуальності кожного учня. Учитель у цьому процесі виступає не лише як носій знань, а як тьютор, наставник, організатор діяльності, що створює умови для вільного розвитку особистості [6].

Отже, серед ефективних педагогічних умов, що сприяють розвитку творчості, можна виділити:

- створення творчої атмосфери у класі;
- забезпечення індивідуального підходу до кожного учня;
- використання сучасних технологій навчання (інтерактивні методи, цифрові інструменти);
- організацію роботи в групах, що розвиває комунікативні навички й уміння працювати в команді;
- надання учням можливості самостійного вибору завдань і матеріалів для проєктів.

Методи, які мають найбільший потенціал у розвитку творчих здібностей учнів на уроках «Технологій», включають: проєктно-орієнтоване навчання; проблемне навчання; метод мозкового штурму; метод кейсів; ігрові технології; застосування елементів дизайн-мислення. Кожен з цих методів активізує пізнавальну діяльність учнів, заохочує до пошуку нестандартних рішень, стимулює ініціативність та самостійність. Важливою умовою ефективності цих методів є наявність мотивації до навчання, яку вчитель має підтримувати через позитивну взаємодію, оцінювання зростання, а не лише кінцевого результату, і постійне підкріплення віри учня у власні сили [2].

Важливим аспектом є використання інтерактивних методів навчання. Групові дискусії, мозкові штурми, рольові ігри та симуляції можуть значно активізувати освітній процес. Ці методи не лише сприяють розвитку комунікативних навичок, а й допомагають учням вчитися працювати в команді, що є важливим для розвитку їхньої творчості. Наприклад, під час мозкового штурму учні можуть вільно висловлювати свої ідеї, що стимулює їхню креативність і дозволяє генерувати нові концепції.

Крім того, варто звернути увагу на індивідуалізацію навчання. Кожен учень має свої унікальні здібності, інтереси та стилі навчання, тому важливо адаптувати навчальні матеріали та завдання відповідно до їх потреб. Це може включати використання різноманітних ресурсів, таких як відео, онлайн-курси, практичні заняття, а також можливість вибору теми проєкту. Індивідуалізація навчання дозволяє учням відчувати себе більш залученими до процесу, що, у свою чергу, сприяє розвитку їхньої творчості [3].

Робота над творчими проєктами має великі перспективи для розвитку в учнів творчих здібностей, оскільки включає в себе дослідження, зображення виробів, технологічні властивості їх виготовлення тощо.

Зважаючи на все вищесказане, нами було розроблено низку методичних порад, вправ та заходів, які, на нашу думку, сприяють розвитку творчих здібностей учнів.

Методичні поради та вправи, рекомендовані для використання під час проєктно-технологічної діяльності на уроках технологій з метою розвитку творчих здібностей учнів 5–8 класів

Проєктна діяльність в освітньому процесі передбачає поетапне виконання завдань, спрямованих на формування критичного мислення, розвиток креативності та вміння працювати в команді. Нижче подано алгоритм організації проєктно-технологічної діяльності з акцентом на розвиток творчих здібностей учнів.

Етап 1. Вибір об'єкта проєктування.

На початковому етапі вчитель спільно з учнями визначає об'єкт майбутнього проєкту, враховуючи як зацікавленість та здібності школярів, так і матеріально-технічну базу закладу освіти. На даному етапі рекомендовано застосовувати такі методи як мозковий штурм, метод синектики, постановка відкритих запитань, фасилітована бесіда.

Для учнів 5-6 класів доцільно використовувати фасилітовану дискусію, де завдання педагога – сформулювати запитання так, щоб зацікавити дітей і спонукати до вільного висловлення думок у дружній та доброзичливій атмосфері.

Орієнтовні запитання до учнів:

1. Який виріб із запропонованих вам хотілося б створити?
2. Які матеріали ви бажали б використати?
3. Що необхідно для виготовлення такого виробу?
4. Як ви плануєте використовувати готовий виріб?

Для учнів 7-8 класів рекомендовано використовувати метод мозкового штурму за такою послідовністю:

1. Визначення мети проєкту.
2. Формулювання проблеми.
3. Установлення обмежень (часових, матеріальних тощо).
4. Генерування та обговорення ідей.
5. Пошук ідей у навчальній та художній літературі, або мережі Інтернет.
6. Індивідуальний захист власного рішення.
7. Вибір оригінальних ідей для реалізації.

Також для учнів 8 класу можна залучати метод синектики – техніку, що сприяє генерації неочікуваних рішень через аналогії. Педагог може стимулювати уяву учнів такими запитаннями:

1. І що з цього випливає?
2. Як це можна уявити?
3. Що тут незвичного?
4. А якщо зробити навпаки?

Етап 2–3. Дослідження, аналіз, обґрунтування форми, дизайну та технологій виготовлення виробу.

На цьому етапі учні визначають конструкцію виробу, komponування його елементів, колірне рішення, підбирають матеріали, планують технологічні операції.

У 5 класі рекомендується використовувати:

- метод фантазування – спонукання до уявного створення інноваційного об'єкта, якого не існує в реальності (наприклад, декоративний органайзер або унікальний свічник);
- метод зразків – аналіз наявних зразків із подальшим порівнянням і створенням власної моделі на основі виявлених відмінностей та закономірностей.

У 6 класі ефективним, на нашу думку, є:

- метод біоформ – пошук натхнення в природі (наприклад, при створенні кухонної дощечки запропонувати знайти форми серед рослин, тварин тощо);
- вправа «Дерево асоціацій» – стовбур символізує об'єкт, гілки – складові частини, листя – необхідні ресурси, матеріали, інструменти.

У 7 класі варто залучити:

– метод фокальних об'єктів – комбінування характеристик випадкових об'єктів із базовим об'єктом. Наприклад, поєднання свічника з формами стола або ручки призводить до створення незвичних конструкцій.

У 8 класі доцільно застосовувати:

– метод комбінаторики – зміна, комбінування, трансформація елементів (зміна форми, розміру, кольору, матеріалу тощо);

– вправу «Знаю – хочу дізнатися – дізнався» для рефлексії;

– вправу «Рибна кістка» – структурований аналіз: хвіст – об'єкт, кістки – елементи та способи вдосконалення, голова – удосконалений виріб.

Цей підхід до організації проектної діяльності сприяє всебічному розвитку творчих здібностей учнів, забезпечує активну залученість кожного учня до освітнього процесу та формує в них стійку мотивацію до навчання й самореалізації через практичну діяльність.

Висновок. Таким чином, розвиток творчих здібностей учнів на уроках технологій є важливим чинником формування компетентної, конкурентоспроможної особистості. Застосування сучасних педагогічних підходів, інтеграція інноваційних технологій, організація творчої діяльності дозволяє реалізувати потенціал кожного учня та сприяє набуттю ним життєво важливих компетентностей у межах Нової української школи. Це включає створення сприятливого освітнього середовища, впровадження інтерактивних методів, індивідуалізацію навчання та використання сучасних технологій. Лише за таких умов можна досягти успіху у формуванні креативних, ініціативних та готових до майбутньої професійної діяльності особистостей.

Список використаних джерел

1. Бурлуцька О. І. Розвиток творчих здібностей учнів на уроках трудового навчання. : посібник. Київ, 2017. 54 с.
2. Кільдерова Л. В. Формування та розвиток творчих здібностей старшокласників у процесі творчої діяльності на уроках технологій. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nchnpu_5_2015_51_26.pdf. (дата звернення: 20.04.2025).
3. Кудак Т. О., Кудак А. І. Розвиток творчих здібностей учнів на уроках трудового навчання засобами інтерактивних технологій. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Tvo_2015_3_37.pdf (дата звернення: 20.04.2025).
4. Панфілов Ю., Фурманець Б. Компетентісний підхід в освіті: досвід, проблеми, перспективи. Теорія і практика управління соціальними системами. Харків, 2017. С. 55–67.
5. Реалізація компетентісно-орієнтованого підходу до освітнього процесу в гуртках науково-технічного напрямку закладів позашкільної освіти : збірник «Грані науково-технічної творчості запорізької області». Запоріжжя, 2020. № 2. 97 с.
6. Шпортюк С. М. Розвиток творчих здібностей учнів на уроках трудового навчання. Теоретико-методичні аспекти технологічної освіти учнівської та студентської молоді засобами естетичної культури та дизайну : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції кафедри теорії і методики технологічної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка / заг. ред. проф. В. П. Титаренко, А. Ю. Цини. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2020. С. 224–227.
7. Пасічник О. В., Чернікова Л. А. *Модельна навчальна програма «Інформатика. 5–6 класи»*. Київ: МОН, 2021. С. 2–4. URL : <https://nushub.org.uanushub.org.ua>. (дата звернення: 10.04.2025).

УДК 37.018.43:004:376

Салюк Іван,
здобувач третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти 21-А групи
Науковий керівник:
к. пед. н., доц. Омельчук Олександр

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВЧИТЕЛЯМИ ІНФОРМАТИКИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглянуто особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) вчителями інформатики в умовах інклюзивної освіти. Акцентовано увагу на потенціалі ІКТ у створенні доступного освітнього середовища для учнів з особливими освітніми потребами. Визначено ключові напрями застосування цифрових технологій: персоналізація навчання, використання спеціалізованого програмного забезпечення, забезпечення інтерактивності та формування цифрової компетентності. На основі аналізу наукових джерел і практичного досвіду обґрунтовано необхідність удосконалення професійної підготовки педагогів до роботи в інклюзивному середовищі з використанням ІКТ. Представлено перспективи подальших досліджень щодо методичної адаптації навчального процесу з урахуванням потреб учнів з ООП.

Ключові слова: інклюзивна освіта, інформаційно-комунікаційні технології, учитель інформатики, спеціальні освітні потреби, цифрова компетентність, адаптивне навчання, персоналізація, дидактичне проєктування, педагогічна підготовка.

Annotation. The article examines the peculiarities of using information and communication technologies (ICT) by computer science teachers in the context of inclusive education. The focus is placed on the potential of ICT to create an accessible learning environment for students with special educational needs. The key areas of ICT application are identified: personalized learning, the use of specialized software, provision of interactivity, and the development of digital competence. Based on the analysis of academic sources and practical experience, the necessity of improving teacher training for work in an inclusive environment using ICT is substantiated. The article also outlines the prospects for further research on methodological adaptation of the educational process, taking into account the needs of students with special educational needs.

Keywords: inclusive education; information and communication technologies; computer science teacher; special educational needs; digital competence; adaptive learning; personalization; didactic design; teacher training.

Постановка проблеми. Інклюзивна освіта є важливим кроком на шляху до реалізації права кожної дитини на якісне навчання незалежно від індивідуальних можливостей. Особливу роль у забезпеченні цього процесу відіграє вчитель інформатики, адже саме він працює з інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ), які мають потужний потенціал для адаптації навчального процесу до потреб учнів з особливими освітніми потребами (ООП).

Однак на практиці спостерігаються труднощі в ефективному застосуванні ІКТ в умовах інклюзії, зумовлені як недостатньою професійною підготовкою педагогів, так і браком відповідного програмного забезпечення та методичних розробок. Це вимагає теоретичного осмислення та узагальнення досвіду для вдосконалення практики інклюзивного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Початкова підготовка майбутніх учителів (інформатики) до впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в інклюзивне освітнє середовище, як зазначає Акімова О. є одним із ключових компонентів професійної підготовки педагогів до роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби. У своїй науковій праці авторка акцентує увагу на необхідності системної інтеграції ІКТ в освітній процес як дієвого засобу підтримки інклюзивної освіти [1].

Разом з тим, результативне застосування цифрових технологій в інклюзивному контексті потребує глибшого аналізу. Так, Одарієнко О. досліджує потенціал медіатехнологій

у формуванні інклюзивного освітнього середовища, що відкриває нові перспективи для реалізації ІКТ [2]. У свою чергу, Лупінович С. та Лапшина І. розглядають особливості дидактичного проєктування електронних форм навчання, наголошуючи на необхідності адаптації навчального контенту з метою забезпечення його доступності для всіх категорій здобувачів освіти [3].

Семеніхіна О. та Друшляк М. доповнюють зазначені підходи, запропонувавши класифікацію цифрових технологій, які можуть бути ефективно використані в інклюзивному навчанні [4]. Такий поділ сприяє кращому розумінню різновидів цифрових засобів і дозволяє оцінити їхній потенціал у роботі з учнями з ООП.

У роботі Кременя В. та співавт. [5] розкривається концепція виховання дитини в умовах цифрової трансформації, підкреслюючи важливість формування цифрових компетентностей у межах інклюзивної освіти. Дослідження Овчарук О. та співавт. [6] присвячене організаційно-педагогічним умовам інтеграції ІКТ у загальну середню освіту, що є важливим фактором створення ефективного інклюзивного середовища.

Практичні аспекти використання ІКТ у роботі з учнями з ООП розглядаються у дослідженні Семеній Н. та Овсієнко В. [7], де наводяться конкретні приклади і рекомендації щодо впровадження технологій у педагогічну діяльність. У свою чергу, Рогач М. і Хом'як О. [8] висвітлюють комп'ютерні технології як сучасний інструмент навчання осіб з особливими потребами в умовах інклюзії.

Кірвас В. [9] фокусує увагу на можливостях ІКТ для навчання людей із вадами зору в умовах цифровізації освіти.

Метою статті є аналіз особливостей використання інформаційно-комунікаційних технологій учителями інформатики в інклюзивному середовищі, виявлення ефективних підходів до їхнього впровадження та окреслення напрямів удосконалення професійної підготовки педагогів до роботи з ІКТ в інклюзивній освіті.

Виклад основного матеріалу. Учителі інформатики виконують подвійне завдання: навчають цифрової грамотності й водночас мають адаптувати навчання для учнів з ООП. Серед основних особливостей використання ІКТ у цьому контексті можна виокремити такі:

- Персоналізація навчання: можливість створення індивідуальних траєкторій з урахуванням потреб учня (наприклад, робота в зручному темпі, доступ до адаптованих ресурсів).

- Використання спеціалізованого ПЗ: зокрема, програм для озвучення тексту, збільшення шрифтів, альтернативного введення даних тощо.

- Інтерактивність: ІКТ сприяють активному залученню учнів з ООП до освітнього процесу, формують мотивацію та інтерес до предмета.

- Формування цифрової компетентності в усіх учнів, включно з тими, хто має обмеження в розвитку чи фізичних можливостях.

Розкриємо більш детально особливості використання ІКТ.

Персоналізація навчання. Однією з ключових переваг використання ІКТ в інклюзивній освіті є можливість створення індивідуальної освітньої траєкторії для кожного учня. Це означає, що навчальний контент може бути адаптований до конкретних потреб дитини – з урахуванням її темпу сприймання, рівня знань, мотивації, інтересів та наявних обмежень у розвитку. Наприклад, учень із порушеннями слуху може переглядати відеоматеріали з субтитрами, а дитина з порушенням опорно-рухового апарату – виконувати завдання за допомогою сенсорного екрану чи голосового керування.

Гнучкий підхід до темпу навчання дозволяє дитині вчитися комфортно, не відчуваючи тиску чи відставання від інших. Це формує впевненість у власних силах і сприяє більшій включеності в освітній процес.

Використання спеціалізованого програмного забезпечення.

ІКТ дають змогу використовувати асистивні технології – спеціалізовані цифрові засоби, призначені для підтримки людей з особливими потребами. До таких належать:

- програми для озвучення тексту (text-to-speech), що допомагають дітям з порушеннями зору або труднощами читання;

- програми для збільшення шрифтів та зміни контрастності екрана – актуально для слабоворих учнів;

– альтернативні інтерфейси введення – наприклад, віртуальні клавіатури, системи керування мишею очима або голосом, що особливо важливо для учнів з обмеженою моторикою.

Такі інструменти значно розширюють доступність навчального середовища і дозволяють забезпечити рівні можливості для участі в освітньому процесі.

Інтерактивність.

Однією з унікальних переваг ІКТ є можливість зробити навчання інтерактивним, динамічним та емоційно залученим. Відеоуроки, ігрові завдання, симуляції, онлайн-тести, інтерактивні карти, тренажери – усе це не лише полегшує сприймання інформації, але й формує інтерес до предмету, що особливо важливо для дітей з мотиваційними або когнітивними труднощами.

ІКТ сприяють активній участі навіть тих учнів, які зазвичай залишаються осторонь традиційних форм навчання. Інтерактивність також дозволяє педагогу швидше отримувати зворотний зв'язок і своєчасно реагувати на навчальні потреби кожного учня.

Формування цифрової компетентності.

Інклюзивна освіта повинна забезпечувати рівний розвиток цифрових навичок для всіх учнів – незалежно від їхніх індивідуальних особливостей. Це включає вміння користуватися пристроями, шукати та аналізувати інформацію, створювати цифрові продукти (презентації, тексти, графіку тощо) та безпечно поводитися в онлайн-просторі.

Формування цифрової грамотності в учнів з ООП сприяє не лише їхній успішній інтеграції в навчальне середовище, а й забезпечує кращу підготовку до самостійного життя, професійного самовизначення та участі в цифровому суспільстві загалом.

Найбільш ефективними є ті методики, які базуються на принципах доступності, гнучкості, інтерактивності та міждисциплінарного підходу. Водночас актуальною проблемою залишається нестача підготовлених педагогів, здатних реалізовувати такі методики на практиці.

Висновки. Дослідження показало, що ІКТ мають значний потенціал у підтримці інклюзивної освіти, однак ефективність їхнього використання значною мірою залежить від рівня підготовки вчителів інформатики, їхнього ставлення до інклюзії та готовності до педагогічної адаптації.

Перспективи подальших розвідок. У майбутньому доцільно поглибити дослідження щодо: розробки методик навчання інформатики з урахуванням різних типів порушень; аналізу ефективності окремих ІКТ-інструментів у роботі з дітьми з ООП; формування системи підвищення кваліфікації вчителів інформатики з питань інклюзії та цифрових інновацій.

Список використаних джерел

1. Акімова О. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до використання інформаційно-комунікаційних технологій в інклюзивному освітньому просторі. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка. Тернопіль, 2023. № 2. С. 97–103. URL: <https://doi.org/10.32782/2415-3605.23.2.13> (дата звернення: 30.06.2024).

2. Одаренко О. В. Можливості медіа для інклюзивного середовища. Interaction of the Experience of Post-Yugoslav And Ukrainian Areas: Cultural, Linguistic, Literary, Artistic, Historical, and Journalistic Aspects: матеріали Міжнародної наукової конференції Університету Любляни (23-24 лютого 2024 р.). Baltija Publishing. 2024. С. 144–147. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-393-4-40> (дата звернення: 29.06.2024).

3. Лупінович С., Лапшина І. Особливості дидактичного проєктування електронних форм навчання в умовах інклюзивного освітнього процесу. Науковий журнал Хортицької національної академії. 2022. № 1(6). С. 95–103. DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2022-6-12> (дата звернення: 17.06.2024).

4. Семеніхіна О., Друшляк М. Типологія цифрових технологій інклюзивного освітнього простору. Фізико-математична освіта. 2022. № 35(3). С. 65–70. DOI: <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2022-035-3-009> (дата звернення: 11.06.2024). АКАДЕМІЧНИ ВІСНИК Випуск 35/2024

5. Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі / В. Кремень та ін. Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2022. Т. 4, № 2. С. 1–30. URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4206> (дата звернення: 16.06.2024).

6. Організаційно-педагогічні умови використання інформаційно-цифрового середовища закладу загальної середньої освіти / О. Овчарук та ін. Інформаційні технології і засоби навчання. 2023. № 3(95). С. 41–57. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736005/1/Стаття_Овчарук_ін.pdf (дата звернення: 12.06.2024).

7. Семеній Н., Овсієнко В. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому просторі інклюзивного класу. Нова педагогічна думка. 2023. № 113(1). DOI: <https://doi.org/10.37026/2520-6427-2023-113-33-38> (дата звернення: 17.06.2024).

8. Рогач М. Ю., Хом'як О. А. Комп'ютерні технології як сучасний засіб навчання учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі НУШ. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2022. № 64. С. 88–96. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2022-64-88-96> (дата звернення: 30.06.2024).

УДК 37.014:371.3

Фещук Валерій,
здобувач третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти III-A групи
Науковий керівник:
д. пед. н., проф. Курач Микола

КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА ЗАНЯТТЯХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. У статті проаналізовано сутність професійної готовності вчителя до організації проєктної діяльності учнів у межах навчального предмета «Технології». Виокремлено та охарактеризовано основні компоненти цієї готовності: мотиваційно-ціннісний, змістово-теоретичний, операційно-практичний, комунікативний і рефлексивно-аналітичний. Показано, що кожен із компонентів відіграє важливу роль у забезпеченні цілісного й ефективного педагогічного процесу. Наголошено на необхідності їх комплексного розвитку в процесі професійної підготовки та підвищення кваліфікації вчителів. Визначено перспективні напрями подальших досліджень, зокрема розробку діагностичних інструментів та моделей формування зазначеної готовності.

Ключові слова: професійна готовність, проєктна діяльність, учитель технологій, компоненти готовності, компетентнісний підхід, педагогічна підготовка, технологічна освіта.

Annotation. The article analyzes the essence of the teacher's professional readiness to organize students' project activities within the subject "Technology". The main components of this readiness are identified and characterized: motivational and value, content and theoretical, operational and practical, communicative and reflective-analytical. It is shown that each component plays an important role in ensuring a holistic and effective pedagogical process. The necessity of their comprehensive development in the process of professional training and in-service training of teachers is emphasized. Promising areas for further research, including the development of diagnostic tools and models for the formation of this readiness, are identified.

Keywords: professional readiness, project activity, technology teacher, components of readiness, competence-based approach, teacher training, technology education.

Постановка проблеми, її зв'язок із важливими завданнями. У сучасному суспільстві, яке швидко змінюється під впливом науково-технічного прогресу, освіта має адаптуватися до нових викликів і забезпечувати підготовку учнів до активного життя в умовах інформаційного суспільства. Особливої уваги набуває необхідність формування в здобувачів

освіти ключових компетентностей, які дають змогу не лише засвоювати знання, а й застосовувати їх на практиці. Саме тому у фокусі сучасної педагогіки дедалі частіше опиняється проєктна діяльність як засіб активного та діяльнісного навчання.

Проєктна діяльність стимулює самостійність, креативність, здатність до критичного мислення, командної роботи, прийняття рішень та відповідальності за результат. У закладі загальної середньої освіти (ЗЗСО) для предмета «Технології», який орієнтований на практичну складову, проєктна діяльність стає не лише ефективною формою навчання, а й органічною частиною освітнього процесу. Через виконання учнями навчальних проєктів забезпечується інтеграція знань із різних галузей, формуються вміння планувати, досліджувати, створювати продукт і презентувати його [6].

Ефективність проєктної діяльності значною мірою залежить від рівня підготовки вчителя, його професійної готовності до організації та супроводу такої діяльності. Учителю має володіти не лише знаннями з предмета, а й педагогічними технологіями, методикою проєктного навчання, комунікативними вміннями, а також бути мотивованим до інновацій. Формування й розвиток цих складників професійної готовності є актуальною потребою сьогодення.

Водночас в умовах реформування освіти та впровадження компетентнісного підходу зростає відповідальність педагога за створення умов для розвитку творчого потенціалу учнів. Проєктна діяльність як частина компетентнісного навчання потребує від учителя нової професійної позиції – наставника, фасилітатора, партнера. Саме тому важливо дослідити, з яких компонентів складається професійна готовність учителя до цієї діяльності і які умови сприяють її формуванню [1].

Актуальність даної проблеми зумовлена необхідністю методологічного та практичного обґрунтування професійної готовності вчителя до організації проєктної діяльності в межах предмета «Технології», зокрема в контексті реалізації нових освітніх стандартів, які акцентують увагу на компетентнісному підході та інтеграції знань із різних галузей.

Загальний аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Теоретичні засади проєктного навчання були закладені в працях класиків педагогіки, зокрема Дж. Дьюї, В. Сухомлинського [11] та С. Шацького, які наголошували на необхідності навчання через діяльність, що має особистісний зміст для учня. Згідно з ідеями цих педагогів, проєкт – це форма організації навчання, яка ґрунтується на інтересі учня, практичній значущості завдань і самостійній роботі [11].

У сучасній українській педагогічній науці значна увага приділяється методиці проєктного навчання та організації проєктної діяльності учнів. Зокрема, дослідження О. Марущак, Д. Луп'яка О. Пошетун, Л. Пироженко, підкреслюють значущість проєктного методу в контексті компетентнісного підходу та розвиткових технологій навчання [6, 9].

Окремі аспекти професійної готовності вчителя до проєктної діяльності розглянуто в працях Н. Бібік, Н. Мойсеюк де дослідники аналізують складники готовності до інноваційної діяльності, її мотиваційно-ціннісний і рефлексивний аспекти, а також психолого-педагогічні умови її формування [1, 8].

У роботах І. Дичківської та О. Савченко розглянуто питання інтеграції проєктного методу в навчальний процес, зокрема в початковій і базовій школі, а також зазначено, що результативність такого підходу значною мірою залежить від професійної компетентності вчителя [2, 10].

Водночас Т. Левченко та С. Литвинова вказують на важливість формування інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя як необхідної складової професійної готовності до організації проєктної діяльності, особливо з огляду на використання цифрових інструментів [4, 5].

Таким чином, наукові джерела підтверджують актуальність і багатовимірність проблеми професійної готовності вчителя до проєктної діяльності. Проте залишається потреба у поглибленому аналізі її структурних компонентів та умов формування в контексті навчання технологій.

Попри зростаючий інтерес до проєктного навчання, у педагогічній практиці все ще спостерігаються труднощі в його впровадженні, зумовлені недостатньою підготовленістю вчителів до організації проєктної діяльності. Зокрема, бракує методичних напрацювань, які б

інтегрували всі компоненти професійної готовності та відповідали специфіці навчального предмета «Технології» у ЗЗСО. Саме тому **метою публікації** є вивчення структури професійної готовності вчителя до організації проєктної діяльності учнів на заняттях технологій, а також визначення ключових напрямів формування цієї готовності в умовах сучасної освітньої системи.

Перш за все з'ясуємо суть «професійна готовність учителя». Педагоги-дослідники [4, 5] зазначають, що це комплексна характеристика, що відображає його здатність успішно здійснювати педагогічну діяльність відповідно до сучасних вимог освіти. Вона включає в себе не лише знання предмета, але й володіння методами викладання, уміння організовувати взаємодію з учнями, батьками, колегами, здійснювати рефлексію та самовдосконалення. У контексті впровадження нових освітніх стандартів ця категорія набуває ще більшої значущості, оскільки передбачає гнучкість, відкритість до інновацій і здатність працювати в умовах постійних змін. З наукової точки зору, професійну готовність розглядають як інтегрований феномен, що охоплює мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний та особистісно-рефлексивний компоненти. Ці складники забезпечують не лише формальне володіння педагогічними функціями, а й глибоке розуміння суті професії та усвідомлення її соціальної місії. Таким чином, готовність не є статичним станом, а динамічним процесом, який розвивається впродовж усього періоду професійного становлення педагога.

Особливе значення має те, що професійна готовність передбачає наявність внутрішньої мотивації до педагогічної діяльності. Успішний учитель – це не лише носій знань, а насамперед лідер, наставник, організатор і фасилітатор навчального процесу. Його готовність включає здатність розвивати в учнів самостійність, ініціативу, інтерес до пізнання, що є особливо актуальним у проєктному навчанні, де учень виступає активним суб'єктом діяльності.

У сучасному освітньому контексті професійна готовність учителя також включає цифрову грамотність, вміння застосовувати сучасні освітні технології, організовувати змішане або дистанційне навчання, створювати цифровий контент. Це підвищує вимоги до підготовки вчителя, адже освітній процес стає все більш технологізованим, а отже – складнішим у методичному плані. Отже, поняття професійної готовності вчителя – це не лише формальна відповідність освітнім вимогам, а й глибока внутрішня здатність організовувати освітній процес на якісному рівні. Це поняття охоплює як знання й уміння, так і систему цінностей, ставлення до професії, прагнення до постійного професійного зростання. У зв'язку з цим важливо не лише визначити складові готовності, а й розуміти механізми її формування в конкретному педагогічному контексті, зокрема в межах проєктного навчання на уроках технологій [6].

У своєму дослідженні ми виокремлюємо такі компоненти професійної готовності вчителя до організації проєктної діяльності учнів на заняттях технологій як мотиваційно-ціннісний, змістово-теоретичний, операційно-практичний, комунікативний та рефлексивно-аналітичний.

Мотиваційно-ціннісний компонент відображає ставлення вчителя до проєктної діяльності як до цінного та ефективного засобу навчання. Він охоплює інтерес педагога до впровадження інновацій, прагнення підвищити якість освітнього процесу, формувати в учнів життєво важливі компетентності. Така мотивація ґрунтується на глибокому розумінні педагогом цілей освіти, віри у потенціал кожного учня, а також на усвідомленні соціальної значущості власної професійної діяльності. У межах предмета «Технології» цей компонент набуває особливої ваги, оскільки проєктна діяльність є органічною частиною його змісту. Учитель, який позитивно ставиться до проєктного навчання, здатний передати учням зацікавленість у створенні власного продукту, вмотивувати їх на досягнення результату, сформувати атмосферу співтворчості. Компонент також передбачає наявність педагогічного ентузіазму, емоційної стійкості, готовності до пошуку нових рішень у складних освітніх ситуаціях.

Змістово-теоретичний компонент включає знання, необхідні для ефективної організації проєктної діяльності: теоретичні основи проєктного методу, класифікацію проєктів, етапи їх реалізації, принципи планування та оцінювання результатів. Учитель має

орієнтуватися в сучасних освітніх стратегіях, розуміти психолого-педагогічні особливості учнів різного віку, володіти методами інтеграції міжпредметних знань у рамках проєкту [2]. Особливо важливим у технологічній освіті є знання специфіки побудови навчального проєкту: вибору теми, постановки цілей, формулювання проблемного питання, визначення очікуваного результату. Учитель має знати, як співвіднести проєктну діяльність з вимогами Державного стандарту базової середньої освіти, зокрема щодо формування підприємницької, технологічної та інженерної компетентностей. Глибоке теоретичне підґрунтя дає можливість педагогу проєктувати навчальний процес усвідомлено, логічно й методично грамотно.

Операційно-практичний компонент репрезентує практичні навички й уміння вчителя організовувати проєктну діяльність: від підготовки проєкту до його реалізації та презентації результатів. Учитель має вміти формувати команди учнів, розподіляти ролі, координувати процес виконання завдань, надавати методичну допомогу, стимулювати рефлексію та самостійну роботу [5]. Це вимагає високого рівня організаційної культури, педагогічної тактовності та професійної гнучкості. У практичній площині, особливо на уроках технологій, реалізація проєкту передбачає підготовку матеріалів, використання інструментів, дотримання техніки безпеки, а також інтеграцію з ІКТ. Учитель має вміти створювати умови для творчості, підтримувати ініціативу учнів, забезпечувати ресурсами та середовищем, у якому можливо реалізувати навіть складний інженерний задум. Це вимагає навичок менеджменту, критичного мислення й вміння передбачити та вирішити потенційні труднощі.

Комунікативний компонент є базовим у проєктному навчанні, оскільки від якості спілкування між учителем та учнями, а також між самими учнями, залежить успішність командної роботи. Учитель має володіти ефективними стратегіями комунікації, вміти слухати, формулювати зрозумілі інструкції, підтримувати відкритий діалог, створювати доброзичливу атмосферу взаємоповаги й співпраці [4]. Крім того, комунікативна компетентність включає вміння налагоджувати взаємодію з батьками, адміністрацією школи, колегами, залученими до проєктів, а також із зовнішніми партнерами (наприклад, підприємствами, майстернями, громадами). У сфері технологій це особливо актуально, оскільки учнівські проєкти часто мають практичну або соціальну спрямованість, що потребує зовнішньої підтримки. Таким чином, комунікативний компонент забезпечує не лише внутрішню ефективність проєкту, а й його відкритість до реального середовища.

Рефлексивно-аналітичний компонент охоплює здатність вчителя оцінювати ефективність власної діяльності, аналізувати результати проєктної роботи учнів, здійснювати педагогічну рефлексію. Цей компонент формує основу для професійного зростання, самовдосконалення та адаптації до нових викликів [1]. Учитель, який рефлексує, здатен вчасно помітити помилки, переосмислити методи роботи, зберігаючи при цьому педагогічну стабільність. Особливої ваги цей компонент набуває під час аналізу завершених проєктів. Педагог має вміти об'єктивно оцінити внесок кожного учня, ефективність командної взаємодії, відповідність результату цілям проєкту. Крім того, рефлексія дає змогу оптимізувати структуру проєктної діяльності в майбутньому, коригувати власний стиль педагогічної взаємодії та методичний інструментарій.

Вважаємо, що комплексне забезпечення професійної готовності вчителя до організації проєктної діяльності учнів є запорукою її ефективного впровадження в освітній процес. Жоден із компонентів не може існувати ізольовано або компенсувати брак іншого. Лише у взаємозв'язку мотиваційно-ціннісного, змістово-теоретичного, операційно-практичного, рефлексивно-аналітичного та комунікативного складників формується цілісна педагогічна позиція, що дозволяє успішно впроваджувати проєктний метод у практику навчання. Зокрема, наявність мотивації без належної теоретичної підготовки не забезпечить належного результату, так само як і добрі знання не матимуть ефективності без уміння організувати й підтримати діяльність учнів. Рефлексія дозволяє оновлювати практику, робити її гнучкою та ефективною, а комунікативна складова забезпечує взаємодію на всіх рівнях. Саме завдяки гармонійному поєднанню цих компонентів учитель здатен виступати не лише організатором проєкту, а й натхненником, наставником, фасилітатором і стратегом учнівських ініціатив.

У предметній галузі «Технології», яка передбачає практико-орієнтовану, діяльнісну й міждисциплінарну природу навчання, інтеграція всіх елементів професійної готовності

набуває особливої ваги. Комплексна підготовка вчителя в цьому напрямі не лише забезпечує високу якість освітнього процесу, а й формує в учнів необхідні для життя компетентності: підприємливість, креативність, технічне мислення, здатність працювати в команді. Тому формування й розвиток усіх компонентів професійної готовності має стати пріоритетним напрямом у системі підготовки й підвищення кваліфікації педагогічних кадрів технологічної освітньої галузі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті нашого дослідження з'ясовано, що професійна готовність учителя до організації проектної діяльності учнів на заняттях технологій є багатокомпонентним утворенням, яке охоплює мотиваційно-ціннісний, змістово-теоретичний, операційно-практичний, комунікативний та рефлексивно-аналітичний компоненти. Кожен із них має специфічне педагогічне навантаження та визначає здатність учителя не лише реалізовувати проектну методика, а й забезпечувати її ефективність і результативність у навчанні.

Комплексне поєднання зазначених складників формує цілісну професійну позицію вчителя, що відповідає сучасним вимогам освітнього процесу, заснованого на компетентнісному, діяльнісному та особистісно орієнтованому підходах. Зокрема, в межах предмета «Технології» така готовність є ключовою умовою реалізації змісту навчання, спрямованого на формування в учнів практичних навичок, технічної грамотності, проектного мислення та творчої самореалізації. А формування й розвиток усіх компонентів професійної готовності учителя технологій потребує цілеспрямованої роботи в системі педагогічної освіти, що передбачає оновлення змісту підготовки вчителів, запровадження активних методів навчання, підвищення кваліфікації з акцентом на проектну діяльність, а також створення умов для педагогічної рефлексії та професійної взаємодії.

Подальші наукові розвідки можуть бути зосереджені на розробці моделей формування професійної готовності вчителів до проектної діяльності в умовах педагогічного закладу вищої освіти або курсів підвищення кваліфікації. Також доцільно дослідити вплив кожного окремого компонента на результативність проектної роботи учнів, а також виявити ефективні методичні підходи до розвитку кожної складової. Окремим напрямом перспектив нашого дослідження є створення та апробація методичних інструментів, які дозволяють діагностувати рівень професійної готовності вчителя до організації проектної діяльності.

Список використаних джерел

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексії на рівні освіти. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Київ, 2004. С. 12–19.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
3. Дьюї Д. Демократія і освіта / пер. з англ. А. Семеног. Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2003. 380 с.
4. Левченко Т. В. Формування готовності вчителів до застосування проектної технології у навчальному процесі. *Педагогічні науки*. 2019. № 73. С. 97–103.
5. Литвинова С. Г. Цифрова компетентність учителя: сучасний стан та шляхи формування. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. № 5 (61). С. 123–135.
6. Марущак О. В., Луп'як Д. М. Формування проектної культури майбутнього вчителя технологій. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. Вип. 51. С. 174–179.
7. Меленець Л. Станіслав Шацький про організацію життя дітей у дитячих колоніях. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2012. Вип. 4(2). С. 104–110.
8. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2001. 471 с.
9. Пометун О. І., Пирожено Л. А. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: методичний посібник. Київ: А.С.К., 2004. 192 с.
10. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. Київ: Генеза, 2011. 400 с.
11. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: у 5 т. Т. 2: Педагогічна поема. Київ: Рад. школа, 1979. 384 с.

УДК 378.091.3:373.5.011.3-051

Чуйко Павло,
здобувач третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти III-A групи
Науковий керівник:
д. пед. н., проф. Микола Курач

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ У СТУДЕНТІВ ЗВО

Анотація. У статті розглядається значення інтерактивних технологій у професійній підготовці майбутніх учителів, зокрема в контексті формування їхньої комунікативної культури. Автор акцентує увагу на необхідності розвитку в студентів педагогічних спеціальностей умінь ефективної взаємодії, толерантного спілкування, здатності до співпраці та конструктивного вирішення конфліктів. Окреслено основні інтерактивні методи навчання, які сприяють активізації освітнього процесу, стимулюють самостійне мислення, підвищують мотивацію до навчання та забезпечують умови для практичного застосування комунікативних навичок. Особливу увагу приділено таким формам роботи, як тренінги, дискусії, рольові ігри, методи кейс-аналізу та проєктної діяльності. Стаття підкреслює, що систематичне використання інтерактивних технологій створює сприятливе середовище для професійного зростання майбутніх учителів, сприяє формуванню їх комунікативної компетентності, що є важливою складовою педагогічної майстерності.

Ключові слова: інтерактивні технології, комунікативна культура, майбутні вчителі, професійна підготовка, педагогічна майстерність, комунікативна компетентність, освітній процес.

Annotation. The article explores the role of interactive technologies in the professional training of future teachers, particularly in shaping their communicative culture. The author emphasizes the importance of developing effective interaction skills, tolerant communication, and the ability to collaborate and resolve conflicts constructively. Key interactive teaching methods are highlighted, including training sessions, discussions, role-playing, case studies, and project-based learning. These approaches enhance student engagement, stimulate independent thinking, and provide opportunities to apply communication skills in practice. The article concludes that the systematic use of interactive technologies fosters a supportive educational environment and contributes to the formation of communicative competence as a vital component of teaching excellence.

Keywords: interactive technologies, communicative culture, future teachers, professional training, teaching excellence, communicative competence, educational process.

Постановка проблеми. Процеси глобалізації світової системи стимулюють стрімкий розвиток технологій, що, у свою чергу, призводить до виникнення нових, зникнення застарілих та трансформації існуючих інституцій. Інституціональні зміни охоплюють механізми управління й регулювання в різних сферах економічного та соціального життя, що зумовлює значну трансформацію форм і методів професійної діяльності. Це створює нагальну потребу в переоцінці традиційних підходів до освітніх процесів. Відтак, сучасні заклади вищої освіти мають орієнтуватися на підготовку фахівців, здатних гнучко реагувати на динамічні інформаційні виклики сучасного суспільства. Основним результатом навчання має стати не просто накопичення знань, а сформовані практичні вміння та компетентності, необхідні для успішної професійної діяльності[8]. Сучасний спеціаліст повинен володіти навичками самостійної роботи, адаптації до виробничого середовища, а також відповідальності. Важливу роль у досягненні цих цілей відіграє інтерактивне навчання.

Метою статті є обґрунтування ролі та ефективності інтерактивних технологій у процесі формування комунікативної культури майбутніх учителів, а також виявлення педагогічних

умов і методичних підходів, що сприяють розвитку комунікативної компетентності в умовах професійної підготовки.

Сучасні заклади вищої освіти зосереджують свою увагу на розвитку особистості як активного суб'єкта засвоєння, використання й відтворення культурних цінностей, серед яких головною залишається сама людина. У контексті дослідження формування комунікативної культури майбутніх учителів особливо важливо, щоб у «ціннісній ієрархії особистості» майбутнього фахівця діяльність посідала провідне місце [3, с. 228].

Цілком поділяємо думку вітчизняного науковця І. Бега, який наголошує на важливості раннього етапу професійного становлення. Він вважає, що студенти мають ще на початкових етапах навчання усвідомити власний смисловий простір, встановити його зв'язок із цілями майбутньої професії та бути залученими до спеціально організованої роботи з розвитку особистісних орієнтирів [4, с. 228].

Провідна українська дослідниця С. Сисоєва звертає увагу на актуальну проблему: попри збільшення обсягу знань, умінь і навичок, які необхідні сучасному фахівцю, терміни професійної підготовки залишаються незмінними або навіть скорочуються. Розв'язання цієї суперечності, на її думку, полягає в підвищенні ефективності організації навчального процесу у вищій школі, а саме – в його орієнтації на розвиток особистісних і професійних якостей студентів, що забезпечують їхню здатність до творчої діяльності, самостійності та адаптації до змін у соціально-економічному середовищі [7].

Значний внесок у розроблення теоретичних засад інтерактивного навчання та визначення його особливостей зробили такі науковці, як В. Євдокимов, М. Кларін, Л. Пироженко, О. Пометун, І. Прокопенко, Р. Реванс, Т. Ремех, С. Сисоєва, М. Скрипник та інші. Над проблемами інноваційної стратегії сучасної освіти працюють як українські, так і зарубіжні вчені: Т. Волоковська, Н. Гордуз, І. Дичківська, Т. Коляда, Л. Овчаренко, В. Паламарчук, І. Підласий, а також J. Gardner, H. Klages, E. Petlak, S. Pokrivcakova, Z. Pietrasiński та ін.

У процесі визначення сутності поняття «інтерактивне навчання» доцільно насамперед звернутися до змістового наповнення базового терміна – «навчання». Більшість науковців, аналізуючи це поняття, акцентують увагу на його процесуальному характері, ототожнюючи навчання з філософською категорією «процес». Це свідчить про те, що навчання неможливе поза динамікою, послідовністю та організацією взаємодії.

Навчання розуміється як цілеспрямована, організована, взаємна діяльність учителя й учня, спрямована на свідоме, глибоке й міцне засвоєння учнями системи знань, формування вмінь і навичок. У цьому процесі відбувається не лише оволодіння загальною освітою, а й становлення особистості, розвиток її світогляду, засвоєння соціокультурного й професійного досвіду.

У сучасній науковій теорії та педагогічній практиці накопичено значний обсяг знань щодо поняття «інтерактив» [1;2]. Слово «інтерактивний» походить від латинських коренів: *inter* – «між» і *activus* – «діяльний», що вказує на характер взаємної активності. У перекладі з англійської *interact* означає «взаємодіяти», тобто йдеться про здатність учасників навчального процесу до активної взаємодії.

Термін «інтерактивна педагогіка» був введений у науковий обіг німецьким ученим Г. Фріцом у 1975 році. Він розглядав інтерактивний процес як механізм, що спрямований на зміну й удосконалення моделей поведінки його учасників. Згідно з його концепцією, учасники, аналізуючи власні реакції та відповіді партнера по взаємодії, коригують власну поведінку, свідомо її засвоюючи й удосконалюючи [5].

Аналіз різних наукових підходів до розуміння сутності інтерактивного навчання дає підстави стверджувати, що, попри наявність деяких відмінностей у трактуванні механізмів активізації навчальної діяльності студентів, дослідники єдині у визнанні ключової ролі міжособистісної взаємодії як визначальної ознаки інтерактивного навчання. Саме вона забезпечує ефективність навчального процесу.

На основі опрацьованих наукових позицій сформульовано авторське визначення поняття: інтерактивне навчання – це спільна навчально-пізнавальна та активно-пошукова діяльність викладача і студентів, що ґрунтується на принципах взаємодії, діалогу та взаємного навчання, в основі яких лежить інтерперсональна комунікація.

Інтерактивне навчання у вищій школі сприяє активізації пізнавального процесу, розвитку внутрішньої мотивації студентів до навчання. Воно створює сприятливі умови для інтелектуального і творчого розвитку особистості, формування ініціативності, удосконалення комунікативних навичок. Застосування інтерактивних методів органічно вписується в систему професійної підготовки майбутніх педагогів.

Очевидна ефективність інтерактивного підходу стала поштовхом до розвитку теоретичних і практичних засад розвивального навчання, а також педагогіки співробітництва. Варто зазначити, що дослідження інтерактивних технологій у контексті формування комунікативної культури майбутніх учителів дотепер обмежувалися переважно психолого-педагогічним аналізом труднощів студентів. У нашому дослідженні акцент зроблено на інтерактивних методах як ключовій умові ефективної реалізації навчального процесу.

Дослідники, говорячи про тимчасову та порядкову інтерактивність, вказують на можливість виконання електронних завдань у довільному порядку протягом визначеного часового інтервалу. Змістова інтерактивність передбачає створення веб-проектів, наповнення яких залежить від творчого потенціалу студента.

Однак через використання стандартних шаблонів можуть виникати технічні труднощі в процесі створення електронного продукту. Інтерактивні методи навчання сприяють розвитку творчої пошукової діяльності студентів, створюючи освітню й розвивальну траєкторію для формування важливих особистісних і професійних якостей, необхідних для успішної комунікації в сучасному суспільстві, особливо в майбутній педагогічній практиці.

Огляд наукових поглядів на сутність інтерактивного навчання та його методів дозволяє зробити такі висновки: 1) у процесі інтерактивного навчання центральну роль відіграють комунікативна взаємодія та взаємний вплив учасників; 2) методи інтерактивного навчання майбутніх учителів становлять систему способів цілеспрямованої міжсуб'єктної взаємодії, спрямованої на досягнення навчально-виховних завдань під час викладацької та навчально-пізнавальної діяльності.

Дослідження підтвердили, що найвищий рівень інтерактивності корелює з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Застосування сучасних ІКТ у навчальному процесі педагогічних вишів підвищує актуальність інтерактивного навчання майбутніх учителів. Якщо в традиційному навчанні інтерактивність розглядається як взаємодія учасників завдяки їхньому безпосередньому контакту, то за умов використання ІКТ користувач активно взаємодіє з інформаційними ресурсами, самостійно обираючи матеріали та регулюючи темп засвоєння знань.

Л. Руденко зазначає, що інтерактивне навчання передбачає реалізацію прямого і зворотного зв'язку між студентами та викладачами, технологічний доступ до навчальних матеріалів за допомогою інтерактивних технологій, адаптацію навчального процесу до індивідуальних особливостей студентів та ефективне управління їх навчальною діяльністю [6].

Основними напрямками впровадження інформаційно-педагогічних технологій у навчальний процес є:

- застосування комп'ютерних технологій для вирішення навчальних і педагогічних завдань, моделювання педагогічних ситуацій, обробки інформації та управління освітнім процесом;
- використання комп'ютерної техніки для покращення якості викладання, підвищення ефективності навчання, а також для контролю, корекції та тестування.

Отже, застосування інтерактивних методів навчання в підготовці майбутніх учителів має позитивний вплив на досягнення завдань нашого дослідження. Воно урізноманітнює навчальні заняття, підвищує рівень активного засвоєння знань, створює можливості для участі студента в системі комунікативних зв'язків та допомагає розв'язувати комунікативні проблеми навчання. Усе це вимагає наукового обґрунтування, розробки та експериментальної перевірки педагогічних умов і методики формування комунікативної культури майбутніх учителів через використання інтерактивних технологій.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. У результаті проведеного дослідження встановлено, що інтерактивні технології є ефективним засобом формування комунікативної культури майбутніх учителів. Їх використання в освітньому процесі сприяє розвитку в студентів умінь конструктивного спілкування, критичного

мислення, командної взаємодії та педагогічної рефлексії. Застосування інтерактивних методів, таких як тренінги, рольові ігри, дискусії та проектна діяльність, створює умови для практичного відпрацювання комунікативних навичок, що є важливою складовою професійної компетентності педагога.

Перспективами подальших наукових розвідок є поглиблене вивчення впливу окремих видів інтерактивних технологій на формування інших складових професійної майстерності майбутніх учителів, зокрема лідерських якостей, емоційного інтелекту та здатності до інноваційної діяльності. Окрему увагу доцільно приділити розробці методичних рекомендацій щодо інтеграції інтерактивних форм навчання у підготовку вчителів різних спеціальностей.

Список використаних джерел

1. Активні та інтерактивні методи навчання / уклад. О. С. Кравчина. Київ : УІ ППОАН України, 1999. 123 с.2.
2. Балицька І. В. Інтерактивні методи навчання та виховання в системі освіти США : монографія. СахГУ, 2004. 108 с.
3. Беспалько В. П. Педагогічні технології. М. : Педагогіка, 1989. 192 с.
4. Бех І. Д. Виховання сучасної вузівської молоді. *Філософія освіти XXI століття: проблеми і перспективи* : зб. наук. праць. Київ : Знання, 2000. Вип. 3. С. 347–370.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ – Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
6. Прокопенко І. Ф., Євдокимов В. І. Педагогічні технології : навч. посіб. Харків : Колегіум, 2006. 224 с.
7. Руденко Л. А. Теоретичні та методичні засади формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах: автореф. дис. ... д-ра пед. наук:13.00.04 / Руденко Лариса Анатоліївна ; Вінн. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2016. 40 с.
8. Семенова А. В. Розвиток професійної компетентності фахівців засобами парадигмального моделювання (інтерактивний тренінг) : навч.-метод. посіб. Одеса : СВД Черкасов М. П., 2006. 130 с.
9. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 346 с.

УДК 373.5.016:004.8

Шевчук Валентин,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти 11-ТІФм групи
Науковий керівник:
к. пед. н., доц. Омельчук Олександр

МОДЕЛЬ ІНТЕГРАЦІЇ ГЕНЕРАТИВНОГО ШІ, MINECRAFT EDUCATION ТА BLENDER ДЛЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОФІЛЬНОГО КУРСУ «ОСНОВИ ДИЗАЙНУ (ДИЗАЙН СЕРЕДОВИЩА)» У СТАРШИХ КЛАСАХ

Анотація. Стаття присвячена теоретичному обґрунтуванню моделі інтеграції сучасних цифрових технологій – генеративного штучного інтелекту (GenAI) та освітніх 3D-платформ (Minecraft Education, Blender) – у викладання курсу «Основи дизайну (Дизайн середовища)» для учнів 10-11 класів. Аналізується потенціал зазначених інструментів для підвищення мотивації учнів, розвитку креативних та практичних (просторових) навичок, цифрової грамотності, колаборації та оптимізації роботи педагога. Акцентується на перевагах використання безкоштовного професійного редактора Blender для поглибленого вивчення 3D-моделювання та візуалізації у старших класах. Описується 5-етапна модель реалізації проектного навчання з використанням синергії GenAI, Minecraft та Blender. Обговорюються очікувані результати та потенційні виклики впровадження моделі (технічні, методичні, етичні). Робота базується на аналізі загальних принципів

інтеграції цифрових технологій в освіту (Саєнко та ін., 2022) та актуальних досліджень щодо використання 3D, Blender та гейміфікованих платформ. Наукова новизна полягає у теоретичному обґрунтуванні комплексної моделі поєднання GenAI, гейміфікованої платформи та професійного 3D-редактора для навчання дизайну середовища у старшій школі.

Ключові слова: дизайн середовища, генеративний штучний інтелект (GenAI), Minecraft Education, Blender, 3D-моделювання, цифрові освітні технології, цифрова грамотність, індивідуалізація навчання, креативність, просторове мислення, старші класи, проєктне навчання.

Annotation. The article provides a theoretical substantiation for a model integrating modern digital technologies – generative artificial intelligence (GenAI) and educational 3D platforms (Minecraft Education, Blender) – into the teaching of the "Fundamentals of Environmental Design" course for 10th-11th grade students. The potential of these tools to enhance student motivation, develop creative and practical (spatial) skills, digital literacy, collaboration, and optimize the teacher's work is analyzed. The advantages of using the free professional editor Blender for in-depth study of 3D modeling and visualization in high school are emphasized. A 5-stage model for implementing project-based learning using the synergy of GenAI, Minecraft, and Blender is described. The expected results and potential implementation challenges (technical, methodological, ethical) are discussed. The work is based on the analysis of general principles of digital technology integration in education (Saienko et al., 2022) and current research on the use of AI, Blender, and gamified platforms. The scientific novelty lies in the theoretical substantiation of a complex model combining GenAI, a gamified platform, and a professional 3D editor for teaching environmental design in high school.

Keywords: environmental design, generative artificial intelligence (GenAI), Minecraft Education, Blender, 3D modeling, digital educational technologies, digital literacy, personalization of learning, creativity, spatial thinking, high school classes, project-based learning.

Постановка проблеми. Сучасна освітня парадигма перебуває під значним впливом процесів цифровізації, що вимагає переосмислення традиційних підходів до навчання, особливо у креативних та технологічних галузях, таких як дизайн. В умовах інформаційної перенасиченості, учні, що належать до «цифрового покоління» [1, с. 6], прагнуть до активної участі у формуванні власної освітньої траєкторії, більшої інтерактивності та гнучкості навчального процесу. Традиційні методи викладання, орієнтовані переважно на передачу знань, часто не відповідають цим запитам та не повною мірою сприяють розвитку ключових компетентностей XXI століття – креативності, критичного мислення, колаборації та цифрової грамотності [1, с. 114]. Більше того, як зазначають І. Твердохліб та А. Деркач [9, с. 296], 3D-моделювання стало ключовим інструментом сучасної наукової діяльності та взаємодії з навколишнім світом, а його інтеграція у шкільне навчання є важливим етапом формування сучасного світогляду та ІКТ-компетентностей.

У викладанні курсу «Основи дизайну (Дизайн середовища)» для учнів 10-11 класів ці виклики є особливо помітними. Дисципліна вимагає не лише засвоєння теоретичних основ композиції та стилів, але й розвитку просторової уяви, вміння генерувати оригінальні ідеї та втілювати їх у практичних проєктах. Існуючі методики не завжди здатні забезпечити необхідний рівень залученості учнів та надати їм інструменти для ефективного експериментування та моделювання засобами, що відповідають сучасному технологічному рівню.

Отже, постає проблема: яким чином можна модернізувати викладання дизайну середовища у старших класах, інтегрувавши новітні цифрові технології, такі як генеративний ШІ, імерсивні 3D-платформи (Minecraft Education) та професійні 3D-редактори (Blender), для підвищення мотивації учнів, розвитку їхніх креативних і практичних навичок та забезпечення відповідності навчання вимогам сучасності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика інтеграції цифрових технологій в освіту є предметом активних наукових дискусій. Дослідження Саєнко та ін. (2022) узагальнюють еволюцію освітніх технологій та підкреслюють важливість синергії

традиційних та інноваційних підходів для створення індивідуалізованого та автономного навчального середовища [1, с. 6]. Автори наголошують на необхідності розвитку цифрової компетентності та професійної самоефективності педагогів як ключових умов успішної інтеграції ІКТ. Досвід дистанційного навчання під час пандемії виявив як потенціал (гнучкість, доступність), так і виклики (технічні, мотиваційні) використання цифрових форматів. Мобільні технології та масові відкриті онлайн-курси (МООС) розглядаються як інструменти, що розширюють доступ до знань та сприяють інтерактивності [1, с. 10-11; 1, с. 15, 28].

Актуальність інтеграції новітніх технологій, як-от ШІ, підтверджується українськими даними: дослідження (Projector Creative & Tech Institute, МАН, 2023) [3] засвідчило масове використання ШІ учнями (85%) та вчителями (76%) для навчальних цілей, переважно ChatGPT. Вчителі застосовують ШІ для створення матеріалів та індивідуальних завдань, учні – для виконання завдань та спрощення інформації. Ці дані відображають загальноосвітні тенденції: дослідження потенціалу GenAI в освіті (напр., Litslink, 2025) [5] вказують на можливості генерації контенту, персоналізації та автоматизації. У сфері мистецтва та дизайну інструменти GenAI (Midjourney, KREA та ін.) використовуються для візуалізації ідей [6, с. 8-10]. Однак, це супроводжується етичними викликами та потребою у критичному мисленні.

Паралельно, гейміфіковані платформи, як Minecraft Education, довели ефективність у розвитку просторового мислення, командної роботи та креативності, зокрема у вивченні сталості та екології [8]. Для поглибленого навчання дизайну важливим є використання професійних інструментів, таких як Blender, який завдяки своїй безкоштовності та потужності є доступним для шкільної освіти [9, с. 296] і дозволяє розвивати технічні навички 3D-моделювання.

Аналізуючи стан впровадження 3D-моделювання в українській шкільній освіті, І. Твердохліб та А. Деркач [9, с. 297] зазначають, що воно стало активно розвиватися завдяки ініціативі вчителів. Наразі Державний стандарт базової середньої освіти вже включає елементи, пов'язані з тривимірним моделюванням (тривимірна графіка, анімація, 3D-друк) [9, с. 297]. Існують також модельні навчальні програми з інформатики для 7–9 класів та, що особливо важливо для старшої школи, вибірковий модуль «Тривимірне моделювання» для 10-11 класів з інформатики (рівень стандарту), який безпосередньо передбачає роботу в середовищі Blender, охоплюючи створення та редагування об'єктів, матеріали, текстури, анімацію та візуалізацію. Однак, автори зазначають, що 3D-моделювання здебільшого вивчається саме на уроках інформатики, хоча може інтегруватися і в інші предмети [9, с. 298]. Це створює певну прогалину, адже вивчення дизайну середовища в рамках предмету "Технології" потребує більш глибокого та специфічного застосування 3D-моделювання, ніж це передбачено вибірковим модулем з інформатики, що й обґрунтовує необхідність розробки більш специфічних та інтегрованих підходів.

Незважаючи на окремі дослідження, бракує робіт, що пропонують комплексні моделі інтеграції GenAI, Minecraft Education та Blender саме для викладання дизайну середовища в школі, та вивчають їхній синергетичний ефект.

Мета статті. Теоретично обґрунтувати модель інтеграції інструментів генеративного ШІ, освітньої платформи Minecraft Education та 3D-редактора Blender у навчальний процес курсу «Основи дизайну (Дизайн середовища)» для учнів 10–11 класів.

Виклад основного матеріалу. Інтегрована модель проєктного навчання Запропонована модель базується на 5-етапному проєктному підході, де цифрові інструменти використовуються синергетично.

Етап 1: Ініціація та дослідження (з ШІ). Учні отримують проєктне завдання. За допомогою ChatGPT/Gemini вони проводять мозковий штурм, генерують ключові слова, досліджують аналоги, визначають стилістичні напрямки. Інструменти Microsoft Designer/KREA/Stable Diffusion використовуються для створення первинних візуальних концепцій, мудбордів [2; 3]. Педагог виступає фасилітатором, навчаючи учнів формулювати ефективні запити до ШІ та критично оцінювати результати [1, с. 114].

Етап 2: Планування та концептуалізація. На основі дослідження учні (індивідуально або в групах) розробляють концепцію свого проєкту, уточнюють функціональні зони, матеріали, кольорову гаму. ШІ може допомогти у структуруванні опису проєкту.

Етап 3: Базове 3D-моделювання та експериментування (Minecraft Education). Учні втілюють концепцію у Minecraft [8], експериментуючи з об'ємами, ландшафтом, просторовими рішеннями. Акцент на колаборації [4] та гейміфікованому залученні. Цей етап розвиває базові просторові навички в інтуїтивному середовищі.

Етап 4: Деталізація та професійне моделювання (Blender). На основі прототипу з Minecraft або паралельно, учні переходять до Blender для створення більш деталізованих моделей, роботи з реалістичними текстурами, освітленням та матеріалами [10, с. 11-12]. Використовуються специфічні для дизайну середовища інструменти (моделювання архітектури, ландшафту). На цьому етапі можливе застосування GenAI для генерації складних текстур або елементів.

Етап 5: Візуалізація, презентація та рефлексія (Blender, GenAI). Фіналізація проєкту включає створення якісних рендерів або анімацій у Blender. Презентація може поєднувати візуалізації з Blender та віртуальні тури в Minecraft. GenAI використовується для допомоги у створенні супровідного тексту. Ключовим є етап рефлексії щодо процесу, результату та ефективності використаних інструментів [1, с. 109; 4, с. 4].

Обґрунтування моделі та очікувані результати. Поєднання інтуїтивності Minecraft для первинного просторового експериментування та колаборації з професійними можливостями Blender для деталізації та візуалізації дозволяє створити послідовний шлях опанування навичок 3D-дизайну. GenAI на кожному етапі виступає як інструмент для подолання творчих блоків, прискорення рутинних завдань та розширення інформаційного поля. Такий комплексний підхід сприяє: підвищенню мотивації учнів через використання різноманітних сучасних технологій; формуванню глибоких знань та практичних навичок з дизайну середовища, включаючи просторове мислення та володіння професійним ПЗ (Blender); розвитку ключових компетентностей XXI століття: креативності (GenAI, Minecraft, Blender), критичного мислення (оцінка ШІ-контенту, аналіз проєктів), цифрової грамотності (робота з різними програмами), колаборації (Minecraft).

Успішне впровадження моделі потребує врахування та подолання низки викликів:

Технічні: Забезпечення доступу до необхідного обладнання та ліцензійного програмного забезпечення (Minecraft Education, Blender, можливо, платні версії ШІ-інструментів), стабільний інтернет-зв'язок.

Методичні: Необхідність розробки нових навчальних матеріалів, завдань та критеріїв оцінювання, адаптованих до використання ШІ, Minecraft та Blender. Потреба у підготовці та підвищенні кваліфікації педагогів щодо ефективного та методично виправданого використання цих інструментів [1, с. 48].

Етичні (ШІ): Ризики плагіату, генерації недостовірної або упередженої інформації [2]. Необхідно впроваджувати чіткі політики використання ШІ, розвивати навички критичної оцінки інформації та медіаграмотність.

Оцінювання: Складність оцінювання креативного процесу та внеску кожного учня в спільні проєкти. Необхідно використовувати формувальне оцінювання, портфоліо, само- та взаємооцінювання.

Баланс віртуального та реального: Важливо не втрачати зв'язок з фізичними аспектами дизайну, доповнюючи віртуальне моделювання аналізом реальних об'єктів, матеріалів та, за можливості, створенням фізичних макетів.

Висновки. Теоретичне обґрунтування моделі інтеграції генеративного ШІ, Minecraft Education та Blender у курс «Основи дизайну (Дизайн середовища)» демонструє її значний потенціал для модернізації шкільної освіти. Синергетичне поєднання цих інструментів дозволяє створити гнучке, інтерактивне та ефективне навчальне середовище, що сприяє розвитку ключових компетентностей, підвищує мотивацію учнів та відповідає принципам індивідуалізації навчання. Запропонована модель, інтегруючи 3D-моделювання в курс "Технології", сприяє реалізації міжпредметних зв'язків (з інформатикою, мистецтвом, можливо, фізикою чи кресленням) та формуванню цілісного світогляду учнів. Впровадження моделі вимагає системного підходу до подолання технічних, методичних та етичних викликів.

Перспективи подальших досліджень полягають у емпіричній апробації запропонованої моделі, розробці конкретної методики викладання, інструментарію

оцінювання та аналізі впливу моделі на формування проектних компетентностей учнів старших класів.

Список використаних джерел

1. Саєнко Н. С., Голуб Т. П., Лавриш Ю. Е., Лук'яненко В. В., Литовченко І. М. Інтеграція цифрових технологій в освітній процес: виклики та перспективи : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2022. 220 с.
2. Хіжінська Я. ШІ без списування та плагіату: як організувати співпрацю учнів і штучного інтелекту. *Освіторія Медіа*. URL: <https://osvitoria.media/experience/shi-bez-spysuvannya-ta-plagiatu-yak-organizuvaty-spivpratsyu-uchniv-i-shtuchnogo-intelektu/> (дата звернення: 13.04.2025).
3. Малий Н. Перспективи використання штучного інтелекту в шкільній освіті. *На Урок*. URL: <https://naurok.com.ua/post/perspektivi-vikoristannya-shtuchnogo-intelektu-v-shkilniy-osviti> (дата звернення: 13.04.2025).
4. Minecraft. Minecraft Educational Benefits Whitepaper. URL: https://education.minecraft.net/content/dam/education-edition/learning-experiences/research_folder/Minecraft%20Educational%20Benefits%20Whitepaper.pdf (дата звернення: 13.04.2025).
5. Litslink. Generative AI in Education: The Impact, Ethical Considerations, and Use Cases. 2025. URL: <https://litslink.com/blog/generative-ai-in-education-the-impact-ethical-considerations-and-use-cases> (дата звернення: 13.04.2025).
6. Ringvold T. A., Haakonsen P. The AI generative text-to-image creative learning process: An art and design educational perspective. *ResearchGate*. 2024. P. 21. URL: https://www.researchgate.net/publication/384659624_The_AI_generative_text-to-image_creative_learning_process_An_art_and_design_educational_perspective (дата звернення: 13.04.2025).
7. Multimodalart. Awesome Generative AI: A curated list of modern AI tools and resources. GitHub repository. 2024. URL: <https://github.com/steven2358/awesome-generative-ai> (дата звернення: 13.04.2025).
8. Gesthuizen R. Inspired to build understanding: learning about sustainability and environmental education from within a virtual world. *Educational Technology Research and Development*. 2025. Vol. 34, No. 1, P. 25-42. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10382046.2024.2348265> (дата звернення: 13.04.2025).
9. Твердохліб І., Деркач А. Використання Blender в навчальному процесі. *Матеріали XVI міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційні технології і автоматизація - 2023»*. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2023. С. 174–177. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/38203/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%82%D0%B5%D0%B7%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%D0%86%D0%A2%D0%86%D0%90%D0%93%202023-174-177.pdf> (дата звернення: 13.04.2025).
10. Lutsiuk T., Aliksieieva H. Development of stem skills and national identity through 3D modeling in educational programs. *Forum for Education Studies*. 2025. Vol. 3, No 1, P. 15. URL: https://www.researchgate.net/publication/389338120_Development_of_stem_skills_and_national_identity_through_3D_modeling_in_educational_programs (дата звернення: 13.04.2025).
11. Твердохліб І., Деркач А. Дослідження стану вивчення 3D-моделювання в школах України та світу. *Проблеми сучасного підручника*. 2023. С. 296–298. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739268/1/%D0%A2%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B4%D0%BE%D1%85%D0%BB%D1%96%D0%B1%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%B0%D1%87%20PSP%202023.pdf> (дата звернення: 13.04.2025).

СТУДЕНТСЬКИЙ НАУКОВИЙ ВІСНИК

***Випуск 21
Частина 2***

Матеріали подані мовою оригіналу

Підписано до друку 22.05.2025 р., Замовлення № 375
Формат 60х84/8. Гарнітура ARIAL
Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 21,39.
Тираж 100 прим.

Видруковано у видавничому центрі Кременецької
обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка
47003, вул. Ліцейна, 1, м. Кременець

**Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 6074 від 13.03.2018 р.**